

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

МАРТЮХІНА НАТАЛЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 341.45+341.215.4

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЗЛОЧИНИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ: МІЖНАРОДНО-
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ**

Спеціальність 293 – Міжнародне право

Галузь знань 29 – Міжнародні відносини

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Н. О. Мартюхіна**

Науковий керівник – **Сироїд Тетяна Леонідівна**, доктор юридичних наук,
професор

Харків – 2025

АНОТАЦІЯ

Мартюхіна Н. О. Злочини на ґрунті ненависті: міжнародно-правовий механізм протидії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право (Галузь знань 29 – Міжнародні відносини). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2025.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню міжнародно-правового механізму протидії злочинам на ґрунті ненависті. У Розділі 1 розкрито положення універсальних міжнародних актів, прийнятих під егідою ООН, серед яких: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Рабатський план дій щодо заборони пропаганди національної, расової чи релігійної ненависті 2012 р., Стратегія та План дій Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з мовою ненависті 2019 р. та ін. На основі проведеного аналізу міжнародних актів встановлено, що правовою основою ООН у цій сфері слугують положення багатосторонніх угод у галузі прав людини, що містять норми про заборону будь-яких форм дискримінації, ненависті, які є загрозою існування суспільств, визнаються протиправними та неприйнятними, а також спеціалізовані акти, резолюції і рекомендації статутних органів Організації. Підсумовано, що на міжнародному універсальному рівні відсутній юридично обов'язковий уніфікований договір, який би містив визначення злочинів на ґрунті ненависті.

Зазначено, що ООН розглядає цю проблематику також в аспекті підтримання культури миру, проголошеної Декларацією та Програмою дій ООН щодо культури миру 1999 р., яка нерозривно пов'язана з центральними цілями Статуту ООН: мирне врегулювання спорів, ліквідація расової чи релігійної дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості тощо (ст. 3).

Охарактеризовано діяльність створеного під егідою ООН інституційного механізму захисту прав людини, серед яких статутні органи ООН (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Рада з прав людини та низка допоміжних (спеціалізованих) органів), посадові особи та підпорядковані їм структури (Верховний комісар з прав людини, Управління Верховного комісара у справах біженців, Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист, Спеціальний радник ООН із запобігання геноциду), «спеціальні процедури» (Спеціальний доповідач ООН з питань свободи вираження поглядів, Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму, Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків та ін.), спеціалізовані установи ООН, фонди (ЮНЕСКО, ВООЗ, Фонд Народонаселення), договірні органи (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок), дослідницькі заклади (Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя ООН), які сприяють реалізації Стратегії та Плану дій ООН щодо боротьби з мовою ненависті (2019 р.).

У другому розділі розкрито положення міжнародних регіональних актів у сфері протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті, прийнятих у межах Ради Європи, Європейського Союзу, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Організації Американських держав, Африканського Союзу та охарактеризовано інституційний механізм означених міжнародних структур. Зокрема, в межах Ради Європи охарактеризовано акти, які містять загальні положення щодо протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті, як от: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р., Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 р., Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 р., Конвенція про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними 2011 р. тощо; загальнополітичні рекомендації Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЗПР ЄКРН № 11, ЗПР

ЄКРН № 15, ЗПР ЄКРН № 5 (переглянута), ЗПР ЄКРН 17); спеціалізовані акти: Рекомендація CM/Rec(2019)1 щодо запобігання сексизму та боротьби з ним, Рекомендація CM/Rec (2022) 16 щодо боротьби з мовою ненависті, Рекомендація CM/Rec (2024)4 щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, Рекомендація CM/Rec(2024)1 щодо рівності жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників тощо.

Розкрито діяльність органів та інституцій Ради Європи щодо забезпечення прав і свобод людини загалом та в протидії дискримінації і ненависті зокрема, невід'ємною складовою якої є статутні органи організації, посадові особи, договірні органи, серед яких: Комісар Ради Європи, Конгрес місцевих та регіональних влад, Міжурядові комітети (Керівний комітет з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії, Комітет експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та самовираження, а також статевих характеристик, Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації, Комітет експертів з питань злочинів на ґрунті ненависті); договірні органи (Європейська комісія проти расизму та нетерпимості, Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин тощо). Підкреслено внесок Європейського суду з прав людини у протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті.

Охарактеризовано правовий доробок Європейського Союзу щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті і мові ненависті. Підкреслено, що ЄС ухвалив законодавство для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та забезпечення доступу жертв до правосуддя і відшкодування збитків відповідно до установчих актів ЄС (Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія основних прав ЄС); зазначено ключові законодавчі спеціалізовані акти – Рамкове рішення 2008/913/JHA про боротьбу з деякими формами і проявами расизму та ксенофобії засобами кримінального права, Директива 2012/29/ЄС про права жертв та низка інших актів законодавчо пов'язаних з Директивою 2012/29/ЄС тощо. Здійснено аналіз стратегічних актів ЄС, що містять конкретні приписи, яких повинен

дотримуватися Союз і держави-члени (Стратегія гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.). Висвітлено положення Кодексу поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті онлайн + 2025 р. (переглянутий).

Зосереджено увагу на ролі агентств, органів та інститутів, серед яких: Група високого рівня з протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті; Робоча група з питань звітності, реєстрації та збору даних про злочини на ґрунті ненависті; Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав (FRA); Європейський інститут гендерної рівності тощо. Акцентовано на діяльності Агентства Європейського Союзу з питань співробітництва у правоохоронній сфері (Європол) у боротьбі з расистською та ксенофобською мовою ненависті. У межах ОБСЄ означено внесок Бюро з демократичних інститутів і прав людини. Серед регіональних правозахисних механізмів розкрито сутність Міжамериканської системи захисту прав людини та Африканського Союзу у досліджуваній сфері.

Третій розділ присвячено питанню імплементації норм щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті на національному рівні на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади, Федеративної Республіки Німеччина і Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Охарактеризовано національне законодавство (Закон про громадянські права 1968 р., Закон про запобігання підпалам церков 1996 р., Закон про запобігання злочинам на ґрунті ненависті Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого 2009 р., Закон про злочини на ґрунті ненависті у зв'язку з COVID-19, Закон Халіда Джабари та Гізер Гейер про національну протидію ненависті, нападам і загрозам рівності 2021 р., Закон Еммета Тілля проти лінчування 2022 р., Кримінальний кодекс Канади, Закон С-16 2017 р., Кримінальний кодекс Німеччини, Закон про правозастосування в мережі 2017 р., Закон про кримінальні злочини та інші порушення громадського порядку 1998 р., Закон про громадський порядок 1986 року, Закон про злочини на ґрунті ненависті та громадський порядок (Шотландія) Закон 2021 р., Закон про кримінальне правосуддя (злочини на ґрунті ненависті)

2024 р. тощо) щодо закріплення норм у сфері попередження, викорінення злочинів на ґрунті ненависті і мови ворожнечі. Проаналізовано стратегічні документи, які формують довгострокове бачення, пріоритети і цілі держав у протидії дискримінаційним практикам, мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті (Стратегія Канади щодо запобігання та боротьби з гендерно зумовленим насильством, Національний план дій з викорінення гендерно зумовленого насильства, Стратегія Канади по боротьбі з расизмом на 2024-2028 роки, Канадська стратегія правосуддя щодо чорношкірих, Федеральний план дій 2SLGBTQI+ , План дій щодо боротьби з ненавистю, Стратегія федерального уряду щодо запобігання екстремізму та просування демократії, Національна стратегія боротьби з антисемітизмом та за єврейське життя, План уряду щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті – «Киньте виклик, повідомте про це, зупиніть це», План уряду Великої Британії щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, Стратегія боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті тощо). Встановлено, що національним законодавством не лише передбачено відповідальність за скоєння злочинів, умотивованих ненавистю до окремих груп осіб за захищеними ознаками, але й передбачено можливість посилення покарання в тих випадках, коли особа вчиняє злочин, керуючись ненавистю та упередженнями щодо особи або групи осіб через фактичну або сприйняту расу, колір шкіри, релігію, національне походження, етнічну приналежність, стать, гендерну ідентичність, інвалідність або сексуальну орієнтацію тощо.

Охарактеризовано національну судову практику у справах щодо мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *R. v. Keegstra*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black*,). Підсумовано, що захист свободи вираження поглядів не є абсолютним, і якщо мова ненависті підбурює до неминучої злочинної діяльності або містить конкретні погрози насильства, спрямовані проти особи чи групи осіб, порушує громадський порядок, конституційний захист на неї не поширюватиметься.

Акцентовано увагу на діяльності національних органів, інституцій, посадових осіб, які реалізують свої повноваження у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ворожнечі (Міністерство юстиції США, Федеральне бюро розслідувань, Спеціальний посланник Канади з питань збереження пам'яті про Голокост та боротьби з антисемітизмом, Спеціальний представник Канади з питань боротьби з ісламофобією, Федеральний секретаріат з питань боротьби з расизмом, Федеральне агентство по боротьбі з дискримінацією, Незалежний федеральний уповноважений з питань боротьби з дискримінацією, Королівська прокурорська служба тощо).

Підсумовано, що суттєву увагу держави приділяють питанню збору статистики щодо злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі, що дозволяє правоохоронним органам зрозуміти масштаб проблеми та спрямувати ресурси на запобігання і реагування на напади, засновані на упередженості та ненависті.

Ключові слова: безпека, відповідальність, внутрішньо переміщені особи, вразливі категорії, гендер, дискримінація, злочин, міжнародні організації, мова ворожнечі, насилля, покарання, правозахисні органи, правосуддя, упередження, цілі сталого розвитку.

ABSTRACT

Martiukhina N. O. Hate Crimes: International Legal Mechanism of Counteraction. – Qualification scientific work submitted as a manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in International relations, Specialty 293 – International Law. – V. N Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the international legal mechanisms for countering hate crimes. Chapter 1 explores the provisions of universal international instruments adopted under the auspices of the United Nations, including the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965), the International Covenant on Civil and Political

Rights (1966), the Rabat Plan of Action on the Prohibition of Advocacy of National, Racial or Religious Hatred (2012), the UN Strategy and Plan of Action on Hate Speech (2019), and others. The analysis of these international instruments establishes that the UN legal framework in this area comprises provisions of multilateral human rights treaties that prohibit all forms of discrimination and hatred which threaten societies' existence, are recognized as unlawful and unacceptable, as well as specialized acts, resolutions and recommendations of the Organization's statutory bodies. It is concluded that there is no legally binding unified treaty at the universal international level that defines hate crimes.

It is noted that the UN addresses this issue through the lens of promoting a culture of peace, as proclaimed in the UN Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace (1999), which is intrinsically linked to the core objectives of the UN Charter: peaceful settlement of disputes, elimination of racial or religious discrimination, xenophobia, and related intolerance (Article 3).

The study characterizes the activities of the institutional human rights protection mechanisms established under the UN, including its statutory bodies (General Assembly, Security Council, Human Rights Council, and subsidiary (specialised) bodies), officials and their subordinate structures (High Commissioner for Human Rights, Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, UN Special Adviser on the Prevention of Genocide), «special procedures» (UN Special Rapporteur on Freedom of Expression, UN Special Rapporteur on contemporary forms of racism, UN Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, etc.), specialized UN agencies and funds (UNESCO, WHO, UNFPA), treaty bodies (Human Rights Committee, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Committee on the Elimination of Discrimination against Women), and research institutions (UN Interregional Crime and Justice Research Institute), which contribute to the implementation of the UN Strategy and Plan of Action on Hate Speech (2019).

Chapter 2 analyzes the provisions of regional international instruments in countering hate speech and hate crimes adopted within the framework of the Council of Europe, the European Union, the Organization for Security and Co-operation in Europe, the Organization of American States, and the African Union, as well as the institutional mechanisms established within these structures. Within the Council of Europe, the study examines acts containing general provisions against hate speech and hate crimes, such as the European Convention on Human Rights (1950), the Revised European Social Charter (1996), the European Charter for Regional or Minority Languages (1992), the Framework Convention for the Protection of National Minorities (1995), and the Convention On Preventing And Combating Violence Against Women and Domestic Violence (2011). It also reviews general policy recommendations by the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI General Policy Recommendation № 11, ECRI General Policy Recommendation № 15, ECRI General Policy Recommendation № 5 (revised), ECRI General Policy Recommendation № 17), and specialized acts: Recommendation CM/Rec(2019)1 on preventing and combating sexism, Recommendation CM/Rec(2022)16 on combating hate speech, Recommendation CM/Rec(2024)4 on combating hate crimes, and Recommendation CM/Rec(2024)1 on equality of Roma and Traveller women and girls, etc.

The role of the Council of Europe's bodies and institutions in ensuring human rights and freedoms and countering discrimination and hatred is detailed, including its statutory bodies, officials, and treaty mechanisms such as the Commissioner for Human Rights, the Congress of Local and Regional Authorities, intergovernmental committees (Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion, Committee of Experts on Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristic, Committee of Experts on Artificial Intelligence, Equality and Discrimination, Committee of Experts on Hate Crimes); and treaty bodies (European Commission against Racism and Intolerance, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National

Minorities, etc. The contribution of the European Court of Human Rights in countering hate speech and hate crimes is emphasized.

The legislative framework of the European Union on countering hate crimes and hate speech is examined. It is emphasized that the EU has adopted legislation to combat hate crimes and ensure access to justice and compensation for victims in accordance with EU founding acts (Treaty on the Functioning of the European Union, Charter of Fundamental Rights of the EU). Key specialized legislative acts are noted: Framework Decision 2008/913/JHA combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law (2008), Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and the following legislative instruments related to Directive 2012/29/EU. An analysis is provided of EU strategic documents containing specific provisions to be followed by the Union and member states, such as the EU Gender Equality Strategy (2020-2025). Emphasis is placed on the Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online + 2025 (revised).

The focus is on the role of agencies, bodies, and institutions, including: the High-Level Group on Combating Hate Speech and Hate Crime; the Working Group on Hate Crime Reporting, Recording and Data Collection; the European Union Agency for Fundamental Rights; the European Institute for Gender Equality. Emphasis is placed on the activities of the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) in combating racist and xenophobic hate speech. Within the OSCE, the contribution of the Office for Democratic Institutions and Human Rights is outlined. Among regional human rights mechanisms, the essence of the Inter-American Human Rights System and the African Union in the studied field is examined.

Chapter 3 focuses on the implementation of hate crime counteraction norms at the national level, examining the cases of the United States, Canada, the Federal Republic of Germany, and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. It analyzes national legislation including the Civil Rights Act (1968), Church Arson Prevention Act (1996), Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate

Crimes Prevention Act (2009), COVID-19 Hate Crimes Act, Khalid Jabara and Heather Heyer National Opposition to Hate, Assault, and Threats to Equality Act (2021), Emmett Till Antilynching Act (2022); Canada's Criminal Code and Bill C-16 (2017); Germany's Criminal Code, Network Enforcement Act (2017); as well as the UK's Crime and Disorder Act (1998), Public Order Act (1986), Hate Crime and Public Order (Scotland) Act (2021), and Criminal Justice (Hate Offences) Act (2024). The analysis examines how these legal instruments establish norms for preventing, combating and eradicating hate crimes and hate speech. Strategic national documents shaping long-term visions, priorities, and goals of states in countering discriminatory practices, hate crimes and hate speech are analysed, such as Canada's Strategy to Prevent and Address Gender-Based Violence, National Action Plan to End Gender-Based Violence, Canada's Anti-Racism Strategy 2024-2028, Canada's Black Justice Strategy, Action Plan on Combatting Hate, Federal 2SLGBTQI+ Action Plan, Federal Government Strategy to Prevent Extremism and Promote Democracy, National Strategy against Antisemitism and for Jewish Life, the UK's Hate Crime Action Plan («Challenge It, Report It, Stop It»), Hate Crime Strategy and other national strategies. The analysis establishes that national legislation not only provides for liability for hate-motivated crimes against specific groups based on protected characteristics, but also allows for enhanced penalties in cases where an offense is committed due to hatred or bias against an individual or group based on actual or perceived race, skin colour, religion, national or ethnic origin, sex, gender identity, disability or sexual orientation, among other grounds.

The study analyzes national judicial practice in cases concerning hate speech and hate crimes (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *R v. Keegstra*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black*). It concludes that the protection of freedom of expression is not absolute, and constitutional protection does not apply to hate speech that incites imminent lawless action, contains specific violent threats targeting individuals or groups, or disrupts public order.

The dissertation emphasizes the activities of national bodies, institutions and officials exercising their mandates in combating hate crimes and hate speech (the

U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, Canada's Special Envoy on Preserving Holocaust Remembrance and Combatting Antisemitism, Canada's Special Representative on Combatting Islamophobia, Federal Anti-Racism Secretariat, Federal Anti-Discrimination Agency, Independent Federal Commissioner for Anti-Discrimination, Crown Prosecution Service, among others).

It is concluded that states place substantial emphasis on hate crime and hate speech data collection, enabling law enforcement agencies to accurately gauge the extent of the problem and allocate resources for preventing and responding to bias-motivated attacks.

Key words: security, accountability, internally displaced persons, vulnerable groups, gender, discrimination, crime, international organizations, hate speech, violence, punishment, human rights bodies, justice, bias, sustainable development goals.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
публікації у фахових виданнях України:

1. Мартюхіна Н. О. Діяльність Організації Об'єднаних Націй щодо протидії гендерно зумовленим злочинам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 80, Ч. 2. 2023. С. 342-347. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297077/290014>.
2. Мартюхіна Н.О. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо протидії мові ворожнечі. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2023. № 5. С. 416-419. URL: http://lsej.org.ua/5_2023/103.pdf.
3. Мартюхіна Н. Внесок Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури у протидію мові ворожнечі. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 255-261. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v6_2024/31.pdf.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Мартюхіна Н.О. Гендерна ідентичність у практиці міжнародних правозахисних органів. *Актуальні проблеми міжнародного права: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 березня 2023 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 155-157.
2. Мартюхіна Н. О. Деякі аспекти протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ворожнечі расистського спрямування на міжнародному рівні. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.)*. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 349-352.
3. Мартюхіна Н.О. Діяльність Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ у протидії злочинам на ґрунті ненависті. *Захист прав*

людини на універсальному та регіональному рівнях: матеріали Всеукр. наук.-
практ. конф. (м. Дніпро, 22 листопада 2024 р.). Дніпро: Університет митної
справи та фінансів, 2024. С. 143-146.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ	26
1.1. Міжнародна універсально-правова основа протидії злочинам на ґрунті ненависті.....	26
1.2. Діяльність міжнародних універсальних інституцій у сфері протидії злочинам на ґрунті.....	42
Висновки до Розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ.....	79
2.1. Регіональна міжнародно-правова основа протидії злочинам на ґрунті ненависті.....	79
2.2 Діяльність міжнародних регіональних інституцій у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті.....	101
Висновки до Розділу 2.....	127
РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	136
3.1. Імплементация міжнародних стандартів у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті в державах американського регіону (на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади).....	136
3.2 Імплементация міжнародних стандартів у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті в державах європейського регіону (на прикладі Федеративної Республіки Німеччина, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії).....	175
Висновки до Розділу 3.....	194
ВИСНОВКИ.....	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	215
ДОДАТКИ.....	254

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найважливішими цінностями, а повага та рівність прав людини покладені в основу стабільного суспільства. Проте саме цим цінностям протягом усього періоду існування людської цивілізації завдавалося шкоди. Численні воєнні конфлікти як міжнародного, так і внутрішньодержавного характеру, боротьба за економічне панування відбирають життя великої кількості людей, створюють загрозу мирному співіснуванню держав, народів, націй, посягають на нормальний перебіг міжнародних відносин. Безпрецедентне зростання злочинів, що завдають шкоди не лише окремим індивідам, а й здебільшого інтересам багатьох держав, є характерною рисою сучасності.

Злочини, викликані упередженнями щодо певної групи, є несумісними з такими цінностями. Такі злочини базуються, зазвичай, на укорінених упереджених негативних судженнях, розпалюваних нетерпимістю і ненавистю проти певної групи людей, що має загальні характеристики ідентичності, як-от: етнічна приналежність, мова, сексуальна орієнтація, інвалідність тощо. Такі злочини зачіпають безпеку осіб, громад і суспільства загалом та мають достатній потенціал для переростання в більш масштабні конфлікти, що зачіпають і міжнародну спільноту. Водночас слід констатувати, що масштабність загрози щороку поширюється з огляду на можливість використання з протиправною метою досягнень новітніх глобальних технологій. Крім того, XXI століття ознаменоване вчиненням найтяжчих злочинів, пов'язаних із насильством, що порушують міжнародний мир та безпеку людства – геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини, агресія, в тому числі і проти України. Означене вимагає ефективної скоординованості міжнародного співтовариства у протидії означеним злочинам шляхом вироблення відповідної організаційно-правової основи. З огляду на вказане обрана тема дослідження є вчасною і актуальною для науки міжнародного права та захисту прав людини.

Варто зазначити, що загальним питанням росту мови ненависті у світі, необхідності запровадження заходів протидії, підготовки фахівців у цій сфері, проблематиці використання інформаційно-комунікаційних технологій, як засобу розповсюдження мови ненависті, впливу актів насилля на громадське здоров'я, концептуалізації рівності та недискримінації як правових стандартів, дослідження мови ворожнечі як соціального феномену приділено увагу в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема: А. Гринчак, Н. Дрьоміна, О. Дручек, Т. Ісакова, С. Карвацька, А. Кассезе, Л. Невара, Т. Пазинич, Є. Реньов, Т. Сироїд, Л. Фоміна, П. Фомін, В. Чекштуріна, Ігініо Гальярдоне (Iginio Gagliardone), Кеті Бюргер (Cathy Buerger), Ніклас Олофссон (Niclas Olofsson), Розамма Філіп (Rosamma Philip), Хембі Шеррі (Hamby Sherry), Тіція Лоєнен (Titia Loenen), Читранджалі Негі (Chitranjali Negi) та ін.

Наукова новизна даного дисертаційного дослідження визначається тим, що воно є першою в науці міжнародного права спробою комплексного дослідження міжнародно-правового механізму протидії злочинам на ґрунті ненависті.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у розкритті міжнародного організаційно-правового механізму протидії злочинам на ґрунті ненависті.

Досягнення мети дослідження передбачає постановку наступних **завдань**:

- охарактеризувати генезу розвитку міжнародно-правової основи у протидії злочинам на ґрунті ненависті (універсального і регіонального характеру;
- розкрити роль міжнародних організацій та їхніх органів у протидії злочинам на ґрунті ненависті;
- дослідити діяльність спеціалізованих інституційних структур універсального і регіонального характеру щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті;

- розкрити форми і напрямки регіональної міжнародної співпраці у протидії злочинам на ґрунті ненависті;
- з'ясувати стан імплементації норм з протидії злочинам на ґрунті ненависті в національне законодавство держав;
- дослідити практику зарубіжних держав щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті (на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади, Федеративної Республіки Німеччини, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії).

Об'єктом дослідження є сукупність міжнародних правовідносин у галузі міжнародного кримінального права і права прав людини щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті з метою забезпечення захисту постраждалих осіб, належного відправлення правосуддя та підтримання правопорядку і безпеки.

Предметом дослідження є міжнародно-правовий механізм протидії злочинам на ґрунті ненависті.

Методологічна основа дослідження. Досягнення наукової об'єктивності результатів дисертаційної роботи було забезпечено шляхом використання комплексу як загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження. В основу методології роботи покладено такі методи: діалектичний, доктринальний та теоретико-юридичний, історико-правовий, формально-правовий та порівняльно-правовий, соціологічний тощо. Діалектичний метод застосовано для аналізу розвитку механізму протидії злочинам на ґрунті ненависті. За допомогою доктринального та теоретико-юридичного методу визначено ступінь правової регламентації визначення мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті та їх характерних ознак у міжнародних актах і національному законодавстві. Історико-правовий метод був використаний для дослідження еволюції універсального та регіонального правового підґрунтя щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті. Використання формально-правового та порівняльно-правового методів надало можливість установити нормативно-правовий зміст та основні

характеристики протиправних злочинних дій, окреслити механізми імплементації міжнародних норм у національне законодавство, дослідити та співставити практику зарубіжних держав щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті. Соціологічний метод застосовано при обробці моніторингових та статистичних даних, що забезпечило достовірність досліджуваного питання.

При обґрунтуванні теоретичних висновків дисертації здобувач керувалася положеннями загальної теорії права, теорії та практики міжнародного і європейського права.

Емпіричну базу дослідження склали міжнародні угоди, акти міжнародних універсальних і регіональних організацій, судова практика та національне законодавство низки зарубіжних держав.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній доктрині міжнародного права науковою працею, в якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що полягало у комплексному дослідженні міжнародно-правового механізму протидії злочинам на ґрунті ненависті. За підсумками проведеного наукового дослідження отримано нові положення, спрямовані на удосконалення та розвиток сучасної доктрини міжнародного публічного права щодо міжнародної співпраці у протидії злочинам на ґрунті ненависті, а також зарубіжного національного досвіду в цій сфері.

Уперше:

- здійснено комплексний аналіз міжнародно-правової основи щодо протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті. Констатовано, що на міжнародному універсальному рівні відсутній юридично обов'язковий уніфікований договір, який би містив визначення злочинів на ґрунті ненависті. Правовою основою ООН у цій сфері слугують положення багатосторонніх угод у галузі прав людини, що містять норми про заборону будь-яких форм дискримінації, ненависті, які є загрозою існування суспільств, визнаються протиправними та неприйнятними, спеціалізовані акти, резолюції і рекомендації статутних органів Організації. Підкреслено,

що ООН розглядає цю проблему і в аспекті підтримання культури миру, проголошеної Декларацією та Програмою Організації Об'єднаних Націй дій щодо культури миру 1999 р., яка нерозривно пов'язана з центральними цілями Статуту ООН: мирне врегулювання спорів, ліквідація расової чи релігійної дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості тощо (ст. 3).

- обґрунтовано, що правовий доробок регіональних міжнародних організацій (Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Організація Американських Держав, Африканський Союз) у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті базується на загальновизнаних міжнародних стандартах прав людини. Сторони міжнародних угод визнали, що злочини на ґрунті ненависті загрожують безпеці та можуть призвести до насильства і навіть конфліктів та визначили характерні ознаки цих протиправних дій, акцентуючи увагу на тій обставині, що в їх основі лежить мотив упередженості, який повинен бути врахований при кваліфікації злочину уповноваженими на те органами. У відповідь на цей безпековий виклик сторони вони взяли на себе зобов'язання вжити комплексних заходів щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, серед яких: ефективне реагування кримінального правосуддя на ці правопорушення; розслідування мотивації протиправних дій з врахуванням практики ЄСПЛ; комплексна підтримка жертв злочинів, зокрема вразливих категорій осіб; співпраця з громадянським суспільством; збір та моніторинг даних; підготовка фахівців зі спеціалізацією на розслідуванні цих злочинів; здійснення цифрового партнерства з інтернет-компаніями задля профілактики та протидії означеним злочинам.

- розкрито внесок Ради Європи у розробку спеціалізованих норм з протидії злочинам на ґрунті ненависті та мови ворожнечі, зокрема зосереджено увагу на положеннях Рекомендації CM/Rec (2024)4) щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, яка зобов'язує держави-учасниці запровадити ефективні, пропорційні та стримувальні положення щодо

запобігання та протидії злочинами на ґрунті ненависті, криміналізації цих протиправних дій у національному законодавстві, та пріоритезувати викриття, визнання та фіксацію елементу ненависті в злочині. Зазначено, що Рекомендація компілює пропозиції, які неодноразово висловлювалися в актах Ради Європи, присвячених протидії мови ненависті та захисту постраждалих осіб, актах ОБСЄ, судовій практиці ЄСПЛ щодо врахування елементу ненависті при кваліфікації злочину. Зокрема в ній міститься зобов'язання держав-членів щодо: включення елементу ненависті до кримінального законодавства як обтяжуючої обставини під час винесення вироку, як частини злочину під час пред'явлення кримінального звинувачення, як складової частини самостійних кримінальних правопорушень або шляхом поєднання цих методів; забезпечення жертвам злочинів на ґрунті ненависті доступу до спеціалізованих служб підтримки, незалежно від того, чи було подано заяву до поліції;

- охарактеризовано діяльність установчих органів міжнародних організацій, комітетів, комісій, спеціалізованих структур і практику міжнародних контрольних та судових органів щодо захисту прав осіб, постраждалих від злочинів на ґрунті ненависті (на прикладі Комітету ООН з прав людини, Комітету з ліквідації расової дискримінації, Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, Європейського суду з прав людини, Міжамериканського суду з прав людини, Африканського суду з прав людини і народів та ін.). Визначено, що означені інституції захищають права постраждалих осіб, через призму фундаментальних прав, як-от: право на життя, здоров'я, особисту недоторканність, розвиток, освіту, недискримінацію тощо.

- розкрито форми і напрямки функціонування інституційної складової регіональних міжнародних організацій у сфері попередження та протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті, які мають тенденцію до перманентної зміни й удосконалення. Серед яких: 1) міжурядові спеціалізовані комітети, що є основним інструментом для розробки спільних

політичних інструментів та правових стандартів, таких як договори та рекомендації (наприклад, у межах Ради Європи – це Керівний комітет з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії, Комітет експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та самовираження, а також статевих характеристик, Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації, Комітет експертів з питань злочинів на ґрунті ненависті); 2) спеціалізовані структури (наприклад, у межах ЄС – це Група високого рівня з протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті, Робоча група з питань звітності, реєстрації та збору даних про злочини на ґрунті ненависті та ін.). Розкрито операції Європолу, що мають за мету запобігання поширенню злочинів на ґрунті ненависті, расизму та ксенофобії в Інтернеті; підвищити обізнаність окремих осіб та груп щодо правових меж ненависницьких висловлювань у мережі тощо;

- висвітлено зарубіжний досвід держав (на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади, Федеративної Республіки Німеччини, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії) щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті і мові ворожнечі, а також національну судову практику в цій сфері. Встановлено, що законодавством означених держав передбачено відповідальність за скоєння злочинів, зумовлених ненавистю, а також закріплено можливість посилення покарання в тих випадках, коли злочин був мотивований упередженням, забобою або ненавистю за захищеними ознаками;

- з'ясовано, що національне законодавство містить відмінні положення щодо протидії мові ненависті. Зокрема, в межах Сполучених Штатів Америки свобода слова та преси перебуває під захистом Першої поправки до Конституції, відповідно, мова ненависті може бути криміналізована лише у виключних випадках, зокрема коли вона безпосередньо підбурює до злочинної діяльності, містить конкретні погрози насильством тощо, що підтверджується судовою практикою (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black* тощо). Натомість

законодавство Німеччини є одним із найсуворіших у світі систем протидії мові ненависті, встановлюючи високий поріг матеріальної відповідальності соціальних мереж.

Удосконалено:

- концепцію боротьби з дискримінацією та ненавистю з метою надання допомоги бенефіціарам у поточних реформах щодо боротьби з дискримінацією та мовою ненависті. Підсумовано, що, незважаючи на значний правовий доробок у цій сфері, існує нагальна необхідність щодо підвищення обізнаності населення про небезпеку мови ненависті та способи боротьби з нею; зміцнення та підтримки державних установ та місцевих суб'єктів у сфері боротьби з дискримінацією, а також захист вразливих груп;
- доктринальні підходи щодо розвитку правової основи протидії злочинам на ґрунті ненависті та факторам, що сприяють її поширенню (збройні конфлікти, міграція населення, торгівля людьми тощо);
- доктринальні підходи щодо мотивації упередженості злочинів на ґрунті ненависті в тому числі через стать або гендер.

Набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

- захисту прав національних меншин, мігрантів, біженців та шукачів притулку, вимушених переселенців та таких вразливих категорій осіб, як жінки і дівчата, які непропорційно страждають від злочинів на ґрунті ненависті. Підсумовано, що антидискримінаційні настрої та сексизм призводять до расистських і сексистських дій, включаючи мову ненависті, які вчиняються на індивідуальному, інституційному та суспільному рівнях, а також до злочинів на ґрунті ненависті;
- безпекового виклику злочинів на ґрунті ненависті для прав людини, що зобов'язує держави до запровадження заходів, спрямованих на боротьбу з означеними злочинами за допомогою надійного збору та моніторингу даних, ефективного реагування кримінального правосуддя, співпраці з громадянським суспільством, комплексної підтримки жертв

злочинів та постійного удосконалення форм співпраці в реаліях цифрових суспільств.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачкою самостійно, всі сформульовані в ньому положення та висновки з рекомендаціями обґрунтовані на основі особистих досліджень авторки. Для аргументації окремих положень використані праці інших науковців, на які зроблені посилання. В індивідуальних наукових працях застосовано лише авторські ідеї та розробки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали та висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній сфері, навчальній та законотворчій діяльності:

- у науково-дослідній роботі – як основа для проведення подальших наукових пошуків у галузі вивчення актуальних проблем протидії злочинності та міжнародного співробітництва з питань правоохоронної діяльності;

- у правотворчості – для імплементації положень міжнародних договорів у національне законодавство держав з метою його вдосконалення в цій сфері;

- у правозастосовній діяльності – результати наукового дослідження можуть бути використані для удосконалення міжнародної співпраці у протидії злочинам на ґрунті ненависті;

- у навчально-освітньому процесі – при розробці навчально-методичних комплексів, навчальних посібників, підручників та викладанні дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне кримінальне право», «Права людини в міжнародному праві».

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ключові положення роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародного права» (м. Харків, 10 березня

2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях» (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях» (м. Дніпро, 22 листопада 2024 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені у 6 наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України та 3-х тезах наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел і 1 додатку. Загальний обсяг дисертації – 255 сторінки, з яких основного тексту – 214 сторінок. Список використаних джерел містить 315 найменувань.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ

1.1. Міжнародна універсально-правова основа протидії злочинам на ґрунті ненависті

Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), як єдина універсальна міжнародна структура є головним форумом для розгляду питань, що виходять за межі національних кордонів і не можуть бути вирішені жодною країною, яка діє сама. Світова історія багато разів демонструвала людству, як риторика ненависті загрожує демократичним цінностям, толерантності і соціальній стабільності та може призвести до людських трагедій, включаючи геноцид. Розпалювання ненависті та її наслідки суперечать основним цінностям ООН.

З моменту свого створення ООН працювала над запобіганням та боротьбою з ненавистю на багатьох напрямках, використовуючи свої різні структури і програми. Ця загальна структура охоплює широкий спектр дій: від моніторингу ранніх ознак особливо тяжких злочинів до надання допомоги державам у тлумаченні законів про права людини та розробці національної політики, сприяння громадянському суспільству й ініціативам низових органів, партнерства з ключовими зацікавленими сторонами та організації кампаній щодо підвищення обізнаності. При цьому визнається, що найбільш значущі дії проти мови ненависті повинні будуть здійснюватися не тільки ООН, але й усіма відповідними зацікавленими сторонами. До них належать уряди, регіональні та інші багатосторонні організації, приватні компанії, засоби масової інформації, релігійні та інші суб'єкти громадянського суспільства.

ООН закликає держави як основних носіїв обов'язків боротися з мовою ворожнечі та протидіяти їй, поважаючи при цьому право на свободу вираження думок, і підтверджує вирішальну роль, яку недержавні суб'єкти,

громадянське суспільство і всі громадяни відіграють у боротьбі з мовою ворожнечі та побудові інклюзивних і мирних суспільств, в яких ми заслуговуємо жити [1].

Правову основу Організації у протидії мові ненависті, безперечно, закладено Статутом ООН, який передбачає в якості пріоритетної цілі міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, заохочення та розвиток поваги до прав людини й основних свобод для всіх, без різниці раси, статі, мови та релігії (ч. 3, ст. 1) [2].

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. (далі – МКЛРД) [3] забороняє дискримінаційні висловлювання та дії. Вона зобов'язує держави криміналізувати певні форми мови ненависті та вчинення або підбурювання до актів насильства проти будь-якої раси, групи осіб іншого кольору шкіри чи етнічної групи. Вона також зобов'язує держави заборонити організації та пропагандистську діяльність, які пропагують і підбурюють до расової дискримінації.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. (далі – МПГПП) – багатосторонній договір, який є невід'ємною складовою Міжнародного білля про права людини разом із Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. (далі – МПЕСКП) та Загальною декларацією прав людини 1948 р. встановлює, що «будь-яка пропаганда національної, расової чи релігійної ненависті, яка є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі або насильства, забороняється законом» (ст. 20 (2)) [4].

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. [5] є найважливішим договором про права людини в галузі захисту жінок згідно з якою держави-учасниці зобов'язані: ліквідувати всі форми дискримінації щодо жінок у всіх сферах життя; забезпечувати повний розвиток і просування жінок, щоб вони могли здійснювати та користуватися своїми правами людини й основними свободами так само, як і чоловіки; та

дозволяти Комітету з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок ретельно перевіряти їхні зусилля щодо виконання договору, регулярно звітуючи перед органом. Країни, які стали учасниками договору (держави-учасниці), повинні регулярно подавати Комітету звіти про те, як реалізуються права, гарантовані Конвенцією. Під час своїх відкритих засідань Комітет розглядає кожен звіт держави-учасниці та звертається зі своїми занепокоєннями і рекомендаціями до держави-учасниці у формі заключних зауважень. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації – це інструмент, який допомагає жінкам у всьому світі внести зміни у своє повсякденне життя. У країнах, які ратифікували договір, він виявився неоціненним у протидії наслідкам дискримінації, які включають насильство, бідність та відсутність правового захисту, а також відмову у спадщині, правах власності і доступі до кредитів. Договір сприяв розвитку: прав громадянства в Ботсвані та Японії; права спадщини в Танзанії; права власності та політичної участі у Коста-Ріці [6].

Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань 1981 р. [7] гарантує кожній людині право на свободу думки, совісті та релігії, яке включає, серед іншого, такі свободи: а) відправляти богослужіння або збиратися у зв'язку з релігією чи переконаннями, а також створювати та утримувати місця для цих цілей; б) створювати й утримувати відповідні благодійні чи гуманітарні установи; с) виготовляти, купувати та використовувати в належному обсязі необхідні предмети і матеріали, пов'язані з обрядами або звичаями релігії чи переконань; d) писати, видавати та поширювати відповідні публікації в цих сферах; e) проповідувати релігію чи переконання в місцях, придатних для цих цілей; f) запитувати та отримувати добровільні фінансові й інші внески від окремих осіб та установ; g) навчати, призначати, обирати або призначати шляхом наступництва відповідних лідерів, яких вимагають вимоги та стандарти будь-якої релігії чи переконань; h) дотримуватися днів відпочинку та святкувати свята і церемонії відповідно до приписів своєї релігії чи

переконань. Документом зазначено, що ніхто не може зазнавати примусу, який би обмежував його свободу мати релігію або переконання на свій вибір; ніхто не може бути дискримінований будь-якою державою, установою, групою осіб чи особою за ознакою релігії чи переконань. Дискримінація між людьми за ознакою релігії чи переконань є образою людської гідності та запереченням принципів Статуту ООН і засуджується як порушення прав людини та основних свобод, проголошених у Загальній декларації прав людини і детально сформульованих у Міжнародних пактах про права людини, а також як перешкода дружнім і мирним відносинам між народами. Декларація покладає зобов'язання на держави щодо вжиття ефективних заходів для запобігання і ліквідації дискримінації за ознакою релігії чи переконань у визнанні, здійсненні та реалізації прав людини й основних свобод у всіх сферах громадянського, економічного, політичного, соціального та культурного життя.

У 2001 році в межах Всесвітньої конференції проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості (31 серпня – 7 вересня 2001 р., Дурбан, Південна Африка) була прийнята Дурбанська декларація та Програма дій, комплексна структура для боротьби з расизмом, расовою дискримінацією, ксенофобією та пов'язаною з ними нетерпимістю. Вона охоплювала далекосяжні заходи боротьби з расизмом у всіх його проявах, закликаючи до жорсткішого антидискримінаційного законодавства й адміністративних заходів; до кращої освіти, доступу до охорони здоров'я та правосуддя; до активізації зусиль у боротьбі з бідністю та забезпеченні розвитку; до покращення засобів правового захисту та ресурсів, доступних жертвам расизму; а також до більшого мультикультуралізму та поваги до верховенства права і прав людини [8].

Рабатський план дій щодо заборони пропаганди національної, расової чи релігійної ненависті, яка є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі чи насильства (2012 р.) [9], об'єднує висновки та рекомендації кількох експертних семінарів Управління верховного комісара з прав людини (далі –

УВКПЛ) (що проводилися в Женеві, Відні, Найробі, Бангкоку та Сантьяго-де-Чилі). Завдяки обговоренню міжнародного права прав людини, було поставлено за мету: краще зрозуміти законодавчі моделі, судову практику та політику щодо концепції підбурювання до національної, расової чи релігійної ненависті, забезпечуючи при цьому повну повагу до свободи вираження поглядів, як це викладено у статтях 19 та 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; зробити комплексну оцінку стану виконання заборони підбурювання відповідно до міжнародного права прав людини; визначити можливі дії на всіх рівнях. Рабатський план дій пропонує високий поріг для визначення обмежень свободи слова, підбурювання до ненависті та для застосування статті 20 МПГПП. Він окреслює шестиетапний пороговий тест, що враховує (1) соціальний та політичний контекст, (2) статус оратора, (3) намір налаштувати аудиторію проти цільової групи, (4) зміст та форму промови, (5) масштаби її поширення та (6) ймовірність шкоди, включаючи неминучість.

Боротьба з розпалюванням ненависті є складовою Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року і корелюється з ціллю 4 – забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх; ціллю 5 – досягнення гендерної рівності та розширити права та можливості всіх жінок та дівчаток; ціллю 16 – сприяння мирним та інклюзивним суспільствам, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і розбудові ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях; визнає, що всі люди повинні бути вільними від усіх форм насильства та відчувати себе в безпеці, незважаючи на свою етнічну приналежність, віру чи сексуальну орієнтацію [10].

2017 рік ознаменовано прийняттям Плану дій для релігійних лідерів та суб'єктів щодо запобігання підбурюванню до насильства, яке може призвести до жорстоких злочинів, відомого як «Феський процес» [11]. Він виник з необхідності краще зрозуміти, висловити та заохотити потенціал релігійних лідерів щодо запобігання підбурюванню і насильству, до якого

воно може призвести, а також інтегрувати роботу релігійних лідерів у ширші зусилля щодо запобігання жорстоким злочинам. Рекомендації, що містяться в Плані дій, були розроблені релігійними лідерами та учасниками цих консультацій. Вони стосуються не лише ситуацій, коли існує ризик скоєння жорстоких злочинів, але й інших контекстів, включаючи захист прав людини, запобігання насильницькому екстремізму та запобігання конфліктам. Оскільки зусилля щодо запобігання жорстоким злочинам та підбурюванню до них мають найбільшу ймовірність успіху, коли різні учасники співпрацюють, План дій також містить рекомендації для інших учасників, зокрема для держав та державних установ, а також громадянського суспільства, зокрема нових та традиційних ЗМІ. План дій ґрунтується на принципах прав людини, зокрема праві на свободу вираження поглядів та переконань, свободі релігії, а також праві на мирні зібрання.

На регіональному рівні були прийняті: Регіональний план дій для Європи, Регіональний план дій для Близького Сходу та Північної Африки, Регіональний план дій для Африки, Регіональний план дій для Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Регіональний план дій для Америки. Феський план дій та регіональні плани дій є новаторськими документами, оскільки вони першими залучають релігійних лідерів і суб'єктів до розробки контекстуальних стратегій запобігання підбурюванню, яке може призвести до жорстоких злочинів. Їхня реалізація може сприяти не лише запобігання жорстоким злочинам, але й іншим ключовим програмам запобігання ООН.

У відповідь на тривожну тенденцію зростання мови ненависті в усьому світі Генеральний секретар Антоніу Гутерріш 18 червня 2019 року представив Стратегію та План дій Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з мовою ненависті [12]. Метою цієї стратегії є посилення реагування ООН на глобальне явище мови ненависті. Вона є результатом тісної співпраці 16 структур у рамках Робочої групи ООН з мови ненависті та координується Спеціальним радником ООН щодо запобігання геноциду.

Стратегія та План дій щодо мови ненависті визначають стратегічні вказівки для системи ООН щодо боротьби з мовою ненависті на національному і глобальному рівнях. Стратегія і план дій складаються з 13 зобов'язань щодо дій системи ООН та ґрунтуються на чотирьох ключових принципах: 1. Стратегія та її реалізація повинні відповідати праву на свободу думки та вираження поглядів. ООН підтримує збільшення, а не зменшення обсягу слова як ключовий засіб боротьби з мовою ненависті. 2. Боротьба з мовою ненависті є відповідальністю всіх – урядів, суспільств, приватного сектору, починаючи з окремих жінок та чоловіків. Усі несуть відповідальність, усі повинні діяти; 3. У цифрову епоху ООН повинна підтримувати нове покоління цифрових громадян, які мають можливість розпізнавати, відкидати та протистояти мові ненависті. 4. Нам потрібно знати більше, щоб діяти ефективно – це вимагає скоординованого збору даних та досліджень, зокрема щодо першопричин, рушійних сил та умов, що сприяють мові ненависті. Це також включає способи, якими Секретаріат ООН може підтримувати роботу координаторів-резидентів у боротьбі з мовою ненависті та її протидії.

План дій підкреслює життєво важливу роль партнерства за участю технологічних компаній і компаній соціальних медіа, зокрема використання штучного інтелекту, в боротьбі з ненавистю.

У Стратегії та Плані дій ООН мова ненависті визначається як повідомлення, яке нападає або дискримінує осіб чи групи на основі факторів ідентичності, таких як релігія, етнічна приналежність чи стать, хоча універсальне юридичне визначення все ще обговорюється.

У жовтні 2019 року Спеціальний доповідач ООН з питань заохочення та захисту права на свободу думки та її вираження оприлюднив Доповідь про мову ненависті в Інтернеті, в якій наголосив, що законодавство про «мову ненависті» повинно відповідати вимогам законності, необхідності та пропорційності, а також легітимності, щоб відповідати вимогам міжнародного права прав людини.

Спецдоповідач зазначив, що держави загалом повинні використовувати інструменти, які є в їхньому розпорядженні, крім криміналізації та заборони, такі як освіта, контрмовлення, заохочення плюралізму тощо, для боротьби з мовою ненависті, яка не є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі чи насильства. Щодо ролі приватних компаній у цьому секторі, Доповідач також рекомендував інноваційні способи боротьби з «мовою ворожнечі», включаючи видалення контенту, а також «обмеження його вірусності, маркування його походження, призупинення дії відповідного користувача, призупинення дії організації, яка спонсорує контент, розробку рейтингів для виявлення використання особою забороненого контенту, тимчасове обмеження контенту при його перегляді, демонетизацію, мінімізацію його посилення, втручання в роботу ботів та скоординовану поведінку онлайн-натовпу, впровадження геолокаційних обмежень і навіть сприяння поширенню контрповідомлень». У звіті наведено низку рекомендацій як для держав, так і для приватних компаній [13].

Варто зазначити, що одним із розповсюджених мотивів упередженості вчинення злочинів на ґрунті ненависті є гендерне упередження, наслідком якого є позбавлення життя. Дискримінація, що ґрунтується на статі і гендерній ідентичності є широко розповсюдженою у всьому світі та зумовлює існування значних перешкод на шляху до повної і рівної участі осіб у різних сферах суспільного життя та ухваленні політичних і державних рішень [14].

За статистичними даними у 2023 році близько 51 100 жінок та дівчат було вбито вдома людьми, які були близькими родичами, що становить 60 відсотків усіх убивств жінок. Цифра за 2023 рік означає, що 60 відсотків з майже 85 000 жінок і дівчат, навмисно вбитих протягом року, були вбиті своїми інтимними партнерами або іншими членами сім'ї. Іншими словами, в середньому 140 жінок і дівчат у світі щодня втрачали свої життя від рук свого партнера або близького родича.

Жінки та дівчата в усьому світі продовжують страждати від цієї крайньої форми гендерно зумовленого насильства, і жоден регіон не виключений. За оцінками, у 2023 році кількість жертв феміциду за участю інтимного партнера/члена сім'ї становила 21 700 осіб, що робить Африку регіоном із найбільшою кількістю жертв у сукупному вираженні. Більше того, на Африку продовжує припадати найбільша кількість жертв феміциду за участю інтимного партнера/члена сім'ї відносно чисельності її населення (2,9 жертви на 100 000 у 2023 році). В Америці та Океанії також було зафіксовано високі показники феміциду за участю інтимного партнера/члена сім'ї у 2023 році – 1,6 та 1,5 на 100 000 відповідно, тоді як в Азії та Європі ці показники були значно нижчими – 0,8 та 0,6 на 100 000 відповідно [15].

Генеральна Асамблея ООН, будучи глибоко занепокоєною тим, що глобальна поширеність різних проявів гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток набуває загрозливих розмірів, прийняла резолюцію «Вжиття заходів проти гендерно мотивованих вбивств жінок і дівчаток» [16]. У цій резолюції Генеральної Асамблеї ООН висловила низку рекомендацій державам-членам та органам й інституціям ООН щодо попередження та викорінення таких злочинів. Зокрема Генеральна Асамблея закликала держави-члени: проявляти належну турботу з метою запобігання і розслідування актів насильства щодо жінок і дівчаток, а також кримінального переслідування і покарання осіб, які вчинили такі злочини, відповідно до національного законодавства; розглянути можливість здійснення, в належних випадках, інституційних ініціатив для більш ефективного запобігання гендерно вмотивованим убивствам жінок і дівчаток та надання правового захисту, включно з відповідними засобами правового захисту, відшкодуванням шкоди й компенсацією жертвам таких злочинів; вживати різноманітних заходів, включно з профілактичними заходами, а також ухваленням та імплементацією законодавства, що стосуються гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток, періодично переглядати такі заходи з метою їхнього вдосконалення; покласти край безкарності шляхом

забезпечення того, щоб особи, які вчинили ці злочини проти жінок і дівчаток, несли відповідальність і покарання; вирішувати наявні проблеми, пов'язані з неповним звітуванням, шляхом поліпшення збирання й аналізу даних, а також обміну відповідними даними, відповідно до національного законодавства, інформацією про гендерно вмотивовані вбивства жінок і дівчаток із метою обґрунтованого розроблення, моніторингу та оцінювання законів, політики та програм. Крім того, Асамблея закликала відповідні підрозділи та установи ООН, зокрема Управління ООН з наркотиків і злочинності (далі – УНЗ ООН), Комісію зі становища жінок, Управління Верховного комісара ООН з прав людини і Структуру ООН з питань гендерної рівності і розширення прав та можливостей жінок (далі – Структура «ООН-жінки»), надавати державам-членам підтримку в розробці та здійсненні стратегій і політики на національному, регіональному, регіональному і регіональному рівнях; сприяти збиранню та розповсюдженню відповідних достовірних даних та іншої відповідної інформації; продовжувати проведення та координацію відповідних досліджень щодо проблем гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток, зокрема у зв'язку зі стандартизацією збору та аналізу даних; а також звернулася до Генерального секретаря з проханням скликати нараду міжурядової групи експертів відкритого складу для обговорення шляхів і засобів підвищення ефективності зусиль із запобігання та розслідування гендерно вмотивованих убивств жінок і дівчаток та кримінального переслідування і покарання за їх вчинення [17, с. 344].

У липні 2021 року Генеральна Асамблея ООН наголосила на глобальному занепокоєнні поширенням мови ненависті в усьому світі та ухвалила Резолюцію A/RES/75/309 «Сприяння міжрелігійному та міжкультурному діалогу та толерантності у протидії мові ненависті» [18]. У резолюції визнається необхідність протидії дискримінації, ксенофобії та розпалюванню ворожнечі та міститься заклик до всіх відповідних суб'єктів, включаючи держави, активізувати зусилля щодо боротьби з цим явищем

відповідно до міжнародного права прав людини. Резолюція проголосила 18 червня Міжнародним днем протидії розпалюванню ворожнечі, спираючись на Стратегію та План дій ООН щодо боротьби з розпалюванням ненависті, прийняті 18 червня 2019 року.

Необхідно наголосити, що Генеральна Асамблея розглядає проблематику мови ненависті в аспекті забезпечення міжнародного миру і безпеки; докладає зусиль щодо підтримання культури миру, проголошеної Декларацією та Програмою Організації Об'єднаних Націй дій щодо культури миру 1999 р. (резолюція A/RES/53/243), яка тісно пов'язана з головною метою ООН – сприяння встановленню та підтримці міжнародного миру і безпеки. Як зазначено у статті 3 Декларації та Програми дій, повний розвиток такої культури нерозривно пов'язаний зі: сприянням мирному врегулюванню конфліктів, взаємній повазі і розумінню, а також міжнародному співробітництву; дотриманням міжнародних зобов'язань згідно зі Статутом ООН та міжнародним правом; сприянням демократії, розвитку та загальній повазі та дотриманню всіх прав людини і основних свобод; наданням людям на всіх рівнях можливості розвивати навички діалогу, переговорів, досягнення консенсусу та мирного вирішення розбіжностей; зміцненням демократичних інституцій та забезпеченням повноцінної участі в процесі розвитку; викоріненням бідності та неграмотності і зменшення нерівності всередині країн та між ними; сприянням сталому економічному та соціальному розвитку; ліквідацією всіх форм дискримінації щодо жінок шляхом розширення їхніх прав і можливостей та рівного представництва на всіх рівнях прийняття рішень; забезпеченням поваги, просування і захисту прав дітей; забезпеченням вільного потоку інформації на всіх рівнях та розширенням доступу до неї; підвищенням прозорості і підзвітності в управлінні; ліквідацію всіх форм расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості тощо [19]. Декларація виникла в результаті давньої та плеканої концепції, що міститься в Статуті Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО), про те, що

«оскільки війни починаються в умах людей, то саме в умах людей слід укорінювати ідею захисту миру» [20]. Декларація охоплює принцип, що мир – це не просто відсутність конфлікту, а й позитивний, динамічний процес участі, в якому заохочується діалог, а конфлікти вирішуються в дусі взаєморозуміння та співпраці.

20 жовтня 2010 року Генеральна Асамблея в резолюції A/RES/65/5 зазначила, що взаєморозуміння і міжрелігійний діалог є важливими вимірами культури миру, та заснувала Всесвітній тиждень міжконфесійної гармонії як спосіб сприяння гармонії між усіма людьми незалежно від їхньої віросповідання. Вона також визнала нагальну необхідність діалогу між різними віросповіданнями та релігіями для зміцнення взаєморозуміння, гармонії та співпраці між людьми [21]. Резолюцією A/RES/67/104 від 17 грудня 2012 року Генеральна Асамблея проголосила період 2013–2022 років Міжнародним десятиліттям зближення культур та запропонувала Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури у цьому контексті бути провідною установою в системі ООН [22].

Резолюцією A/RES/75/200 ГА постановила 4 лютого Міжнародним днем людського братерства, який відзначатиметься щороку, починаючи з 2021 року та закликала всі держави-члени продовжувати сприяти культурі миру, задля забезпечення миру і сталого розвитку, зокрема шляхом святкування міжнародних, регіональних та національних днів у зв'язку з цим і шляхом мобілізації зусиль міжнародної спільноти для сприяння миру, толерантності, інклюзивності, взаєморозуміння та солідарності [23].

2021 рік ознаменовано прийняттям резолюції A/RES/76/69 «Сприяння міжрелігійному та міжкультурному діалогу, розуміння та співпраця заради миру», яка містить заклик до держав-членів, які несуть головну відповідальність за протидію дискримінації та використанню мови ненависті, та всіх відповідних суб'єктів, включаючи політичних і релігійних лідерів, заохочувати всеосяжність та єдність у реагуванні на пандемію COVID-19 і боротися з расизмом, ксенофобією, мовою ненависті, насильством та

дискримінацією. Нею зазначено важливість відкритого і публічного обговорення ідей, а також міжрелігійного, міжконфесійного та міжкультурного діалогу на місцевому, національному і міжнародному рівні, як одних із найкращих форм захисту від релігійної нетерпимості та здатних відігравати позитивну роль у зміцненні демократії і боротьби з релігійною ненавистю [24].

Під час роботи 48 сесії Генеральної Асамблеї також було констатовано зростання викликів для сприяння культурі миру, що безпосередньо пов'язане з війнами в Європі та на Близькому Сході, які спричинили масові людські страждання та фізичне руйнування. Існує тенденція до зростання ненависті, заснованої на релігії, культурі та етнічних відмінностях, що призводить до актів індивідуального і колективного насильства; відродження фашистських та екстремістських ідеологій навіть у зрілих демократіях, включаючи явища ісламофобії та іншої релігійної нетерпимості. Держави знову вдаються до логіки влади, щоб нав'язати свою волю слабшим націям [25].

Прийнятий у рамках Саміту майбутнього у 2024 році, Пакт в ім'я майбутнього передбачає в якості досягнення Цілей сталого розвитку заохочення культури миру, інклюзії, терпимості та мирного співіснування, викорінення релігійної дискримінації, протидії расизму, расової дискримінації та ксенофобії у всіх їх проявах шляхом усунення викликів, що створюють загрозу для виживання, джерел засобів існування та гідності всіх людей (Дія 13, (b)). Документом також визнається роль жінок як провідників миру та рішуче засуджується посилення всіх форм насильства щодо жінок і дівчаток, які особливо схильні до ризику насильства у зв'язку зі збройними конфліктами, у постконфліктних ситуаціях та надзвичайних гуманітарних ситуаціях. Ухвалено здійснювати конкретні кроки для ліквідації та запобігання всьому спектру загроз і порушень та утисків прав людини, з якими стикаються жінки і дівчатка в умовах збройних конфліктів, у постконфліктних ситуаціях та надзвичайних гуманітарних ситуаціях,

включаючи гендерне і сексуальне насильство у зв'язку з конфліктом (Дія 19 (с)) [26].

Рада з прав людини ООН також докладає зусиль до розробки правових основ протидії ненависті у різних сферах правовідносин і щодо різних осіб, зокрема нею прийнято низку резолюцій, присвячених забезпеченню релігійних прав та переконань і забороні дискримінації за цією ознакою (28/29 від 27 березня 2015 року, 31/26 від 26 березня 2017 року, 37/38 від 23 березня 2018 року та 40/25 від 22 березня 2019 року, 43/34 від 22 червня 2020 року та 46/27 від 24 березня 2021 року). Так, у резолюції 49/31 «Боротьба з нетерпимістю, формуванням негативних стереотипних уявлень, стигматизацією, дискримінацією, підбурюванням до насильства та насильством щодо осіб на основі релігії чи переконань» (2022 р.), Рада висловила глибоке занепокоєння зростанням у всьому світі числа випадків прояву релігійної нетерпимості, дискримінації та пов'язаного з ними насильства, а також формування негативних стереотипних уявлень щодо окремих осіб на основі релігії або переконань і звернулась до держав а) вживати ефективних заходів щодо забезпечення того, щоб державні посадові особи під час виконання своїх державних обов'язків не допускали дискримінації окремих осіб на основі релігії або переконань; б) заохочувати релігійну свободу та плюралізм шляхом створення умов, що дозволяють членам усіх релігійних громад сповідувати свою релігію і відкрито та на рівноправній основі робити свій внесок у розвиток суспільства; с) заохочувати представленість та значну участь окремих осіб незалежно від їхньої релігії у всіх сферах життя суспільства; d) докладати активних зусиль щодо протидії релігійному профілюванню, яке сприймається як необґрунтоване використання релігійної приналежності як критерію під час проведення допитів, обшуків та проведення інших слідчих дій у контексті правозастосовчої діяльності [27].

Радою прийняті резолюції, що стосуються всебічних заходів щодо боротьби проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з

ними нетерпимості. Зокрема резолюцією 47/21 Рада наполегливо закликає держави використовувати всі можливості для просування антирасистської повістки та приділення пріоритетної уваги забезпеченню расової рівності і справедливості шляхом активізації зусиль з реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року для забезпечення того, щоб особи африканського походження не були забуті; застосовувати до боротьби з расовою дискримінацією системний підхід, який полягає в тому, щоб усі органи державного управління та все суспільство загалом здійснювали та тримали на контролі заходи реагування, які були б прописані у комплексних і забезпечених достатніми ресурсами національних та регіональних планів дій і які включали б у себе, за необхідності, спеціальні заходи, що гарантують знедоленим групам, зокрема африканцям та особам африканського походження, повне здійснення прав людини нарівні з іншими; у відповідних випадках і там, де це застосовно, створювати та зміцнювати незалежні національні правозахисні установи, здійснювати огляд їх діяльності і підвищувати їх ефективність, особливо з проблем расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості [28].

Низка резолюцій направлена на ліквідацію гендерно вмотивованої дискримінації, зокрема всіх форм насильства щодо жінок та дівчаток. Так, резолюція 47/15 «Активізація зусиль для ліквідації всіх форм насильства щодо жінок та дівчаток: попередження всіх форм насильства щодо жінок та дівчаток з інвалідністю та реагування на них» [29] наголошує на необхідності активізації зусиль щодо розширення прав і можливостей жінок та дівчат з інвалідністю, розширення їхньої участі і заохочення їхнього лідерства в суспільстві шляхом вжиття заходів щодо усунення всіх бар'єрів, що перешкоджають їх повній і рівній участі та інтеграції в усі сфери життя або обмежують їх, у тому числі за допомогою створення стимулюючих програм, програм по роботі з населенням, наставництва і наروщування потенціалу, забезпечення їх доступу нарівні з іншими до економічних та фінансових ресурсів і враховуючи потреби осіб з інвалідністю та доступним об'єктам

соціальної інфраструктури, транспортним послугам, механізмам та послугам у сфері відправлення правосуддя, зокрема, щодо охорони здоров'я та освіти, а також продуктивної зайнятості і гідної роботи для жінок з інвалідністю, та забезпечення повного обліку пріоритетів та прав жінок і дівчат з інвалідністю у політиці і програмах, а також тісних консультацій з ними та їх активної участі у процесах прийняття рішень. Наголошує також на необхідності усунення множинних та перехресних форм дискримінації, внаслідок яких жінки і дівчатка наражаються на більший ризик експлуатації, насильства та наруги, і здійснення заходів щодо запобігання та викорінення стереотипів, заснованих на інвалідності, гендерної приналежності, віці, расі і ксенофобії, ейблізмі, стигматизації, негативних соціальних нормах, установках та моделях поведінки, які породжують та увічнюють дискримінацію та насильство щодо жінок і дівчаток.

Також закликає держави негайно вжити ефективних заходів для реагування на всі форми насильства щодо жінок і дівчаток, а також для підтримки та захисту всіх жертв насильства і осіб, які пережили насильство шляхом: а) притягнення винних до відповідальності та викорінення безкарності за всі форми насильства щодо жінок і дівчаток; б) забезпечення того, щоб законодавство передбачало можливість своєчасного й ефективного розслідування, судового переслідування, включаючи переслідування винних ех офіцію, покарання та відшкодування шкоди у зв'язку з насильством щодо жінок і дівчаток; с) прийняття, посилення та здійснення законодавства, яке однозначно забороняє насильство і забезпечує надійний захист для всіх жінок та дівчаток, включаючи жінок і дівчаток з інвалідністю, від усіх форм насильства в суспільній та приватній сферах, у тому числі від насильства, що здійснюється як у режимі онлайн, так і режимі офлайн тими, хто надає допомогу, медичні та транспортні послуги, та іншими особами, наділеними повноваженнями, а також особами, які здійснюють догляд, від сексуальних домагань, сімейно-побутового насильства, насильства з боку інтимного партнера та гендерно мотивованих вбивств жінок і дівчаток, і яке кладе край

безкарності та передбачає належне покарання за злочини, пов'язані з фізичним, сексуальним, психологічним та економічним насильством у сім'ях, установах, цифрових контекстах, сфері праці та громадах, і вчинені тими, хто займається наданням допомоги; d) гарантування рівного визнання перед законом осіб з інвалідністю, в тому числі літніх жінок з інвалідністю, осіб з інвалідністю, що належать до меншин, включаючи осіб з інвалідністю африканського та азійського походження, осіб з інвалідністю з числа мігрантів і корінних народів, та забезпечення для них можливості реалізувати свою можливість; у статті 12 Конвенції про права інвалідів тощо.

Окремі аспекти, пов'язані з дискримінацією різних груп населення висвітлені в низці резолюцій ради з права людини, зокрема: 53/1 «Протидія релігійній ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі чи насильства; 53/27 «Прискорення зусиль щодо ліквідації всіх форм насильства щодо жінок та дівчат: запобігання та реагування на всі форми насильства щодо жінок та дівчат, які перебувають під вартою в системі кримінального правосуддя», 53/8 «Ліквідація дискримінації щодо осіб, хворих на проказу (хворобу Гансена), та членів їхніх сімей»; 54/27 «Від риторики до реальності: глобальний заклик до конкретних дій проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості»

ООН також докладає зусиль щодо розробки практичних матеріалів для представників різних верств населення, в першу чергу відповідальних посадових осіб, практикуючих юристів, представників правоохоронних органів тощо.

1.2. Діяльність міжнародних універсальних інституцій у сфері протидії злочинам на ґрунті

З моменту створення ООН у 1945 р. права людини були на порядку денному в її діяльності та діяльності створених під її егідою міжнародних структур у галузі прав людини [...]. Безумовно, значний внесок у становлення та розвиток цієї співпраці роблять статутні органи, інституції,

посадові особи, які «персоніфікують» правозахисну діяльність даної універсальної організації та визначають головні вектори співпраці держав-учасниць у даній сфері. Пріоритетну роль у галузі прав людини в межах ООН відіграє Генеральна Асамблея, яка відповідно до ст. 22 Статуту ООН реалізуючи завдання у цьому напрямі, створює за необхідності допоміжні органи. Деякі з них створюються *ad hoc*, інші є постійними або функціонують протягом тривалого часу [30, с. 378].

Рада Безпеки ООН розглядає проблематику мови ненависті в аспекті забезпечення міжнародного миру і безпеки та укріплення людського братерства, брифінг високого рівня 2023 року став першим засіданням Ради Безпеки, присвяченим людському братерству. Згідно з концептуальною запискою, розповсюдженою ОАЕ, брифінг має на меті висвітлити «вплив нетерпимості, мови ненависті та підбурювання до ненависті, расизму та інших проявів екстремізму на загострення загроз у всьому мирному континуумі», а також роль, яку толерантність, людське братерство та мирне співіснування можуть відігравати у підтримці та сприянні миру. Однією з цілей зустрічі, зазначеної в концептуальній записці, є зміцнення підходів ООН, держав-членів та інших учасників до боротьби з «рушійними силами нетерпимості та екстремізму», зокрема шляхом «підбиття підсумків висновків, отриманих зі Стратегії та Плану дій ООН щодо мови ненависті (2019), а також ролі релігійних лідерів, жінок та молоді у зміцненні стійкості до нетерпимості та екстремізму». Члени Ради все частіше обговорюють низку міжгалузевих питань під рубрикою нових загроз міжнародному миру та безпеці або як фактори, що можуть посилити стійкість суспільств до цих загроз. У рамках обговорень питань запобігання конфліктам та миробудівництва, нещодавні зустрічі наголосили на таких питаннях, як довіра, стійкість, діалог, різноманітність, нерівність та виключення. Наприклад, у жовтні 2021 року Рада Безпеки провела відкриті дебати на тему «Різноманітність, державотворення та пошук миру» під головуванням Кенії. Під головуванням Мексики у листопаді 2021 року Рада провела відкриті

дебати щодо превентивної дипломатії як спільної мети для органів ООН та щодо «Виключення, нерівності та конфліктів». Під час травневого головування Швейцарії, Рада Безпеки провела відкриті дебати на тему «Забезпечення майбутнього довіри для підтримки миру», які, з огляду на поточні та нові загрози миру та безпеці, спонукали до роздумів про підходи Ради до побудови довіри і сприяння сталому миру. Крім того, відкриті дебати 26 січня на тему «Інвестиції в людей для підвищення стійкості до складних викликів» під час японського головування мали на меті надати можливість переглянути роботу Ради з миробудівництва та обговорити, як її адаптувати та зміцнити, враховуючи сучасні загрози і виклики для підтримки міжнародного миру та безпеки. Під час брифінгу у серпні 2022 року щодо спільної безпеки через діалог та співпрацю Китай мав намір надати членам Ради можливість розглянути концепцію безпеки з ширшої точки зору, включаючи те, як реагувати на нові та нетрадиційні загрози, а також заохотити до роздумів про шляхи зміцнення взаємної довіри, зменшення стратегічних ризиків і сприяння спільній безпеці через діалог та співпрацю.

Члени Ради частіше розглядали такі питання, як мова ненависті, толерантність, нетерпимість та роль релігійних і громадських лідерів, у контексті ситуацій в країнах, ніж у тематичних дискусіях. Наприклад, «підтримка та здійснення місцевих посередницьких зусиль і адвокаційної діяльності на національному рівні для запобігання ескалації насильства та протидії мові ненависті» є частиною мандату Місії ООН зі стабілізації в Демократичній Республіці Конго (MONUSCO) щодо захисту цивільного населення, поновленого в резолюціях 2612 та 2666 у 2021 та 2022 роках відповідно. Резолюція 2155 [31], яка в травні 2014 року переглянула мандат Місії ООН у Південному Судані (UNMISS), рішуче засудила «використання радіо для трансляції мови ненависті та передачі повідомлень, що підбурюють до сексуального насильства щодо певної етнічної групи». У заяві Президента від 20 лютого щодо ізраїльських поселень на Західному березі Йордану «з глибоким занепокоєнням відзначалися випадки дискримінації, нетерпимості

та мови ненависті, мотивованих расизмом або спрямованих проти осіб, що належать до релігійних громад, зокрема, мотивованих ісламофобією, антисемітизмом або християнофобією» [32].

Рада з прав людини – міжурядовий орган у системі ООН відповідальний за просування та захист усіх прав людини в усьому світі обговорює всі тематичні питання та ситуації з прав людини, які потребують її уваги, протягом року [33]. У полі зору Ради знаходяться питання насильства проти груп на основі ідентичності, що часто передує та супроводжується мовою ненависті та/або підбурюванням до дискримінації, ненависті чи насильства. Так, у рамках П'ятдесят третьої сесії Ради з прав людини (Женева, 11 липня 2023 р.) відбулися термінові дебати щодо обговорення тривожного зростання кількості навмисних та публічних актів релігійної ненависті, що проявляються в повторюваній нарузі над Священним Кораном у деяких європейських та інших країнах [34].

Верховний комісар з прав людини ООН, як головна посадова особа ООН у сфері прав людини, сприяє реалізації Плану дій. Так, у своєму Звіті «Боротьба з нетерпимістю, негативними стереотипами і стигматизацією, дискримінацією, підбурюванням до насильства та насильством щодо осіб на основі релігії чи переконань» (A/HRC/52/79) [35], який містить інформацію, надану державами та іншими зацікавленими сторонами, про зусилля і заходи, вжиті на виконання плану дій, а також думки щодо потенційних подальших заходів для подальшого покращення його виконання, розміщено рекомендації щодо виконання Плану дій, зокрема, шляхом поваги до свободи релігії чи переконань офлайн та онлайн, оперативного реагування на злочини на ґрунті ненависті та захисту релігійних або інших переконань меншин.

У доповіді за 2024 рік «Заохочення та захист прав людини та основоположних свобод африканців й осіб африканського походження від надмірного застосування сили та інших порушень прав людини співробітниками правоохоронних органів шляхом трансформаційних змін заради расової справедливості та рівності» (A/HRC/57/67) [36], Верховний

комісар, відповідно до резолюції Ради з прав людини 47/21, розкриває ключові елементи інтерсекційності як важливої основи для боротьби із системним расизмом і протистояння наслідкам рабства та колоніалізму. Слід зазначити, що міжнародне право забороняє всі злочини, скоєні на ґрунті расової дискримінації, а також розпалювання ненависті за расовою ознакою [37, с. 349]. Верховний комісар спирається на дані та особистий досвід, що викривають системний расизм і численні та пересічні форми дискримінації, з якими стикаються африканці та люди африканського походження в різних регіонах, водночас демонструючи як групи – та окремі особи в цих групах – стикаються з дискримінацією якісно по-різному, враховуючи їхню різноманітну ідентичність. Ця доповідь включає заходи, вжиті державами та іншими суб'єктами, спрямовані на інтеграцію аналізу інтерсекційності, перспективи чи об'єктиву та інших дій для просування расової справедливості та рівності.

Верховний комісар вважає, що тривале лідерство та адвокація, зокрема з боку жінок африканського походження, призвели до того, що деякі уряди та інші все частіше прагнуть застосовувати систему інтерсекційності у відповідь на дискримінацію та нерівність. Однак існують значні труднощі і всебічне впровадження всіх компонентів системи інтерсекційності відсутнє.

Верховний комісар робить висновок, що цілісне застосування цієї системи може змінити правила гри, і закликає держави застосувати багатогранні підходи до її впровадження. Він закликає до повної зміни мислення, наполегливо закликаючи держави скористатися майбутніми можливостями з новою енергією та сильнішою політичною волею для досягнення трансформаційних змін заради расової справедливості та рівності для африканців і людей африканського походження. Цього можна досягти лише шляхом реагування на весь спектр життєвого досвіду; а також усунення корінних причин та рушійних сил численних і пересічних форм дискримінації, включаючи структури, інституції, закони, політику та поведінку, які увічнюють таку дискримінацію.

Управління верховного комісара у справах біженців (далі – УВКБ ООН) прагне захищати та допомагати біженцям у всьому світі, а також забезпечувати дотримання міжнародних стандартів захисту. Відповідно до загальних зусиль ООН щодо просування гендерної рівності та поваги до прав людини, Стратегічні напрямки УВКБ ООН на 2022-2026 роки [38] підкреслюють важливість гендерної рівності та викладають зобов'язання щодо посилення запобігання гендерно зумовленому насильству, зменшення ризиків та реагування на нього відповідно до Політики УВКБ ООН щодо гендерно зумовленого насильства [39]. Документ закріплює значний прогрес, досягнутий УВКБ ООН та партнерами у запобіганні, пом'якшенні та реагуванні на гендерно зумовлене насильство (далі – ГЗН). Політика охоплює всі операції УВКБ ООН та всіх осіб, що перебувають під його опікою. Вона застосовується до всіх етапів програмного циклу, протягом усього періоду переміщення, у надзвичайних ситуаціях та умовах тривалого переміщення, а також у змішаних потоках і подальших переміщеннях, а також у ситуаціях безгромадянства. Стратегічний план пріоритетних сфер захисту та рішень для внутрішньо переміщених осіб на 2024-2030 рр. [40] визначає глобальну дорожню карту УВКБ ООН для передбачуваних та пріоритетних дій. У Стратегічному плані детально визначено конкретну роль та внесок УВКБ ООН у забезпечення захисту та рішень у контексті внутрішнього переміщення, а також стратегічні зміни, які операції УВКБ ООН по всьому світу вживатимуть для просування цього порядку денного.

Стратегічним планом констатовано на проблемних питаннях, які потребують вирішення. Ним зазначено, що за останнє десятиліття кількість внутрішньо переміщених осіб у світі зросла більш ніж на 110% і за прогнозами до 2030 року знову подвоїться. Близько 90% внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) залишають свої домівки через конфлікти або стихійні лиха, що виникають разом із конфліктами та насильством. Ситуації внутрішнього переміщення є нестабільними. У 2023 році понад половина країн із внутрішньо переміщеним населенням пережили нові надзвичайні

ситуації або перебували під безпосереднім ризиком нових криз, пов'язаних з конфліктами. Крім того, близько 75% осіб, переміщених через конфлікт, знаходяться у країнах, які є дуже вразливими до клімату, де погіршення умов життя ще більше перешкоджає самозабезпеченню. Переміщення, спричинене конфліктами, стає дедалі тривалішим та складнішим, майже 70% країн переживають переміщення, пов'язане з конфліктами, понад 10 років. Різниця в національному потенціалі, оперативному контексті та політичних умовах впливає на потенціал розвитку і самозабезпечення громад, а отже, на рівень постійної залежності від гуманітарної системи.

ВПО та особи без громадянства стикаються з підвищеним ризиком гендерно зумовленого насильства. Разом з партнерами, урядами, організаціями, що очолюються жінками, та громадами УВКБ ООН працює над вирішенням проблеми ГЗН та впроваджує якісні програми для запобігання та реагування на ГЗН, а також зменшення його ризиків. У 2022 році УВКБ ООН співпрацювало з понад 200 міжнародними, національними та місцевими органами для забезпечення спеціалізованих програм запобігання та реагування на ГНЗ. З понад 57 мільйонів доларів, наданих партнерам, 29 мільйонів доларів було спрямовано на підтримку 155 національних та місцевих неурядових організацій, включаючи громадські організації [41].

ГЗН є серйозним порушенням прав людини та загрозою для життя, проблемою здоров'я та захисту. Коли люди залишають свої домівки, вони часто наражаються на більший ризик фізичного, сексуального та психологічного насильства, такого як зґвалтування, сексуальне насильство, торгівля людьми та примусова проституція. Хоча будь-хто – жінки, дівчата, чоловіки та хлопці – можуть стати жертвою насильства лише через свою стать, жінки та дівчата особливо ризикують. За оцінками, кожна третя жінка протягом свого життя зазнає сексуального або фізичного насильства. Гендерно зумовленому насильству можна запобігти і УВКБ ООН прагне

сприяти гендерній рівності та захищати переміщених осіб та осіб без громадянства від ГЗН.

Зважаючи на ту обставину, що ГНЗ непропорційно впливає на жінок та дівчат, а в ситуаціях переміщення ризик їхнього впливу на ГЗН зростає, УВКБ ООН прагне постійно зміцнювати координацію та програми для захисту жінок і дівчат від ГЗН; виступає за забезпечення достатніх ресурсів для розширення впровадження якісних спеціалізованих програм для жінок та дівчат. Управління також працює з чоловіками, які постраждали від сексуального насильства, та з постраждалими з різною сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю (SOGI)), за допомогою спеціалізованих програм для реагування на їхні конкретні потреби [42].

Серед вимушено переміщених осіб та осіб без громадянства, з якими працює УВКБ ООН, існують відмінності у віці, статі та інших характеристиках, таких як соціальний чи правовий статус, етнічна приналежність та інвалідність. Ці ідентичності можуть посилювати нерівність та обмежувати можливості. Зважаючи на цю обставину УВКБ ООН протягом десятиліть застосовує підхід, що враховує вік, стать та різноманітність (BCP), у своїй роботі, щоб забезпечити рівність у прийнятті рішень та наданні послуг, а також створити змістовні партнерські відносини. УВКБ ООН залишається відданим включенню BCP до власної організації та серед своїх партнерів [43].

Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист (OSAPG) (далі – Управління) докладає суттєвих зусиль задля попередження мови ненависті шляхом реалізації Програми щодо запобігання геноциду та пов'язаних з ним злочинів, складовою якої є такі напрямки: 1. Взаємодія з релігійними лідерами та діячами: поширення мови ненависті та підбурювання є найефективнішим, коли промовець є впливовою особою, а аудиторія сприйнятлива, як це часто буває з релігійними лідерами. Релігійні лідери часто несуть відповідальність за мову ненависті та підбурювання, але також несуть відповідальність за запобігання та протидію підбурюванню

шляхом поширення послань миру і поваги до різноманітності. Враховуючи особливий вплив, який релігійні лідери мають на населення, Управління прагнуло залучити їх до розробки стратегій запобігання підбурюванню до насильства в усьому світі. Управління співпрацює з релігійними лідерами та релігійними організаціями по всьому світу, щоб просувати їхню роль у запобіганні підбурюванню до насильства в контексті процесу, відомого як «Феський процес». Цей процес включав шість консультацій з релігійними лідерами та діячами у 2015 та 2016 роках і підтримувався експертним консультативним комітетом. Перші та глобальні консультації відбулися у Фесі (Марокко), і результатом стали Феська декларація та Феський план дій, які послугували основою для п'яти наступних регіональних консультацій. Кожна консультація призвела до розробки регіональної стратегії для релігійних лідерів та дійових осіб з урахуванням контексту щодо запобігання підбурюванню до насильства і сприяла остаточному Плану дій для релігійних лідерів та дійових осіб щодо запобігання підбурюванню до насильства, яке може призвести до злочинів, пов'язаних з жорстокістю (Феський план дій), який був представлений Генеральним секретарем на заході в Нью-Йорку в липні 2017 року. У консультаціях взяли участь загалом 232 релігійні лідери та дійові особи з 77 країн. Серед них були буддисти, християни, індуїсти, євреї, мусульмани та сикхи, а також представники релігійних меншин, включаючи бахаї, кандомбле, какаї та єзидів, а також гуманісти; 30 відсотків учасників усіх консультацій становили жінки [44].

Управління підтримує організацію консультацій з релігійними лідерами та релігійними організаціями в країнах, які зазнали або наразі зазнають мови ненависті, ворожнечі або підбурювання до насильства, спрямованих проти громад на основі їхньої релігійної ідентичності, з метою розробки національних стратегій, які релігійні лідери можуть впроваджувати, працюючи у співпраці один з одним із різних релігій та у співпраці з національними органами влади.

2. Взаємодія з традиційними лідерами та діячами: традиційні органи влади, такі як етнічні вожді, голови кланів або лідери громад, відіграють значну роль у місцевому управлінні, безпеці, оподаткуванні та посередництві в конфліктах, особливо за відсутності державної влади. Ці державні та недержавні суб'єкти історично виконували свої критичні ролі через «системи управління», які включають, але не обмежуються, запобіганням конфліктам, вирішенням спорів, посередництвом, розбудовою миру та гуманітарними ініціативами. Крім того, традиційні суб'єкти повинні все частіше стикатися зі зміною клімату із супутнім посиленням дефіциту ресурсів, деградацією навколишнього середовища та переміщенням населення. Зміна клімату призводить до ескалації напруженості та збільшення ймовірності насильницьких конфліктів.

Роль традиційних органів влади у посередництві в конфліктах, протидії та вирішенні проблеми мови ненависті та запобіганні навмисним насильницьким нападам на етнічні, расові, релігійні чи національні групи або в контекстах ризику геноциду та пов'язаних з ним злочинів (воєнні злочини та злочини проти людяності), а також їх роль у розбудові миру, переговорах та посередництві в конфліктах, включаючи збройні конфлікти, у ситуаціях, що піддаються ризику цих злочинів, а також внесок у їх запобігання є важливими. Однак визнано, що традиційні органи влади часто не використовуються повною мірою, оскільки вони ослаблені кількома факторами. Ці фактори включають збройні конфлікти або зусилля сучасних держав щодо делегітимізації традиційного лідерства. У деяких частинах світу традиційні лідери та дійові особи офіційно визнані урядами, тоді як в інших – ні. Контекстний аналіз традиційних органів влади має вирішальне значення для зміцнення та підтримки їхньої ролі та ролі традиційних механізмів вирішення спорів.

Управління та Мережа релігійних і традиційних миротворців провели дві консультації (2-3 червня 2022 року в Абуджі та 14-15 червня 2023 року в Маскаті) за участю традиційних лідерів та діячів з усього світу, що

представляють різні етнічні, корінні, клани та традиційні суспільства. Учасники обговорили свої ролі та відповідальність щодо запобігання геноциду і пов'язаним з ним злочинам, зокрема шляхом посередництва у ситуаціях, що становлять ризик цих злочинів. Учасники обмінялися практикою і передовим досвідом. Цей План дій не має на меті охопити всі питання, пов'язані з роллю традиційних діячів у запобіганні геноциду і пов'язаним з ним злочинам та посередництві в ситуаціях, що становлять ризик цього. Отже, це живий документ, і його реалізація дозволить вирішувати проблеми, що залежать від контексту. Обидві консультації включали сесії, присвячені ролі та внеску традиційних лідерів і дійових осіб, включаючи жінок і молодь, у запобігання геноциду та пов'язаним з ним злочинам, зокрема шляхом посередництва в ситуаціях, що становлять ризик цих злочинів [45].

3. Взаємодія з жінками: у межах цього напрямку було прийнято План дій «Жінки в громадах Неаполя», який розроблено з точки зору жінок, що сприяло врахуванню голосів та досвіду жінок у повному обсязі [46]. План визнає та вітає кілька існуючих механізмів для вирішення питань інтеграції та захисту жінок, а також їхньої значущої ролі в миротворчих і безпекових зусиллях у всьому світі. Вже третє десятиліття триває Порядок денний «Мир і безпека для жінок» на тлі ознак недостатньої уваги до посилення ролі жінок у прийнятті рішень щодо протидії мові ненависті та запобіганні підбурюванню до насильства, яке може призвести до геноциду та пов'язаних з ним злочинів. Надзвичайно важливо, щоб жінки систематично залучалися до цих ролей. Жінки є ключовими зацікавленими сторонами та мають можливості для змістовного реагування, особливо враховуючи, що групові відмінності та нерівність продовжують збільшувати ризик мови ненависті, геноциду та пов'язаних з ним злочинів у всьому світі. Обговорення в Неаполі запропонувало розглянути важливе питання: «Яку роль можуть відігравати жінки, незважаючи на суперечки, в досягненні справедливих, підзвітних, відповідальних та згуртованих спільнот, протидіючи мові ненависті і

запобігаючи підбурюванню, яке може призвести до геноциду та пов'язаних з ним злочинів?» Жінки обговорювали це питання, враховуючи швидкозмінну форму глобального політичного ландшафту, яка створила невизначеність щодо соціального, економічного, демографічного та кліматологічного майбутнього. Вони також обговорили необхідність пов'язати формулювання цілей та практик протидії мові ненависті та запобігання підбурюванню до геноциду і пов'язаних з ним злочинів таким чином, щоб це можна було визначити в місцевих умовах, з регіональними та міжнародними порядками денними.

4. Взаємодія з технологічними та соціальними мережевими компаніями: в епоху розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, соціальні мережі стали ще одним засобом поширення мови ненависті, маючи можливість поширювати інформацію з небаченою раніше швидкістю, охоплюючи потенційно величезну аудиторію за лічені секунди. Спосіб роботи багатьох платформ живиться ненависницьким та дискримінаційним контентом і створює лунокамери для таких наративів. Мова ненависті в Інтернеті призвела до шкоди в реальному світі. На жаль, часто жертвами стають ті, хто вже найбільш маргіналізований у суспільстві, включаючи етнічні, релігійні, національні чи расові меншини, біженців та мігрантів, жінок і чоловіків, меншини сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Однак, так само, як соціальні мережі забезпечують засоби для поширення мови ненависті, вони також можуть надати інструменти для боротьби з нею. У цьому відношенні Управління має давню співпрацю з технологічними і соціальними мережевими платформами для просування політики і практики боротьби з мовою ненависті в Інтернеті відповідно до Стратегії ООН. Щорічно, починаючи з 2020 року, Управління організує круглі столи з технологічними та соціальними мережевими компаніями щодо їхньої ролі та обов'язків у боротьбі з мовою ненависті на своїх платформах відповідно до міжнародних норм та стандартів у галузі прав людини. Круглі столи забезпечують платформу для діалогу та дій щодо боротьби з мовою

ненависті в Інтернеті. Вони мали на меті вийти за межі обмежених можливостей видалення контенту та цілісно боротися з мовою ворожнечі в Інтернеті, зокрема шляхом просування позитивних наративів, попереджень про проблемний контент, а також зменшення вірусності постів та протидії нещирій скоординованій поведінці та іншим формам дезінформації, пов'язаним з мовою ненависті в Інтернеті [47].

5. У межах реалізації такого напрямку Програми як Освіта для запобігання: Управлінням пропонується запровадження просвітницьких програм з метою підвищення рівня обізнаності про права людини, їх зміст, про ознаки мови ненависті, розмежування між мовою ненависті і свободою слова; розуміння механізмів, що лежать в основі функціонування медіа та цифрових платформ, і виявляти тактику переконання, яка зазвичай використовується для поширення теорій змови та інших форм дезінформації та шкідливого контенту тощо.

Задля вирішення проблеми пропонується застосування комплексного підходу, що охоплює все суспільство, з урахуванням наступних життєво важливих напрямків дій: встановлення необхідності боротьби з мовою ненависті як національного та глобального пріоритету на найвищому політичному рівнях; вирішення проблеми мови ненависті у змісті освітніх програм/навчальних планів та педагогічних підходах на кожному рівні формальної, неформальної та інформальної освіти, від раннього дитинства до вищої освіти та навчання протягом усього життя; впровадження ефективної політики та стратегій боротьби з дискримінацією; розробка кращих механізмів звітності на місцевому, національному та глобальному рівнях; координація покращених заходів реагування з компаніями соціальних мереж; заохочення до подальших досліджень характеру та поширення мови ненависті, а також ефективності заходів реагування та пом'якшення наслідків, що вживаються різними зацікавленими сторонами, зокрема в секторі освіти [48].

6. Ще одним важливим напрямком Програми Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист є спорт. У 2021 році було створено Робочу групу з питань спорту Глобального саміту з питань викорінення ненависті (далі – Робоча група), яка включає в себе представників спортивних ліг та партнерів з усього світу. Робоча група висвітлюватиме потужні голоси спорту, щоб сприяти прийняттю, взаємній повазі та протидії мові ненависті в усьому світі. Як один із перших кроків, Робоча група розробила План дій для спорту [49], який зосереджується не лише на виявленні та повідомленні про мову ненависті, а й на позитивних реакціях, які звичайні люди та відомі спортсмени вжили (або зобов'язуються вжити) для протидії їй. План дій був офіційно запущений 9 грудня 2022 року з нагоди Міжнародного дня пам'яті та гідності жертв геноциду і запобігання цьому злочину.

Спеціальний радник ООН із запобігання геноциду координує виконання Стратегії та Плану дій ООН (2019). Запровадженню мандата Спеціального радника передували руандійські і балканські події. Мандат Спеціального радника в основному викладено в листі 2004 року, адресованому Генеральним секретарем Голові Ради Безпеки (S/2004/567) [50]. Спеціальний радник уповноважений: збирати існуючу інформацію, зокрема із системи ООН, про масові та серйозні порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права, етнічного та расового походження, які, якщо їх не запобігти або не зупинити, можуть призвести до геноциду; діяти як механізм раннього попередження для Генерального секретаря, а через нього – для Ради Безпеки, шляхом доведення до їхньої уваги щодо потенційних ситуацій, які можуть призвести до геноциду; надавати рекомендації Раді Безпеки через Генерального секретаря щодо дій із запобігання або припинення геноциду; взаємодіяти з системою ООН щодо діяльності, спрямованої на запобігання геноциду, та працювати над розширенням можливостей ООН аналізувати і керувати інформацією, що стосується геноциду або пов'язаних з ним злочинів.

Мандат Спеціального радника було підтверджено у Стратегії та пріоритетах 2023 – 2026 рр.) [51, с. 8]. Документом зазначено, що мандат Радника полягає у запобіганні, а не у винесенні судових рішень, і що він не може висловлюватися, чи мав місце геноцид, чи відбувається він, та/або виносити рішення, чи є певна ситуація геноцидом або іншими пов'язаними з ним злочинами – це мандат судових установ з відповідною юрисдикцією. Це обмеження є практичною директивою, що відповідає превентивному характеру мандату.

Спеціальний доповідач ООН з питань свободи вираження поглядів (мандат засновано на підставі Резолюції Комісії ООН з прав людини E/CN.4/1993/L.48 4, в останнє продовжено на підставі резолюції Ради з прав людини A/HRC/RES/52/9) уповноважений на захист і сприяння свободі поглядів і вираження поглядів, як офлайн, так і онлайн, у світлі міжнародного права та стандартів прав людини. Спеціальний доповідач рекомендував компаніям запровадити політику щодо контенту, яка безпосередньо пов'язує їхні правила щодо мови ненависті з міжнародним правом у галузі прав людини, вказуючи на те, що ці правила будуть застосовуватися відповідно до стандартів міжнародного права в галузі прав людини, включаючи відповідні договори ООН та тлумачення договірних органів, мандатарії спеціальних процедур, включаючи Рабатський план дій. Хоча його шестиетапний тест застосовується до криміналізації підбурювання, Спеціальний доповідач зазначив, що ці шість факторів повинні враховуватися також у контексті дій компаній проти мови ненависті, оскільки вони «пропонують цінну основу для вивчення того, коли конкретно визначений контент – публікації або слова чи зображення, що складають публікацію – заслуговує на обмеження». З 2021 року Наглядова рада Meta у кількох рішеннях посилялася на Рабатський план дій, використовуючи його шість факторів для оцінки здатності свободи слова створювати серйозний ризик підбурювання до дискримінації, насильства чи інших незаконних дій [52].

Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму (мандат засновано на підставі резолюції Комісії з прав людини E/CN.4/1993/20, в останнє продовжено на підставі Резолюції Ради з прав людини A/HRC/RES/52/36) уповноважений розглядати питання расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості щодо африканців та осіб африканського походження, арабів і мусульман, азіатів та осіб азіатського походження, мігрантів і осіб, які не є громадянами, осіб, що належать до корінних народів та меншин, а також усіх інших жертв, згаданих у Дурбанській декларації та Програмі дій 2001 р. [53]. Під час виконання свого мандату Спеціальний доповідач: направляє державам термінові звернення та повідомлення щодо ймовірних порушень, пов'язаних із сучасними формами расизму, дискримінації за расовою ознакою, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості, з метою спонукання національного органу влади до проведення необхідних розслідувань усіх повідомлених інцидентів або окремих випадків. Здійснює візити до країн для встановлення фактів. Подає щорічні звіти про діяльність, передбачену мандатом, Раді з прав людини та Генеральній Асамблеї.

Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків (мандат засновано на підставі Резолюції Комісії ООН з прав людини Резолюція E/CN.4/1994/45, в останнє продовжено на підставі резолюції Ради з прав людини A/HRC/RES/50/7) – перший незалежний механізм з прав людини щодо ліквідації насильства щодо жінок, запровадження мандату стало важливою віхою у світовому русі за права жінок. Результатом руху стало не лише визнання насильства щодо жінок порушенням прав людини, але й доручення Спеціальному доповідачу забезпечити включення насильства щодо жінок до правозахисної системи ООН та її механізмів. Спеціальний доповідач уповноважений: запитувати та отримувати інформацію про насильство щодо жінок і дівчат, його причини та наслідки від урядів, договірних органів, спеціалізованих установ, інших спеціальних доповідачів, відповідальних за різні питання прав людини, а

також міжурядових і неурядових організацій, включаючи жіночі організації, та ефективно реагувати на таку інформацію; рекомендувати заходи, шляхи та засоби на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях для ліквідації всіх форм насильства щодо жінок та його причин, а також для усунення його наслідків; тісно співпрацювати з усіма спеціальними процедурами та іншими правозахисними механізмами і систематично інтегрувати права жінок та гендерну перспективу у свою роботу; застосовувати комплексний та універсальний підхід до ліквідації насильства щодо жінок і дівчат, його причин та наслідків, включаючи причини насильства щодо жінок, пов'язані з культурною, економічною, політичною та соціальною сферами. На виконання свого мандату, Спеціальний доповідач уповноважений надсилати термінові заклики та повідомлення державам щодо передбачуваних випадків насильства щодо жінок і дівчат, здійснювати візити до країн, готувати щорічні тематичні доповіді, здійснювати консультації з громадянським суспільством та проводити регіональні і національні консультації, що висвітлюють регіональні та національні особливості, а також надають можливість жіночим групам з певного регіону/країни інформувати Спеціального доповідача про порушення прав жінок, що відбуваються в їхньому регіоні/країні [54].

Спеціальний доповідач з питань свободи релігії або переконань (мандат затверджено Комісією ООН з прав людини відповідно до резолюції 1986/20 як «Спеціальний доповідач з питань релігійної нетерпимості». У 2000 році Комісія з прав людини змінила назву мандата на «Спеціальний доповідач з питань свободи релігії чи переконань», що згодом було схвалено рішенням ЕКОСОР 2000/261 та затверджено резолюцією 55/97 Генеральної Асамблеї; 31 березня 2022 року Рада з прав людини ухвалила резолюцію 49/5, яка пролонгувала дію мандата на трирічний період). Мандат уповноважує Спеціального доповідача: сприяти вживанню заходів на національному, регіональному і міжнародному рівнях для забезпечення просування та захисту права на свободу релігії або переконань; виявляти існуючі та нові

перешкоди для здійснення права на свободу релігії або переконань і надавати рекомендації щодо шляхів та засобів подолання таких перешкод; продовжувати свої зусилля з розслідування інцидентів та дій уряду, які є несумісними з положеннями Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань, і рекомендувати заходи щодо усунення недоліків, якщо це доречно; продовжувати застосовувати гендерну перспективу, серед іншого, шляхом виявлення зловживань, пов'язаних з гендерною ознакою, у процесі звітності, включаючи збір інформації та рекомендації (Резолюція A/HRC/RES/6/37 Ради з прав людини) [55].

Робоча група з питань дискримінації щодо жінок та дівчат (мандат засновано у 2010 році на підставі резолюції A/HRC/RES/15/23 Ради з прав людини, поновлено у червні 2022 року резолюцією A/HRC/RES/50/18) створена для активізації зусиль щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок та дівчат в усьому світі [56]. Робоча група (далі – РГ) розглядає питання ліквідації дискримінації щодо жінок та дівчат у законодавстві та на практиці в усіх сферах з точки зору зобов'язань держав поважати, захищати та реалізовувати права людини жінок і дівчат. Вона наголошує, що національні, регіональні та міжнародні механізми з прав людини, а також низові активісти відіграють вирішальну роль у забезпеченні повного здійснення жінками та дівчатами своїх прав людини.

Робота РГ охоплює всіх жінок і дівчат, визнаючи, що жінки та дівчата не є однорідною групою. Усі жінки та дівчата, у своєму різноманітті та багатьох різних обставинах, по-різному зазнають дискримінаційних законів і практик. Тим не менш, існують спільні аспекти дискримінації щодо жінок та дівчат, які зберігаються в усіх культурах, хоча й із різним рівнем інтенсивності та різним впливом. Крім того, існує потреба постійно повторювати, навіть у системі прав людини, що жінки та дівчата – це не просто ще одна вразлива група, як до них часто ставляться. Вони становлять половину населення світу і часто більшість кожної з вразливих груп, тому

ліквідацію постійної дискримінації та негативних реакцій на права жінок і дівчат слід розглядати як окрему мету, так і як питання, що враховується в основних напрямках.

РГ виконує свій мандат відповідно до резолюцій Ради з прав людини та в дусі конструктивного діалогу з державами-членами, зацікавленими сторонами громадянського суспільства, установами ООН, а також національними, регіональними та міжнародними механізмами з прав людини. Вона повною мірою використовує спільний набір інструментів, доступних для мандатів спеціальних процедур, а саме: комунікації, тематичні звіти та візити до країн [57].

Важливу роль у захисті прав, відіграють договірні органи з прав людини – це комітети незалежних експертів, які контролюють виконання основних міжнародних договорів з прав людини. Кожна держава-учасниця договору зобов'язана вживати заходів для забезпечення того, щоб кожен у державі міг користуватися правами, викладеними в договорі [58]. Серед договірних органів ООН слід вказати, перш за все: Комітет з прав людини – це орган незалежних експертів, який контролює виконання Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. його державами-учасницями. Факультативний протокол до Пакту уповноважує Комітет на розгляд індивідуальних скарг щодо ймовірних порушень Пакту державами-учасницями Протоколу [59].

Жодна країна не має ідеального досвіду захисту та просування громадянських і політичних прав, який би не піддавався критиці. Як наслідок, завдання Комітету полягає в тому, щоб заохочувати кожную державу-учасницю: підтримувати чинність тих законів, політики та практики, які сприяють реалізації цих прав; скасувати або належним чином змінити ті заходи, які є руйнівними або підривають права, гарантовані Пактом; вживати відповідних позитивних заходів, коли держава-учасниця не запровадила заходів для просування і захисту цих прав; та належним чином розглядати наслідки для Пакту нових законів, політики та практики, які

держава-учасниця пропонує запровадити, щоб гарантувати, що вона не регресує у практичному забезпеченні прав, гарантованих Пактом.

Однією з найбільших переваг Комітету є моральний авторитет, який він отримує завдяки тому факту, що його члени представляють усі частини світу, він виступає глобальним голосом. Робота Комітету має реальний вплив на сприяння реалізації громадянських та політичних прав у багатьох країнах, навіть якщо причинно-наслідковий зв'язок часом важко визначити. Існує безліч випадків, коли індивідуальна скарга призводить до позитивних результатів для відповідної особи, чи то у формі виплати компенсації, пом'якшення смертного вироку, повторного розгляду справи, розслідування конкретних подій або низки інших засобів правового захисту у відповідній державі-учасниці. Так, зокрема, у 2017 році Комітетом ООН з прав людини було прийнято міркування у справі «G v. Australia», в яких Комітет підтримав прохання заявника щодо видачі свідоцтва про народження з правильною вказівкою гендерної ідентичності, зміцнивши тим самим право на свободу від дискримінації, а також право на недоторканність приватного життя [60].

Протягом багатьох років робота Комітету призвела до багатьох змін у законодавстві, політиці та практиці як на загальнонаціональному рівні, так і в контексті окремих справ. Таким чином, у прямому сенсі виконання Комітетом функцій моніторингу, покладених на нього згідно з Пактом, покращило життя людей у країнах усіх частин світу [61].

Комітет з ліквідації расової дискримінації (далі – КЛРД, Комітет) – є органом незалежних експертів, який контролює виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. її державами-учасницями. Усі держави-учасниці зобов'язані регулярно подавати Комітету звіти про те, як реалізуються права. Держави повинні спочатку звітувати через рік після приєднання до Конвенції, а потім кожні два роки. Комітет розглядає кожен звіт і звертається зі своїми занепокоєннями та рекомендаціями до держави-учасниці у формі «заклучних зауважень». Окрім процедури звітування, Конвенція встановлює три інші механізми, за допомогою яких Комітет

виконує свої функції моніторингу: процедуру раннього попередження; розгляд міждержавних скарг; та розгляд індивідуальних скарг. Комітет також публікує своє тлумачення змісту положень про права людини, відоме як загальні рекомендації (або загальні коментарі), та організовує тематичні дискусії.

Результатом роботи Комітету є: внесення змін до національних конституцій з метою включення положень, що забороняють расову дискримінацію; систематичний перегляд чинних законів і нормативних актів з метою внесення змін до тих, які увічнюють расову дискримінацію, або прийняття нових законів для задоволення вимог Конвенції; внесення змін до закону за пропозицією КЛРД; встановлення відповідальності (покарання) за расову дискримінацію; правові гарантії проти дискримінації в галузі правосуддя, безпеки, політичних прав або доступу до місць, призначених для використання широким населенням; запровадження освітніх програм; створення нових установ для вирішення проблем расової дискримінації та захисту інтересів корінних груп; надання попередніх консультацій з КЛРД щодо запланованих змін у законодавстві або адміністративній практиці. [62].

Комітет визнає дискримінацію забороненою за численними підставами з огляду на принцип інтерсекціональності. Закликає держави ефективно карати як правопорушення, що караються законом, підбурювання до ненависті, презирства або дискримінації щодо членів групи; а також образи, висміювання або наклеп на осіб чи групи, або виправдання ненависті, презирства або дискримінації, коли це явно рівнозначно підбурюванню до ненависті чи дискримінації [63]. Комітет регулярно проводить тематичні обговорення з питань, пов'язаних з расовою дискримінацією та Конвенцією.

Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (далі – КЛРДЖ) є органом незалежних експертів, який контролює виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. КЛРДЖ – це інструмент, який допомагає жінкам у всьому світі внести зміни у своє повсякденне життя. У країнах, які ратифікували договір, КЛРДЖ виявився

неоціненним у протидії наслідкам дискримінації, які включають насильство, бідність та відсутність правового захисту, а також позбавлення спадщини, прав власності і доступу до кредитів [64]. Відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції [65], Комітет уповноважений: отримувати повідомлення від осіб або груп осіб, які подають до Комітету заяви про порушення прав, захищених Конвенцією, та ініціювати розслідування ситуацій серйозних або систематичних порушень прав жінок. Ці процедури є не обов'язковими та доступні лише тоді, коли відповідна держава їх прийняла. Комітет також проводить дні загальних обговорень та формулює загальні рекомендації, це пропозиції та роз'яснення, що направляються державам і стосуються статей або тем Конвенцій. КЛРДЖ сприяв прийняттю: закону про гендерну рівність у Монголії; закону в Руанді, що забороняє дискримінацію за ознакою статі у доступі до землі; законів про домашнє насильство в Туреччині, Непалі, Південній Африці та Республіці Корея; законодавство, що криміналізує всі форми насильства щодо жінок у Буркіна-Фасо та феміцид у Панамі; національне розслідування зниклих безвісти та вбивств жінок корінного населення в Канаді; та закони про боротьбу з торгівлею людьми в Україні та Молдові. Крім того, у відповідь на заключні зауваження КЛРДЖ Китай вжив заходів для припинення випадків немедичної ідентифікації статі плода та абортів за статевою ознакою, а також для зміни стереотипів, що призводять до переваги синів, а Шрі-Ланка запровадила гендерно-орієнтоване бюджетування для проєктів економічного розвитку сільських районів. Комітет продовжує працювати над захистом прав жінок в усьому світі [66]. КЛРДЖ докладає зусиль щодо протидії гендерно вмотивованим злочинам. Зокрема, у своїх заключних зауваженнях щодо періодичних доповідей держава-учасниць і в контексті відповідних подальших процедур Комітет незмінно засуджує гендерне насильство. Крім того, Комітет надає роз'яснення стандартів, що стосуються діяльності з викорінення такого насильства, і пов'язані з цим зобов'язання держав-учасниць.

Серед спеціалізованих установ ООН особливим мандатом на сприяння «вільному обміну ідеями за допомогою слова та зображення» наділена Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (далі – ЮНЕСКО, Організація). Організація бореться з мовою ненависті за допомогою освіти, медійної та інформаційної грамотності, просуває міжнародні стандарти свободи вираження думок для усунення корінних причин мови ненависті та підтримує країни в розробці ефективних заходів у відповідь, у тому числі шляхом сприяння нарощуванню потенціалу регулюючих та судових органів, а також виступаючи за посилення прозорості Інтернет-компаній [67].

ЮНЕСКО робить суттєвий внесок у реалізацію Стратегії та Плану дій ООН (2019 р.), вона співпрацює з багатьма різними партнерами з метою боротьби з мовою ненависті та протидії їй. ЮНЕСКО наголошує на важливості підходу, заснованого на правах людини, до боротьби з мовою ненависті, у тому числі шляхом захисту свободи вираження поглядів [68, с. 256].

Вона пропагує та просуває заходи (форми) протидії порушенням прав людини. Перш за все, вона зосереджує увагу на освіті, яка є потужним інструментом боротьби з дезінформацією, неправдивою інформацією та мовою ненависті. ЮНЕСКО допомагає країнам підтримувати регулюючі органи та судових операторів, розробляти освітні заходи реагування, а також політику та законодавство, які заохочують, захищають та підтримують міжнародні права людини.

Мова ненависті поширюється з безпрецедентною швидкістю та охопленням за допомогою цифрових інструментів, зокрема платформ соціальних мереж про що свідчить нещодавнє опитування ЮНЕСКО/IPSON, проведене в 16 країнах, в якому зазначено, що 67% користувачів Інтернету, про яких повідомили, стикалися з ненавистю в Інтернеті, і що 85% були стурбовані впливом дезінформації на своїх співгромадян, розглядаючи її як реальну загрозу, яка може дестабілізувати товариств [69]. Поширено формою

мови ненависті є гендерна дискримінація, яка може проявлятися у формі сексизму, кібернасилля тощо [70].

ЮНЕСКО працює над вирішенням проблеми мови ненависті в Інтернеті підтримуючи розвиток медійно-інформаційної грамотності та цифрових компетенцій для всіх, щоб дати людям можливість критично взаємодіяти з інформацією, безпечно та відповідально орієнтуватися в онлайн-середовищі та забезпечити довіру до нашої інформаційної екосистеми та цифрових технологій.

Вона також виступає за підвищення прозорості та відповідальності цифрових платформ для протидії онлайн-дезінформації та висловлюванням, що розпалюють ненависть і дискримінацію. Це включає заклик до компаній соціальних мереж повідомляти про висловлювання, що розпалюють ненависть, про те, як їхні алгоритми можуть вплинути на їхнє поширення, та про політику, яку вони застосовують для протидії їм. ЮНЕСКО випустила набір із 26 принципів високого рівня для підвищення прозорості серед компаній Інтернет-платформ [71].

ЮНЕСКО також підтримує створення вільного, різноманітного та плюралістичного сектору засобів масової інформації (далі – ЗМІ), включаючи професійне саморегулювання ЗМІ, а також поширення передового досвіду у боротьбі з розпалюванням ненависті та навчання працівників судових та правоохоронних органів міжнародним стандартам свободи вираження поглядів.

ЮНЕСКО у співпраці з Управлінням ООН із запобігання геноциду та відповідальності за захист (UNOSAPG) розробили перше керівництво для політиків та вчителів з вивчення освітніх заходів реагування на мову ненависті та надання практичних рекомендацій щодо зміцнення систем освіти [72]. Керівництво є частиною реалізації Стратегії та Плану дій ООН (2019) і направлене на проведення розмежування між мовою ненависті та свободою слова. У ньому підкреслено роль медійної та інформаційної грамотності; зосереджено увагу на розумінні механізмів, що лежать в основі

функціонування медіа та цифрових платформ, та помічати тактику переконання, яка зазвичай використовується для поширення теорій змови та інших форм дезінформації та шкідливого контенту; означено способи виявлення та протидії пропаганді мови ненависті у навчальних програмах. Керівництвом зазначено, що для більш ефективної протидії розпалюванню мови ворожнечі необхідна комплексна відповідь за участю всього суспільства, при цьому необхідно розглянути такі важливі напрямки дій як: визначення необхідності боротьби з мовою ворожнечі як питання національного та глобального пріоритету на найвищих політичних рівнях; боротьба з мовою ненависті у змісті освітніх програм/навчальних планів та педагогічних підходів на кожному рівні формальної, неформальної та неофіційної освіти, від раннього дитинства до вищої освіти та навчання протягом усього життя; впровадження ефективної антидискримінаційної політики та стратегій; розробка більш досконалих механізмів звітності на місцевому, національному та глобальному рівнях; координація покращених відповідей з компаніями соціальних мереж; заохочення подальших досліджень характеру та поширення мови ненависті, а також ефективності заходів реагування та пом'якшення наслідків, які вживаються різними зацікавленими сторонами, в тому числі у секторі освіти.

Слід підкреслити, що забезпечення всеосяжної, справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх з метою, серед іншого, скорочення нерівності та сприяння створенню учнівських та творчих товариств, особливо в цифрову епоху, є однією з цілей Стратегії ЮНЕСКО на 2022–2029 рр. [73].

ЮНЕСКО запровадила проєкт «Social Media 4 Peace». Загальною метою цього проєкту ЮНЕСКО є посилення стійкості суспільства до потенційно шкідливого контенту, який поширюється в Інтернеті, зокрема щодо мови ненависті, яка розпалює насильство, одночасно захищаючи свободу вираження думок і посилюючи просування до миру за допомогою цифрових технологій, зокрема соціальних медіа [74]. Цей проєкт відповідає

загальній стратегії ЮНЕСКО щодо боротьби з дезінформацією шляхом заохочення інформації як суспільного блага та підвищення прозорості екосистеми Інтернету. Організація активно реалізує Проєкт на національному рівні, зокрема, в його рамках ЮНЕСКО організувала хакатон із розробки цифрових рішень для боротьби з розпалюванням ворожнечі через Інтернет в Боснії та Герцеговині [75]; провела технічний віртуальний тренінг з аналізу шкідливого онлайн-контенту, зокрема, дезінформації та мови ненависті під час виборів у Кенії, спільно з Національною коаліцією за свободу вираження думок та модерації контенту та ін. [76].

Спільно з ARTICLE 19 ЮНЕСКО підтримала створення національних багатосторонніх коаліцій щодо свободи вираження поглядів та модерації контенту в Боснії та Герцеговині, Індонезії і Кенії. Ці коаліції націлені на подолання розриву між технологічними гігантами і місцевими спільнотами, забезпечуючи послідовну взаємодію між платформами соціальних мереж та організаціями громадянського суспільства [77].

ЮНЕСКО співпрацює з Aljazeera Balkans в рамках проєкту «Соціальні медіа для світу», фінансованого Європейським союзом, з метою підвищення освіченості, зокрема, молоді про вплив мови ненависті, дискримінації та дезінформації в регіоні Західних Балкан. Завдяки цьому партнерству AlJazeera Balkans створила та випустила в ефір 10 епізодів 25-хвилинного телешоу, щоб допомогти молоді регіону краще зрозуміти, як розпізнати мову ненависті та як краще їй протистояти. Програма також підкреслює роль ЗМІ як потужного засобу протидії шкідливому контенту в Інтернеті [78]. Метою спільного проєкту є дослідження способів боротьби та пошук найкращих підходів та вирішення проблем, що виникли в результаті все більш частого використання соціальних мереж для поширення мови ненависті, дискримінації та фейкових новин [78].

Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) докладає суттєвих зусиль у протидії насильству, як складової мови ненависті, акцентуючи увагу на проблемних аспектах, та пропонуючи шляхи

викорінення. Зокрема, у звіті «Що допомагає запобігти онлайн-насильству щодо дітей» представлені шляхи вирішення зростаючої світової проблеми безпеки дітей в Інтернеті, з особливим акцентом на двох формах онлайн-насильства: сексуальне насильство над дітьми, включаючи ґрумінг і сексуальне насильство над зображеннями; та кіберагресія і домагання у формі кібербулінгу, кіберсталкінгу, злону та крадіжки особистих даних. У звіті рекомендується впроваджувати шкільні освітні програми, які сприятимуть взаємодії між молоддю та передбачають залучення батьків. Ним підкреслюється необхідність покращень у кількох сферах, зокрема: потреба в більшій кількості програм запобігання насильству, які інтегрують контент про онлайн-небезпеки із запобіганням офлайн-насильству, враховуючи перетин цих проблем та їхні спільні підходи до запобігання; менший акцент на небезпеці з боку незнайомців, оскільки незнайомці не є єдиними або навіть переважними правопорушниками в онлайн-насильстві щодо дітей; більший акцент на знайомствах і злочинцях з боку однолітків, які відповідають за більшість правопорушень; та більша увага до навичок здорових стосунків, оскільки романтика та пошук близькості є основними джерелами вразливості до онлайн-насильства [79].

Відділ із запобігання насильству (PVL) ВООЗ зосереджується на запобіганні міжособистісному насильству в усіх його формах, з акцентом на запобіганні насильству щодо дітей. Він розробляє докази, норми та стандарти, включаючи інструменти впровадження; розбудовує національний потенціал для вирішення цих проблем; та сприяє глобальній адвокації. Відділ PVL залучає широкий спектр партнерів і мереж для розширення ефективних дій та відстеження прогресу в країнах, зокрема шляхом впровадження INSPIRE: сім стратегій запобігання насильству щодо дітей та відповідного технічного пакету [80]. Відділом розроблено стратегічний документ із запобігання насильству, а також його цілі та діяльність на 2022-2026 рр., який призначений для розробників політики, організацій громадянського

суспільства, науковців, спонсорів тощо та містить інформацію про діяльність ВООЗ щодо запобігання насильству [81].

Фонд народонаселення ООН (UNFPA) є частиною глобального руху, спрямованого на боротьбу з гендерно зумовленою мовою ненависті в Інтернеті. Він став співорганізатором консультативної групи Глобального партнерства з дій щодо гендерно зумовлених онлайн-домагань і зловживань, а також опублікував Керівництво UNFPA щодо безпечних та етичних технологій для гендерно зумовленого насильства і шкідливих практик [82]. З глибоко особистого погляду кампанія UNFPA «Віртуальне – це реально» фокусується на цифровому насильстві, яке включає онлайн-мову ненависті, що служить для тероризування, дегуманізації та замовчування; висвітлює жінок, які змінюють світ на краще [83].

Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя Організації Об'єднаних Націй (UNICRI) (заснований у 1968 році відповідно до Резолюції 1086 В (XXXIX) Економічної і Соціальної Ради від 1965 р.) має широкий спектр повноважень щодо розробки та впровадження вдосконалених політик та дій у сфері запобігання та боротьби зі злочинністю. Його місія полягає у просуванні правосуддя, запобігання злочинності, безпеки та верховенства права на підтримку миру, прав людини і сталого розвитку. Робота UNICRI зосереджена на Цілі 16 Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року, яка зосереджена на сприянні мирним, справедливим та інклюзивним суспільствам, вільним від злочинності та насильства. Правосуддя, запобігання злочинності та верховенство права є основою для боротьби з бідністю та зменшення нерівності, одночасно посилюючи економічне зростання та стабільність, а також захищаючи навколишнє середовище. UNICRI підтримує уряди та міжнародну спільноту в цілому у боротьбі з кримінальними загрозами соціальному миру, розвитку та політичній стабільності [84].

Одна із значимих сфер діяльності UNICRI – сприяння верховенству права, доступу до правосуддя та гендерній рівності, які є ключовими для

розвитку справедливих, рівноправних суспільств і захисту прав людини, як у конфлікті, так і в мирному житті. Вирішення проблем верховенства права та забезпечення доступу до правосуддя для всіх є не лише основоположним для боротьби зі злочинністю і зміцнення безпеки, але й забезпечує інституційний та індивідуальний захист прав людей, особливо тих, хто є вразливим або маргіналізованим.

Ключові напрямки роботи UNICRI: 1. Жінки та доступ до систем правосуддя. 2. Вразливі групи населення в нестабільних, конфліктних та кліматично нестабільних районах. 3. Освіта в галузі кримінального права та правосуддя. UNICRI працює через держави-члени та партнерів над зміцненням і реформуванням судових, правових та безпекових систем, що стосуються доступу жінок і дівчат до правосуддя та гендерної рівності.

У центрі уваги роботи UNICRI також є протидія гендерно зумовленому насильству, вирішення факторів вразливості та розширення прав і можливостей жінок. Протягом останніх 50 років Інститут зосереджував свої програми запобігання злочинності, правосуддя та захисту прав людини на гендерних питаннях і зменшенні факторів вразливості жінок та дівчат.

UNICRI приділяє особливу увагу запобіганню насильницькому екстремізму в контексті забезпечення прав жінок, миру і безпеки. З 2015 року UNICRI впроваджує гендерно-чутливі проєкти із запобігання/протидії насильницькому екстремізму в Сахелі, підтримуючи дослідження, розробку політики та ініціативи з нарощування потенціалу. Його останнє дослідження, «Голоси стійкості: аналіз гендерних потреб щодо запобігання насильницькому екстремізму в Сахелі» [85], висвітлює сприйняття та досвід жінок, дівчат, чоловіків та хлопців у Малі, Мавританії та Нігері, щоб висвітлити, як найкраще розробляти ініціативи із запобігання насильницькому екстремізму, адаптовані до місцевих потреб та засновані на ґрунтовному гендерному аналізі. Завдяки цій роботі стало зрозуміло, що хоча Мавританія зберегла відносну стабільність порівняно зі своїми сусідами, вона залишається вразливою до радикалізації, зумовленої соціально-

політичними та економічними викликами. Безробіття серед молоді, гендерна нерівність та вразливість, пов'язана з кліматом, продовжують створювати ризики для безпеки, якими можуть скористатися насильницькі екстремістські групи.

Наприкінці 2022 року UNICRI розпочав дворічний проєкт, спрямований на формування гендерно-чутливої стійкості до насильницького екстремізму в Сахелі, за підтримки Корейського агентства міжнародного співробітництва (KOICA). Відповідно до цілей, викладених у Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року, – зокрема, Цілі 5 щодо гендерної рівності та Цілі 16 щодо миру, правосуддя та сильних інституцій, – проєкт має на меті: проведення контекстуально-орієнтованих досліджень малодослідженої теми ролі, яку відіграє гендерна дискримінація у вербуванні чоловіків і жінок насильницькими екстремістськими групами в Мавританії, Малі та Нігері; та розвиток потенціалу ключових зацікавлених сторін у регіоні для застосування підходу, який повною мірою враховує гендерну динаміку вербування та радикалізації, що призводить до тероризму в регіоні [85].

Наприкінці 2024 року, за підтримки Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії (MAECI), UNICRI розпочав проєкт, спрямований на зміцнення та посилення співпраці між Італією та Мавританією з питань жінок, миру і безпеки (WPS), з особливим акцентом на запобіганні насильницькому екстремізму (PVE) [86].

Зважаючи на ту обставину, що протягом останніх десятиліть було скоєно багато терористичних атак у громадських місцях проти легкодоступних цілей, зокрема під час проведення масових спортивних заходів, UNICRI разом із партнерами об'єднало зусилля та започаткувало «Глобальну програму з безпеки великих спортивних заходів і просування спорту та його цінностей як інструменту запобігання насильницькому екстремізму» [87].

Висновки до Розділу 1

1. Мова ненависті – це заперечення цінностей толерантності, інклюзивності, розмаїття та самої суті норм і принципів прав людини. Такі протиправні дії закладають основу для конфліктів, напруженості та порушень прав людини, включаючи тяжкі злочини. Боротьба з мовою ворожнечі та злочинами на ґрунті ненависті є нагальною необхідністю. Це вимагає цілісного підходу, розробки міжнародно-правової основи та її удосконалення з урахуванням сучасних реалій; створення дієвого інституційного механізму, співпраці держав та відповідних національних структур тощо.

2. Насильство проти груп на основі ідентичності часто передує та супроводжується мовою ненависті та/або підбурюванням до дискримінації, ненависті чи насильства. Мова ненависті є показником і пусковим механізмом геноциду та пов'язаних з ним злочинів (воєнних злочинів, злочинів проти людяності), яким необхідно запобігати. Вони не лише призводять до смертей та широкомасштабних руйнувань, але й розбивають суспільства і провокують давні рани, які важко загоїти. Важливою є протидія будь-яким формам насильства на всіх рівнях (універсальному, регіональному, національному), в діяльності всіх відповідальних осіб (високопосадовців, представників правоохоронних структур, релігійних лідерів), міжнародних і національних інституцій тощо, що є запорукою попередження вчинення злочинам на ґрунті ненависті.

3. Правовою основою ООН у цій сфері слугують положення багатосторонніх угод у галузі прав людини, що містять норми про заборону будь-яких форм дискримінації, ненависті, які є загрозою існування суспільств, визнаються протиправними та неприйнятними, спеціалізовані акти, резолюції і рекомендації статутних органів Організації. Натомість слід констатувати, що на міжнародному універсальному рівні відсутній юридично обов'язковий уніфікований договір, який би містив визначення злочинів на ґрунті ненависті.

4. Важливо зазначити, що ООН розглядає цю проблему і в аспекті підтримання культури миру, проголошеної Декларацією та Програмою Організації Об'єднаних Націй дій щодо культури миру 1999 р., яка нерозривно пов'язана з центральними цілями Статуту ООН: мирне врегулювання спорів, ліквідація расової чи релігійної дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості тощо (ст. 3). Генеральною Асамблеєю запроваджено Всесвітній тиждень міжконфесійної гармонії (резолюція A/RES/65/5) як спосіб сприяння гармонії між усіма людьми незалежно від їхнього віросповідання, Міжнародний день людського братерства (резолюція A/RES/75/200) з метою сприяння культурі миру, задля забезпечення миру та сталого розвитку.

5. На міжнародному універсальному рівні створено інституційний механізм захисту прав людини, гарантованих «Міжнародною хартією прав людини» та спеціалізованими міжнародними договорами, складовою якого є статутні органи ООН (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Рада з прав людини та низка допоміжних (спеціалізованих) органів), посадові особи та підпорядковані їх структури (Верховний комісар з прав людини, Управління Верховного комісара у справах біженців, Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист, Спеціальний радник ООН із запобігання геноциду), «спеціальні процедури» (Спеціальний доповідач з питань свободи вираження поглядів, Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму, Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків, Спеціальний доповідач з питань свободи релігії або переконань, Робоча група з питань дискримінації щодо жінок та дівчат), спеціалізовані установи ООН, фонди (ЮНЕСКО, ВООЗ, Фонд народонаселення), договірні органи (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок), дослідницькі заклади (Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя ООН), які сприяють реалізації Стратегії та Плану дій ООН щодо боротьби з мовою ненависті; вони є взаємодоповнюючими,

кожна з означених структур робить суттєвий внесок в укріплення віри в права людини і протидію мові ненависті в усіх сферах і стосовно усіх категорій осіб.

6. Управління Верховного комісара у справах біженців разом із партнерами працює над вирішенням проблеми гендерно зумовленого насильства (ГЗН), яке є серйозним порушенням прав людини і загрозою для життя та проблемою для здоров'я і захисту; впроваджує якісні програми для запобігання та реагування на ГЗН, а також зменшення його ризиків в усіх секторах з інституційним пріоритетом; підтримує держави у виконанні їхньої відповідальності за забезпечення захисту від ГЗН осіб, що перебувають під опікою ООН; застосовує підхід, що враховує вік, стать та різноманітність у своїй роботі, щоб забезпечити рівність у прийнятті рішень та наданні послуг, а також створити змістовні партнерські відносини, оскільки саме означені ідентичності можуть посилювати нерівність та обмежувати можливості.

7. Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист здійснює діяльність у сфері попередження і протидії мові ненависті шляхом реалізації Програми щодо запобігання геноциду та пов'язаних з ним злочинів у таких напрямках: взаємодія з релігійними, зокрема традиційними, лідерами та діячами; взаємодія з жінками; взаємодія з технологічними та соціальними мережевими компаніям; освіта для запобігання; висвітлення потужних голосів спорту задля сприяння прийняттю, взаємній повазі та протидії мові ненависті в усьому світі.

8. Спеціальні процедури, серед яких: Спеціальний доповідач з питань свободи вираження поглядів, Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму, Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків, Спеціальний доповідач з питань свободи релігії або переконань, Робоча група з питань дискримінації щодо жінок та дівчат, невпинно працюють над сприянням взаєморозумінню, співіснуванню, недискримінації та рівності для всіх, оскільки ніхто не повинен зазнавати дискримінації з боку будь-якої держави, установи, групи

осіб або особи, незалежно від того, чи є вона дискримінованою за релігією чи переконаннями або будь-якою іншою ознакою ідентичності. Спеціальні процедури сприяють недискримінації та рівності через свої візити до країн, комунікації і доповіді. Значна частина роботи спеціальних процедур спрямована на вирішення проблеми дискримінації, наприклад, шляхом виявлення першопричин, випадків, які потребують усунення, та внесення змін до законів і політики, які можуть сприяти цьому. Спеціальні процедури закликають до активізації зусиль для сприяння свободі релігії і переконань, сприяння міжкультурному діалогу та взаєморозумінню, захисту релігійних меншин і боротьби з мовою ненависті, водночас дотримуючись свободи думки та вираження поглядів.

9. Суттєву роль у захисті осіб, постраждалих від злочинів, обумовлених ненавистю, відіграють договірні органи з прав людини – комітети незалежних експертів, які контролюють виконання основних міжнародних договорів з прав людини (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок тощо). Держави-учасниці договорів зобов'язані вживати заходів для забезпечення того, щоб кожен у державі міг користуватися правами, викладеними у відповідному договорі та забезпечити можливість постраждалим звернутися за захистом до відповідної інституції у разі порушення їх прав.

10. Серед спеціалізованих установ слід зазначити щодо діяльності ЮНЕСКО, яка протидіє мові ненависті за допомогою освіти та медійно-інформаційної грамотності, просуває міжнародні стандарти свободи вираження поглядів для усунення корінних причин мови ненависті та надає підтримку країнам у розробці ефективних заходів реагування, в тому числі шляхом сприяння нарощуванню потенціалу регулюючих органів і судових органів, а також підвищення прозорості діяльності Інтернет-компаній. ЮНЕСКО надає платформу та рамки для участі всіх зацікавлених сторін у міжнародних дискусіях з питань політики доступу до інформації в цифрову

епоху, оскільки вона розширює права та можливості людей, забезпечує можливість прийняття обґрунтованих рішень, стимулює інновації і сприяє інклюзивності та соціальному прогресу. Організація проводить тренінги для вчителів з усього світу з деконструкції мови ненависті, задля надання їм інструментів для кращого виявлення, припинення та запобігання інцидентам мови ненависті. Ці тренінги є частиною її діяльності з надання допомоги державам-членам та фахівцям у галузі освіти по боротьбі з мовою ненависті за допомогою освіти. Організація запровадила проєкт «Social Media 4 Peace» у межах якого здійснюється співпраця з країнами щодо посилення стійкості суспільства до потенційно шкідливого контенту, який поширюється в Інтернеті.

11. ВООЗ докладає суттєвих зусиль з протидії насильству, як складової мови ненависті, акцентуючи увагу на проблемних аспектах, та пропонуючи шляхи викорінення. Відділ із запобігання насильству (PVL) ВООЗ зосереджується на запобіганні міжособистісному насильству в усіх його формах, з акцентом на запобіганні насильству щодо дітей. Він розробляє докази, норми та стандарти, включаючи інструменти впровадження; розбудовує національний потенціал для вирішення цих проблем; та сприяє глобальній адвокації.

12. Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя Організації Об'єднаних Націй (UNICRI) працює над зміцненням стійкості громад та інституцій для захисту окремих осіб і вразливих груп населення, зміцнення соціальної згуртованості та розробки ефективних стратегій щодо запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству, вирішення факторів вразливості та розширення прав і можливостей жінок. UNICRI приділяє особливу увагу запобіганню насильницькому екстремізму в контексті забезпечення прав жінок, миру і безпеки. Ключовими напрямками діяльності UNICRI є: рушійні сили радикалізації та насильницького екстремізму для молоді; дискримінація за гендерною ознакою та насильницький екстремізм; реабілітація і реінтеграція правопорушників, що

скоюють насильницькі екстремістські злочини; роль спорту у запобіганні насильницькому екстремізму.

13. Протидія мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті вимагає насамперед моніторингу й аналізу для повного розуміння її динаміки. Моніторинг та аналіз мови є пріоритетом для багатьох структур ООН, включаючи ЮНЕСКО. Моніторингові заходи повинні стати невід'ємною складовою функціонування національних правоохоронних структур.

14. Практична діяльність міжнародних правозахисних органів на універсальному і регіональному рівнях має важливе значення для правового визнання гендерної ідентичності і самовираження та сприяє викоріненню насильства і дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Разом з тим, ефективне дотримання прав людини в цій сфері вимагає всебічного врахування питання щодо гендерної ідентичності на національному рівні.

15. Задля запобігання та протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті в автономному й онлайн-середовищі держави-члени повинні забезпечити створення всеосяжної та ефективної національної правової бази; докладати зусиль щодо імплементації актів, прийнятих під егідою ООН щодо протидії означеним правопорушенням; підвищувати рівень підготовки фахівців у галузі прав людини у вищих навчальних закладах, обізнаність учнів у шкільних закладах; здійснювати підготовку і перепідготовку працівників правоохоронної і судової систем, прокурорів, представників органів державної влади і місцевого самоврядування; пропагувати дотримання принципів толерантності через засоби масової інформації з метою підвищення рівня громадської самосвідомості, дотримання прав і свобод людини.

16. Пріоритетна роль у протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті відводиться освіті, оскільки саме з її допомогою можливо донести до представників політичних еліт, органів влади усіх рівнів, правоохоронних органів, громад, населення, різних соціальних груп тощо про існуючі правові стандарти в галузі прав людини, необхідність дотримання елементарних

прав, і про катастрофічні наслідки розпалювання ненависті на усіх рівнях, серед різних категорій осіб. Мова ворожнечі в Інтернеті може здаватися особливо важкою для контролю, але уряди, громадянське суспільство та окремі особи повинні вживати заходів, зокрема використовуючи можливості освіти, щоб протистояти їй. Вирішення цієї проблеми з освітньої точки зору передбачає посилення політики та ініціатив із конкретними заходами для боротьби з мовою ненависті, допомоги людям у розвитку критичного мислення і становлення активними громадянами, які підтримують мир та права людини.

17. В еру цифрових технологій держави повинні докладати максимум зусиль задля того, щоб зробити онлайн-платформи безпечнішими. Люди можуть уникати ненависницьких висловлювань в онлайн-практиках та закликати інших робити те саме. Технологічні компанії повинні вживати всіх необхідних заходів для припинення мови ненависті, включаючи впровадження функцій безпеки для обмеження дезінформації та онлайн-насильства, а також для захисту персональних даних. Безпека покращується, коли технологічні компанії свідомо керують гендерно-специфічними загрозами і залучають жінок та дівчат до проєктування і розробки технологій. Уряди та галузеві асоціації повинні встановлювати і забезпечувати дотримання правил, щоб зробити технології безпечнішими.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ

2.1. Регіональна міжнародно-правова основа протидії злочинам на ґрунті ненависті

Права людини є основою статутної місії Ради Європи. Підтримка та реалізація прав людини й основних свобод є зобов'язанням держав-членів Ради Європи відповідно до положень статті 1 в Статуту [88]. Серед найважливіших внесків організації в дотриманні, захисті та просуванні прав людини в Європі є її діяльність зі встановлення стандартів, починаючи з прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) (ETS № 5, далі – ЄКПЛ, Конвенція) [89], яка закріплює низку основоположних прав і свобод (право на життя, заборона катувань, заборона рабства та примусової праці, право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд, відсутність покарання без закону, право на повагу до приватного та сімейного життя, свобода думки, совісті і релігії, свобода вираження поглядів, свобода зібрань та об'єднань, право на шлюб, право на ефективний засіб правового захисту, заборона дискримінації). Більше прав надається додатковими протоколами до Конвенції (Протоколи 1 (ETS № 009), 4 (ETS № 046), 6 (ETS № 114), 7 (ETS № 117), 12 (ETS № 177), 13 (ETS № 187), 14 (CETS № 194), 15 (CETS № 213) та 16 (CETS № 214)).

Конвенція гарантує права і свободи кожному, хто знаходиться під юрисдикцією держав-учасниць, а також те, що права і свободи людини є універсальними, неподільними, взаємозалежними та взаємопов'язаними і їх застосовують як в автономному режимі, так і в Інтернеті; наголошуючи, що підготовка й реалізація політики та законодавства щодо запобігання мові ненависті і боротьби з нею вимагає ретельного збалансування права на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 Конвенції), права на свободу вираження поглядів (стаття 10 Конвенції) і права бути вільними від

дискримінації щодо прав, які перебувають під захистом Конвенції (ст. 14 Конвенції).

Протокол № 12 до ЄКПЛ передбачає загальну заборону дискримінації. Чинне положення про недискримінацію ЄКПЛ має обмежений характер, оскільки воно забороняє дискримінацію лише у здійсненні одного чи інших прав, гарантованих Конвенцією (Стаття 14 – Заборона дискримінації: «Здійснення прав і свобод, викладених у цій Конвенції, забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, належність до національної меншини, майно, народження чи інший статус»). Протокол усуває це обмеження та гарантує, що ніхто не буде дискримінований за будь-якою ознакою з боку будь-якого органу державної влади [90].

Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS № 163) [91] гарантує основні соціальні й економічні права як аналог ЄКПЛ щодо громадянських та політичних прав. Вона гарантує широкий спектр повсякденних прав людини, пов'язаних із працевлаштуванням, житлом, охороною здоров'я, освітою, соціальним захистом та добробутом. Хартія робить особливий акцент на захисті вразливих осіб, таких як люди похилого віку, діти, люди з інвалідністю і мігранти. Вона вимагає, щоб користування вищезазначеними правами було гарантовано без дискримінації.

Жоден інший правовий документ на загальноєвропейському рівні не може забезпечити такий широкий та повний захист соціальних прав, як той, що передбачений Хартією, яка також слугує орієнтиром і у праві Європейського Союзу; більшість соціальних прав у Хартії основних прав ЄС базуються на відповідних статтях Європейської соціальної хартії. Тому Хартія розглядається як Соціальна конституція Європи та є важливим компонентом архітектури прав людини континенту [92].

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (1992 р.) [93] зобов'язує держави-учасниці сприяти повазі, розумінню та толерантності

щодо всіх регіональних мов і мов меншин, що використовуються на їхніх відповідних територіях (ст. 7.3). У своїй моніторинговій роботі Комітет експертів Мовної хартії регулярно рекомендує державам-учасницям вживати заходів у сфері освіти, навчання та ЗМІ для запобігання або припинення негативного зображення регіональних мов або мов меншин та їхніх носіїв у суспільстві.

Серед актів Ради Європи суттєве значення має також Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995 р.) (ETS № 157) (далі – Рамкова конвенція) [94], яка стала першим юридично обов'язковим багатостороннім документом, що стосується захисту національних меншин загалом. Її метою є захист існування національних меншин на відповідних територіях сторін. Конвенція прагне сприяти повній та ефективній рівності національних меншин шляхом створення належних умов, що дозволяють їм зберігати і розвивати свою культуру та зберігати свою ідентичність.

Рамкова конвенція встановлює принципи, що стосуються осіб, які належать до національних меншин, у сфері суспільного життя, такі як свобода мирних зібрань, свобода об'єднань, свобода вираження поглядів, свобода думки, совісті та релігії, доступ до засобів масової інформації, а також у сфері свобод, пов'язаних з мовою, освітою, транскордонним співробітництвом тощо. Держави-учасниці Рамкової конвенції зобов'язуються вживати належних заходів для захисту осіб від погроз або актів дискримінації, ненависті чи насильства внаслідок їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної ідентичності.

У сфері управління Інтернетом Рада Європи виступає за вільний та відкритий Інтернет з орієнтованим на людей підходом до відповідної політики. Мета полягає в тому, щоб забезпечити своєчасне й адекватне реагування на виклики правам людини, демократії та верховенству права, що неминуче виникають у постійно мінливому цифровому середовищі, спираючись на тісну співпрацю з державами, громадянським суспільством і на Цифрове партнерство з інтернет-компаніями. Конвенція про

кіберзлочинність (ETS № 185) і, зокрема, Перший додатковий протокол до неї щодо криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, скоєних через комп'ютерні системи (ETS № 189) [95], що розширює сферу дії Конвенції, включаючи її суттєві, процедурні та присвячені міжнародному співробітництву положення, охоплюючи також правопорушення, пов'язані з расистською та ксенофобською пропагандою, та Другий додатковий протокол про посилену співпрацю та розкриття електронних доказів [96], є «живими» міжнародними стандартами, що дозволяють сотням фахівців зі Сторін обмінюватися досвідом та співпрацювати для ефективного реагування на кримінальне правосуддя в кіберпросторі, зокрема щодо висловлювань мови ненависті в Інтернеті, що тягне за собою кримінальну відповідальність. Завдяки своїм заходам із розбудови потенціалу, що здійснюються Офісом програми боротьби з кіберзлочинністю (C-PROC) у Бухаресті (Румунія) та порталом кібернасильства, за підтримки Комітету Конвенції про кіберзлочинність (T-CY), Відділ кіберзлочинності працює в різних секторах, щоб забезпечити дотримання прав людини в кіберпросторі також для всіх, підтримуючи Стратегічні рамки Ради Європи на 2022-2025 роки в цифровому середовищі [97].

Рада Європи також докладає зусиль щодо протидії сексистської мови ненависті онлайн та офлайн [98] – це щоденне негативне явище для багатьох жінок, яке не дуже помітне та лише починає вирішуватися. Деякі групи жінок особливо страждають від сексистської мови ненависті, наприклад, молоді жінки, кольорові жінки, жінки-політики або феміністичні активістки. Рада Європи вирішує цю проблему, зокрема, через свою роботу з питань гендерної рівності, яка є важливою політичною метою Ради Європи. Пріоритетні сфери втручання визначені Стратегією гендерної рівності на 2024–2029 роки [99], а методи роботи включають міжурядову роботу, проєкти співпраці та гендерний мейнстрімінг. Рада Європи розробила онлайн курс з гендерної рівності та гендерного мейнстрімінгу [100]. Організація також розробляє стандарти протидії мови ненависті і боротьби із сексизмом. У березні 2019

року Комітет міністрів ухвалив Рекомендацію CM/Rec(2019)1 щодо запобігання сексизму та боротьби з ним; закликав до конкретних дій щодо мови та комунікації; Інтернету та соціальних мереж; медіа, реклами й інших методів комунікації; робочого місця; державного сектору; сектору юстиції; освітніх закладів; культури та спорту, а також приватної сфери. Розроблена сторінка дій та брошура містять конкретні вказівки щодо виконання Рекомендації. Крім того, Рада Європи запровадила кампанію проти сексизму з інструментами, доступними різними мовами.

Конвенція про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними (Стамбульська конвенція, CETS № 210, 2011) є найповнішим міжнародним договором Ради Європи, що стосується корінних причин насильства щодо жінок і закликає до рівності між жінками та чоловіками. Стамбульська конвенція вимагає від сторін криміналізувати форми насильства щодо жінок, пов'язані із сексистською мовою ненависті, зокрема переслідуванням та сексуальними домаганнями (статті 34 та 40). Вона також закликає до вирішення проблеми гендерних стереотипів у поведінці, традиціях та практиках, які сприяють гендерній нерівності та насильству щодо жінок (ст. 12) [101, с. 252.].

Група експертів Ради Європи з питань боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством (GREVIO), що здійснює моніторинг виконання Стамбульської конвенції (CETS № 210, 2011), у жовтні 2021 року ухвалила свою першу Загальну рекомендацію «щодо цифрового виміру насильства стосовно жінок» [102], яка охоплює сексуальні домагання в Інтернеті, онлайн-сталкінг та переслідування за допомогою технологій, а також цифровий вимір психологічного насильства – усі ці питання є актуальними в контексті боротьби із сексистською мовою ненависті, спрямованою проти жінок.

Рада Європи випустила окрему публікацію [103], присвячену оцінці ризиків та управлінню ризиками у випадках насильства щодо жінок та домашнього насильства, що є одним з тематичних розділів 5-го загального

звіту про діяльність GREVIO [104]. Відповідно до публікації, оцінка ризиків та управління ризиками – ключові механізми запобігання порушенням прав людини, як це передбачено Стамбульською конвенцією. Оцінка ризиків систематично визначає ймовірність безпосередньої шкоди та серйозність загроз, а управління ризиками охоплює захисні заходи, які запроваджують на основі цих оцінок, включаючи термінові заборонні приписи та заходи захисту, як зазначено в Конвенції.

Спираючись на детальні звіти про базову оцінку та практику Європейського суду з прав людини, публікація також підкреслює вимоги Стамбульської конвенції щодо випадків насильства під час визначення прав на опіку та відвідування.

Публікація слугує всеосяжним посібником для сторін Стамбульської конвенції у впровадженні ефективних стратегій запобігання насильству за допомогою систематичної оцінки ризиків та підходів до управління ними.

У травні 2022 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію CM/Rec(2022)17 щодо захисту прав жінок і дівчат-мігрантів, біженців та шукачів притулку [105], яка об'єднує положення чинних стандартів організації та міжнародних стандартів, а також політику, яка найкраще забезпечує розширення прав і можливостей та захист жінок і дівчат-мігрантів, біженців та шукачів притулку.

Серед цільових резолюцій Ради Європи, зокрема у сфері протидії релігійній ненависті, слід згадати резолюцію 16/18 Боротьба з нетерпимістю, негативними стереотипами та стигматизацією і дискримінацією, підбурюванням до насильства та насильством щодо осіб на основі релігії чи переконань, яка містить заклик до представників уряду та лідерів у всіх секторах суспільства та відповідних громад виступати проти актів нетерпимості та насильства на основі релігії чи переконань. Резолюція 16/18 також закликає держави сприяти внутрішній атмосфері релігійної толерантності, миру та поваги шляхом заохочення створення мереж співпраці для побудови взаєморозуміння, надихання на конструктивні дії

щодо інтеграції, виявлення та вирішення потенційних сфер напруженості між різними громадами, участі в ефективній інформаційно-просвітницькій роботі та визнання позитивної ролі обговорення ідей та міжконфесійного і міжкультурного діалогу. Вона також визнає необхідність боротьби з приниженням та негативними релігійними стереотипами щодо осіб шляхом вжиття заходів, зокрема, через освіту та підвищення обізнаності; вжиття заходів для криміналізації підбурювання до неминучого насильства на ґрунті релігії чи переконань [106].

Рекомендація CM/Res (2022) 16 Комітету міністрів державам-членам щодо боротьби з мовою ненависті [107] окреслює комплексний підхід до боротьби з мовою ненависті в рамках прав людини. Рекомендація та пояснювальна записка до неї надають державам-членам керівництво щодо впровадження комплексного та каліброваного набору правових та неправових заходів. Вона базується на міжнародних стандартах у галузі прав людини та відповідній практиці ЄСПЛ та приділяє особливу увагу онлайн-середовищу, в якому можна знайти більшість сучасної мови ненависті. Рекомендація також стосується інших ключових учасників, включаючи державних службовців, виборні органи та політичні партії, інтернет-посередників, ЗМІ та організації громадянського суспільства. Документ містить широке визначення мови ненависті та в цьому визначенні розрізняє різні рівні мови ненависті. Крім того, вона надає фактори для оцінки рівня тяжкості мови ненависті та рекомендації щодо розробки відповідних і пропорційних відповідей на ці різні рівні мови ненависті. Рекомендація застосовує комплексний підхід до запобігання мові ненависті та боротьби з нею. Таким чином, вона не лише розглядає необхідну правову базу для боротьби з мовою ненависті, але й містить важливі рекомендації щодо усунення корінних причин мови ненависті неправовими засобами, зокрема, через рекомендації, викладені в Розділі 4, щодо підвищення обізнаності, освіти, навчання та використання контр- та альтернативної мови.

У Пояснювальній записці до Рекомендації CM/Rec (2022) 16 викладено обґрунтування наданих рекомендацій, з посиланням на практику ЄСПЛ, міжнародні договори та інші відповідні стандарти. У Пояснювальній записці також наведено приклади та міркування, які допоможуть юристам і практикам застосовувати рекомендацію у відповідній галузі.

У 2024 році прийнято Рекомендацію CM/Rec (2024)4) Комітету міністрів державам-членам щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті [108], яка зобов'язує держави-члени Ради Європи вжити всіх необхідних заходів та виділити достатні ресурси для запобігання злочинам на ґрунті ненависті і боротьби з ними, а також підтримки їх жертв у співпраці з громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами. Документом наголошено, що ефективні, пропорційні і стримувальні положення щодо запобігання злочинам на ґрунті ненависті та боротьби з ними повинні бути включені до кримінального законодавства, а пріоритет має надаватися викриттю, визнанню і фіксації елементу ненависті у злочині.

Рекомендація містить зобов'язання держав-членів щодо: включення елементу ненависті до кримінального законодавства як обтяжуючої обставини під час винесення вироку, як частини злочину під час пред'явлення кримінального звинувачення, як складової частини самостійних кримінальних правопорушень або шляхом поєднання цих методів; забезпечення жертвам злочинів на ґрунті ненависті доступу до спеціалізованих служб підтримки, незалежно від того, чи було подано заяву до поліції.

Комітет міністрів рекомендує розвивати ролі спеціалізованих слідчих у справах злочинів на ґрунті ненависті в поліції та спеціалізованих прокурорів. Рекомендація також зосереджена на звітності, моніторингу і зборі даних третіми сторонами та містить цільові рекомендації щодо ключових учасників.

2024 рік ознаменовано прийняттям Рекомендації CM/Rec(2024)1 Комітету міністрів державам-членам щодо рівності жінок і дівчат з-поміж

ромів і кочівників, в якій зосереджено увагу на тому, що антициганські настрої та сексизм призводять до расистських і сексистських дій, включаючи мову ненависті, що вчиняються на індивідуальному, інституційному та суспільному рівнях, а також до злочинів на ґрунті ненависті, і визнаючи важливість розробки та впровадження заходів для боротьби з ними. Документ покладає зобов'язання щодо: 1. Захисту жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників, які є або ризикують постраждати від мотивованого ненавистю сексуального, домашнього чи інших форм гендерного насильства чи торгівлі людьми, надаючи їм інформацію щодо: а. механізмів подання скарг і повідомлень щодо різних форм насильства та торгівлі людьми; та б. Існуючих заходів захисту та правові процедури, які можуть бути використані в ситуації ризику для безпеки відповідної особи, включаючи термінові заборонні або обмежувальні приписи, захисні заходи, безпечну опіку та домовленості про відвідування дітей. 2. Забезпечення того, щоб жінки та дівчата з-поміж ромів і кочівників, які постраждали від вищезазначених форм насильства або торгівлі людьми, знаходили захист через доступні, належні та скоординовані служби підтримки, такі як безкоштовні телефонні лінії довіри та консультаційні центри, а також мати доступ до притулків або центрів постраждалих від зґвалтування та сексуального насильства без жодної дискримінації. 3. Забезпечення ефективного розслідування та притягнення до відповідальності за вчинення насильства щодо жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників і рекомендує при розслідуванні мотивації протиправних дій враховувати практику ЄСПЛ. 4. Вжиття ефективних заходів для запобігання примусовій стерилізації; примусовим, раннім і дитячим шлюбом; насильству, вчиненому в ім'я «честі», зокрема шляхом впровадження загальних інструментів захисту жінок від насильства та співпраці з громадами, організаціями, соціальними працівниками та посередниками з-поміж ромів і кочівників. Вони також повинні вжити ефективних заходів для покарання винних осіб та припинення такої практики. 5. Запобігти тому, щоб жінки та дівчата з-поміж ромів і кочівників

ставали постраждалими від вищезазначених форм насильства або торгівлі людьми, зокрема шляхом створення служб захисту постраждалих і розробки, фінансування та впровадження, із залученням жінок і дівчат, інформаційних кампаній з підвищення обізнаності громадськості і навчальних програм для жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників щодо прав людини, їхніх прав та існуючих заходів захисту від таких форм насильства (ст. 30–42) [109].

Європейська комісія з боротьби з расизмом і нетерпимістю (далі – ЄКРН) також докладає зусиль до розробки стандартів у протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті. Загальнополітичні рекомендації ЄКРН адресовані урядам усіх держав-членів, серед яких: Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 11 щодо боротьби з расизмом та расовою дискримінацією в поліцейській діяльності (2007 р.) [110] має на меті допомогти поліції сприяти безпеці та забезпеченню прав людини для всіх шляхом належної поліцейської діяльності й охоплює расизм та расову дискримінацію в контексті боротьби з усіма видами злочинності, включаючи тероризм. Вона зосереджена, зокрема, на расовому профілюванні; расовій дискримінації та расово мотивованих неправомірних діях поліції; ролі поліції у боротьбі з расистськими злочинами та моніторингу расистських інцидентів; а також на відносинах між поліцією та представниками груп меншин.

Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 15: протидія мові ненависті [111] зазначає, що мова ненависті ґрунтується на необґрунтованому припущенні, що особа або група осіб є вищими за інших; вона підбурює до актів насильства чи дискримінації, підриваючи таким чином повагу до меншин та завдаючи шкоди соціальній згуртованості. У цій рекомендації ЄКРН закликає публічних діячів до швидкої реакції на мову ненависті; сприяння саморегулюванню ЗМІ; підвищення обізнаності про небезпечні наслідки мови ненависті; припинення фінансової та іншої підтримки політичних партій, які активно використовують мову ненависті; та криміналізацію її крайніх проявів, водночас поважаючи свободу слова. Документом наголошено, що заходи боротьби з мовою ненависті повинні

бути обґрунтованими, пропорційними, недискримінаційними та не використовуватися зловживати для обмеження свободи слова чи зібрань, а також для придушення критики офіційної політики, політичної опозиції та релігійних переконань.

Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 5 (переглянута) щодо запобігання та боротьби з антимусульманським расизмом та дискримінацією (2021 р.) [112] враховує тенденції, що спостерігалися протягом останніх двох десятиліть. До них належать стигматизація та дискримінація в різних сферах життя, а також антимусульманська мова ненависті та злочини на ґрунті ненависті. Документ наголошує, що мова ненависті, спрямована проти мусульман або осіб, яких сприймають як мусульман, почастишала у друкованих виданнях, телерадіомовленні та соціальних мережах у Європі. Явище антимусульманської ненависті та упереджень є багаторівневим і міжгалузевим, а його прояви часто поширені в суспільстві. Рекомендація ЄКРН надає урядам комплексні рекомендації щодо боротьби з антимусульманським расизмом та дискримінацією в таких конкретних сферах: політика та інституційна координація, запобігання, захист, кримінальне переслідування та правоохоронна діяльність.

Загальнополітична рекомендація № 17 щодо запобігання та боротьби з нетерпимістю та дискримінацією щодо ЛГБТІ-осіб (2023 р.) [113] стосується дій, спрямованих на боротьбу з нетерпимістю та дискримінацією щодо лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів (ЛГБТІ) і сприяння розвитку суспільства, інклюзивного для ЛГБТІ-осіб. Рекомендації, що містяться в цьому документі, враховують висновки, отримані в результаті моніторингової роботи ЄКРН з країнових країн, призначені для того, щоб допомогти державам-членам у запобіганні та боротьбі з нетерпимістю і дискримінацією стосовно ЛГБТІ-осіб у тісній співпраці з відповідними громадами.

Злочини на ґрунті ненависті є незаконними згідно із законодавством Європейського Союзу та являють собою серйозне порушення людської

гідності, притаманної всім людям [114, с. 416.]. Усі форми ненависті та нетерпимості є несумісними з фундаментальними правами та цінностями на яких заснований ЄС, як-от: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини. Така ненависть впливає не лише на окремих жертв, вона становить загрозу для процвітаючих демократій і плюралістичного суспільства [115].

ЄС ухвалив законодавство для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та забезпечення доступу жертв до правосуддя і відшкодування збитків відповідно до установчих актів ЄС. Зокрема, стаття 82(2) (с) Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) уповноважує Європейський парламент і Раду встановити мінімальні правила, що стосуються прав жертв злочинів з метою сприяння взаємному визнанню вироків і судових рішень, а також поліцейській і судовій співпраці у кримінальних справах із транскордонним аспектом [116]. Хартія основних прав ЄС надає кожному, чий права та свободи, гарантовані Союзом, порушено, право на ефективний засіб правового захисту в суді (стаття 47, Розділ VI) та забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, колір шкіри, етнічне чи соціальне походження, генетичні особливості, мова, релігія чи переконання, політичні чи інші погляди, приналежність до національної меншини, майнове становище, народження, інвалідність, вік чи сексуальна орієнтація (стаття 21, Розділ III: Рівність [117].

Ключовими законодавчими спеціалізованими актами ЄС у цій сфері є Рамкове рішення 2008/913/ІНА від 28 листопада 2008 року про боротьбу з деякими формами і проявами расизму та ксенофобії засобами кримінального права, яке передбачає, що кожна держава-член вживає заходів щодо криміналізації публічного підбурювання до насильства або ненависті, спрямованого проти групи осіб або члена такої групи, що визначається за ознакою раси, кольору шкіри, релігії, родового, національного або етнічного

походження, зокрема шляхом публічного розповсюдження або розповсюдження трактатів, зображень або інших матеріалів [118].

Ефективна реалізація цього рішення є ключовим фактором для забезпечення того, щоб мова ненависті та злочини на ґрунті ненависті отримували ефективну кримінальну відповідь, а жертви злочинів визнавалися та отримували ефективні засоби правового захисту [114, с. 417]. Рамкове рішення доповнюється Директивою про права жертв, яка, крім іншого, спрямована на забезпечення правосуддя, захисту і підтримки жертв злочинів на ґрунті ненависті та мови ненависті [119]. Серйозність означених злочинів змусила держави-члени ЄС криміналізувати певні форми мови ненависті та злочинів на ґрунті ненависті, що свідчить про особливу серйозність і небезпеку, яку становлять ці дії як такі, що особливо руйнують фундаментальні права [120].

Слід вказати, що ЄС докладає значних зусиль щодо захисту жертв мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті. Жертви цих протиправних дій стають об'єктами нападів через їхні незмінні характеристики або через ті, що є основою їхньої ідентичності. Як наслідок, вони відчують себе знеціненими, небажаними, приниженими та зневаженими в суспільстві через свою ідентичність. Мова ненависті та злочини на ґрунті ненависті також мають потужний суспільний вимір. Вони становлять загрозу демократичним цінностям, соціальній стабільності та миру, посилюють соціальний поділ, підривають соціальну згуртованість і провокують відплату, що призводить до насильства та контрнасильства. Дослідження також демонструють, що мова ненависті в соціальних мережах призводить до збільшення кількості злочинів проти меншин у фізичному вимірі та до зростання насильства щодо біженців, іммігрантів, етнічних і релігійних меншин тощо [115]. Правовою основою захисту прав жертв у Союзі слугує Директива 2012/29/ЄС [120], яка є важливою віхою у розвитку прав жертв. Вона встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів. Вона визначає обсяг послуг підтримки, гарантує право на ефективний захист від вторинної

віктимізації та всебічно регулює заходи, необхідні для цієї мети. Серед актів, що стосуються статусу жертв слід також зазначити: Резолюцію 2011/C187/01 Про дорожню карту для посилення прав та захисту жертв, особливо у кримінальному провадженні («Будапештська дорожня карта»), Директиву 2011/99/ЄС про Європейський охоронний наказ (ЕРО), Стратегію ЄС про права жертв (2020–2025 рр.) тощо. Як зазначає професор Сироїд Т.Л., ЄС постійно працює над удосконаленням правової основи щодо захисту прав жертв злочинів, яке має за мету удосконалення існуючих нормативів, щоб зробити внесок у сферу свободи, безпеки і правосуддя, що добре функціонує, на основі: ефективного визнання вироків та судових рішень у кримінальних справах; високого рівня безпеки за рахунок покращення звітності про злочини; правосуддя, орієнтованого на жертв, де жертви визнаються та можуть розраховувати на свої права. На особливу увагу заслуговують стратегічні акти ЄС, які є орієнтиром політики Союзу на визначений термін у досягненні означених ними напрямів. Вони містять конкретні приписи яких має дотримуватися Союз і держави-члени. Наочним прикладом слугує підписання ЄС Стамбульської конвенції 2011 р. на виконання Стратегії гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.). Ці правові акти є стандартами, яких повинні дотримуватися інституції ЄС, спеціалізовані органи та їх посадові особи, а також держави-члени. Особливістю політики ЄС в галузі захисту жертв злочинів є вчасне реагування на існуючі зміни у суспільстві, моніторинг ситуації та долучення громадськості до процесу удосконалення правової основи [121, с. 608, 611].

Слід також згадати законодавчо пов'язані з Директивою 2012/29/ЄС акти ЄС, що стосуються різних прав жертв, серед яких: Директива (ЄС) 2024/1385 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством [122], яка зобов'язує держави-члени забезпечити підтримку жертв на рівні спеціалізованих служб; надавати спеціалізовану підтримку жертвам сексуального насильства, жертвам каліцтва жіночих статевих органів,

жертвам сексуальних домагань на роботі; створювати притулки та інші тимчасові місця проживання; надавати підтримку дітям-жертвам та ін. (Глава 4 Підтримка жертв).

Зобов'язання держав держав-членів захищати жінок від цифрових проявів насильства містяться і в Резолюції Європейського парламенту від 14 грудня 2021 року з рекомендаціями Комісії щодо боротьби з гендерно зумовленим насильством, зокрема кібернасильством [123].

Директива 2024/1712/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею, а також захист її жертв [124], криміналізує використання послуги, що надається жертвою торгівлі людьми, коли користувач послуги знає, що особа, яка надає послугу, є жертвою; зобов'язує держави-члени запроваджувати заходи щодо запобігання та зменшення попиту, які повинні бути цілеспрямованими та диференційованими, щоб ефективно враховувати особливості різних форм торгівлі людьми; зобов'язує створити національних координаторів з боротьби з торгівлею людьми або еквівалентні механізми тощо.

Директива (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2017 року про боротьбу з тероризмом, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/475/JHA та вносить зміни до Рішення Ради 2005/671/JH [125] містить положення про захист, підтримку і права жертв тероризму (Розділ V).

У 2021 році Комісія ухвалила Повідомлення «Більш інклюзивна та захищена Європа: розширення переліку злочинів ЄС на мову ненависті та злочини на ґрунті ненависті», яке має за мету ініціювати рішення Ради, що розширює на мову ненависті та злочини на ґрунті ненависті чинний перелік так званих «злочинів ЄС», викладений у ст. 83 ДФЄС [126]. Важливість такого розширення зумовлюється тим, що Європейський Парламент і Рада можуть за допомогою директив, ухвалених відповідно до звичайної законодавчої процедури, встановлювати мінімальні правила щодо

визначення кримінальних правопорушень і санкцій у сферах особливо тяжких злочинів, що мають транскордонний вимір, зумовлений характером чи впливом таких злочинів або особливою необхідністю боротьби з ними на загальних засадах. До таких сфер злочинності належать: тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконний обіг наркотиків, незаконний обіг зброї, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерна злочинність та організована злочинність [127].

Крім того, варто зазначити, що зростання використання Інтернету та соціальних мереж також призвело до збільшення випадків мови ненависті в онлайн-середовищі за останні роки. Швидке поширення мови ненависті через цифрове слово полегшується ефектом гальмування в Інтернеті, оскільки передбачувана анонімність та відчуття безкарності зменшують стримування людей від вчинення таких злочинів. Паралельно з цим, емоції та вразливі питання все частіше використовуються, у тому числі в публічних дебатах з політичною метою, для поширення расистських і ксенофобських висловлювань та нападів, що в багатьох випадках посилюється соціальними мережами [115].

Задля запобігання та протидії поширенню незаконної мови ненависті в Інтернеті у травні 2016 року Комісія погодила з Facebook, Microsoft, Twitter і YouTube Кодекс поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті он-лайн (далі – Кодекс поведінки). Пізніше, протягом 2018–2021 рр. до Кодексу поведінки приєдналися Instagram, Snapchat і Dailymotion, Jeuxvideo.com, TikTok, Linked, а в 2022 році про свою участь у Кодексі поведінки оголосили Rakuten Viber та Twitch [128]. Кодекс поведінки встановлює публічні зобов'язання, відповідно до яких ІТ-компанії повинні, зокрема: мати чіткі й ефективні механізми для розгляду повідомлень про незаконну мову ненависті в їхніх сервісах, з можливістю видаляти або відключати доступ до такого контенту; мати правила або керівні принципи спільноти, які роз'яснюють про заборону заохочення підбурювання до насильства та

ненависницької поведінки; у випадку отримання повідомлення про видалення ІТ-компанії повинні розглядати такі запити відповідно до своїх правил, за необхідності, національного законодавства, що включає Рамкове рішення 2008/913/ІНА тощо. У січні 2025 року прийнято переглянутий Кодекс поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті онлайн + (далі – «Кодекс поведінки +»)[129], який прагне запобігти та вирішити розповсюдження нелегальної мови ненависті на онлайн-платформах через зобов'язання у сферах умов, часу перегляду повідомлень, прозорості помірних дій, співпраці багатоцільових зацікавлених сторін та підвищення обізнаності. Він ґрунтується на Кодексі поведінки 2016 року.

Варто зазначити, що окремі питання мови ненависті та злочинів на ґрунті ненависті також були предметом розгляду Парламенту в його численних резолюціях. Зокрема, в резолюції про зростання неофашистського насильства в Європі (2018/2869(RSP)) Парламент відзначив зв'язок між поширенням мови ненависті та насильством, підкресливши негативну роль, яку можуть відігравати політики та політичні партії в цьому відношенні. У резолюції 2020 року (2020/2009(INI)) Парламент зазначив, що мова ненависті та дезінформація все частіше використовуються в політичних цілях як засіб посилення соціальної поляризації та повторив свій заклик до держав-членів впроваджувати і застосовувати заходи для запобігання, засудження та протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті. Резолюції 2021 року (2021/2557(RSP); (2020/2035(INL)) стосувалися безпосередньо мови ненависті проти ЛГБТІК тощо [130].

Повідомлення Комісії «Немає місця для ненависті: Європа, об'єднана проти ненависті» (2023 р.) [131] має на меті активізувати зусилля щодо боротьби з ненавистю в усіх її формах шляхом посилення дій у різних сферах політики, включаючи безпеку, цифрові технології, освіту та культуру.

Слід також зазначити, що всі держави-члени ЄС є учасницями ЄКПЛ і тому зобов'язані дотримуватися її положень. Крім того, як зазначається в Довіднику з європейського права щодо недискримінації [132], існують тісні

зв'язки між правом ЄС та ЄКПЛ. Відповідно до статті 52(3) Хартії основних прав ЄС, значення та обсяг прав, захищених Хартією, таких як стаття 21 про право на недискримінацію, слід тлумачити так само, як і відповідне право, закріплене в ЄКПЛ. Тому судова практика ЄСПЛ є вельми актуальною для держав-членів також під час тлумачення та застосування права ЄС, пов'язаного зі злочинами на ґрунті ненависті, такого як Рамкове рішення про расизм та ксенофобію та Директива про права жертв.

ЄС докладає зусиль і до розробки практичних матеріалів. Зокрема у 2018 році було запропоновано Довідник з європейського законодавства про недискримінацію, який містить огляд ключових аспектів законодавства про недискримінацію в Європі, з особливим посиленням на заборону дискримінації, передбачену ЄКПЛ, як її тлумачить ЄСПЛ, та право ЄС, як його тлумачить Суд ЄС. У довіднику визнається, що принцип недискримінації є дуже важливим, оскільки він впливає на здійснення всіх інших прав людини. Мета законодавства про недискримінацію полягає в тому, щоб надати всім особам рівні та справедливі перспективи доступу до можливостей, доступних у суспільстві. Довідник розроблений для допомоги юристам-практикам, які не спеціалізуються в галузі законодавства про недискримінацію, та слугує вступом до ключових питань, що виникають у цій галузі [133]

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) також докладає зусиль щодо розробки правових стандартів протидії мови ненависті, під її егідою розроблено практичні керівництва, серед яких слід вказати: Закони про злочини на ґрунті ненависті – Практичний посібник – це інструмент для розробки ефективного законодавства у боротьбі зі злочинами на ґрунті ненависті. Мета цього посібника – надати державам орієнтири для розробки законодавства про злочини на ґрунті ненависті у зрозумілому та доступному форматі. Посібник допоможе державам, які бажають прийняти нове законодавство або переглянути та вдосконалити своє чинне законодавство. Він також буде ресурсом для громадянського суспільства під

час відстоювання ідеї кращого законодавства [134]. Серед інших практичних керівництв слід зазначити такі: Переслідування злочинів на ґрунті ненависті (2015 р.), Розуміння суті антисемітських злочинів на ґрунті ненависті та задоволення потреб єврейських громад, пов'язаних із безпекою (2017 р.), Категоризація та розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні (2019 р.), Переслідування злочинів на ґрунті ненависті на перетині злочинів на ґрунті ненависті та криміналізованої «мови ненависті» (2024 р.) тощо.

ОБСЄ приділяє значну увагу проблематиці захисту жертв війни, визнаючи непропорційно великий вплив війни на жінок і дітей, осіб з обмеженими можливостями, людей похилого віку та маргіналізованих груп населення, такі як роми, й у зв'язку з цим закликає приділяти більшу увагу забезпеченню потреб у захисті цих особливо вразливих категорій переміщених осіб та надання їм послуг з підтримки як на території України, так і в країнах, які приймають біженців; закликає держави-учасниці, які приймають у себе біженців і насильно переміщених осіб, вжити заходів щодо запобігання дискримінації за гендерною ознакою та за ознакою ідентичності, а також забезпечити цим біженцям та переміщеним особам доступ до всього набору доступних і недорогих прав та послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я (пункти 133, 134, Розділ III Демократія, права людини та гуманітарні питання) [135].

Розробка правової основи в галузі захисту прав і свобод людини є невід'ємною складовою функціонування й інших регіональних міжнародних організацій, серед яких слід вказати Організації Американських Держав (далі – ОАД). Статут організації гарантує основні права усім категоріям осіб, без розрізнення раси, національності, віросповідання чи статі (ст. 3 l)) [136]. Крім того, Американські Штати, здійснюючи свій суверенітет та в рамках ОАД, прийняли низку міжнародних документів, які стали основою регіональної системи просування та захисту прав людини, відомої як Міжамериканська система захисту прав людини. Ця Система визнає та визначає права, закріплені в цих документах, і встановлює зобов'язання з метою просування

та захисту прав людини. За допомогою цієї Системи було створено два органи з метою захисту цих прав: Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини.

Міжамериканська система була офіційно започаткована з прийняттям Американської декларації прав та обов'язків людини в 1948 році. Крім того, Система включає інші документи, такі як Американська конвенція з прав людини [137], що закріплює права і свободи серед яких: право на юридичну правосуб'єктність; право на життя; право на гуманне поводження; свободу від рабства; право на особисту свободу; право на справедливий суд; свободу від законів, що діють постфактум; право на компенсацію; право на приватне життя; свободу совісті та віросповідання; свободу думки та слова; право на відповідь; право на зібрання; свободу об'єднань та ін. Конвенція, встановлює зобов'язання держав поважати права і свободи, визнані в Конвенції, а також обов'язок приймати положення внутрішнього законодавства, які можуть бути необхідними для здійснення таких прав. Конвенція має два додаткові протоколи. Перший – це Додатковий протокол до Американської конвенції з прав людини в галузі економічних, соціальних і культурних прав («Протокол Сан-Сальвадора», прийнятий 17 листопада 1988 року, чинний з 16 листопада 1999 року). Другий, Протокол до Американської конвенції з прав людини про скасування смертної кари (від 8 червня 1990 року). Також складовою Міжамериканської системи є: Міжамериканська конвенція про запобігання катуванням та покарання за них, Міжамериканська конвенція про насильницьке зникнення осіб та Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок; а також Правила процедури та статuti її органів.

Африканський Союз (далі – АС) забезпечив впровадження різних договорів та політик для належного управління, а також захисту громадянських свобод і збереження прав африканських громадян. Договори АС про права людини включають Африканську хартію прав та добробуту дитини [138] Африканську хартію прав людини і народів [139], Протокол до

Африканської хартії прав людини і народів щодо прав жінок в Африці [140], Африканську хартію молоді [141] та Конвенцію Африканського Союзу про захист та допомогу внутрішньо переміщеним особам в Африці [142].

Порядок денний 2063 АС [143] передбачає континент, на якому існує універсальна культура належного управління, демократичних цінностей, гендерної рівності та поваги до прав людини, справедливості і верховенства права. АС співпрацює з державами-членами над розробкою та впровадженням політики, спрямованої на побудову сильних, добре керованих інституцій та прийняття законів, які забезпечать повну залученість громадян Африки до розробки політики та ініціатив розвитку, а також забезпечення цим громадянам безпечного та надійного середовища для життя.

Крім того, питання протидії ненависті в межах організації є обговорюваними на рівні Ради АС. Зокрема, у своїй Заяві для преси 1272-го засідання Ради миру і безпеки (від 2 квітня 2025 року) під час відкритого засідання на тему: «Злочини на ґрунті ненависті та боротьба з ідеологією геноциду в Африці» та 31-ї річниці геноциду тутсі в Руанді, Рада АС підкреслила важливість сприяння відповідальності, боротьби з безкарністю та сприяння правосуддю для жертв ідеологій ненависті, злочинів на ґрунті ненависті та геноциду, серед іншого, шляхом притягнення до відповідальності винних та їхніх спільників; й у зв'язку з цим закликала держави-члени АС та міжнародну спільноту повністю виконувати свої зобов'язання щодо боротьби з безкарністю, зокрема шляхом проведення розслідувань та переслідування винних, щоб запобігти повторенню злочинів та сприяти міцному миру, справедливості, істині та примиренню.

Рада закликала всі держави-члени АС, які ще не зробили цього, прийняти законодавство та створити національні інституції для ефективного запобігання та боротьби з ідеологією ненависті, злочинами на ґрунті ненависті та геноцидом. Наголосила на необхідності для держав-членів постійно боротися із запереченням геноциду в усіх його проявах. Також

наголосила на необхідності подальшого зміцнення Континентальної системи раннього попередження для швидкого та ефективного запобігання насильницьким конфліктам, кричущим порушенням прав людини та геноциду; закликала покращити збір даних про злочини на ґрунті ненависті, щоб отримати більш повне розуміння цих злочинів, що дозволить цілеспрямовано втручатися та надавати кращу підтримку жертвам; а також закликала держави-члени АС у співпраці з Комісією АС розвивати партнерські відносини з цифровими платформами, ЗМІ та громадянським суспільством для боротьби з дезінформацією та запобігання поширенню контенту, що розпалює ненависть і насильство. Закликала ЗМІ відігравати позитивну роль та активніше брати участь у запобіганні та боротьбі з підбурюванням до ненависті та насильства, застосовуючи принципи, рекомендації й етичні цінності журналістики, що покращують якість інформації та репортажів, а також уникати упереджень і маніпуляцій.

Рада також закликала держави-члени інвестувати в комплексне вирішення фундаментальних причин, серед іншого, через громадянську освіту та кампанії з підвищення обізнаності, національні системи освіти і політику, що сприяє толерантності до різноманітності, культурі миру, мирному співіснуванню, позитивним цінностям, справедливості та національному примиренню, взаємній повазі та розумінню між різними релігійними, культурними й етнічними групами, з метою створення більш інклюзивних суспільств. Рада підтвердила центральну роль жінок, молоді, організацій громадянського суспільства, а також традиційних і релігійних лідерів як ключових гравців у запобіганні злочинам на ґрунті ненависті та ідеологіям ненависті і підкреслила важливість підтримки їх залучення до всіх мирних зусиль, від запобігання конфліктам, врегулювання конфліктів до постконфліктного миробудівництва та відновлення.

Рада високо оцінила активну підтримку процесів і програм перехідного правосуддя в державах-членах. Рада повторила заклик до Групи мудреців провести огляд стану виконання рекомендацій, що містяться у Звіті

Міжнародної групи видатних діячів ОАЄ щодо геноциду в Руанді 1994 року та супутніх подій. Вона взяла до уваги прийняття Головою Ради Безпеки ООН Ноти 507 (S/2024/507 від 13 грудня 2024 року), яка, серед іншого, містить положення про рівний доступ до відповідних архівів про геноцид у Руанді для п'ятнадцяти членів, раніше доступний лише постійним членам Ради Безпеки ООН; та закликала країну-члена АЗ використовувати цю цінну історичну інформацію як урок, винесений зі злочинів, вчинених у Руанді; та погодила продовжувати активно стежити за цим питанням [144].

2.2. Діяльність міжнародних регіональних інституцій у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті

Запобігання мові ненависті та боротьба з нею є важливим напрямком роботи Комісара Ради Європи з прав людини, що зосереджена на трьох основних напрямках: робота з країнами [145], тематична діяльність [146] та підвищення обізнаності про права людини. Комісар допомагає державам-членам у виконанні їхніх зобов'язань у цьому напрямку, наприклад, виявляючи недоліки в їхньому законодавстві та практиці і заохочуючи заходи щодо реформ. Комісар також надає консультації й інформацію щодо запобігання мові ненависті та боротьби з нею, а також підвищує обізнаність про відповідні стандарти через періодичні статті і тематичні публікації та в рамках семінарів й інших заходів.

Конгрес місцевих та регіональних влад зосередився на питанні мови ненависті, провівши серію тематичних дебатів про тиск на мерів (2018, 2019) та підтримавши міжуніверситетський дослідницький проект «Контрфейк» [147] щодо мови ненависті та фейкових новин. У жовтні 2022 року Конгрес ухвалив резолюцію та рекомендацію, що супроводжувалися пояснювальною запискою на тему «Мова ненависті і фейкові новини: вплив на умови праці місцевих та регіональних обраних представників» [148]. Звіт про мову ненависті та фейкові новини підкреслює токсичний вплив цих явищ, онлайн та офлайн, на умови праці місцевих та регіональних обраних представників і

демократію. Крім того, він допомагає визначити правильні інструменти та стратегії для муніципалітетів і регіонів для боротьби з мовою ненависті та фейковими новинами. У рамках подальшої діяльності за цим звітом Конгрес продовжує працювати над питанням мови ненависті та фейкових новин.

Конгресом запроваджено низку програм, серед яких слід вказати Програму «Міжкультурні міста» [149], розроблено навчальні матеріали для міст і місцевих політиків щодо альтернативних наративів та інклюзивної комунікації [150]. Міста можуть відігравати вирішальну роль у просуванні альтернативних наративів не лише серед власних мешканців, але й як взірці для наслідування та лідери інклюзивності на національному і міжнародному рівнях. Вони можуть використовувати свої повноваження для об'єднання та координації приватного і волонтерського секторів або інших мереж зацікавлених сторін таким чином, щоб підняти та вирівняти певні наративи над іншими. Відправною крапкою для місцевих посадовців та інших зацікавлених сторін у розвитку потенціалу для позитивного міжкультурного обміну повідомленнями та розвитку публічного дискурсу для протидії чуткам, стереотипам та, зрештою, поширенню мови ненависті щодо міграції та інтеграції, є Курс з альтернативних наративів та інклюзивної комунікації [151].

Комітет міністрів Ради Європи також сприяє укладанню конвенцій та угод і проведення урядами єдиної політики щодо конкретних питань. Він має право на свій розсуд засновувати комітети та комісії консультативного чи технічного характеру задля досягнення конкретних цілей (Глава IV, Статут РЄ). Комітет Міністрів уповноважений здійснювати нагляд за виконанням остаточного рішення ЄСПЛ сторонами справи (ст. 46 (2) Європейської Конвенції 1950 р.)

Значний внесок у цьому напрямку роблять міжурядові комітети Ради Європи. Міжурядові комітети є основним інструментом для розробки спільних політичних інструментів та правових стандартів, таких як договори та рекомендації, таким чином підтримуючи держави-члени у побудові

спільного панєвропейського правового простору, передбаченні та вирішенні проблем у сферах прав людини, демократії та верховенства права. Вони посилюють співпрацю між державами-членами шляхом обміну знаннями та передовим досвідом, а також аналізу спільних та нових проблем. Міжурядові комітети безпосередньо підзвітні Комітету міністрів і складаються з представників держав-членів найвищого можливого рангу у відповідній галузі. Серед таких структур слід вказати:

Керівний комітет з прав людини (CDDH), який проводить міжурядову роботу в галузі прав людини, враховуючи, зокрема, правові стандарти та відповідну судову практику ЄСПЛ. Він консулює та надає свою правову експертизу Комітету міністрів з усіх питань, що входять до його компетенції. Під керівництвом CDDH Комітет експертів з питань системи ЄКПЛ (DH-SYSC) проводить міжурядову роботу, спрямовану на посилення захисту прав людини шляхом підвищення ефективності механізму контролю ЄКПЛ та її реалізації на національному рівні [152].

Комісія з гендерної рівності (GEC) створена для подолання розриву між зобов'язаннями, взятими на міжнародному рівні, та реальним становищем жінок у Європі, а також для сприяння забезпеченню інтеграції гендерної рівності в усі політики Ради Європи. Ключовими напрямками роботи Комісії є: запобігання та боротьба з гендерними стереотипами і сексизмом; запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та дівчат, а також домашнім насильством; забезпечення рівного доступу до правосуддя для жінок та дівчат; досягнення збалансованої участі жінок та чоловіків у політичному, громадському, соціальному та економічному житті; забезпечення розширення прав і можливостей жінок та гендерної рівності у зв'язку з глобальними геополітичними викликами; досягнення інтеграції гендерної рівності та включення міжгалузевого підходу до всіх політик і заходів [153].

Керівний комітет з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії (CDADI) керує міжурядовою роботою організації щодо сприяння

рівності для всіх та побудови більш інклюзивних суспільств, які пропонують ефективний захист від дискримінації та ненависті, які забезпечують рівну участь у політичному та громадському житті для всіх без дискримінації за будь-якою ознакою та де поважається різноманітність [154]. Він консулює Комітет міністрів з усіх питань, що входять до його мандата, включаючи запобігання та боротьбу з мовою ненависті та дискримінацією за ознакою «раси», кольору шкіри, мови, релігії, національного/етнічного походження, громадянства, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності; боротьбу з антициганством та покращення ефективної участі та інтеграції ромів і мандрівників у суспільство; захист прав осіб, що належать до національних меншин, та використання регіональних або мов меншин; забезпечення рівності прав ЛГБТІ-осіб та сприяння міжкультурній інтеграції.

CDADI відповідає за такі міжурядові підкомітети: Комітет експертів з питань ромів та мандрівників (ADI-ROM); Комітет експертів з питань міжкультурної інтеграції (ADI-INT); Комітет експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, самовираження та статевих характеристик (ADI-SOGIESC); Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації (GEC/ADI-AI). Кожна з означених структур виконує покладену на неї місію. Так, Комітет експертів з питань ромів та мандрівників (ADI-ROM), під керівництвом Комітету міністрів та враховуючи правові стандарти Ради Європи, практику ЄСПЛ і висновки та рекомендації відповідних механізмів моніторингу, прямовує міжурядову роботу Ради Європи на захист та просування прав людини ромів і мандрівників, а також їхню інтеграцію та активну участь у житті суспільства [155]. Комітет експертів з питань міжкультурної інтеграції (ADI-INT) допомагає Керівному комітету з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії (CDADI) у керівництві міжурядовою роботою Ради Європи «з метою сприяння рівності для всіх та побудови більш інклюзивних суспільств, які пропонують ефективний захист від дискримінації та ненависті, забезпечують рівну участь у політичному та

громадському житті для всіх без дискримінації за будь-якою ознакою та де поважається різноманітність». У 2022 році ADI-INT взяв на себе роботу колишньої Робочої групи з питань міжкультурної інтеграції (GT-ADI-INT). Його поточний мандат охоплює 2024-2027 роки [156].

Комітету експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та самовираження, а також статевих характеристик (ADI-SOGIESC) доручено підтримувати держави-члени у розробці та впровадженні ефективної політики, пов'язаної з SOGIESC. Комітетом міністрів йому доручено розробляти ключові завдання, зокрема розробляти Рекомендацію щодо рівності прав інтерсексуальних осіб, стратегію боротьби з дискримінацією та просування прав ЛГБТІ-осіб, а також проводити огляди Рекомендації Ради Європи CM/Rec(2010)5. Для досягнення своїх цілей ADI-SOGIESC скликає два пленарні засідання щорічно [157].

Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації (GEC/ADI-AI) є спільним підкомітетом Комісії з питань гендерної рівності (GEC) та Керівного комітету з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії (CDADI). Комітет міністрів доручено до 2025 року розробити Рекомендацію щодо впливу систем штучного інтелекту, їхнього потенціалу для сприяння рівності, включаючи гендерну рівність, та ризиків, які вони можуть спричинити щодо недискримінації [158].

Комітету експертів PC/ADI-CH з питань злочинів на ґрунті ненависті протягом дворічного періоду 2022/2023 років було доручено під спільною відповідальністю Європейського комітету з проблем злочинності (CDPC) та Керівного комітету з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії (CDADI) підготувати комплексну Рекомендацію Комітету міністрів щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті (Рекомендація CM/Rec(2024)4 щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті була прийнята Комітетом міністрів 7 травня 2024 року) [159].

Натомість слід зазначити, що невід'ємною складовою інституційного механізму захисту прав людини Ради Європи є договірні органи, зокрема, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – міжнародний судовий орган, створений на підставі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ETS № 005) [89] відповідно до якої сторони зобов'язуються забезпечити права та свободи кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією. ЄСПЛ має за мету забезпечення дотримання зобов'язань, взятих сторонами договору. Він розглядає індивідуальні та міждержавні петиції. На запит Комітету міністрів Ради Європи Суд також може надавати консультативні висновки щодо тлумачення Конвенцій та протоколів до них. Комітет міністрів також має право звертатися до Суду з проханням про тлумачення рішення. Сторони у справі повинні виконувати рішення Суду та вживати всіх необхідних заходів для їх виконання.

У тематичному Інформаційному бюлетені Департаменту виконання судових рішень (далі –ДВСР ЄСПЛ) про злочини на ґрунті ненависті та мову ненависті надано визначення протиправних дій. Зокрема зазначено, що злочин на ґрунті ненависті – це кримінальне діяння, мотивоване упередженням або упередженням щодо особи чи групи осіб, тоді як мова ненависті стосується різних форм вираження поглядів, спрямованих проти особи чи групи осіб на підставі особистих характеристик чи статусу особи чи групи осіб. У своїх рішеннях Суд зазначив, що дискримінаційне поводження в принципі може вважатися таким, що принижує гідність, поводженням у значенні статті 3 Конвенції, якщо воно досягає рівня тяжкості, такого, що являє собою образу людської гідності. Під час розслідування насильницьких інцидентів державні органи зобов'язані вживати всіх розумних заходів для викриття можливих дискримінаційних мотивів [160]. Тематичний інформаційний бюлетень ДВСР ЄСПЛ [161] містить приклади загальних та індивідуальних заходів, про які повідомляли держави в контексті виконання рішень ЄСПЛ щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті за расовою ознакою, які можуть виходити з боку сил безпеки, приватних осіб або груп,

спрямованих проти ромів та мігрантів, злочинами на ґрунті ненависті та мовою ненависті, спрямованими проти ЛГБТІ-осіб, а також злочинами на ґрунті ненависті та мовою ненависті на релігійному ґрунті.

У практиці ЄСПЛ наявні справи щодо злочинів на ґрунті ненависті, зокрема слід вказати справу щодо висловів пов'язаних з антисемітизмом (*Pavel Ivanov v. Russia*), справу щодо підбурювання до насильства проти всіх не-мусульман (*Belkacem v. Belgium*), справа щодо зловживання правом на свободу слова (*Lenis v. Greece*) та ін.

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) – унікальний орган моніторингу дотримання прав людини, який спеціалізується на питаннях, пов'язаних із боротьбою з расизмом, дискримінацією (за ознакою «раси», етнічного/національного походження, кольору шкіри, громадянства, релігії, мови, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак), ксенофобією, антисемітизмом та нетерпимістю в Європі; вона готує звіти та видає рекомендації державам-членам. ЄКРН займається явищами расизму, дискримінації та нетерпимості, які мають або можуть мати структурний чи загальний характер. Однак вона не має права приймати індивідуальні скарги, на кшталт ЄСПЛ.

Статутна діяльність ЄКРН включає моніторинг країн, тематичну роботу та зв'язки з громадянським суспільством. ЄКРН видає Загальні політичні рекомендації (ЗПР), адресовані урядам усіх держав-членів. ЗПР охоплюють важливі проблемні сфери діяльності урядів проти расизму та нетерпимості по всій Європі та призначені для використання як керівництво для розробників політики. ЄКРН публікує заяви з питань, що викликають занепокоєння по всій Європі, та надає загальні рекомендації (наприклад, Заява щодо запобігання та боротьби з ультра націоналістичною і расистською мовою ненависті та насильством у зв'язку з конфронтаціями та невирішеними конфліктами в Європі (2021 р.); Заява щодо расистських зловживань з боку поліції, включаючи расове профілювання, та системний расизм (2020 р.). 2020 року ЄКРН висловлювала свої думки щодо

відповідних визначень та термінологічних питань, що стосуються расизму та нетерпимості (Висновок щодо концепції «расизації» (2021 р.), Висновок щодо робочого визначення антисемітизму Міжнародного альянсу пам'яті жертв Голокосту (IHRA) (2020 р.).

СКРН співпрацює з органами влади держав-членів Ради Європи, незалежними органами, відповідальними за боротьбу з расизмом та нетерпимістю на національному рівні (органи з питань рівності), відповідними міжнародними організаціями, такими як ЄС, ООН та ОБСЄ, і представниками громадянського суспільства [162].

Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин (ETS № 157) уповноважений на здійснення моніторингу ситуації в 39 європейських державах та Косово. Він надсилає урядам рекомендації щодо дій з протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті. До них належать, серед іншого, вдосконалення законодавчої бази, ефективне розслідування, покращення обліку та збору даних, а також підвищення обізнаності та навчання на всіх рівнях, зокрема для правоохоронних органів. Комітет міністрів Ради Європи підтримує рекомендації моніторингового комітету [163].

У межах ЄС створено відповідний організаційний механізм, діяльність якого зосереджена на протидії означеним формам нетерпимості. Зокрема, важливу роль у сфері протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті відіграє Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав (далі – Агентство, FRA) [164]. Расизм, ксенофобія та інші форми нетерпимості є основними темами, які охоплюються роботою FRA і, які належать до його постійного мандату. Протягом багатьох років Агентство зібрало велику кількість даних про становище жертв злочинів на ґрунті ненависті – за допомогою опитувань та інших досліджень, проведених по всьому ЄС, а також про деякі бар'єри та виклики, з якими стикаються працівники системи кримінального правосуддя [165, с. 10].

У 2013 році у Висновках Ради щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті в ЄС FRA було запропоновано співпрацювати з державами-членами з метою сприяння обміну перспективними практиками та надання допомоги державам-членам в їхніх зусиллях із розробки ефективних методів заохочення до подання заяв та забезпечення належної реєстрації злочинів на ґрунті ненависті.

FRA має базу даних, яка містить огляд відповідної міжнародної, європейської та національної судової практики та рішень. Вона також містить висновки національних органів з прав людини, пов'язані з інцидентами проти окремих категорій осіб, груп, зокрема щодо ненависті проти мусульман, такими як насильство, майнові правопорушення, підбурювання до насильства або ненависті, інші форми мови ненависті, дискримінація, переслідування. Крім того, вона містить відповідні результати досліджень, включаючи звіти, дослідження та статистику з цих питань, а також інформацію про організації підтримки жертв, які надають підтримку жертвам злочинів на ґрунті ненависті в державах-членах ЄС, Албанії, Сербії та Північній Македонії. Дані для Сполученого Королівства існують до 2019 року [166].

Важливим напрямком діяльності FRA є моніторинг ситуації, пов'язаної з правами жертв, що сприяє просуванню і захисту їх прав, у тому числі і жертв злочинів на ґрунті ненависті, результатом чого є прийняття відповідних актів. У цьому зв'язку слід зазначити загальний документ про «Посилення реагування на потреби жертв злочинів: висновки FRA щодо викликів та рішень» [167], в якому окреслено ключові виклики та рішення, пов'язані з просуванням та захистом прав жертв у всьому ЄС. Він спирається на дослідження FRA за останнє десятиліття. У ньому основна увага приділяється повідомленню про злочини, захисту від вторинної віктимізації та послугам підтримки жертв. У документі висвітлено виклики та рішення в кожній з цих сфер, безпосередньо спираючись на опубліковані роботи FRA. Виклики базуються на даних Агентства, зібраних під час масштабних

кількісних опитувань жертв та поглиблених якісних досліджень, включаючи свідчення жертв і практиків. Рішення, викладені у цьому документі, базуються на практиці різних держав-членів ЄС, яка довела свою ефективність у реагуванні на нагальні потреби жертв та покращенні їхньої можливості доступу до своїх прав. Ці висновки можуть допомогти інституціям ЄС та державам-членам визначити дії, які можна було б вжити у визначених сферах (повідомлення про злочин; захист від вторинної віктимізації; Служби підтримки жертв) для гарантування прав, підтримки та захисту жертв злочинів.

FRA приділяє окрему увагу злочинам на ґрунті ненависті, які є найсерйознішим проявом дискримінації та одним із основних порушень основних прав. Проведений моніторинг ситуації свідчить, що різні ініціативи Союзу спрямовані на запобігання та протидію таким злочинам, але більшість злочинів на ґрунті ненависті в ЄС залишаються незареєстрованими та не переслідуваними, залишаючи жертв без відшкодування. Щоб протидіяти цій тенденції, державам-членам вкрай важливо покращити доступ жертв до правосуддя. Спираючись на інтерв'ю з представниками кримінальних судів, прокуратур, поліції та неурядових організацій, що займаються підтримкою жертв злочинів на ґрунті ненависті, звіт FRA проливає світло на різноманітні перешкоди, які перешкоджають доступу жертв до правосуддя та належному обліку злочинів на ґрунті ненависті. У звіті також представлені перспективні події в ЄС та визначені інституційні передумови, необхідні для розробки ефективної політики боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті. Зосереджуючись на поглядах фахівців, звіт пропонує важливі польові висновки, які можуть допомогти посилити зусилля щодо розширення прав і можливостей жертв злочинів [168]

На окрему увагу заслуговують звіти FRA щодо досвіду євреїв у зв'язку зі злочинами на ґрунті ненависті, дискримінацією та антисемітизмом у ЄС – найбільшого опитування євреїв, коли-небудь проведеного у світі. Опитування охопило 12 держав-членів ЄС та майже 16 500 осіб, які

ідентифікують себе як євреї [169]. Ключові результати, які змушують задуматися, такі: Антисемітизм пронизує повсякденне життя. Антисемітизм пронизує публічну сферу, відтворюючи та закріплюючи негативні стереотипи про євреїв. Деякі держави-члени відреагували, призначивши координаторів з питань боротьби з антисемітизмом, тоді як інші прийняли або схвалили не юридично обов'язкове робоче визначення антисемітизму, узгоджене у травні 2016 року Міжнародним альянсом пам'яті жертв Голокосту (IHRA) та схвалене Європейською Комісією як корисна ініціатива, спрямована на запобігання та боротьбу з антисемітизмом.

Збір надійних та порівнянних даних ЄС від держав-членів ЄС щодо прав жертв, а також охоплення досвіду всіх жертв, включаючи тих, хто найбільш маргіналізований, є важливим горизонтальним заходом для інформування політики та законодавства з цього питання. У цьому відношенні важливим є міжсекційний підхід до збору даних, дезагregованих за відповідними показниками та особистими характеристиками. При регулярному проведенні збір даних надає вкрай необхідні докази того, чи є прийняті заходи та політика ефективними на практиці з часом, включаючи, наприклад, базову тенденцію щодо того, чи більше жертв повідомляє до поліції, та – де дозволяють дані – про який тип жертв та який тип злочинів повідомляється частіше. Опитування та інші дані про досвід жертв злочинів направлені на покращення розуміння інституціями ЄС та державами-членами прав жертв на практиці та допоможуть їм у моніторингу прогресу, а також, водночас, підвищать обізнаність про прогалини, пов'язані з фактичним здійсненням прав жертв, які потребують усунення. Це також допоможе політикам та законодавцям приймати важливі рішення, такі як розподіл часто обмежених ресурсів [170].

У 2016 році засновано Групу високого рівня ЄС з питань боротьби з расизмом, ксенофобією та іншими формами нетерпимості задля досягнення прогресу у протидії ненависті та нетерпимості в Європі, яка в подальшому була перейменована на Групу високого рівня з протидії мові ненависті та

злочинам на ґрунті ненависті (далі – Група, Група високого рівня). До її складу входять експерти національних органів влади, міжнародних організацій (Рада Європи, ОБСЄ/БДПЛ, ООН), агентств ЄС (FRA, CEPOL) та деяких організацій громадянського суспільства з усього ЄС

Група високого рівня уповноважена налагоджувати співпрацю та здійснювати координацію між Комісією та державами-членами або зацікавленими сторонами з питань, що стосуються імплементації законодавства, програм та політики Союзу у сфері протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті; сприяти обміну досвідом та передовою практикою у цій сфері, зокрема, з наголосом на підготовку кадрів, підтримку жертв злочинів на ґрунті ненависті, повідомлення про такі злочини, а також на збір інформації про злочини, пов'язані з ненавистю, і на розпалювання ненависті в Інтернеті. Група високого рівня підтримує виконання Рамкового рішення 2008 року про боротьбу з расизмом та ксенофобією засобами кримінального права шляхом надання рекомендацій та обміну кращими практиками [171].

Група реалізує свої повноваження шляхом сприяння тематичним дискусіям щодо прогалин, викликів і заходів реагування, обміну найкращими практиками, розробки рекомендацій та посилення співпраці й синергії між ключовими зацікавленими сторонами. Результатом цієї роботи стала низка практичних керівництв у таких ключових сферах, як навчання з протидії злочинам на ґрунті ненависті, доступ до правосуддя, підтримка та захист жертв злочинів на ґрунті ненависті тощо. З нагоди 10-річчя Рамкового рішення ЄС про боротьбу з расизмом і ксенофобією було також прийнято інструкцію з практичного застосування цього документа, покликану допомогти національним органам влади вирішити загальні питання практичного застосування цих норм і забезпечити ефективне розслідування, переслідування і винесення вироків за злочини на ґрунті ненависті та мову ненависті на місцях [172].

Робоча група з питань звітності, реєстрації та збору даних про злочини на ґрунті ненависті (далі – Робоча група) координується FRA. Її головна мета – підтримка національних зусиль щодо впровадження ефективних механізмів звітності, орієнтованих на жертв; забезпечення належного обліку злочинів на ґрунті ненависті та вдосконалення національних систем збору даних.

Робоча група діє в синергії з іншими напрямками роботи в рамках Групи високого рівня ЄС з питань боротьби з мовою ненависті та злочинами на ґрунті ненависті. FRA, як посередник Робочої групи, надає технічну допомогу (станом на квітень 2025 р. проведено 13 національних семінарів у Бельгії, Болгарії, Угорщині, Німеччині, Ірландії, Іспанії, Кіпрі, Литві, Польщі, Португалії, Словаччині, Словенії та Естонії) [173] національним органам влади для покращення реєстрації злочинів на ґрунті ненависті та збору даних, а також підтримує держави-члени у заохоченні звітності про злочини на ґрунті ненависті та покращенні міжвідомчої співпраці та співпраці з організаціями громадянського суспільства.

Робоча група розробила набори ключових керівних принципів, що стосуються: співпраці між правоохоронними органами та організаціями громадянського суспільства (2022); заохочення звітності про злочини на ґрунті ненависті (2021); покращення реєстрації злочинів на ґрунті ненависті (2017) [174]. Робоча група розробила Збірник практик боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, який увібрав у себе практики боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті з усього ЄС. Мета збірника – допомогти політикам та практикам, таким як співробітники правоохоронних органів, зрозуміти, які заходи запроваджуються в інших країнах ЄС для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, та які елементи можна адаптувати для використання в їхньому національному контексті [175].

Підгрупа з даних про рівність, створена у лютому 2018 року Групою високого рівня ЄС з питань недискримінації, різноманітності та рівності за сприяння FRA, об'єднує представників держав-членів ЄС та Норвегії, Європейської комісії, Євростату та FRA з метою підтримки держав-членів у

їхніх зусиллях щодо покращення збору та використання даних про рівність. Вона розпочала свою роботу з визначення низки спільних прогалин та проблем у державах-членах ЄС та Норвегії, включаючи відсутність скоординованого підходу до збору та використання даних про рівність; недостатні ресурси та обізнаність про важливість збору даних про рівність; неповне визначення груп населення, що перебувають під ризиком дискримінації через надмірну залежність від посередників; та недостатні консультації з відповідними зацікавленими сторонами під час розробки та впровадження збору даних про рівність. Підгрупа розробила такі продукти для підтримки держав-членів: Керівні принципи щодо національної імплементації Керівних принципів щодо даних про рівність (2024), Керівні принципи щодо збору та використання даних для рівності ЛГБТКІ (2023), Керівні принципи щодо збору та використання даних про рівність на основі расового або етнічного походження (2021), Керівні принципи щодо покращення збору та використання даних про рівність (2018) тощо [176].

Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) має за мету викорінення гендерно зумовленого насильства та захист жертв. EIGE проводить незалежні дослідження та поширює передовий досвід для сприяння гендерній рівності та ліквідації дискримінації за гендерною ознакою. Як агентство ЄС EIGE допомагає людям досягти рівних можливостей, щоб кожен міг процвітати, незалежно від своєї статі та походження. Поєднує дослідження, дані та інструменти, щоб допомогти політикам розробляти заходи, які є інклюзивними, трансформаційними та сприяють гендерній рівності в усіх сферах життя. EIGE ефективно поширює свій досвід та дослідження. Тісно співпрацює з партнерами для підвищення обізнаності. EIGE: надає дослідження, збирає й аналізує дані про гендерну рівність з міжсекційної точки зору; розробляє методи покращення гендерної статистики та збору даних; поширює порівнянні та достовірні дані та інформацію з підходом, що ґрунтується на надії; вимірює стан гендерної рівності як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів; розробляє методологічні

інструменти та надає технічну підтримку для врахування гендерної рівності в усіх політиках ЄС та національних політиках; співпрацює з інституціями ЄС, державами-членами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями, організаціями рівних можливостей, університетами й експертами, дослідницькими центрами, соціальними партнерами та відповідними органам, засобами масової інформації та нашими партнерськими агентствами ЄС [177].

Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у правоохоронній сфері (Європол) (створене на підставі Регламенту (ЄС) 2016/794 Європейського Парламенту та Ради [178] для підтримки та посилення дій компетентних органів держав-членів та їхньої взаємної співпраці у запобіганні та боротьбі з серйозними злочинами, що зачіпають дві або більше держав-членів, тероризмом та формами злочинності, що впливають на спільні інтереси, що охоплюються політикою Союзу) прислухається до потреб держав-членів ЄС та аналізує тенденції злочинності в ЄС. Агентство підтримує розслідування, ініційовані державами-членами, хоча співробітники Європолу ніколи не заарештовують громадян і не порушують розслідування. Робота Європолу зазвичай полягає у розслідуванні злочинів, які потребують міжнародного підходу та співпраці між кількома країнами, як всередині, так і за межами ЄС. Рішення про те, яким злочинам надавати пріоритет, формується програмою ЕМРАСТ (структурована багатoproфільна співпраця для боротьби з організованою та серйозною міжнародною злочинністю). Вона здійснюється державами-членами і підтримується інституціями, органами та агентствами ЄС відповідно до їхніх відповідних мандатів.

Оперативна діяльність Європолу зосереджена на: незаконних наркотиках, торгівлі людьми, сприянні незаконній імміграції, кіберзлочинності, підробці євро, шахрайстві з ПДВ, відмиванні грошей та відстеженні активів, мобільних організованих злочинних угруповань, злочинах проти інтелектуальної власності, контрабанді сигарет, забороні

мотоциклетних банд, тероризмі [179]. Натомість слід зазначити, що Інтерпол здійснює заходи, направлені на попередження і протидію мові ненависті, оскільки вона тісно пов'язана з такими формами злочинності, як торгівля людьми, незаконна міграція тощо. Важливу роль у цьому напрямку відіграють Європейський антитерористичний центр Європолу (ECTC), Підрозділ з розслідувань порушень в Інтернеті (EU IRU).

Європолом запроваджено загальноєвропейський день спільних дій, спрямований на боротьбу з расистською та ксенофобською мовою ненависті в Інтернеті (День реферальної дії (RAD) в межах якого здійснюються сумісні операції з національними структурами держав-членів ЄС, очолювані Європейським центром боротьби з тероризмом Європолу (ECTC). Операція 2020 року, яку очолювала Німеччина, відбулася в Чехії, Франції, Німеччині, Греції, Італії, Ірландії, Норвегії, Іспанії та Великій Британії. У день акції, 3 листопада 2020 року, правоохоронні органи провели рейди у 97 місцях та допитали низку осіб у зв'язку з такими правопорушеннями, як поширення расистської та ксенофобської мови ненависті, заклики до насильства та підбурювання до скоєння злочинів. Тільки в Німеччині офіцери обшукали 81 будинок. Скоординовані дії були спрямовані на громади та окремих осіб, які поширюють ненависть через Інтернет, використовуючи різні типи контенту, такі як публікації, коментарі та мему, що поширюють ненависть і пропаганду. Операція, не спрямована на конкретні організації чи групи, мала на меті запобігти поширенню злочинів на ґрунті ненависті, расизму та ксенофобії в Інтернеті. Правоохоронні органи також працювали разом, щоб підвищити обізнаність окремих осіб та груп про те, що Всесвітня мережа не є правовим вакуумом. Передбачувана анонімність не заважає правоохоронним органам вживати заходів проти незаконних дій. Цей перший день спільних дій щодо злочинів на ґрунті ненависті є чітким сигналом особам, які поширюють насильницьку ненависть в Інтернеті, що їхні дії будуть виявлені.

Європейський центр боротьби з тероризмом Європолу (ECTC) з самого початку підтримував цю ініціативу Федерального управління кримінальної

поліції Німеччини (Bundeskriminalamt), забезпечуючи оперативну координацію та сприяючи обміну інформацією. Європейський антитерористичний центр Європолу контролював усі внески, надавав аналітичну підтримку та огляд оперативної діяльності у постійному та прямому контакті із залученими правоохоронними органами. Акцію також підтримали Фінляндія та інші країни шляхом підвищення обізнаності на національних платформах соціальних мереж [180].

Другий спільний день дій ЄС проти злочинів на ґрунті ненависті, підтриманий Європейським антитерористичним центром Європолу (ЕСТС) та очолюваний Францією, був спрямований на боротьбу з расистською і ксенофобською мовою ненависті та іншими злочинами на ґрунті ненависті в Інтернеті та в реальному світі. Операція проходила в 11 країнах. У день акції, 7 квітня 2022 року, правоохоронні органи провели рейди в кількох місцях по всій Європі та затримали 176 осіб за такі правопорушення, як поширення расистської та ксенофобської мови ненависті, заклики до насильства та підбурювання до скоєння злочинів. Наприклад, в Австрії влада провела 12 обшуків у будинках, допитала 8 осіб та вилучила електронні пристрої, мобільні телефони, зброю та пропагандистські матеріали. Тим часом іспанська влада заарештувала п'ятьох осіб за поширення мови ненависті в Інтернеті.

Ця акція також включала скоординовану діяльність з перенаправлення, спрямовану на компонент мови ненависті в Інтернеті у розслідуваних справах у Люксембурзі, Португалії та Іспанії. В результаті 58 одиниць контенту на трьох платформах було оцінено для перенаправлення постачальникам онлайн-послуг для їх добровільної перевірки на відповідність їхнім умовам. Скоординована акція була спрямована на спільноти та окремих осіб, які використовують різні типи контенту, такі як публікації, коментарі та меми, для поширення ненависті та пропаганди через Інтернет, одночасно вилучаючи комп'ютерні пристрої та інші доказові матеріали.

ЕСТС з самого початку підтримала цю ініціативу Французької жандармерії / OCLCH, забезпечуючи оперативну координацію та сприяючи обміну інформацією між органами, що беруть участь. ЕСТС контролювала всі внески, надавала аналітичну підтримку та постійно оглядала оперативну діяльність через прямий контакт із залученими правоохоронними органами [181].

У День реферальної дії (RAD) 2024 року Європол підтримав 18 європейських правоохоронних органів щодо мови ненависті та підбурювання до насильства, спрямованих проти етнорелігійних груп. Іспанська та угорська влада очолили цю акцію, в результаті якої було виявлено рекордну кількість онлайн-контенту. Загалом 12 країн зібрали понад 6 350 посилань з 46 онлайн-платформ та 20 веб-сайтів, які підбурюють до насильства або містять мову ненависті проти етнорелігійних груп. Це включає матеріали, створені або поширені організаціями, окремими особами або групами, що містять незаконну мову ненависті, таку як антисемітська мова ненависті, а також матеріали, що прославляють або закликають до насильницьких чи терористичних актів проти етнорелігійної групи.

Правоохоронні органи виявили зростаючу поляризацію онлайн-сфери, особливо після 7 жовтня 2023 року. Усі форми насильства, виявлені під час розслідування, були передані постачальникам онлайн-послуг для оцінки відповідно до їхніх власних умов надання послуг. Крім того, органи влади також мали змогу видавати юридично обов'язкові накази про видалення в день проведення акції.

Співпраця з постачальниками онлайн-послуг є важливою для боротьби з незаконним онлайн-контентом, таким як мова ненависті, підбурювання до насильства, насильницький екстремізм та тероризм. Європол посилює ці зусилля, об'єднуючи відповідних партнерів для транскордонної співпраці та спільних дій. Приватні сторони також є ключовими партнерами.

Експерти Європолу з Підрозділу з розслідувань порушень в Інтернеті (EU IRU) координували міжнародні дії та підтримували національні

підрозділи поліції з боротьби з тероризмом, виявляючи, збираючи та передаючи онлайн-контент, що містить мову ненависті. Європол значною мірою спирався на Рамкове рішення Ради ЄС 2008/913/JHA про боротьбу з расизмом та ксенофобією.

Національні підрозділи з питань інформації про порушення в Інтернеті та спеціалізовані поліцейські підрозділи з таких країн взяли участь у цьому Дні реферальної дії: Албанія, Австрія, Бельгія, Франція, Німеччина, Угорщина, Ісландія, Італія, Люксембург, Португалія, Іспанія та Велика Британія [182].

Прикладом успішної операції є розслідування, проведене Словацьким національним агентством з боротьби зі злочинністю (Národná kriminálna agentúra/NAKA), Словацькою військовою розвідкою (Vojenské spravodajstvo), Словацькою поліцією (Príslušníci / PZ SR) за підтримки Чеського національного агентства по боротьбі з організованою злочинністю (Národní centrála proti organizovanému zločinu/NCOZ), ФБР США, Європолем та Євроюстом, призвело до арешту небезпечного правого екстреміста. Особу, відому в міжнародному ультраправому кіберпросторі, підозрюють у поширенні екстремістської мови ненависті та терористичної діяльності. Пов'язаний з групами та окремими особами, які поширюють неонацистську, ультраправу та білу супремасистську екстремістську пропаганду, він є частиною так званого екстремістського руху «Облога». Ця онлайн-екстремістська спільнота пов'язана з Інтернетом, хоча одночасно ґрунтується на «офлайн-діях». Послідовники руху «Облога» мають спільну філософську та політичну орієнтацію, а також духовний світогляд, в якому домінує ненависть та який ґрунтується на фашистській ідеології.

Підозрюваний нібито опублікував інструкції та схеми з виготовлення саморобної холодної зброї, саморобної автоматичної вогнепальної зброї, вибухівки та мін, а також інструкції щодо диверсійних атак. Інструкції включають внутрішнє виробництво автоматичної вогнепальної зброї, виготовленої у поєднанні з деталями, придатними для 3D-друку, та

саморобними металевими деталями. Підозрюваний перебуває під вартою в очікуванні подальшого розгляду справи. Під час рейдів 11 травня у Словаччині та 23 травня в Чехії правоохоронні органи виявили високоскладний 3D-принтер та електронні пристрої, які передані на експертизу [183].

Держави-учасниці ОБСЄ також визнали, що злочини на ґрунті ненависті загрожують безпеці та можуть призвести до насильства і навіть конфліктів. У відповідь на цей безпековий виклик вони взяли на себе зобов'язання вжити комплексних заходів щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті. Ці заходи (відомі як «зобов'язання») спрямовані на боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті за допомогою надійного збору та моніторингу даних, ефективного реагування кримінального правосуддя, співпраці з громадянським суспільством і комплексної підтримки жертв злочинів [184, с. 143.].

У реалізації політики ОБСЄ в цьому напрямку значну роль відіграє Бюро з демократичних інститутів та прав людини (далі – БДПІЛ), яке допомагає державам у виконанні їх зобов'язань по боротьбі зі злочинами на ґрунті ненависті відповідно до рішення Ради міністрів 9/09 про боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті (2009 р.) [185] та 13/06 про боротьбу з нетерпимістю й дискримінацією та сприяння взаємній повазі та взаєморозумінню (2006 р.) [186], одночасно підтримуючи зусилля груп громадянського суспільства, які працюють над моніторингом та запобіганням злочинам на ґрунті ненависті.

Згідно зі своїм мандатом БДПІЛ допомагає державам-учасницям розробляти та впроваджувати законодавство, яке ефективно бореться зі злочинами на ґрунті ненависті. З цією метою БДПІЛ розробило практичне керівництво, яке допомагає законодавцям виконувати цю роль. На прохання держав-учасниць БДПІЛ також розглядає та коментує проекти законодавчих актів про злочини на ґрунті ненависті.

БДПІЛ підтримує державних службовців у проектуванні та розробці механізмів моніторингу та збору даних про злочини на ґрунті ненависті. Запроваджує програми навчання для представників правоохоронної сфери, серед яких: TANCE – програма, спрямована на покращення навичок поліції у розпізнаванні, розумінні та розслідуванні злочинів на ґрунті ненависті, ефективній взаємодії із спільнотами жертв, а також зміцненні довіри громадськості та співпраці з іншими правоохоронцями; РАНСТ – програма, призначена для покращення навичок прокурорів у розумінні, розслідуванні та судовому переслідуванні злочинів на ґрунті ненависті. При цьому воно допомагає запобігати злочинам на ґрунті ненависті та налагоджувати конструктивні зв'язки з маргіналізованими групами. Програма розроблена з урахуванням потреб та досвіду кожної країни, де вона використовується. РАНСТ – коротка, компактна та гнучка. Вона призначена для інтеграції до існуючих навчальних заходів.

БДПІЛ сприяє державам-учасницям та громадянському суспільству у створенні структур, механізмів співробітництва й інструментів, необхідних для забезпечення захисту жертв злочинів на ґрунті ненависті, повного доступу до правосуддя та отримання необхідної їм спеціалізованої підтримки. БДПІЛ допомагає підвищити обізнаність про злочини на ґрунті ненависті серед громадянського суспільства та міжнародних організацій. Воно надає інформацію про характеристики злочинів на ґрунті ненависті та їх вплив на стабільність і безпеку суспільства. БДПІЛ також підтримує зусилля громадянського суспільства з моніторингу та повідомлення про злочини на ґрунті ненависті, зусилля НУО по роботі з спільнотами та зміцнення відносин між громадськими групами і правоохоронними органами, щоб жертви відчували себе впевнено, повідомляючи про злочини. БДПІЛ також заохочує пропаганду з боку громадянського суспільства на користь досконаліших законів про злочини на ґрунті ненависті.

БДПІЛ працює над підтримкою держав-учасниць, які взяли на себе зобов'язання просувати освітні програми, що протидіють нетерпимості та

сприяють взаємній повазі та розумінню. БДПЛ спільно з Радою Європи та ЮНЕСКО розробило керівні принципи для педагогів щодо протидії нетерпимості та дискримінації щодо мусульман. Крім того, у співпраці з національними експертами БДПЛ та Домом Ганни Франк в Амстердамі розробили навчальні матеріали боротьби з антисемітизмом. БДПЛ продовжує розробляти освітні інструменти та стратегії для протидії упередженням, які можуть призвести до злочинів на ґрунті ненависті.

БДПЛ докладає зусиль до зміцнення потенціалу боротьби з нетерпимістю. Проєкт БДПЛ «Від слів до дій щодо боротьби з нетерпимістю» (WIA) сприяє зміцненню потенціалу держав-учасниць ОБСЄ та громадянського суспільства щодо запобігання і реагування на різні форми нетерпимості та дискримінації. Ключові напрямки проєкту включають задоволення потреб меншин у безпеці, протидію нетерпимості через освіту та сприяння створенню коаліцій між організаціями громадянського суспільства [187].

Міжамериканська комісія з прав людини (далі – МАКПЛ) – договірний регіональний міжнародний орган, головною функцією МАКПЛ є сприяння дотриманню та захисту прав людини і виконання функцій консультативного органу Організації Американських Держав, як передбачено статтею 106 Статуту Організації [136]. Структуру, компетенцію і структуру МАКПЛ визначено Американською конвенцією з прав людини (Глава VII) [137]. З одного боку, Комісія має компетенції з політичними наслідками, серед яких особливу увагу слід приділяти проведенню візитів *in loco* та підготовці звітів про ситуацію з правами людини в державах-членах. З іншого боку, вона виконує функції з квазісудовим виміром. Саме завдяки цій останній формі компетенції вона може отримувати петиції від осіб або організацій щодо порушень прав людини, розглядати ці петиції та приймати рішення у справах, виходячи з того, що вони відповідають вимогам прийнятності. Важливе значення щодо неприпустимості порушень прав людини на підставі гендерної ідентичності має справа «Vicky Hernández et al. v. Honduras».

Означена справа стосувалася смерті особи, що сталася в контексті дискримінації, яка, зокрема, проявлялася у застосуванні поліцією насильства щодо представників трансгендерних жінок. Вивчаючи цю справу та її обставини, Міжамериканська комісія з прав людини звернула особливу увагу на насильницькі дії, вчинені через упередження щодо гендерної ідентичності та самовираження трансгендерних жінок, і взяла до уваги той факт, що Вікі Ернандес та інші, по суті, були приречені на існування у замкненому колі насильства через соціальну ізоляцію, яка призводить до дискримінації та криміналізації [188].

Міжамериканський суд з прав людини є одним із трьох регіональних трибуналів з прав людини, разом із ЄСПЛ та Африканським судом з прав людини і народів. Це автономна правова установа, метою якої є тлумачення та застосування Американської конвенції. Відповідно до Американської конвенції (Глава VII), Суд переважно виконує три функції: функцію розгляду спорів, у рамках якої він вирішує спірні справи та контролює виконання рішень; консультативну функцію; та функцію, в якій він може призначати тимчасові заходи. Відповідно до Американської конвенції, лише держави-учасниці та Комісія мають право подавати справу до Суду. Тому Суд не може розглядати петиції, подані окремими особами чи організаціями. Таким чином, особи чи організації, які вважають, що існує ситуація, що порушує Конвенцію, та бажають скористатися Міжамериканською системою, повинні направляти свої скарги до Міжамериканської комісії, яка компетентна розглядати петиції, подані будь-якою особою, групою осіб або юридично визнаною неурядовою організацією, які можуть мати повідомлення або скарги щодо порушень Конвенції державою-учасницею. У 2021 році Міжамериканський суд з прав людини постановив, що Гондурас порушив права на життя та особисту недоторканність трансгендерної жінки. Це рішення стало, по суті, історичним, в якому було підтримано принципи рівності і недискримінації та гендерної ідентичності в регіоні [189].

У межах Африканського Союзу створено судові, правозахисні та правові органи задля підтримки впровадження належного управління і поваги до прав людини на континенті. Серед них слід вказати: Африканську комісію з прав людини і народів (ACHPR) засновану в 1987 році для нагляду та тлумачення Африканської хартії прав людини і народів («Банжувська хартія») [139]. Хартія є документом з прав людини, розробленим для сприяння просуванню і захисту прав людини та основних свобод в Африці. Згідно з Хартією, ACHPR виконує такі основні функції: просування прав людини та народів; захист прав людини і народів; тлумачення Хартії. Хартія передбачає «процедуру комунікації», згідно з якою держави, організації та окремі особи можуть подати скаргу до ACHPR, стверджуючи, що держава-учасниця Хартії порушила одне або декілька прав, що містяться в Хартії. Після розгляду скарг Комісія може надавати рекомендації відповідній державі-учасниці та Асамблеї Африканського союзу.

Комісія може використовувати свої «добрі послуги» для забезпечення врегулювання на будь-якому етапі провадження. У надзвичайних ситуаціях, коли життя жертви перебуває під безпосередньою загрозою, Комісія може вжити тимчасових заходів відповідно до правила 111 своїх Правил процедури, вимагаючи від держави відкласти будь-які дії до остаточного рішення з цього питання.

Стаття 62 Хартії вимагає від кожної держави-учасниці подавати кожні два роки звіт про законодавчі або інші заходи, вжиті з метою реалізації прав і свобод, гарантованих Хартією. Потім Комісія публікує заключні зауваження, які мають рекомендаційний характер. Комісія також подає звіт про свою діяльність на всі чергові сесії Асамблеї АС. Ці звіти розглядаються Виконавчою радою від імені Асамблеї. Комісія може публікувати інформацію про свою захисну діяльність лише після того, як Виконавча рада та Асамблея приймуть звіт. Виконавча рада може відмовити в дозволі на публікацію цих звітів.

Африканський суд з прав людини і народів (AfCHPR) наділений юрисдикцією щодо всіх справ та спорів, переданих йому, щодо тлумачення та застосування: Африканської хартії прав людини і народів, яка є основним документом з прав людини в Африці, Протоколу про створення Суду, Установчого акта АС, договорів АС та всіх допоміжних правових документів Африканської хартії прав та добробуту дитини (Африканська хартія дітей), Протоколу до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці (Мапутський протокол), інших договорів або документів з прав людини, ратифікованих відповідною державою-учасницею, та будь-якого питання міжнародного права. Суд доповнює та посилює функції Африканської комісії з прав людини і народів. На відміну від АСНПР, яка може приймати лише рекомендаційні рішення, рішення Суду є обов'язковими для виконання та можуть включати накази про компенсацію або відшкодування збитків.

Згідно з Протоколом про створення Суду [190], Комісія, держави-учасниці Протоколу та африканські міжурядові організації мають право подавати справи до Суду. Неурядові організації (НУО) зі статусом спостерігача в Комісії та особи з держав-учасниць, які зробили заяву про визнання юрисдикції Суду, також можуть порушувати справи безпосередньо відповідно до статті 34(6). У січні 2016 року Асамблея АС, у рамках рішення про впорядкування методів роботи АС, вирішила надати особам право безпосередньо подавати петиції до Суду щодо виконання або невиконання рішень політичного органу АС, за умови, що вони походять з держави-члена, яка є учасницею Протоколу про створення Суду та визнала юрисдикцію Суду щодо розгляду таких справ відповідно до статті 34(6) Протоколу (Assembly/AU/ Dec.597(XXVI)).

Департамент з політичних питань АС [191] відповідає за просування, сприяння, координацію та заохочення демократичних принципів і верховенства права, дотримання прав людини, участі громадянського суспільства в процесі розвитку континенту та досягнення довгострокових

рішень для подолання гуманітарних криз. Департамент також координує впровадження Африканської архітектури управління, а також реалізацію сталих рішень гуманітарних та політичних криз, включаючи превентивну дипломатію.

Спеціальний доповідач з питань свободи вираження поглядів та доступу до інформації в Африці (мандат засновано Африканською комісією з прав людини і народів на підставі Резолюції № 71 2004 року, у 2007 році мандат поновлено) здійснює аналіз національного законодавства, політики та практики щодо ЗМІ в державах-членах, моніторинг їхнього дотримання стандартів свободи вираження поглядів і доступу до інформації загалом, а також Декларації принципів свободи вираження поглядів в Африці зокрема, та відповідне консультування держав-членів; здійснює місії зі встановлення фактів до держав-членів, звідки до відома Спеціального доповідача дійшли повідомлення про системні порушення права на свободу вираження поглядів і відмову в доступі до інформації, та надання відповідних рекомендацій Африканській комісії; здійснює промоційні місії до країн та будь-які інші заходи, що сприятимуть реалізації права на свободу вираження поглядів і доступу до інформації в Африці; публічно втручається у випадки, коли до його відома доводяться порушення права на свободу вираження поглядів та доступ до інформації, зокрема шляхом публікації публічних заяв, прес-релізів і надсилання звернень до держав-членів із проханням про роз'яснення; здійснює належний облік порушень права на свободу вираження поглядів і відмови в доступі до інформації та висвітлює у своїх звітах, що подаються Африканській комісії; подає звіти на кожній черговій сесії Африканської комісії про стан реалізації права на свободу вираження поглядів і доступ до інформації в Африці [192].

Висновки до Розділу 2

1. На міжнародному регіональному рівні докладаються зусилля щодо розробки правової основи у протидії мови ненависті і злочинам на ґрунті ненависті, які ґрунтуються на загальновизнаних універсальних міжнародних стандартах у галузі прав людини та положеннях загальних регіональних угод. Зокрема, що стосується Ради Європи, до таких актів слід віднести: Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Європейську соціальну хартію (переглянуту) 1996 р., Європейську хартію регіональних мов або мов меншин 1992 р., Рамкову конвенцію про захист національних меншин 1995 р., Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи (2003 р.), Другий додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо посиленої співпраці та розкриття електронних доказів (2022 р.), Конвенцію про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними 2011 р.; серед стратегічних актів слід зазначити Стратегію гендерної рівності на 2024–2029 роки. Організація також розробляє спеціалізовані стандарти протидії мови ненависті та злочинам на ґрунті ненависті, різним формам нетерпимості, серед яких: Рекомендація CM/Rec(2019)1 щодо запобігання сексизму та боротьби з ним, Рекомендація CM/Rec (2022) 16 щодо боротьби з мовою ненависті, Рекомендація CM/Rec (2024)4) щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, Рекомендація CM/Rec(2024)1 щодо рівності жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників тощо. Слід також вказати, що Рада Європи докладає зусиль для популяризації стандартів шляхом розробки онлайн курсів та запровадження тематичних кампаній.

2. Окремої уваги заслуговують політичні рекомендації Європейської комісії проти расизму та нетерпимості, якою прийнято низку загальнополітичних рекомендацій, що стосуються протидії мові ненависті загалом, окремих форм упередженості, захисту жертв тощо серед яких:

Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 11 щодо боротьби з расизмом та расовою дискримінацією в поліцейській діяльності (2007 р.), Загальнополітична рекомендація № 15: протидія мові ненависті (2015 р.), Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 5 (переглянута) щодо запобігання та боротьби з антимусульманським расизмом та дискримінацією (2021 р.), Загальнополітична рекомендація № 17 щодо запобігання та боротьби з нетерпимістю та дискримінацією щодо ЛГБТІ-осіб (2023 р.).

3. У межах Ради Європи також функціонує розгалужена інституційна система забезпечення прав і свобод людини загалом та протидії дискримінації і ненависті зокрема, невід'ємною складовою якої є статутні органи організації, посадові особи, договірні органи. Так, запобігання мові ненависті та боротьби з нею є важливим напрямком роботи Комісара Ради Європи з прав людини, діяльність якого зосереджена на таких основних напрямках: робота з країнами, тематична діяльність та підвищення обізнаності про права людини. Конгрес місцевих та регіональних влад зосередився на питанні мови ненависті шляхом підтримання дослідницьких проєктів (наприклад, «Контрфейк»), запровадження програм (наприклад, програма «Міжкультурні міста»), проведення тематичних дебатів, розробки навчальних матеріалів для міст і місцевих політиків щодо альтернативних наративів та інклюзивної комунікації тощо. Міжурядові комітети є основним інструментом для розробки спільних політичних інструментів і правових стандартів, таких як договори та рекомендації, таким чином підтримуючи держави-члени в побудові спільного панєвропейського правового простору, передбаченні та вирішенні проблем у сферах прав людини, демократії та верховенства права. Вони посилюють співпрацю між державами-членами шляхом обміну знаннями та передовим досвідом, а також аналізу спільних і нових проблем. Серед таких структур слід вказати: Керівний комітет з прав людини, Комісію з гендерної рівності, Керівний комітет з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії, Комітет експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та самовираження, а також

статевих характеристик, Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації, Комітет експертів з питань злочинів на ґрунті ненависті). Договірні органи: Європейська комісія проти расизму та нетерпимості, Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин тощо, уповноважені забезпечувати виконання державами-учасницями приписів відповідних угод, складають єдину інституційну систему, що має за мету забезпечення прав і свобод людини.

4. Невід'ємною складовою інституційного механізму захисту прав людини Ради Європи є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – міжнародний судовий орган, створений на підставі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Суд відіграє важливу роль у протидії мові ворожнечі, встановлюючи баланс між свободою вираження поглядів та необхідністю захисту прав інших осіб і суспільної згуртованості. Судова практика ЄСПЛ виходить з презумпції свободи вираження поглядів, хоча право на свободу вираження поглядів не належить до абсолютних прав, гарантованих ЄСПЛ. Не всі форми висловлювання захищені правом на свободу вираження поглядів – заяви, що підбурюють до насильства, дискримінації чи ненависті за ознакою раси, етнічної чи національної приналежності, мають бути заборонені. ЄСПЛ визнає, що в демократичному та плюралістичному суспільстві необхідно запобігати або санкціонувати форми висловлювання, які підбурюють, заохочують, підтримують чи виправдовують ненависть чи насильство на основі нетерпимості.

5. Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) – унікальний орган моніторингу дотримання прав людини, який спеціалізується на питаннях, пов'язаних із боротьбою з расизмом, дискримінацією (за ознакою «раси», етнічного/національного походження, кольору шкіри, громадянства, релігії, мови, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак), ксенофобією, антисемітизмом та нетерпимістю в Європі; вона готує звіти та видає рекомендації державам-членам. ЄКРН займається явищами расизму, дискримінації та нетерпимості,

які мають або можуть мати структурний чи загальний характер. Однак вона не має права приймати індивідуальні скарги, на кшталт ЄСПЛ.

6. У межах ЄС також здійснюється активна діяльність у розробці правового підґрунтя з протидії злочинам на ґрунті ненависті і мові ненависті. ЄС ухвалив законодавство для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та забезпечення доступу жертв до правосуддя і відшкодування збитків відповідно до установчих актів ЄС. Зокрема, стаття 82(2) (с) Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) уповноважує Європейський парламент і Раду встановити мінімальні правила, що стосуються прав жертв злочинів з метою сприяння взаємному визнанню вироків і судових рішень, а також поліцейській і судовій співпраці у кримінальних справах із транскордонним аспектом. Хартія основних прав ЄС надає кожному, чиї права та свободи, гарантовані Союзом, порушено, право на ефективний засіб правового захисту в суді (стаття 47, Розділ VI) та забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою (стаття 21, Розділ III: Рівність). Ключовими законодавчими спеціалізованими актами ЄС у цій сфері є Рамкове рішення 2008/913/JHA 2008 року про боротьбу з деякими формами і проявами расизму та ксенофобії засобами кримінального права, яке покладає на держави-члени зобов'язання щодо запровадження заходів з криміналізації публічного підбурювання до насильства або ненависті, спрямованого проти групи осіб або члена такої групи, що визначається за ознакою раси, кольору шкіри, релігії, родового, національного або етнічного походження, зокрема шляхом публічного розповсюдження або розповсюдження трактатів, зображень або інших матеріалів. Рамкове рішення доповнюється Директивою 2012/29/ЄС про права жертв, яка, крім іншого, спрямована на забезпечення правосуддя, захисту і підтримки жертв злочинів на ґрунті ненависті та мови ненависті. Слід вказати, що в ЄС функціонує низка законодавчо пов'язаних з Директивою 2012/29/ЄС актів, що стосуються різних прав жертв, серед яких: Директива 2011/93/ЄС про боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та

дитячою порнографією, що замінює Рамкове рішення Ради 2004/68/JHA; Директива 2024/1385/ ЄС про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством; Директива 2024/1712/ЄС про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею, а також захист її жертв та ін. На особливу увагу заслуговують стратегічні акти ЄС, які містять конкретні приписи яких має дотримуватися Союз і держави-члени. Наочним прикладом слугує підписання ЄС Стамбульської конвенції 2011 р. на виконання Стратегії гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.).

Слід зазначити, що держави-члени ЄС є сторонами ЄКПЛ. Відповідно до статті 52(3) Хартії основних прав ЄС, значення та обсяг прав, захищених Хартією, таких як стаття 21 про право на недискримінацію, повинні тлумачитися так само, як і відповідне право, закріплене в ЄКПЛ. Означене свідчить, що судова практика ЄСПЛ є вельми актуальною для держав-членів також під час тлумачення та застосування права ЄС, пов'язаного зі злочинами на ґрунті ненависті.

7. Зважаючи на ту обставину, що поширення мови ненависті в режимі он-лайн набирає оберти і полегшує скоєння протиправних дій щодо жертв, у межах Союзу було погоджено Кодекс поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті он-лайн 2016 р. Прийняття означеного Кодексу відображає прихильність ІТ-компанії у підтримці Європейської комісії та держав-членів ЄС в їхніх зусиллях, спрямованих на те, щоб он-лайн-платформи не надавали можливості для вірусного поширення незаконної мови ненависті в Інтернеті. У січні 2025 року прийнято переглянутий Кодекс поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті онлайн +, який прагне запобігти та вирішити розповсюдження нелегальної мови ненависті на онлайн-платформах через зобов'язання у сферах умов, часу перегляду повідомлень, прозорості помірних дій, співпраці багатоцільових зацікавлених сторін та підвищення обізнаності. Він ґрунтується на Кодексі поведінки 2016 року.

8. Задля ефективної діяльності Союзу та співпраці держав-членів у боротьбі з мовою ненависті в межах ЄС функціонує низка агентств, органів та інститутів. Зокрема: 1. Група високого рівня з протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті уповноважена налагоджувати співпрацю та здійснювати координацію між Комісією і державами-членами або зацікавленими сторонами з питань, що стосуються імплементації законодавства, програм і політики Союзу у сфері протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті; сприяти обміну досвідом та передовою практикою у цьому напрямку. 2. Робоча група з питань звітності, реєстрації та збору даних про злочини на ґрунті ненависті діє в синергії з іншими напрямками роботи в рамках Групи високого рівня, розробляє ключові керівні принципи звітності про злочини на ґрунті ненависті, покращення реєстрації злочинів на ґрунті ненависті; збірки позитивних практик боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті тощо. 3. Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав (FRA) як посередник Робочої групи, надає технічну допомогу національним органам влади для покращення реєстрації злочинів на ґрунті ненависті та збору даних, а також підтримує держави-члени у заохоченні звітності про злочини на ґрунті ненависті та покращенні міжвідомчої співпраці і співпраці з організаціями громадянського суспільства. Зважаючи на ту обставину, що важливим напрямком діяльності FRA є моніторинг ситуації, пов'язаної з правами жертв, що сприяє просуванню і захисту їх прав, у тому числі і жертв злочинів на ґрунті ненависті, в звітах FRA щодо злочинів на ґрунті ненависті представлені перспективні події в ЄС та визначені інституційні передумови, необхідні для розробки ефективної політики боротьби з означеною категорією правопорушень; пропонуються важливі польові висновки, які можуть допомогти посилити зусилля щодо розширення прав і можливостей жертв злочинів. 4. Підгрупа з даних про рівність здійснює підтримку держав-членів у їхніх зусиллях щодо покращення збору та використання даних про рівність; розробляє керівні принципи, збірки передових практик тощо для підтримки

держав-членів у їх діяльності в означеному напрямку. 5. Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) проводить незалежні дослідження та поширює передовий досвід для сприяння гендерній рівності та ліквідації дискримінації за гендерною ознакою.

9. Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у правоохоронній сфері (Європол), як правоохоронна структура Союзу, має позитивну практику попередження і протидії мові ненависті. Європол запровадив загальноєвропейський день спільних дій, спрямований на боротьбу з расистською та ксенофобською мовою ненависті в Інтернеті – День реферальної дії (RAD), в межах якого проводяться операції у тісній співпраці з національними структурами держав-членів ЄС, що мають за мету: запобігти поширенню злочинів на ґрунті ненависті, расизму та ксенофобії в Інтернеті; підвищити обізнаність окремих осіб та груп про те, що Всесвітня мережа не є правовим вакуумом; надати чіткий сигнал особам, які поширюють насильницьку ненависть в Інтернеті, що їхні протиправні дії, направлені на розпалювання ворожнечі, ненависті, дискримінації тощо дії будуть виявлені; сприяти збору даних (інформації) задля забезпечення доказової бази розслідування протиправних злочинних дій тощо.

10. Держави-учасниці ОБСЄ визнали, що злочини на ґрунті ненависті загрожують безпеці та можуть призвести до насильства і навіть конфліктів. У відповідь на цей безпековий виклик вони взяли на себе зобов'язання вжити комплексних заходів щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті. Ці заходи (відомі як «зобов'язання») спрямовані на боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті за допомогою надійного збору та моніторингу даних, ефективного реагування кримінального правосуддя, співпраці з громадянським суспільством та комплексної підтримки жертв злочинів.

11. У реалізації політики ОБСЄ з протидії злочинам на ґрунті ненависті значну роль відіграє Бюро з демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ), яке: допомагає державам-учасницям розробляти та

впроваджувати законодавство, яке ефективно бореться зі злочинами на ґрунті ненависті; підтримує державних службовців у проектуванні та розробці механізмів моніторингу та збору даних про злочини на ґрунті ненависті; проводить навчання, яке збільшує потенціал систем кримінального правосуддя держав-учасниць (навчання співробітників правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті; навчання для покращення навичок прокурорів у розумінні, розслідуванні та судовому переслідуванні злочинів на ґрунті ненависті); сприяє державам-учасницям та громадянському суспільству у створенні структур, механізмів співробітництва й інструментів, необхідних для забезпечення захисту жертв злочинів на ґрунті ненависті, повного доступу до правосуддя та отримання необхідної їм спеціалізованої підтримки; працює над підтримкою держав-учасниць, які взяли на себе зобов'язання просувати освітні програми, що протидіють нетерпимості та сприяють взаємній повазі і розумінню.

12. Розробка правової основи в галузі захисту прав і свобод людини є невід'ємною складовою функціонування й інших регіональних міжнародних організацій, зокрема ОАД, у межах якої прийнято низку міжнародних документів, які стали основою регіональної системи просування та захисту прав людини, відомої як Міжамериканська система захисту прав людини. Складовою системи є: Американська декларація прав та обов'язків людини, Американська конвенція з прав людини та додаткові протоколи до неї, Міжамериканська конвенція про запобігання катуванням та покарання за них, Міжамериканська конвенція про насильницьке зникнення осіб та Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок; а також Правила процедури та статuti її органів. Крім того, за допомогою цієї Системи було створено два органи з метою захисту прав людини: Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини.

13. Африканський Союз забезпечив впровадження різних договорів та політик для забезпечення належного управління, а також захисту

громадянських свобод і збереження прав африканських громадян. Договори АС про права людини включають Африканську хартію прав та добробуту дитини, Африканську хартію прав людини і народів, Протокол до Африканської хартії прав людини і народів щодо прав жінок в Африці, Африканську хартію молоді та Конвенцію Африканського Союзу про захист та допомогу внутрішньо переміщеним особам в Африці. Стратегічний документ АС – Порядок денний 2063 передбачає континент, на якому існує універсальна культура належного управління, демократичних цінностей, гендерної рівності та поваги до прав людини, справедливості і верховенства права. АС створено судові, правозахисні та правові органи задля підтримки впровадження належного управління і поваги до прав людини на континенті, серед них: 1. Африканська комісія з прав людини і народів (ACHPR), яка уповноважена виконувати такі основні функції: просування прав людини та народів; захист прав людини та народів; тлумачення Африканської хартії прав людини і народів. 2. Африканський суд з прав людини і народів, який наділений юрисдикцією щодо всіх справ та спорів, переданих йому, щодо тлумачення та застосування: Африканської хартії прав людини і народів, Протоколу про створення Суду, Установчого акта АС, договорів АС та всіх допоміжних правових документів Африканської хартії прав та добробуту дитини, Протоколу до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці, інших договорів або документів з прав людини, ратифікованих відповідною державою-учасницею, та з будь-якого питання міжнародного права. Суд доповнює та посилює функції Африканської комісії з прав людини і народів. На відміну від АCHPR, яка може приймати лише рекомендаційні рішення, рішення Суду є обов'язковими для виконання та можуть включати накази про компенсацію або відшкодування збитків.

РОЗДІЛ 3

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Імплементация міжнародних стандартів у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті в державах американського регіону (на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади)

Сполучені Штати Америки (далі – США) застосовують багатогранний підхід щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті, що включає федеральне і штатне законодавство, діяльність спеціалізованих урядових підрозділів та активну участь громадянського суспільства. Ця система спрямована на розслідування, судове переслідування та запобігання злочинам, мотивованим упередженнями щодо раси, релігії, національного походження, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності чи інвалідності тощо.

Історія Сполучених Штатів Америки містить кілька відомих прикладів злочинної поведінки, пов'язаної з насильством, залякуванням і дискримінацією, спрямованих проти іммігрантів, «кольорових» людей та інших осіб з характеристиками, які відрізняють їх від основного населення, такими як колір шкіри, мова, національність, сексуальні та релігійні практики.

Зокрема, в 1960-х роках, у розпал руху за громадянські права в США, активісти отримували погрози насильства від організацій расової сегрегації, таких як Ку-клукс-клан, що мали за мету позбавити чорношкірих та інших «кольорових» людей їхніх фундаментальних громадянських прав. Члени Ку-клукс-клану використовували такі злочинні дії, як вбивства на расовому ґрунті, фізичні напади, знищення особистого майна та спалення хрестів, щоб поширювати своє послання страху і ненависті по всьому Півдню [193, с. 57].

Справа щодо розслідування злочину на ґрунті ненависті, який було скоєно в Міссісіпі в 1964 році, відомий як «Міссісіпі палає» (англ. Mississippi

Burning), стала одним із найбільших розслідувань Федерального бюро розслідувань (далі – ФБР, Бюро) [194].

Протест громадськості щодо результатів цієї та інших подібних справ призвів до прийняття в 1968 році першого в країні офіційного закону про злочини на ґрунті ненависті, що встановив національний стандарт для засудження осіб, які скоюють злочини на ґрунті расових упереджень і соціальної нетерпимості [193, с. 57].

Так, Закон про громадянські права 1968 року (далі – Закон 1968 р.) вважається попередником сучасних законів проти злочинів на ґрунті ненависті. Хоча цей закон не був спрямований безпосередньо на цю категорію злочинів, він став «каталізатором сучасного законодавства проти злочинів на ґрунті ненависті». Закон 1968 р. забороняє втручання в права особи, що охороняються на федеральному рівні, у випадках насильства або загрози насильства через її расу, колір шкіри, релігію або національне походження [195, с. 29].

Разом з тим, як зазначають Емі Фаррелл (Amy Farrell) та Сара Локвуд (Sarah Lockwood), через складність і покладений на прокурорів тягар доведення упередженої мотивації в перешкоджанні комусь користуватися захищеним федеральним законом правом, цей закон був недосконалим інструментом для переслідування злочинів на ґрунті ненависті [196, с. 109]. Так, Закон 1968 р. заборонив втручання у права особи, що охороняються федеральним законодавством, у випадках насильства або погроз насильством через расу, колір шкіри, релігію чи національне походження особи. Кодифікований як §245 (b)(2) Розділу 18 Кодексу США Закон забороняє будь-кому, незалежно від того, чи діє він на підставі закону, чи ні, шляхом застосування сили або погрози силою навмисно завдавати шкоди, залякувати, втручатися або намагатися завдати шкоди будь-якій особі через її расу, колір шкіри, релігію або національне походження, а також через те, що така особа: навчається або відвідує будь-яку державну школу або коледж; бере участь чи користується будь-якими пільгами, послугами, привілеями, програмами або

діяльністю, що надаються чи адмініструються будь-якою державною чи адміністративно-територіальною одиницею; подає заяву на працевлаштування або користування будь-якими пільгами, пов'язаними з працевлаштуванням, приєднання до будь-якої профспілкової організації, центру зайнятості чи агентства з працевлаштування або користування їхніми послугами чи перевагами; служить або є присутньою в будь-якому суді у зв'язку з можливою службою в якості присяжного; подорожує або користується будь-якими засобами міждержавної торгівлі, чи будь-яким транспортним засобом, терміналом тощо [197].

Цей закон також забороняє навмисне втручання, із застосуванням сили або погрози силою, в життя особи через те, що вона бере чи брала участь, або допомагала чи заохочувала інших осіб брати участь у будь-якому з перелічених вище видів діяльності, або в будь-якій з федеральних пільг (таких як право голосу чи працевлаштування на федеральному рівні), перелічених у § 245(b)(1) [198].

На окрему увагу заслуговує Розділ VIII Закону 1968 р. – Закон про справедливе житло, який забороняє дискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, релігії чи національного походження при продажу, оренді, фінансуванні та рекламі житлових приміщень і вільних земельних ділянок, призначених для житлових цілей. Він також забороняє «блокування» і вимагає, щоб членство в радах з питань нерухомості та участь у численних базах даних, в яких зібрано інформацію про нерухомість, виставлену на продаж, здійснювалися на недискримінаційній основі. Також забороняються такі дії, якщо вони пов'язані з дискримінацією за кольором шкіри, релігією або національним походженням: відмовляти в продажу або оренді житла, а також у веденні переговорів про продаж або оренду житла; дискримінувати будь-яку особу в умовах продажу, оренди або фінансування житла; робити будь-які заяви або оголошення щодо продажу чи оренди житла, що вказують на будь-яку дискримінацію або намір дискримінувати; неправдиво представляти будь-якій особі, що житло на ринку не доступне для огляду,

продажу або оренди; з метою отримання прибутку намагатися схилити будь-яку особу до продажу або оренди будь-якого житла, використовуючи заяви про те, що по сусідству проживають чи можуть проживати особи певної раси, кольору шкіри, віросповідання або національного походження [199].

Варто також зазначити, що Закон про справедливе житло вперше був представлений на розгляд Конгресу в 1966 році, в першу чергу для вирішення питань расової дискримінації при оренді та продажу житла. Протягом наступних двох років члени Палати представників і Сенату розглядали законопроект кілька разів, але щоразу він не отримував необхідної підтримки для ухвалення. Одним із найпалкіших прихильників законопроекту виступав Мартін Лютер Кінг-молодший, після вбивства якого у квітні 1968 року президент Ліндон Бейнз Джонсон закликав Конгрес ухвалити законопроект як пам'ять про вбитого борця за громадянські права.

У той же час на федеральний уряд тиснули й такі організації, як Національна асоціація сприяння розвитку кольорового населення (NAACP), Американський форум GI (AGIF) та Національний комітет проти дискримінації в житловому питанні, які вимагали прийняття законопроекту. Ці та інші організації були обурені тим, що сім'ї афроамериканських солдатів, які загинули у В'єтнамі, стикаються з дискримінацією в питаннях, пов'язаних з житлом [200].

Надалі в 1974 році дію Закону було розширено за ознакою статі, а у 1988 році – за ознакою захисту людей з інвалідністю та сімей з дітьми [200].

Разом з тим, незважаючи на те, що однією з цілей Закону 1968 р. була заборона дискримінації при купівлі-продажу та оренді житла, тим не менш, дискримінація в житловому секторі продовжує залишатися проблемою. Іноді постачальники житла намагаються замаскувати свою дискримінацію, надаючи неправдиву інформацію про наявність житла або направляючи шукачів житла в певні райони на основі расової приналежності [201].

У зв'язку з цим в 1991 році Відділ громадянських прав заснував Програму тестування справедливого житла (англ. Fair Housing Testing

Program), яка розпочала діяльність в 1992 році. Перевірка полягає у використанні осіб, які без добросовісного наміру винаймати або купувати житло, брати іпотечний кредит, видають себе за потенційних орендарів чи позичальників з метою збору інформації. Ця інформація може вказувати на те, чи дотримується постачальник послуг федеральних законів про громадянські права. Основна увага Програми тестування справедливого житла спрямована на виявлення незаконної житлової дискримінації за ознаками раси, національного походження, інвалідності або сімейного стану, що порушує Закон про справедливе житло [202].

Варто зазначити, що випадки дискримінаційної житлової практики та порушення приписів Закону про справедливе житло неодноразово були підставою для звернення зі скаргами уповноважених державних органів до судових органів з метою припинення виявлених порушень та покарання винних осіб. Зокрема, як приклад можна навести справу «United States v. Kurt Williams and Gearhead Properties, LC. (S.D. Iowa)», в якій оскаржується ймовірна дискримінація за ознакою статі в порушення Закону про справедливе житло з боку менеджера і власника кількох орендних помешкань. У січні 2025 року Міністерство юстиції США подало до Окружного суду Південного округу штату Айова позов про дискримінацію за Законом про справедливе житло за обвинуваченням у дискримінації за ознакою статі [203].

У скарзі стверджується, що з 2010 року відповідач К. Вільямс неодноразово вдавався до жорстоких, повсюдних і небажаних сексуальних домагань до орендарів-жінок, зокрема, робив небажані коментарі сексуального характеру та сексуальні домагання; надсилав небажані текстові повідомлення сексуального характеру, просив надіслати фотографії; пропонував пільги на житло в обмін на сексуальні дії; а також вживав несприятливих житлових заходів до орендарів-жінок, які заперечували та/або відмовлялися від його сексуальних домагань [204].

У цій справі Міністерство юстиції вимагає винесення декларативного рішення про те, що дискримінаційні дії відповідача порушують Закон про справедливе житло, судової заборони для припинення та усунення дискримінаційних дій, грошову компенсацію для кожної особи, яка постраждала від дій відповідача, а також цивільно-правових санкцій для захисту суспільних інтересів [204].

Також, 15 січня 2025 року Сполучені Штати Америки подали скаргу по справі «United States v. Juliet Payseur (D. N.J.)» у зв'язку з тим, що, як стверджувалося, відповідачі – Джульєтта Пейсер та 20-22 McGregor Avenue, LLC – дискримінували темношкірого орендаря за расовою ознакою в порушення Закону про справедливе житло. Зокрема, орендодавець вимагав від орендаря вищу орендну плату та інші менш сприятливі умови оренди, ніж від «білого» орендаря, що перебуває в аналогічному приміщенні. У скарзі також зазначається, що орендодавець помстився орендареві після того, як вона повідомила про цю дискримінацію [205]. Інша скарга по справі «United States v. Greenbriar Partners, LLC, et al. (N.D. Fla.)» стосується здійснення дискримінації за ознакою інвалідності через відмову орендареві у проханні про проживання з твариною-помічником [206].

Аналіз означених справ дозволяє зробити припущення про те, що дискримінаційна політика в житловому секторі продовжує зберігатися, незважаючи на вироблену державою законодавчу базу, що може свідчити про існування структурної ненависті через упередження за ознаками раси, статі, кольору шкіри, гендерної ідентичності тощо.

Надалі 23 квітня 1990 року Конгрес ухвалив Закон про статистику злочинів на ґрунті ненависті, який зобов'язував Генерального прокурора збирати дані «про злочини, що свідчать про упередження на основі раси, релігії, сексуальної орієнтації чи етнічної приналежності». Генеральний прокурор делегував обов'язки щодо розробки процедур впровадження, збору та управління даними про злочини на ґрунті ненависті директору Федерального бюро розслідувань, який, у свою чергу, доручив ці завдання

Програмі єдиної звітності про злочини (англ. Uniform Crime Reporting) (далі – Програма UCR). Під керівництвом Генерального прокурора та за співпраці багатьох місцевих і державних правоохоронних органів Програма UCR розробила збірку даних про злочини на ґрунті ненависті [207].

Закон про статистику злочинів на ґрунті ненависті був неодноразово доповнений низкою положень, що розширили перелік ознак для збору даних. Зокрема, у вересні 1994 року законодавцем було внесено зміни до Закону, включивши упередження щодо осіб з інвалідністю; у 1996 році Закон про запобігання підпалам церков встановив, щоб збирання даних про злочини на ґрунті ненависті стало постійною частиною Програми UCR; а у 2009 році Конгрес вніс додаткові зміни до Закону у зв'язку з прийняттям Закону про запобігання злочинам на ґрунті ненависті імені Метью Шепарда та Джеймса Берда-молодшого. Поправка включає збір даних про злочини, мотивовані упередженнями проти певної статі і гендерної ідентичності, а також про злочини, скоєні неповнолітніми, та злочини, спрямовані проти них [207].

У 1996 році було прийнято Закон про запобігання підпалам церков, який забороняє умисне псування, пошкодження або знищення релігійного нерухомого майна через релігійний характер майна, якщо злочин скоєно у сфері міждержавної або міжнародної торгівлі або впливає на неї. Закон також забороняє навмисне псування, пошкодження або знищення релігійної нерухомості (або спроби знищення) через расу, колір шкіри або етнічні характеристики будь-якої особи, пов'язаної з такою нерухомістю; та посилює покарання за порушення таких положень, якщо вони призводять до тілесних ушкоджень будь-якої особи, в тому числі працівника правоохоронних органів, або якщо такі дії включають використання, спробу або погрозу використання небезпечної зброї, вибухових речовин або вогню [208]. Термін «релігійне нерухоме майно» означає будь-яку церкву, синагогу, мечеть, релігійне кладовище або інше релігійне нерухоме майно, включаючи устаткування чи релігійні предмети, що знаходяться в місці релігійного

поклоніння, або нерухоме майно, що перебуває у власності чи в оренді неприбуткової, релігійної організації [209; 198].

Потреба у прийнятті такого законодавчого акта була зумовлена тим, що, починаючи з 1 жовтня 1991 року Бюро алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї (далі – BATF) – головне федеральне агентство, що має повноваження розслідувати підпали – розслідувало 147 пожеж у церквах по всій території США. З цих пожеж 115 виявилися підпалами. П'ятдесят три з цих 147 церков склалися переважно з афроамериканських громад, багато з яких були розташовані на південному сході Сполучених Штатів. У 1992 році було зареєстровано і розслідувано BATF три пожежі афро-американських церков на південному сході. У 1993 році було зафіксовано два підпали, у 1994 році – чотири, а в 1995 році – шість. Станом на 1996 рік було зареєстровано щонайменше 26 таких пожеж [210].

У жовтні 2009 року Конгрес США під керівництвом президента Барака Обами прийняв Закон Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого про запобігання злочинам на ґрунті ненависті. Закон розширив федеральний закон про злочини на ґрунті ненависті, включивши до нього захист від злочинних дій, мотивованих сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю або інвалідністю жертви. Він дозволяє місцевим правоохоронним органам звертатися до суду з клопотанням призначити максимальне покарання у вигляді довічного ув'язнення для осіб, засуджених за злочини на ґрунті ненависті, пов'язані з викраденням, сексуальним насильством і вбивствами. Він також надає федеральним правоохоронним органам ширші можливості брати участь у розслідуванні злочинів на ґрунті ненависті, які місцеві правоохоронні органи відмовляються розслідувати, і передбачає збільшення федерального фінансування з тим, щоб допомогти правоохоронним органам штатів і місцевим органам оплачувати щорічні витрати на розслідування та переслідування злочинів на ґрунті ненависті [193, с. 57].

Закон про запобігання злочинам на ґрунті ненависті Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого від 2009 року (18 U.S.C. § 249) [211] став першим законом, що дозволяє федеральне кримінальне переслідування за злочини на ґрунті ненависті, вмотивовані дійсною або передбачуваною сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю жертви.

Варто зазначити, що означений Закон був предметом низки оскаржень з огляду на його передбачувану невідповідність вимогам Конституції. Так зокрема, у справі «United States of America v. Paul Beebe, et al.» Федеральне велике журі присяжних винесло обвинувальний висновок за звинуваченням Пола Бібі, Вільяма Хетча та Джессі Сенфорда у змові з метою порушення 18 U.S.C. § 249 (2009) шляхом умисного заподіяння тілесних ушкоджень В.К. через його реальну та уявну расову приналежність, колір шкіри та національне походження. Відповідачі подали клопотання про відхилення обвинувального акту, стверджуючи, що стаття 249(a)(1), яка була прийнята відповідно до Тринадцятої поправки, перевищує конституційні повноваження Конгресу.

Вони стали першими обвинуваченими, яким були висунуті звинувачення за цим законом 2009 року. Згідно з обвинувальним актом, підсудні переслідували і напали на В.К., чоловіка з когнітивними порушеннями з племені навахо. Вони наносили В.К. різні побої, виголили свастику у волоссі на потилиці В.К., а потім написали слова «Біла влада» і «ККК» у лініях виголеної свастики. Також підсудні нагріли на плиті дротяну вішалку та двічі притиснули її до шкіри В.К., випаливши свастику на його правому біцепсі. Таврування спричинило біль і шрам.

У цій справі Суд дійшов висновку, що Тринадцята поправка надала Конгресу достатні повноваження для прийняття розділу 249(a)(1). Відповідно, клопотання про відхилення обвинувального акту було відхилено [212].

Також, у лютому 2010 року позивачі Гері Гленн, Левон Юїлл, Рене Уеллетт і Джеймс Комбс подали скаргу проти Генерального прокурора

США, оскаржуючи конституційність кримінальних положень Закону про запобігання злочинам на ґрунті ненависті Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого (18 U.S.C. § 249(a)(2)), яка була відхилена суддею Окружного суду США Східного округу Мічигану. Заявники стверджували, що Закон порушує їхні права, передбачені Першою поправкою до Конституції, на вираження свого неприйняття гомосексуалістів і гомосексуальної поведінки. По-перше, вони стверджували, що Закон є нечітким, оскільки не пояснює, що означає для правопорушника заподіяння тілесних ушкоджень через сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність жертви. По-друге, вони вказували, що Закон є надто широким, оскільки криміналізує їхнє конституційне право висловлювати свою думку про те, що гомосексуальна орієнтація є морально неправильною. З аналогічних причин вони також стверджували, що закон позбавить одностатевих можливість вільно об'єднуватися в асоціації – право, яке також захищене Першою поправкою до Конституції [213].

Надалі в 2021 році було прийнято Закон про злочини на ґрунті ненависті у зв'язку з COVID-19 (34 U.S.C. § 30501). Цей закон зобов'язує Міністерство юстиції прискорити розгляд злочинів на ґрунті ненависті для висунення обвинувачень. Міністерство також має працювати над покращенням звітності про злочини та інциденти на ґрунті ненависті у світлі зростання антиазійської ненависті під час пандемії COVID-19 та здійснювати співробітництво з правоохоронними органами і надавати їм інструменти та ресурси для повідомлення про злочини на ґрунті ненависті, правозастосування і запобігання таким злочинам [214].

У свою чергу, Закон Халіда Джабари та Гізер Гейєр про національну протидію ненависті, нападам і загрозам рівності 2021 року (Jabara-Heyer NO HATE Act, 34 U.S.C. § 30507), що є поправкою до Закону про злочини на ґрунті ненависті у зв'язку з COVID-19, передбачає нові гранти, навчання та інші форми допомоги, щоб допомогти правоохоронним органам штатів, місцевим органам влади та органам влади індіанців повідомляти про злочини

на ґрунті ненависті, приділяючи пріоритетну увагу установам, які в минулому не подавали звітність про такі злочини. Закон також зобов'язує Міністерство юстиції звітувати перед Конгресом про свої зусилля, спрямовані на покращення звітності про злочини на ґрунті ненависті [215].

У 2022 році також було прийнято Закон Еммета Тілля проти лінчування, який визнає лінчування федеральним злочином на ґрунті ненависті. Закон передбачає кримінальне покарання – штраф, тюремне ув'язнення терміном до 30 років або і те, і інше – для особи, яка вступає у змову з метою вчинення злочину на ґрунті ненависті, що призводить до смерті або тяжких тілесних ушкоджень, чи включає викрадення або спробу викрадення, сексуальне насильство за обтяжуючих обставин чи спробу вчинення сексуального насильства за обтяжуючих обставин, або замах на вбивство [216].

Важливо також акцентувати на тому, що Конгрес не тільки криміналізував певні дії, мотивовані упередженням і ненавистю, за допомогою законів про злочини на ґрунті ненависті, а й спробував змінити федеральний режим винесення вироків, щоб посилити покарання для осіб, які порушують федеральні кримінальні закони з мотивів упередження. Ці посилення, відомі як посилення покарання, спрямовані як на стримування, так і на покарання [217]. обто, винесення вироків за серйозні федеральні злочини, які не караються стратою, починається з Керівних принципів винесення вироків США (Керівні принципи). Комісія з ухвалення вироків США (USSC) – незалежний орган судової влади – публікує Керівні принципи, що включають 43 різних рівня правопорушень, які відповідають пропонованим діапазнам покарання, який може бути збільшений або зменшений на основі інших факторів винесення вироку [217].

Так, відповідно до Керівних принципів передбачається посилення покарання в тих випадках, коли «особа, яка встановлює факти під час судового розгляду, або, у випадку визнання вини чи відмови у визнанні вини, суд під час винесення вироку визначає поза розумним сумнівом, що

підсудний навмисно атакував будь-яку жертву... через фактичну або сприйнятту расу, колір шкіри, релігію, національне походження, етнічну приналежність, стать, гендерну ідентичність, інвалідність або сексуальну орієнтацію» (§3A1.1) [218].

Загалом, Керівні принципи вважаються рекомендаційними та не є обов'язковими для федеральних судів через рішення у справі *Apprendi* проти Нью-Джерсі та її наслідки. У справі *Apprendi* Верховний Суд постановив, що право Шостої поправки на суд присяжних зобов'язує, що «будь-який факт, який збільшує покарання за злочин понад встановлений законом максимум, має бути представлений присяжним та доведений поза розумним сумнівом» [217].

Варто зазначити, що, крім федеральних законів, у більшості штатів США прийняті закони щодо злочинів на ґрунті ненависті, які застосовуються правоохоронними органами штатів і місцевими судами. Положення таких законів можуть досить різнитися між собою, зокрема, різні юрисдикції визначають злочини на ґрунті ненависті як такі, що включають різні мотиви упередження; у деяких юрисдикціях закони посилюють покарання за злочини, мотивовані виявленими факторами; деякі юрисдикції вимагають збирати дані про злочини на ґрунті ненависті, що забезпечує більшу прозорість і сприяє в розподілі підтримки та ресурсів серед громад, які найбільше цього потребують тощо [219].

Окрему увагу, на нашу думку, слід також приділити питанню щодо протидії мові ворожнечі в межах США. Зокрема, законодавство Сполучених Штатів Америки не містить юридичного визначення «мови ворожнечі», так само як і визначення злих ідей, грубості, непатріотичних висловлювань чи будь-якого іншого виду висловлювань, які люди можуть засуджувати. Загалом, мова ворожнечі – це будь-яка форма висловлювання, за допомогою якої особа має намір очорнити, принизити або розпалити ненависть до групи чи класу осіб за ознакою раси, релігії, кольору шкіри, сексуальної орієнтації,

гендерної ідентичності, етнічної приналежності, інвалідності або національного походження.

У США мова ворожнечі захищена Першою поправкою до Конституції, відповідно до якої «Конгрес не повинен видавати жодних законів щодо встановлення релігії або заборони її вільного сповідання; або обмежувати свободу слова чи преси; або право народу мирно збиратися та звертатися з петиціями до уряду про вирішення скарг» [220].

Суди поширюють цей захист на підставі того, що Перша поправка вимагає від уряду суворого захисту активних дебатів з питань, що становлять суспільний інтерес, навіть якщо такі дебати переростають у неприємні, образливі або ненависницькі висловлювання, які викликають в інших людей почуття горя, гніву чи страху. Відповідно до сучасної судової практики щодо Першої поправки, мова ворожнечі може бути криміналізована лише тоді, коли вона безпосередньо підбурює до неминучої злочинної діяльності або містить конкретні погрози насильства, спрямовані проти особи чи групи осіб [221].

Так, Верховний суд США ухвалив, що певні види мови не є захищеними Конституцією. Зокрема, у справі 1942 року «*Chaplinsky v. New Hampshire*» [222] Верховний суд США узагальнив прецедентне право та вказав, що: «Існують певні чітко визначені та обмежені види мови, запобігання та покарання за які ніколи не вважалося таким, що викликає будь-які конституційні проблеми. До них належать непристойні, наклепницькі та образливі слова, слова, що підбурюють до насильства (англ. *fighting words*)» – ті, які самим своїм виголошенням завдають шкоди або мають тенденцію підбурювати до негайного порушення громадського порядку. Слова, що підбурюють до насильства (англ. *fighting words*) тлумачаться як слова, спрямовані на конкретну людину в конфронтації вічна-віч, які, ймовірно, призведуть до негайного насильства. Разом з тим, починаючи з 1942 року в жодній справі про розпалювання ненависті,

розглянутої Верховним судом США, не було виявлено випадків, коли в тексті були б «fighting words» [223].

Іншим прикладом, який демонструє співвідношення захисту, що надається Першою поправкою та образливими висловлюваннями є справа «Snyder v. Phelps», що розглядалася Верховним Судом США. За обставинами справи громада баптистської церкви Вестборо пікетувала військові похорони, висловлюючи свою віру в те, що Бог ненавидить Сполучені Штати за їхню толерантність до гомосексуалізму, особливо в американській армії. Фред Фелпс, який заснував церкву, і шестеро парафіян баптистів Вестборо (родичі Фелпса) поїхали в Меріленд, щоб пікетувати похорон морського піхотинця Метью Снайдера, який загинув в Іраку при виконанні службових обов'язків. Пікетувальники мирно демонстрували свої плакати з написами «Дякуємо Богові за загиблих солдатів», «Геї прирікають нації на загибель», «Америка приречена», «Священики гвалтують хлопчиків» і «Ти підеш у пекло» (англ. «Thank God for Dead Soldiers», «Fags Doom Nations», «America is Doomed», «Priests Rape Boys», «You're Going to Hell») протягом приблизно 30 хвилин до початку похорону. Пізніше Батько Метью Снайдера подав позов проти Фелпса і церкви (Вестборо), обвинувачуючи їх у навмисному заподіянні емоційних страждань, втручанні в приватне життя і громадянській змові.

Розглядаючи цю справу, Верховний Суд США зазначив, що «положення Першої поправки про свободу слова може слугувати захистом у державних деліктних позовах, включаючи позови про навмисне заподіяння емоційних страждань. Чи забороняє Перша поправка притягнення Вестборо до відповідальності за висловлювання у цій справі, значною мірою залежить від того, чи є ці висловлювання публічними або приватними. Виступи з публічних питань займають найвищу сходинку в ієрархії цінностей Першої поправки і мають право на особливий захист». Хоча межі того, що є виступом з питань, які становлять суспільний інтерес, не є чітко визначеними, Суд зазначив, що «виступ становить суспільний інтерес, коли

його можна справедливо вважати таким, що стосується будь-якого питання, яке викликає політичне, соціальне чи інше занепокоєння громади», або коли він «є предметом загального інтересу, має цінність і викликає занепокоєння у громадськості».

Отже, Суд виснував, що зміст плакатів Вестборо явно стосувався публічних, а не приватних питань. Плакати висвітлювали питання суспільного значення і Вестборо висловлювала свої погляди на ці питання таким чином, щоб охопити якомога ширшу громадську аудиторію. Навіть якщо деякі з плакатів були розцінені як такі, що містять послання, пов'язані з конкретною особою, це не змінює того факту, що домінуюча тема демонстрації в Вестборо стосувалася ширших суспільних проблем.

Таким чином, Верховний Суд зазначив, що оскільки Нація вирішила захищати навіть образливі висловлювання з суспільних питань, щоб гарантувати, що публічні дебати не будуть придушені, Вестборо має бути захищена від відповідальності за пікетування в даному випадку [224].

Окремо варто також зауважити, що з моменту прийняття рішення у 1964 році по справі «New York Times Company v. Sullivan» Верховний Суд підтримує правову доктрину, відому як ствердна теорія Першої поправки (англ. affirmative First Amendment theory). Ця теорія стверджує, що свобода слова захищена від будь-яких обмежень чи санкцій, і розглядає будь-яке посягання на свободу слова з великою уважністю. Ця теорія має шість положень – нейтральність, емоційність, символізм, шкода, причинно-наслідковий зв'язок і точність висловлювання – які визначають, чи слід контролювати мову [225].

Нейтральність, що покладена в основу позитивної теорії Першої поправки, стверджує, що уряд не може обмежувати свободу слова лише тому, що він не погоджується з думкою; він повинен зберігати нейтралітет. Також важливою є концепція, що не існує такого поняття, як хибна ідея, незалежно від того, наскільки шкідливою може здаватися думка. Наступне положення – це емоційність. Промова має не лише інтелектуальний характер,

але й може містити палкі фрагменти, які можуть здатися комусь грубими та вульгарними. Сама по собі наявність пристрасті чи вульгарності в мові не означає, що її потрібно контролювати. Третє положення – символізм. Мовлення – це не лише слова, але й усе, що є настільки ж яскравим, включаючи предмети, фігури, символи, малюнки та численні інші невербальні засоби комунікації. Четверте положення стосується шкоди. Мову можна контролювати, якщо вона завдає фізичної або моральної шкоди. П'яте положення – причинно-наслідковий зв'язок. Мова не потребує контролю, якщо шкода, яку вона спричиняє, не становить явної та безпосередньої небезпеки. І останнє положення, точність, диктує, що мова, якщо вона відповідає вищезазначеним критеріям шкоди та причинно-наслідкового зв'язку, може контролюватися лише законодавством, яке точно сформульоване таким чином, щоб потенційні оратори знали точні межі забороненої мови [225].

Важливим прикладом щодо меж свободи вираження поглядів є також справа «*Virginia v. Black*», в якій було досліджено перетин свободи слова та залякування в контексті спалення хрестів. Справа стосувалася Баррі Блека та двох інших членів Ку-клукс-клану, які були засуджені за законом штату Вірджинія, що класифікував спалення хрестів як кримінальний злочин, якщо це робиться з метою залякування. Верховний суд Вірджинії спочатку скасував ці вироки, посилаючись на порушення Першої поправки. Однак Верховний Суд США зрештою підтвердив конституційність закону, роз'яснивши, що спалення може бути покаране, якщо воно здійснюється з метою залякування інших. Суд розмежувала спалення як форму самовираження і як акт погрози. Це рішення підкреслило тонкий характер захисту Першої поправки, вказуючи на те, що намір має важливе значення для визначення законності висловлювань. Ця справа висвітлює поточні дебати про мову ворожнечі, символічне вираження та правові межі свободи слова в Сполучених Штатах Америки [226].

Таким чином, мова ненависті, як і будь-яка інша мова, захищається Першою поправкою до Конституції, однак цей захист не є абсолютним, і якщо мова ненависті підпадає під будь-яку з виключених категорій, конституційний захист, що надається мові Першою поправкою, на неї не поширюватиметься. Такий широкий захист є унікальним для США, оскільки різні європейські країни, включаючи Німеччину, забороняють мову ворожнечі в тій чи іншій формі, причому відмінності між країнами відображають відсутність консенсусу щодо універсального визначення мови ворожнечі [227, с. 2104].

Також крім широкої нормативно-правової основи у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті в структурі державних органів США функціонує низка органів та інструкцій, діяльність яких спрямована на викорінення і попередження злочинів на ґрунті ненависті, їх облік та притягнення до відповідальності осіб, винних у їх скоєнні.

Так, одним із органів, який реалізує низку повноважень у цій сфері є Міністерство юстиції, що було засновано у 1870 році. Міністерство здійснює діяльність з метою запобігання та боротьби зі злочинам на ґрунті ненависті, а також проведення розслідування й переслідування та надання підтримки жертвам і їхнім родинам [228].

У структурі Міністерства функціонує Відділ громадянських прав, створений у 1957 році після прийняття Закону про громадянські права, який працює над захистом громадянських і конституційних прав усіх осіб у Сполучених Штатах Америки, особливо найбільш вразливих членів суспільства. Відділ забезпечує дотримання федеральних законів, що забороняють дискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, статі, інвалідності, релігії, сімейного стану, національного походження та громадянства [229].

Роботу Відділу забезпечують 11 секцій, серед яких Кримінальна секція, Секція прав осіб з інвалідністю, Секція з житлових питань та цивільного правозастосування тощо. Кримінальна секція – єдиний компонент Відділу

громадянських прав, який займається кримінальними злочинами, тоді як інші підрозділи Відділу займаються цивільними справами.

Секція розслідує і веде справи по всій території Сполучених Штатів Америки, пов'язані із втручанням у свободи і позбавленням прав, визначених Конституцією або федеральним законодавством. Прокурори Кримінальної секції розглядають справи, пов'язані з неправомірними діями правоохоронних органів, включаючи, але не обмежуючись, випадки застосування надмірної сили і сексуальних злочинів. Секція також переслідує злочини на ґрунті ненависті, тобто акти або погрози насильства, мотивовані упередженням на основі захищених законом ознак [230].

Секція з житлових питань та цивільного правозастосування також працює над захистом деяких найфундаментальніших прав людей, включаючи право на доступ до житла без дискримінації, право на доступ до кредитів на рівних умовах, право відвідувати підприємства, що надають громадські послуги, та право сповідувати свою віру без дискримінації [231].

Федеральне бюро розслідувань – організація національної безпеки, яка виконує як розвідувальні, так і правоохоронні функції, і в якій працює понад 30 000 агентів, аналітиків та інших фахівців, що цілодобово працюють по всьому світу, щоб захистити США від тероризму, шпигунства, кібератак та основних кримінальних загроз, а також надавати своїм численним партнерам послуги, підтримку, навчання та керівництво [228].

Злочини на ґрунті ненависті є найвищим пріоритетом програми ФБР із захисту громадянських прав через їхній руйнівний вплив на сім'ї та громади. Бюро розслідує сотні таких справ щороку, і працює над виявленням та запобіганням інцидентів через навчання правоохоронців, роботу з громадськістю та партнерство з громадськими групами.

Традиційно розслідування ФБР злочинів на ґрунті ненависті обмежувалися злочинами, в яких особи діяли на основі упередженого ставлення до раси, кольору шкіри, релігії чи національного походження жертви. Крім того, розслідування обмежувалися лише тими злочинами, в

яких жертва займалася діяльністю, захищеною на федеральному рівні. З прийняттям Закону Метью Шепарда та Джеймса Берда-молодшого про запобігання злочинам на ґрунті ненависті в 2009 році Бюро отримало право розслідувати злочини, скоєні проти осіб на ґрунті упереджень за ознакою статі, інвалідності, реальної чи уявної сексуальної орієнтації [232].

У межах своєї відповідальності за захист громадянських прав американського народу ФБР вживає низку заходів для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті як-от: слідча діяльність, підтримка правоохоронних органів, робота з громадськістю, навчання тощо.

Бюро також тісно співпрацює з органами влади штатів, місцевими та плеємінними органами під час розслідувань, навіть якщо федеральні обвинувачення не висуваються. Ресурси ФБР, судово-медична експертиза та досвід у виявленні і доведенні мотивів ненависті часто є неоцінним доповненням до роботи місцевих правоохоронних органів [232].

Важливим компонентом програми ФБР із захисту громадянських прав є інформаційно-просвітницька робота. Бюро співпрацює з різними місцевими та національними організаціями, щоб допомогти громадам зрозуміти, що є злочином на ґрунті ненависті і заохотити їх повідомляти про такі злочини. Багато відділень ФБР на місцях беруть участь у робочих групах з партнерами з правоохоронних органів штатів і місцевих органів влади, а також з громадськими організаціями, щоб розробити стратегії для вирішення місцевих проблем злочинів на ґрунті ненависті.

Крім того, Бюро щорічно проводить сотні оперативних семінарів і тренінгів для місцевих правоохоронних органів, організацій меншин та релігійних організацій, а також громадських груп, щоб сприяти співпраці та зменшенню порушень громадянських прав. Щороку ФБР проводить тренінги з протидії злочинам на ґрунті ненависті для діючих агентів і поліцейських по всьому світу [232].

Починаючи з 1992 року, Бюро збирає та публікує щорічні статистичні звіти про злочини на ґрунті ненависті через Програму UCR.

Так, Програма єдиної системи звітності про злочини UCR генерує достовірну статистику для використання правоохоронними органами. Вона також надає інформацію студентам-криміналістам, дослідникам, засобам масової інформації та громадськості. Програма надає статистику злочинності з 1930 року та включає дані з понад 18 000 правоохоронних органів міст, університетів та коледжів, округів, штатів, племен тощо [233].

Першою публікацією Програми ФБР UCR на цю тему була «Статистика злочинів на ґрунті ненависті, 1990: Ресурсна книга» – збірка даних про злочини на ґрунті ненависті, наданих 11 штатами, які збирали їх під державним контролем у 1990 році і були готові запропонувати свої дані як прототип. Програма продовжувала співпрацювати з установами, які мають досвід розслідування злочинів на ґрунті ненависті та збору відповідної інформації, щоб розробити і впровадити більш уніфікований метод збору даних у загальнонаціональному масштабі. У «Статистиці злочинів на ґрунті ненависті за 1992 рік» були представлені перші дані, отримані від правоохоронних органів по всій країні, які брали участь у зборі статистики злочинів на ґрунті ненависті в рамках UCR [234, с. 2].

Правоохоронні органи добровільно надають дані до Збірки статистичних даних про злочини на ґрунті ненависті Програми UCR про злочини, мотивовані упередженням на основі раси, релігії, інвалідності, сексуальної орієнтації, етнічної приналежності, статі чи гендерної ідентичності. Ця статистика може бути використана для: допомоги правоохоронним органам у вирішенні проблем своїх громад; надання законодавцям обґрунтування певного законодавства; надання засобам масової інформації достовірної інформації; показу жертвам злочинів на ґрунті ненависті, що вони не самотні; допомоги дослідникам у визначенні тенденцій у злочинах на ґрунті ненависті.

Участь у зборі даних є добровільною для державних, місцевих та племінних правоохоронних органів, але є обов'язковою для федеральних правоохоронних органів [235].

Типи злочинів на ґрунті ненависті, про які повідомляється до Збірки статистичних даних Програми UCR, розподілені за певними категоріями. Сукупні дані про злочини на ґрунті ненависті, зібрані для кожного інциденту, включають: мотивацію упередження, жертв, правопорушників, тип місця розташування, юрисдикцію [235].

Окремо слід зазначити й щодо важливості Національної системи звітності на основі інцидентів (NIBRS) у збиранні даних щодо злочинів на ґрунті ненависті, оскільки з 1 січня 2021 року програма UCR припинила підтримку Системи зведеної звітності (SRS) та перейшла на збір даних лише за допомогою NIBRS.

Перехід до NIBRS ознаменував значне покращення у способах вимірювання та оцінки зареєстрованих злочинів федеральним урядом. NIBRS збирає детальні дані про характеристики кримінальних інцидентів, включаючи широкий спектр правопорушень, типи та обсяг втраченого майна, демографічну інформацію про жертв, правопорушників та заарештованих, тип зброї, якщо така була використана тощо. Дані NIBRS точніше відображають типи злочинів, якими займаються поліцейські органи, а широкий обсяг інформації значно покращує розуміння країною злочинності та громадської безпеки [236].

На відміну від даних, що повідомляються через традиційну Систему зведеної звітності (SRS) Програми UCR – сукупний щомісячний підрахунок злочинів – NIBRS заходить набагато глибше завдяки своїй здатності зазначати обставини та контекст злочинів, такі як місцезнаходження, час та чи було розкрито випадок [237].

Також, у 2006 році Федеральне бюро розслідувань розпочало «Ініціативу холодних справ» – комплексну роботу з виявлення та розслідування вбивств на расовому ґрунті, що відбувалися протягом десятиліть. Через два роки, у 2008 році, був прийнятий Закон про нерозкриті злочини проти громадянських прав Еммета Тілля. Закон 2008 року та його повторне затвердження у 2016 році зобов'язує Відділ громадянських прав і

ФБР спільно боротися з «порушеннями кримінальних законів про громадянські права,... що призвели до смерті», які «сталися не пізніше 31 грудня 1979 року» [238].

З цією метою кожне з 56 місцевих відділень ФБР проаналізувало свої «холодні справи», щоб виявити інциденти, які могли б стати приводом для розслідування. З лютого 2007 року ФБР і Відділ громадянських прав співпрацюють з Національною асоціацією сприяння розвитку кольорового населення (NAACP), Південним юридичним центром з питань бідності (SPLC) і Національною міською лігою, щоб виявити додаткові справи для розслідування.

Відділ громадянських прав у співпраці з Офісами прокурорів Сполучених Штатів та ФБР зосередив значний час і ресурси на оцінці придатності до судового переслідування більш ніж 100 незавершених справ. Співробітники Міністерства проводять широку інформаційно-роз'яснювальну роботу з метою виявлення доказів і свідків, щоб посилити зусилля Міністерства з розслідування і вирішення цих нерозкритих «холодних справ» [239].

За час роботи над цими справами було відкрито 138 справ, у яких фігурують 160 жертв, і 128 з них були повністю розслідувані та вирішені шляхом судового переслідування, передачі справи до суду або закриття [240, с. 19].

Так наприклад, у справі Джеймса Кейтса, який був убитий у 1970 році в результаті расово мотивованої бійки, що відбувалася на вечірці, організованої студентською організацією Університету Північної Кароліни з метою покращення расових відносин, було проведено інтерв'ю зі свідками та особами, які проводили розслідування, проаналізовано наявні судові записи, повідомлення ЗМІ про цю подію, звіт за результатами розслідування смерті тощо. Разом з тим, справа була закрита без судового переслідування або передачі на розгляд штату через те, що строк давності єдиних двох федеральних законів про злочини на ґрунті ненависті, які потенційно могли б

бути використані для переслідування у цій справі, минув, а інших підстав для федеральної юрисдикції не існувало. Крім того, оскільки троє суб'єктів переслідувалися штатом за вбивство другого ступеня і були виправдані в 1971 році, подвійне притягнення до кримінальної відповідальності унеможливило б переслідування цих обвинувачених на рівні штату [240, с. 28-29].

У червні 1996 року президент Клінтон також створив Національну цільову групу з розслідування підпалів церков (NCATF) для розслідування цих нападів і переслідування винних. До 2000 року Група розслідувала 827 випадків. Створена при Бюро з питань алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї та вибухових речовин Міністерства юстиції США, Група мала на меті покращити координацію й ефективність розслідувань, що проводяться правоохоронними органами на федеральному рівні, рівні штатів та на місцевому рівні.

NCATF відіграла вирішальну роль у покращенні відстеження таких злочинів, виявивши, що хоча багато інцидентів були спрямовані проти афроамериканських церков, підпали не обмежуються ними, зачіпаючи різні етнічні та расові групи [241].

Окрему увагу варто також приділити досвіду Канади у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ворожнечі. Так, зокрема статтею 318 (1) Кримінального Кодексу Канади (далі – КК Канади) передбачено, що «кожна особа, яка пропагує геноцид або заохочує його, є винною у вчиненні злочину, що передбачає обвинувачення, і підлягає позбавленню волі на строк не більше п'яти років». Під геноцидом розуміється будь-яке з таких дій, вчинених з наміром знищити повністю або частково будь-яку ідентифіковану групу, а саме: вбивство членів групи; або навмисне створення для групи життєвих умов, розрахованих на її фізичне знищення. При цьому, ідентифікована група означає будь-яку частину громадськості, що відрізняється за кольором шкіри, расою, релігією, національним або етнічним

походженням, віком, статтю, сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю або самовираженням, або психічною чи фізичною вадою [242].

Стаття 319 (1) КК Канади присвячена питанню щодо відповідальності за публічне розпалювання ненависті, умисне поширення ненависті, умисне пропагування антисемітизму.

Крім того, відповідно до ст. 430 (4.1) (Порушення, пов'язані з релігійним майном, навчальними закладами тощо) КК Канади передбачено відповідальність для осіб, які вчиняють умисне пошкодження майна, якщо воно мотивоване упередженням, забобою або ненавистю за ознакою кольору шкіри, раси, релігії, національного чи етнічного походження, віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або самовираження, а також за ознакою розумової чи фізичної неповноцінності [243]. Для цілей пункту (4.1) майно означає будівлю чи споруду або їх частину, що використовується переважно для релігійного культу, включаючи церкву, мечеть, синагогу або храм, об'єкт, пов'язаний з релігійним культом, розташований у такій будівлі чи споруді або на території такої будівлі чи споруди, або цвинтар; будівлю або споруду, або частину будівлі або споруди, яка в основному використовується групою, яку можна ідентифікувати, як визначено в підрозділі 318(4), як навчальний заклад – включаючи школу, дитячий садок, коледж або університет – або об'єкт, пов'язаний з цим закладом, розташований в будівлі або на території такої будівлі або споруди; будівлю або споруду, або частину будівлі або споруди, яка в основному використовується групою, яку можна ідентифікувати, як визначено в підрозділі 318(4), для проведення адміністративних, соціальних, культурних або спортивних заходів або подій.

Також, статтею 718 Кримінального кодексу Канади врегульовано питання щодо мети і принципів призначення покарання. Зокрема, стаття 718 (2) передбачає, що суд, який призначає покарання, повинен брати до уваги такі принципи: покарання має бути посилене або пом'якшене з урахуванням будь-яких відповідних обтяжуючих або пом'якшуючих обставин, що

стосуються злочину або правопорушника, а також докази того, що злочин був мотивований упередженням, забобою або ненавистю за ознакою раси, національного чи етнічного походження, мови, кольору шкіри, релігії, статі, віку, психічних або фізичних вад, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або гендерного самовираження, або за будь-яким іншим подібним фактором [244].

На додаток до Кримінального кодексу, Канадський закон про права людини містить розділ 13, який стосується мови ненависті, поширеної по телефону або в Інтернеті, хоча він був розкритикований і врешті-решт скасований. Застосування та тлумачення цих законів відображають постійні дебати про баланс між громадянськими свободами та необхідністю захисту маргіналізованих спільнот від шкоди. Загалом, канадські закони проти ненависті являють собою складну взаємодію між правовими рамками та суспільними цінностями щодо дискримінації та свободи вираження поглядів [245].

Слід зазначити, що низка судових справ привернули значну увагу до цих законів, підкресливши суперечність між захистом свободи слова та запобіганням мові ненависті.

Так, справа «R. v. Keegstra» (1990) слугує прикладом того, що свобода вираження поглядів не є абсолютною, а зміст висловлювань може бути злочинним

Зокрема, за обставинами справи [246] пан Кеґстра працював вчителем у середній школі на початку 1970-х років. Прочитавши конспекти сина з уроків суспільствознавства, які проводив пан Кеґстра, одна з батьків покаржилася до місцевої шкільної ради. Пан Кеґстра викладав своїм учням расово упереджений матеріал, спрямований проти євреїв. Він розповідав учням, що євреї прагнуть знищити християнство і несуть відповідальність за депресії, анархію, хаос, війни і революції. Він також стверджував, що євреї «створили Голокост, щоб отримати співчуття». Пан Кеґстра очікував, що його студенти включатимуть ці вчення у свої доповіді на уроках та іспитах, від чого

залежали їхні оцінки. У 1984 році pana Кегстру було звинувачено за статтею 319(2) Кримінального кодексу в умисному розпалюванні ненависті до групи, яку можна ідентифікувати, шляхом передачі антисемітських висловлювань своїм учням.

На суді над паном Кегстрою його адвокат стверджував, що ст. 319 (2) Кримінального кодексу порушує право на свободу вираження поглядів.

Верховний суд Канади постановив, що переслідування вчителя середньої школи в Альберті за антисемітські висловлювання у своєму класі було розумним і виправданим обмеженням свободи вираження поглядів.

Щоб визначити, чи було порушено свободу вираження поглядів більшість суддів застосувала двоетапний аналіз для справ за пунктом 2(b). На першому етапі більшість дійшла висновку, що висловлювання передавало зміст і, отже, було захищене пунктом 2(b). Той факт, що висловлювання були образливими, не мав значення. На другому етапі більшість визначила, що сама мета статті 319 Кримінального кодексу полягає в обмеженні певних видів висловлювань.

Вирішуючи питання, чи було порушення свободи вираження поглядів виправданим, більшість застосувала тест Оукса, (англ. Oakes test) який є мірилом у прийнятті рішень про те, чи є виправданими дії уряду, які порушують права, закріплені в Хартії. Тест складається з чотирьох окремих елементів: 1) Уряд, який порушив право, закріплене Хартією, повинен пояснити мету свого оскаржуваного закону або поведінки. Мета повинна бути нагальною і суттєвою; 2) Уряд повинен продемонструвати, що закон або політика раціонально пов'язані з нагальною та суттєвою метою. Якщо закон або політика є довільними чи не мають логічної мети, то вони не відповідають цьому стандарту; 3) Уряд повинен продемонструвати, що закон або політика мінімально порушує право, закріплене Хартією. Це означає, що закон повинен якомога менше порушувати право, закріплене в Хартії, або бути «в межах розумно обґрунтованих альтернатив»; 4) Уряд повинен продемонструвати, що позитивні наслідки закону або політики не

переважають його негативний вплив на відповідне право, про яке йдеться. Це загальновідома вимога пропорційності [247]. Враховуючи означене, Суд дійшов висновку, що мета Парламенту запобігти шкоді, спричиненій пропагандою ненависті, була нагальною з огляду на масштаби цієї шкоди та важливість зменшення расової, етнічної та релігійної напруженості в Канаді. Рішення Верховного Суду Канади визнало, що хоча стаття 319(2) Кримінального кодексу порушує свободу вираження поглядів, вона є виправданою та обґрунтованою з метою захисту суспільства від пропаганди ненависті. Більшість суддів визначила, що пропаганда ненависті неправомірно пригнічує мультикультуралізм у Канаді та гідність цільових груп [248].

Надалі в 2017 році було прийнято Закон С-16, який уніс зміни до Канадського закону про права людини, додаючи гендерну ідентичність та гендерне самовираження до переліку заборонених підстав для дискримінації.

Закон також вніс зміни до КК Канади, поширюючи захист від пропаганди ненависті, викладений у цьому законі, на будь-яку групу населення, яка відрізняється за гендерною ідентичністю або гендерним самовираженням, і чітко визначив, що докази того, що злочин був мотивований упередженням, упередженістю або ненавистю на основі гендерної ідентичності або гендерного самовираження, є обтяжуючою обставиною, яку суд має взяти до уваги при винесенні вироку [249].

26 лютого 2024 року уряд Канади представив Законопроект про онлайн-шкоду (Online Harms Act), який покладає на онлайн-платформи відповідальність за боротьбу зі шкідливим контентом та створення безпечнішого онлайн-простору, що захищає всіх людей у Канаді, особливо дітей [250]. Законопроект спрямований на створення сильнішого онлайн-захисту для дітей та усіх осіб від онлайн-ненависті та інших видів шкідливого контенту.

Основними компонентами законопроекту є: впровадження нової законодавчої бази для зменшення впливу семи видів шкідливого контенту на

онлайн-платформах, включаючи прямі трансляції та сервіси контенту для дорослих; зміни до Кримінального кодексу для кращої боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та пропагандою ненависті; зміни до Канадського закону про права людини, що дозволять окремим особам та групам подавати скарги на людей, які публікують мову ворожнечі в Інтернеті; та вдосконалення законів щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації шляхом внесення змін до законодавства щодо обов'язкового повідомлення про дитячу порнографію в Інтернеті особами, які надають інтернет-послуги [251].

Закон про онлайн-шкоду спрямовується на сім категорій шкідливого контенту: контент, який сексуально віктимізує дитину або повторно віктимізує жертву; інтимний контент, що поширюється без згоди; контент, що розпалює ненависть; контент, що підбурює до насильницького екстремізму чи тероризму; контент, що підбурює до насильства; контент, що використовується для цькування дитини; та контент, що спонукає дитину до самопошкодження.

Передбачається, що зобов'язання, пов'язані з цими сімома категоріями шкідливого контенту, будуть організовані за трьома напрямками: обов'язок діяти відповідально; обов'язок захищати дітей; та обов'язок зробити певний контент недоступним [251].

Частина 2 Законопроєкту передбачає внесення змін до Кримінального кодексу в частині збільшення максимальних термінів ув'язнення та нового злочину на ґрунті ненависті, визначення поняття «ненависть», нового запобіжного заходу, який часто називають «підпискою про невиїзд», спрямованого на запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних із пропагандою ненависті, та злочинів на ґрунті ненависті [252].

Законопроєкт також передбачає внесення змін до Канадського закону про права людини з метою визначення нової дискримінаційної практики поширення мови ворожнечі в Інтернеті. Зміни включають відновлення вдосконаленого розділу 13 (спочатку розробленого для запобігання та усунення розповсюдження мови ненависті через телекомунікації і в

подальшому скасованого), вдосконалення процесу розгляду скарг і додавання засобів правового захисту для протидії поширенню мови ненависті в Інтернеті [251].

Означений Законопроект викликав напружену громадську дискусію, яка, в основному, зосередилася на суперечливих змінах до Кримінального кодексу та Закону про права людини, описаних у другій і третій частинах.

Асоціація канадських громадянських свобод направила подання до Постійного комітету з правосуддя та прав людини щодо Законопроекту С-63, зазначивши що окремі його положення піднімають серйозні питання, пов'язані зі свободою вираження поглядів, правами на приватне життя, демократичною підзвітністю та принципами фундаментального правосуддя. Зокрема, Асоціація висловила протидію Частині 2 Законопроекту, яка передбачає внесення поправок до Кримінального кодексу та підкреслила, що новий «злочин на ґрунті ненависті» пропонує значний відхід від того, як ненависть зараз трактується в кримінальному праві, і водночас нераціонально збільшує максимальне покарання, пов'язане з будь-яким злочином у Канаді, до довічного ув'язнення, якщо вчинення такого злочину було мотивоване ненавистю. Такий суддівський розсуд прокладає шлях до непропорційних покарань, негативного впливу на свободу слова та невинуватого збільшення кількості угод про визнання вини з боку невинних і вразливих обвинувачених [253, с. 3].

Щодо Частини 3 Законопроекту Асоціація наголосила, що запропоновані зміни також дозволять Канадській комісії з прав людини розглядати скарги щодо дискримінаційної практики, не розкриваючи нікому, в тому числі особі, проти якої подано скаргу, особу скаржника. Хоча запропоновані поправки спрямовані на боротьбу з дискримінацією та сприяння рівності, канадська система захисту прав людини є неналежним та неефективним механізмом для вирішення проблеми мови ворожнечі в сучасному суспільстві [253, с. 4].

Низка інших організацій громадянського суспільства, науковців та експертів також звернулися до Міністра юстиції та Генерального прокурора Канади, щоб висловити глибоку стурбованість ключовими розділами законопроекту С-63 та просили відокремити Частини другу і третю, які містять запропоновані зміни до Кримінального кодексу та Закону про права людини, для незалежного парламентського розгляду, щоб аспекти Закону про завдання шкоди в Інтернеті, які є ключовими для його мети, могли пройти ретельне вивчення та широкі громадські консультації [254].

Означене мало своїм наслідком прийняття рішення про розділення Законопроекту С-63 на два окремі законодавчі акти.

Крім того, на національному рівні було прийнято низку стратегічних актів, спрямованих на викорінення та попередження дискримінаційної політики у різних сферах суспільного життя та злочинів на ґрунті ненависті. Зосередимось на деяких з них. Так, у 2017 році була оголошена Стратегія Канади щодо запобігання та боротьби з гендерно зумовленим насильством (Федеральна Стратегія боротьби з гендерно зумовленим насильством), яка базується на поточних федеральних ініціативах, координує існуючі програми та закладає основу для більш активних дій щодо гендерно зумовленого насильства.

Ініціативи федеральної Стратегії боротьби з гендерно зумовленим насильством організовані за трьома напрямками: запобігання гендерно зумовленому насильству; підтримка жертв і тих, хто вижив та їхніх сімей, сприяння адаптивній системі правосуддя.

Федеральна Стратегія боротьби з гендерно зумовленим насильством усуває прогалини в підтримці різних груп населення, включаючи жінок і дівчат; жінок та дівчат корінного населення; чорношкірих і расово змішаних жінок; жінок-іммігрантів та біженців; людей третьої статі «Two spirit», лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квір, інтерсексуалів та інших сексуально та гендерно різноманітних (2SLGBTQI+) людей; жінок з

інвалідністю; та жінок, які проживають у північних, сільських та віддалених громадах [255].

Спираючись на фундамент, закладений федеральною Стратегією боротьби з гендерно зумовленим насильством, 9 листопада 2022 року було запущено 10-річний Національний план дій щодо припинення гендерно зумовленого насильства. Його запуск знаменує собою історичну віху для Канади в її постійних зусиллях щодо припинення гендерно зумовленого насильства [255].

Бачення Національного плану дій з викорінення гендерно зумовленого насильства – це Канада, вільна від гендерно зумовленого насильства, яка підтримує жертв, постраждалих та їхні сім'ї, незалежно від того, де вони живуть.

Національний план дій з викорінення гендерно зумовленого насильства має на меті: залучити всіх людей в Канаді до зміни соціальних норм, ставлення та поведінки, які сприяють гендерно зумовленому насильству; усунути соціальні та економічні фактори, що сприяють гендерно зумовленому насильству; створити основу для того, щоб кожен, хто стикається з таким насильством, мав надійний і своєчасний доступ до культурно прийняттого та доступного захисту і послуг; покращити стан здоров'я, соціальні, економічні та правові наслідки для тих, хто постраждав від гендерно зумовленого насильства тощо.

Національний план складається з п'яти основних стовпів: підтримка жертв, осіб, які вижили, та їхніх сімей; профілактика; адаптивна система правосуддя; впровадження підходів, що базуються на думці корінних народів; соціальна інфраструктура та сприятливе середовище.

Досягнення спільного бачення Канади, вільної від гендерно зумовленого насильства, яка підтримує жертв, тих, хто вижив, та їхні сім'ї, незалежно від місця їх проживання, вимагає спільної роботи федеральних, провінційних та територіальних урядів; організацій корінних народів; постачальників прямих послуг у сфері боротьби з гендерно зумовленим

насильством; дослідників; приватного сектору; а також жертв, тих, хто вижив, та їхніх сімей. Впровадження Національного плану дій щодо припинення гендерно зумовленого насильства вимагає міцної основи, що базується на таких трьох компонентах: лідерство, координація та залучення; мобілізація даних, досліджень та знань; звітність і моніторинг [256].

У 2019 році уряд Канади випустив документ під назвою «Створення підґрунтя для змін: Стратегія Канади щодо боротьби з расизмом на 2019-2022 роки». Ця стратегія заклала основу для демонстрації федерального лідерства та розширення можливостей громад [257].

Спираючись на уроки та досягнення першої стратегії, у 2024 році була розроблена Стратегія Канади по боротьбі з расизмом на 2024-2028 роки: Змінюючи системи, змінюючи життя – на основі достовірних даних і внеску людей та спільнот, які на власному досвіді зіткнулися з расизмом. Вона спрямована на боротьбу із системним расизмом і на те, щоб зробити спільноти більш інклюзивними та процвітаючими.

Стратегія використовує комплексний, цілісний підхід, звертаючись до всіх аспектів суспільства, які сприяють системному расизму. Визнаючи, що увічненню расизму сприяють численні чинники, зокрема поглиблення расової нерівності під час пандемії COVID-19, Стратегія націлена на чотири пріоритетні сфери в межах федеральної юрисдикції: сприяння розширенню економічних, соціальних і культурних прав та можливостей; просування расової рівності в системах імміграції, охорони здоров'я та житлового забезпечення; сприяння реформуванню систем правосуддя, правоохоронних органів, розвідки і громадської безпеки; та використання міжнародної участі для просування расової рівності й інклюзії на національному рівні.

Задля досягнення результатів у чотирьох пріоритетних сферах уряд уповноважується на створення систем і вивчення законодавства для підвищення підзвітності та інклюзивності систем; визначення пріоритетів і підтримку громад як експертів у боротьбі з расизмом, ставлячи їхні голоси в центр процесу прийняття рішень та надаючи необхідні ресурси; зміцнення

відносин між урядовими установами, з національними та міжнародними партнерами, щоб стимулювати прогрес і створювати позитивні зміни в Канаді.

Ця Стратегія відображає постійне і свідоме прагнення уряду Канади сприяти інклюзивності шляхом прийняття і вшанування різноманітності та забезпечення справедливості для кожного покоління [258].

Прийняття Канадської стратегії правосуддя щодо чорношкірих стало відповіддю федерального уряду на расизм і системну дискримінацію. Стратегія має на меті сприяти забезпеченню доступу чорношкірих людей до рівного ставлення до них перед законом і в межах закону в Канаді. Стратегія була розроблена на основі консультацій з чорношкірими громадами по всій Канаді, зокрема й із зовнішньою Керівною групою експертів та лідерів. Це забезпечило відображення в Стратегії різноманітності досвіду та регіональних реалій темношкірого населення Канади.

На міжнародному рівні розробка Стратегії відповідає Міжнародному десятиліттю осіб африканського походження (2015-2024 рр.), оголошеному Організацією Об'єднаних Націй [259].

Також у серпні 2022 року було запущено Федеральний план дій 2SLGBTQI+ спрямований на просування прав і рівності для людей «Two spirit», лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, інтерсексуалів та інших сексуально та гендерно різноманітних (2SLGBTQI+) людей у Канаді.

Цей План дій спрямований на створення більш справедливої Канади для спільнот 2SLGBTQI+, для нинішнього і майбутніх поколінь. План дій базується на роботі, яку уряд Канади виконав з 2015 року для вирішення проблеми постійної нерівності, з якою стикаються спільноти 2SLGBTQI+, та для побудови безпечнішої і більш інклюзивної країни [260].

Перший у Канаді федеральний план дій 2SLGBTQI+ надає пріоритет прямій підтримці громад. Зацікавлені сторони зазначили, що пряма підтримка дозволить громадському сектору 2SLGBTQI+ продовжувати свою важливу роботу з обслуговування та захисту потреб різноманітних громад.

Пряма підтримка громад вирішує унікальні проблеми з потенціалом, з якими стикаються деякі громадські організації 2SLGBTQI+, особливо ті, що обслуговують недостатньо представлені громади. До них належать корінні, чорношкірі та расово дискриміновані громади 2SLGBTQI+, які часто стикаються з додатковими перешкодами у забезпеченні фінансування та підтримки своїх громад.

План дій зосереджений на таких пріоритетних сферах: пріоритетність та підтримка дій громади 2SLGBTQI+; продовження просування та зміцнення прав 2SLGBTQI+ вдома і за кордоном; підтримка стійкості та відродження корінних народів 2SLGBTQI+; залучення кожного в Канаді до сприяння інклюзивному майбутньому 2SLGBTQI+; зміцнення політики 2SLGBTQI+ на основі даних та доказів; включення питань 2SLGBTQI+ в роботу Уряду Канади [261].

24 вересня 2024 року уряд Канади оголосив свій перший в історії комплексний План дій щодо боротьби з ненавистю (далі – План дій) – міжурядову ініціативу, спрямовану на боротьбу з тривожним зростанням ненависті як в Інтернеті, так і в громадах.

План дій Канади закладає основу для рішучої відповіді уряду Канади на загрозу ненависті. У ньому викладено бачення, спрямоване на боротьбу з новими та еволюціонуючими проявами ненависті, з якими стикаються окремі особи та громади в Канаді. Цей План дій спрямований не лише на профілактичну роботу та подолання розколів у суспільстві, а й на покращення міжгрупових відносин у Канаді, сприяння безпеці та довірі.

План дій є частиною роботи уряду Канади, спрямованої на побудову більш стійкої, безпечної, інклюзивної та справедливої країни для всіх [262]. План дій також демонструє сильне федеральне лідерство, об'єднуючи нові та існуючі федеральні ініціативи, спрямовані на протидію ненависті в різних її формах.

Для досягнення поставлених цілей пріоритетні напрямки дій організовані таким чином: 1. Розширення можливостей громад щодо

виявлення та запобігання ненависті; 2. Підтримка жертв і постраждалих та захист громад; 3. Розбудова довіри, партнерства та інституційної готовності громад.

Ключові рекомендації для боротьби з ненавистю включають: збільшення фінансування низових організацій для розбудови потенціалу; поглиблення дослідження першопричин ненависті та покращення збору дезагрегованих даних; фінансування інформаційних, просвітницьких та медіа-кампаній, які демонструють позитивні і достовірні наративи постраждалих громад; покращення підготовки працівників ЗМІ та їхнього потенціалу для просування різноманітних наративів на рівні громад; підтримку ініціатив з відновлення громад та підтримка жертв і потерпілих; інвестування в поліцейські підрозділи з протидії злочинам на ґрунті ненависті, підготовку працівників поліції, яка підвищує їхню компетентність та чутливість, а також у надання допомоги жертвам і потерпілим; розробка законодавства з питань протидії ненависті в Інтернеті; пошук рішень для усунення прогалин у правовій системі через законодавство, навчання та ресурси для боротьби з ненавистю; розширення інвестицій та обсягу ініціатив з безпеки громад; посилення федеральної, провінційної, територіальної та муніципальної співпраці для боротьби з ненавистю; взаємодія з глобальними партнерами та союзниками для посилення міжнародної співпраці проти груп і рухів ненависті [263].

Конкретні заходи з реалізації Плану передбачають: надання додаткового фінансування ініціатив, спрямованих на запобігання та протидію ненависті в Канаді, включно з розбудовою потенціалу громад, через Програму мультикультуралізму та антирасизму; запуск Фонду зміни наративів; фінансування Спеціального представника Канади з питань боротьби з ісламофобією та Спеціального представника Канади з питань збереження пам'яті про Голокост та боротьби з антисемітизмом, створення нової Національної програми пам'яті про Голокост; додаткова підтримка проєктів, які розбудовують та підтримують стійкість 2SLGBTQI+ спільнот до

ненависті та дискримінації; покращення збору та доступності даних про злочини на ґрунті ненависті; надання допомоги та підтримки жертвам злочинів на ґрунті ненависті через Фонд допомоги жертвам Федеральної стратегії допомоги жертвам злочинів на ґрунті ненависті; запуск нової Канадської програми громадської безпеки, підтримка потреб у безпеці під час проведення прайдів; додаткове фінансування для запобігання крайнім формам ненависті та насильства на ґрунті ненависті, включно з насильницьким екстремізмом тощо [262].

Крім нормативного врегулювання питань щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті та впровадження стратегічних актів, які розраховані на поступове та далекоглядне формування антидискримінаційної державної політики, в межах Канади функціонує низка органів та спеціально уповноважених осіб, діяльність яких дотична до просвітницької і превентивної діяльності в цій сфері, а також боротьби зі злочинністю, зумовленою упередженнями щодо окремих груп населення.

Так, Спеціальний посланник Канади з питань збереження пам'яті про Голокост та боротьби з антисемітизмом виступає за підтримку і посилення зусиль федерального уряду у боротьбі з антисемітизмом у Канаді та на міжнародному рівні, а також у збереженні пам'яті про Голокост.

Мандат Спеціального посланника з питань збереження пам'яті про Голокост та боротьби з антисемітизмом впливає із зобов'язань Стокгольмської декларації 2000 року, які включають міжнародні та внутрішні компоненти. Мандат додатково враховує зобов'язання, взяті урядом на Національному саміті з питань антисемітизму (липень 2021 року) та на Міжнародному форумі з питань пам'яті про Голокост та боротьби з антисемітизмом (жовтень 2021 року).

Мандатарій відіграє провідну роль у зусиллях Канади по боротьбі з антисемітизмом і ненавистю за кордоном. Цей мандат передбачає співпрацю з міжнародними партнерами з метою зміцнення і просування освіти, пам'яті та досліджень Голокосту в усьому світі, а також адвокацію ширшого

міжнародного визнання визначення антисемітизму, запропонованого Міжнародним альянсом пам'яті жертв Голокосту (IHRA).

Посланник підтримує зусилля по боротьбі з антисемітизмом і ненавистю всередині країни, взаємодіючи з канадськими установами та зацікавленими сторонами з метою просування освіти, пам'яті, досліджень Голокосту [264].

У свою чергу, Спеціальний представник Канади з питань боротьби з ісламофобією виступає за підтримку та посилення зусиль федерального уряду в боротьбі з ісламофобією, системним расизмом, расовою дискримінацією та релігійною нетерпимістю.

Мандат Спеціального представника Канади з питань боротьби з ісламофобією є багатограним і включає в себе надання рекомендацій і консультацій для підтримки зусиль уряду Канади в боротьбі з ісламофобією в Канаді; надання консультацій для розробки політики, законодавчих пропозицій, програм і правил, що можуть вплинути на канадців-мусульман; надання рекомендацій і консультацій міністрам для інформування та вдосконалення зусиль з відстеження і моніторингу випадків антимусульманської ненависті та насильства по всій Канаді; підтримку зусиль з подолання системного расизму й ісламофобії через громадську освіту та інформування; сприяння обізнаності громадськості та її розумінню мусульманських спільнот Канади через переосмислення наративів і подолання стереотипів; активну взаємодію з різними зацікавленими сторонами в Канаді, включно з усіма різноманітними мусульманськими громадами по всій країні та іншими зацікавленими сторонами, для просування рішень, політик і дій, що враховують інтереси громади; популяризацію діяльності Канади в боротьбі з ісламофобією в офіційних каналах комунікації Уряду Канади [265].

У липні 2021 року уряд Канади провів віртуальний Національний саміт з питань ісламофобії [266], який допоміг визначити шляхи кращої співпраці уряду з мусульманськими громадами для реалізації антирасистських

ініціатив, спрямованих на боротьбу з ісламофобією та насильством на ґрунті ненависті. Призначення спеціального представника було однією з рекомендацій, висунутих на саміті.

Також навесні 2022 року в рамках Національного круглого столу начальників поліції – форуму, заснованого для того, щоб об'єднати вищих керівників поліції для обговорення важливих для канадців і поліцейської спільноти питань, пов'язаних із забезпеченням правопорядку та громадської безпеки, була створена Цільова група з протидії злочинам на ґрунті ненависті. Ця мережа обмінюється інформацією і спільно працює над вдосконаленням реагування поліції на злочини та інциденти на ґрунті ненависті в Канаді.

Цільова група була створена з огляду на поширеність злочинів та інцидентів на ґрунті ненависті в Канаді, а також на те, що поліція і прокуратура можуть зробити більше для реагування на такі випадки. Її мандат полягає у підвищенні обізнаності поліції та канадської громадськості про масштаби, характер і наслідки злочинів та інцидентів на ґрунті ненависті.

Мета діяльності Цільової групи полягає в тому, щоб краще зрозуміти системні прогалини та виклики в нинішньому реагуванні поліції і зробити значний внесок шляхом розробки практичних інструментів і рішень для канадської поліції з точки зору запобігання, розслідування, підтримки жертв і судового переслідування [267].

Королівська канадська кінна поліція також співпрацює з місцевими і провінційними поліцейськими партнерами у боротьбі зі злочинами та інцидентами на ґрунті ненависті в Канаді, в тому числі є співголовою Національної цільової групи з боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті [268].

Іншим органом, який здійснює активну роботу в цій сфері є Федеральний секретаріат з питань боротьби з расизмом (ARSEC), що координує дії на федеральному рівні, працюючи з федеральними установами над виконанням їхніх антирасистських зобов'язань, визначаючи системні

бар'єри та прогалини, а також спрямовуючи розвиток політики, послуг і програм. Секретаріат сприяє використанню Антирасистської рамкової програми в уряді для зміцнення потенціалу федеральних установ у боротьбі з расизмом, дискримінацією та ненавмисними упередженнями. У своїй роботі Федеральний секретаріат керується принципом «нічого про нас без нас», який зосереджує голоси та досвід корінних народів, чорношкірих, азійських, арабських, латиноамериканських, мусульманських, єврейських та інших расових і релігійних меншин у розробці політики. Ця робота підтримує довгострокові загальноурядові заходи, спрямовані на подолання расизму та дискримінації в Канаді. Завдяки своїй горизонтальній роботі Федеральний секретаріат надає експертну допомогу, а також лідерство та керівництво іншим департаментам з питань, що стосуються боротьби з расизмом з міжсекторальної точки зору, в таких різноманітних сферах, як політика, програми, комунікація, закони і міжнародні питання [258].

Федеральний секретаріат з питань боротьби з расизмом також у складі Міністерства зайнятості та соціального розвитку Канади очолює впровадження документа «Зміна систем, трансформація життя: Стратегія боротьби з расизмом Канади на 2024–2028 роки». Цей план охоплює понад 70 федеральних ініціатив і застосовує комплексний підхід до ліквідації системного расизму та дискримінації в Канаді [269].

У березні 2025 року, уряд Канади, визнаючи нагальну потребу в національному лідерстві для забезпечення безпеки єврейських канадців у своїх синагогах, школах і громадах та з огляду на тривожне зростання кількості антисемітських інцидентів, погроз і злочинів на ґрунті ненависті, провів Національний форум з питань боротьби з антисемітизмом. Форум зібрав федеральне, провінційне і муніципальне керівництво, а також представників правоохоронних органів і прокуратури, щоб обговорити зростаючу загрозу антисемітизму для громадської безпеки [270].

3.2. Імплементація міжнародних стандартів у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті в державах європейського регіону (на прикладі Федеративної Республіки Німеччина, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії)

У межах Федеративної Республіки Німеччина (далі – Німеччина, ФРГ) прийнято значну кількість законодавчих та стратегічних актів, які спрямовані на попередження і припинення дискримінаційних практик, злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі. Зокрема, німецьке законодавство криміналізує мову ненависті, однак окремого злочину на ґрунті ненависті не передбачено. Напади на людей за певними ознаками можуть вважатися обтяжуючими обставинами. Захищені ознаки включають належність до національної, расової чи релігійної групи, або групи, визначеної за їхнім етнічним походженням, а також гендерну ідентичність та сексуальну орієнтацію.

Так, пункт 130 Кримінального кодексу (нім. *Strafgesetzbuch*) містить правопорушення «Розпалювання ненависті» (нім. *Volksverhetzung*). Відповідні підпункти щодо мови ненависті – це (1), (2) та (5). Основний злочин, пов'язаний з мовою ворожнечі, міститься у підпункті (1), який криміналізує (відповідно до пункту 1) розпалювання ненависті проти національної, расової чи релігійної групи або групи, що визначається за їхнім етнічним походженням, чи проти верств населення або окремих осіб через їхню належність до однієї з вищезазначених груп чи верств населення, або заклики до насильницьких чи свавільних заходів проти них, або (відповідно до пункту 2) порушення людської гідності інших осіб шляхом образи, зловмисного наклепу чи зневаги однієї з вищезазначених груп, верств населення або окремих осіб через їхню належність до однієї з вищезазначених груп чи верств населення. Підпункт (2) криміналізує поширення матеріалів, що підбурюють до ненависті або закликають до насильницьких чи свавільних заходів проти національної, расової або релігійної групи чи групи, що визначається за їхнім етнічним походженням, або проти верств населення чи окремих осіб через їхню належність до однієї

з вищезазначених груп або верств населення, або посягають на людську гідність однієї з цих осіб чи груп осіб шляхом образи, зловмисного наклепу або зневаги. Підпункт (5) криміналізує потурання, заперечення або грубе применшення одного зі злочинів, викладених у пунктах 6-12 німецького кодексу злочинів проти міжнародного права (нім. Völkerstrafgesetzbuch) – геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів – скоєних проти національної, расової чи релігійної групи або групи, що визначається за їхнім етнічним походженням, або проти верств населення чи окремих осіб через їхню належність до однієї з вищезазначених груп або верств населення, у спосіб, який може розпалювати ненависть чи насильство щодо такої особи чи групи та порушувати громадський спокій [271].

Окремого злочину, скоєного на ґрунті ненависті, не врегульовано, однак, пункт 46(2) Кримінального кодексу передбачає, що мотиви та цілі, які є расистськими, ксенофобськими, антисемітськими, гендерно-специфічними, спрямованими проти сексуальної орієнтації або антигуманними, можуть вважатися обтяжуючими обставинами. Ненависть прямо не згадується як обтяжуюча обставина, однак, «низькі мотиви» є однією з ознак вбивства в німецькому кримінальному праві, наявність якої визначає різницю між ненавмисним вбивством за § 212 та вбивством за § 211 Кримінального кодексу [271; 272].

Мотиви в розумінні § 211 Кримінального кодексу є низькими, якщо вони знаходяться на найнижчому рівні за загальною моральною оцінкою і тому є особливо зневажливими. Вирішення питання про те, чи є мотиви злочину низькими вимагає загальної оцінки всіх зовнішніх і внутрішніх факторів, що мають відношення до мотиву особи у вчиненні злочину. Згідно з прецедентним правом, такі емоції, як ревності, гнів, образа, ненависть і помста, як правило, можуть вважатися низькими мотивами лише в тому випадку, якщо вони самі ґрунтуються на низьких мотивах, що, найімовірніше, має місце, якщо ці емоції не мають жодної зрозумілої причини. Відповідно, вирішальне значення мають причини, які довели

злочинця до гніву чи відчаю або спонукали його до вбивства з ненависті. Тому попередні події також можуть братися до уваги при визначенні переважної мотивації злочину [273].

Важливим кроком у протидії мові ненависті стало прийняття в 2017 році Закону про правозастосування в мережі (нім. *Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG*; англ. *The Network Enforcement Act*) (також відомого як «Закон про Facebook») [274], який набрав чинності 1 січня 2018 року. Закон не створив жодних нових обов'язків для платформ соціальних мереж, але запровадив високі штрафи за невиконання чинних правових зобов'язань. Закон застосовується лише до соціальних мереж, які мають 2 мільйони або більше зареєстрованих користувачів у Німеччині. Він зобов'язує такі соціальні мережі видаляти контент, який є «явно незаконним», протягом 24 годин після отримання скарги користувача. Якщо незаконність контенту не є очевидною на перший погляд, соціальна мережа має сім днів, щоб розслідувати та видалити його. Соціальна мережа може бути оштрафована на суму до 50 мільйонів євро (близько 59,2 мільйона доларів США) за невиконання [275].

Варто зазначити, що Закон про правозастосування в мережі неодноразово ставав предметом дискусій у зв'язку з його ймовірним обмеження свободи вираження поглядів та нечітким механізмом надання скарг.

Багато організацій, що займаються правами людини та свободою ЗМІ, виступали проти закону з моменту його появи у формі проєкту. «Global Network Initiative», коаліція неурядових організацій, науковців, інвесторів і компаній, що віддані свободі слова та конфіденційності в Інтернеті, заявила, що закон «передасть рішення щодо свободи слова приватним компаніям на аутсорсинг». У відкритому листі група з шести громадянських та галузевих асоціацій заявила, що закон обмежить свободу слова в Інтернеті, стимулюючи компанії видаляти повідомлений контент. Організація, що займається свободою слова «Article 19», опублікувала юридичну критику

закону, заявивши, що він «серйозно підірве свободу слова в Німеччині та вже подає небезпечний приклад іншим країнам» [276].

Хайді Творек (Heidi Tworek) та Педді Лерссен (Paddy Leerssen), здійснюючи аналіз німецького закону NetzDG, виокремили низку недоліків, які висловлювалися громадянським суспільством, серед яких: надмірне видалення контенту, відсутність судового контролю, негативний вплив на німецьку демократію тощо. Так, стверджувалося, що онлайн-платформи не матимуть досвіду або часу для детальної оцінки кожної скарги, оскільки проведення таких юридичних оцінок зазвичай вимагає значних знань німецької мови та юриспруденції, а також складного аналізу і розслідування кожного окремого випадку. Враховуючи означене, а також стислі терміни та високі штрафи, платформи матимуть сильний стимул просто задовольняти більшість скарг, незалежно від їх фактичної обґрунтованості. Також, NetzDG не вимагає судового рішення перед видаленням контенту та не надає чіткого механізму оскарження [277, с. 3].

Крім того, в 2017 році на прохання Офісу Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ було проведено юридичний аналіз проєкту Закону про правозастосування в мережі. Аналіз містить порівняння положень проєкту з міжнародними стандартами щодо ЗМІ та свободи інформації, а також відповідними зобов'язаннями ОБСЄ; виявлення положень проєкту, які є несумісними з принципами ЗМІ та свободи інформації; пропозиції щодо можливостей гармонізації законодавства з міжнародними стандартами. Загалом було акцентовано на низці аспектів, як-от: необхідність уникати «стримувальних ефектів» (англ. chilling effects) та враховувати принцип пропорційності; нечіткість щодо адресатів зобов'язань; обов'язок негайно видалити або заблокувати може розглядатися лише в кількох виняткових випадках, однак зобов'язання негайно видалити контент з публічного дискурсу може бути виправданим лише тоді, коли незаконність цього контенту безпосередньо впливає з самого висловлювання. Внаслідок цього

було зроблено висновок, що таке «надмірне блокування», найімовірніше, призведе до підриву свободи вираження поглядів [278].

Також Комітет ООН з прав людини у Заключних зауваженнях щодо сьомої періодичної доповіді Німеччини висловив стурбованість широкими повноваженнями, наданими у 2017 році означеним Законом з видалення онлайн-контенту, який вважається незаконним або образливим. Він зазначив, що відповідальність за видалення такого контенту покладено на компанії-власники соціальних мереж та не підлягає судовому нагляду, що обмежує доступ до відшкодування збитків у випадках, коли характер контенту заперечується. Також Комітет висловився, що ці положення та їх застосування можуть негативно позначитися на свободі вираження поглядів в Інтернеті (стаття 19). У зв'язку з цим державі було рекомендовано розглянути питання щодо перегляду цього закону з тим, щоб забезпечити судовий нагляд та доступ до відшкодування збитків у випадках, коли характер онлайн-контенту оспорується [279].

28 червня 2021 року в Німеччині набув чинності Закон про внесення змін до Закону про правозастосування в мережі. Зміни спрямовані на підвищення інформативності та співставлення звітів про прозорість постачальників соціальних мереж, а також на покращення зручності каналів звітності для скарг на незаконний контент. Крім того, поправка запроваджує процедуру оскарження заходів, вжитих постачальником соціальної мережі; також розширює повноваження Федерального відомства юстиції шляхом включення до них наглядових повноважень. Також через вимоги Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги, послуги платформ для обміну відео включені до сфери дії Закону про мережевий захист [280].

Варто зазначити, що в 2023 році Федеральне відомство юстиції відкрило два офіційні провадження проти компанії «X», що займається соціальними мережами. Однак провадження було призупинено, оскільки положення Закону про правозастосування в мережі можуть не відповідати законодавству Європейського Союзу (відповідно до рішення Суду ЄС щодо

відповідності австрійського Закону про комунікаційні платформи (Kommunikationsplattformen-Gesetz) принципу контролю в державі-члені походження (статті 3(4) і (5) Директиви 2000/31/ЄС) (рішення від 9 листопада 2023 року, C-376/22)) [281]. У цьому рішенні по справі Google Ireland та інші (C-376/22) Суд розглянув спробу Австрії боротися з незаконним контентом в Інтернеті шляхом ухвалення відповідного закону в 2021 році. Цей закон зобов'язав як національних, так і іноземних провайдерів комунікаційних платформ створити механізми для повідомлення та перевірки потенційно незаконного контенту. Однак Суд ЄС постановив, що національний підхід Австрії, який накладає на провайдерів комунікаційних платформ з інших держав-членів загальні та абстрактні зобов'язання, суперечить Директиві, яка має на меті забезпечити вільний рух таких послуг між державами-членами. Зокрема, австрійська процедура була визнана такою, що порушує принцип країни походження [282].

Також, у січні 2023 року неурядова організація HateAid та Європейський союз єврейських студентів (EJUS) спільно подали позов проти платформи Twitter до Земельного суду Берліна. Скарга стосується антисемітського та підбурювального контенту, а також тривіалізації та заперечення Голокосту. Справа зосереджена на визначенні того, чи має Twitter договірне зобов'язання перед своїми користувачами, згідно з Умовами надання послуг, видаляти антисемітські твіти, які містять підбурювання, тривіалізацію та заперечення Голокосту. Предметом позову є шість антисемітських та незаконних коментарів, які не були видалені, незважаючи на повідомлення про них платформі.

Ця знакова справа може створити прецедент для численних постраждалих громад та надати користувачам можливість подати скаргу до суду з вимогою видалити контент, що розпалює ненависть, навіть якщо вони особисто не постраждали від порушень своїх прав [283].

Однак, Платформа поставила під сумнів юрисдикцію німецької судової влади та стверджувала, що провадження проводилося стратегічно, і що

позивачі не були звичайними користувачами. Суд врахував аргументи та відхилив позов. Таке рішення робить стратегічне судове провадження в Німеччині практично неможливим. Крім того, юридичні маневри Х перешкоджають обговоренню позову по суті і таким чином, платформа уникає відповідальності за незаконний контент [284].

У грудні 2024 року Федеральне міністерство юстиції Німеччини опублікувало проєкт Закону про боротьбу з цифровим насильством.

Закон спрямований на посилення можливостей осіб юридично переслідувати порушення своїх особистих прав у цифровій сфері. Зокрема, закон передбачає спрощені процедури для жертв онлайн-насильства щодо ідентифікації правопорушників, вимагаючи від платформ розкриття конкретної інформації про користувачів, відповідальних за незаконні дії. Законопроєкт також запроваджує законне право для жертв вимагати призупинення дії облікового запису правопорушника на онлайн-платформах у випадках особливо серйозних порушень. Крім того, він посилює зобов'язання для платформ соціальних мереж, вимагаючи від них призначення представника в Німеччині для вирішення питань модерації контенту та дотримання вимог [285].

Важливе значення у протидії злочинам на ґрунті ненависті, викоріненні нетерпимості та розпалюванні ворожнечі мають стратегічні акти, що формують довгострокове бачення держави в цій сфері. Так, 13 липня 2016 року Федеральний уряд ухвалив «Стратегію федерального уряду щодо запобігання екстремізму та просування демократії» [286].

У 2017 році було опубліковано Національний план дій з протидії расизму: позиція та заходи щодо протидії ідеології нерівності та пов'язаної з нею дискримінації [287]. На тлі Всесвітньої конференції ООН проти расизму в Дурбані в 2001 році та Національного плану дій (далі – НПД), вперше запущеного в 2008 році, НПД був розширений на основі коаліційної угоди, включивши теми гомофобії та трансфобії, і був повністю перезапущений.

Новий НПД став подальшим кроком до зміцнення соціальної згуртованості і тісно пов'язаний зі Стратегією Федерального уряду щодо запобігання екстремізму та сприяння демократії, представленою в липні 2016 року. Основу НПД склали прозиції та заходи у таких сферах діяльності: політика з прав людини; захист від дискримінації та переслідування кримінальних злочинів; освіта і громадянська освіта; соціальна та політична відданість демократії і рівності; різноманітність у трудовому житті, освіті та навчанні, а також зміцнення міжкультурних та соціальних навичок на робочому місці; расизм і ненависть в Інтернеті; дослідження [288].

У березні 2021 року Федеральний уряд ухвалив Стратегію інтеграції ЛГБТІ з метою сприяння залученню лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів (ЛГБТІ) до зовнішньої політики і співпраці у сфері розвитку [289]. Стратегія була розроблена в тісній співпраці з громадянським суспільством та стверджує, що права людини ЛГБТІ повинні послідовно враховуватися у зовнішній політиці і співробітництві з метою розвитку. Вона покликана зміцнити організації громадянського суспільства, які працюють на місцевому, регіональному та міжнародному рівнях для захисту прав людини ЛГБТІ та боротьби з дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності.

Стратегія інтеграції ЛГБТІ реалізує зобов'язання, взяті на себе федеральним урядом у Національному плані дій проти расизму, і є внеском у досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема центральної обіцянки Порядку денного до 2030 року: «не залишити нікого позаду» [290].

30 листопада 2022 року було схвалено «Національну стратегію боротьби з антисемітизмом та за єврейське життя», що розглядає антисемітизм як проблему для суспільства в цілому і спрямована на запобігання та боротьбу з ним на всіх рівнях суспільства. У документі визначено п'ять напрямків, за якими буде реалізовано стратегію: 1. Збір даних, дослідження та звіт про ситуацію 2. Освіта для запобігання антисемітизму 3. Культура пам'яті, історична обізнаність та вшанування

пам'яті 4. Каральні заходи і безпека 5. Єврейська історія та єврейське життя сьогодні. У документі також визначено передовий досвід поточних німецьких проєктів щодо боротьби з цією проблемою [291].

Також у 2024 році Федеральний уряд прийняв стратегію «Разом за демократію та проти екстремізму» – комплексну, спільну позицію щодо захисту стійкої демократії. Основою заходів Федерального уряду є зміцнення демократії зсередини та ще ефективніша протидія подіям, які загрожують демократії [292].

Стратегія охоплює п'ять цілей зміцнення демократії: 1. Зміцнення різноманітного, демократичного суспільства: визнання соціальної різноманітності як основи співіснування та економічного процвітання; 2. Відстоювання демократичних цінностей: посилення політичної освіти, демократичної участі і справедливої культури дебатів; 3. Виявлення та запобігання тенденціям радикалізації на ранній стадії: розширення профілактики; 4. Підтримка і забезпечення демократичного співіснування: краще виявлення та послідовна протидія теоріям змови, дезінформації і мові ненависті в Інтернеті; 5. Рішуча протидія антиконституційним зусиллям: викриття, моніторинг та боротьба з екстремізмом і політично мотивованими злочинами. Окрім загальних цілей, стратегія також визначає сім конкретних напрямків дій: політична освіта та освіта в галузі демократії; сприяння демократичній участі і згуртованості; визнання та оцінка різноманітного суспільства і зменшення расизму, антисемітизму, антиромських настроїв та інших форм групової ксенофобії; сприяння демократії і різноманітності на державній службі; запобігання екстремізму та ворожості до демократії; боротьба з онлайн-ненавистю і дезінформацією; моніторинг та репресії [293].

Крім того, важливий внесок у протидію злочинам на ґрунті ненависті і мові ворожнечі здійснюється низкою органів та інституцій, які було створено на національному рівні. Одним із таких органів є Федеральне агентство по боротьбі з дискримінацією – створене у 2006 році на основі Загального закону про рівне ставлення при Федеральному міністерстві у справах сім'ї,

людей похилого віку, жінок та молоді. Закон захищає людей від дискримінації на ґрунті расизму, етнічного походження, релігії чи ідеології, сексуальної орієнтації, статі, віку та інвалідності у сфері зайнятості та праці, а також у повсякденних справах, таких як покупки, банківські операції, відвідування ресторанів чи пошук житла [294].

Одне із головних завдань Агентства полягає у здійсненні консультування людей, які зазнали дискримінації або стали її свідками та надання первинної юридичної допомоги людям. Це, зокрема, включає в себе: інформування про скарги відповідно до Загального закону про рівне ставлення; роз'яснення правових можливостей, передбачених антидискримінаційним законодавством; перенаправлення до інших органів для отримання консультацій та пошуку мирних домовленостей між сторонами конфлікту.

Також кожні чотири роки Федеральне агентство по боротьбі з дискримінацією подає звіт з детальним описом випадків дискримінації, їх форм за окремими ознаками і рекомендації щодо того, як попередити та усунути дискримінацію [294].

Федеральне агентство очолює Незалежний федеральний уповноважений з питань боротьби з дискримінацією, який може вносити пропозиції та подавати висновки федеральному уряду. У випадках, коли особа звертається до Федерального агентства по боротьбі з дискримінацією через те, що вважає себе жертвою дискримінації, і агентство прагне мирного врегулювання між залученими сторонами, Незалежний федеральний уповноважений може попросити сторони надати думки, якщо особа, яка звернулася до агентства, дала на це свою згоду [295]. Усі федеральні міністерства, інші федеральні органи влади зобов'язані підтримувати Незалежного федерального уповноваженого у виконанні його обов'язків, зокрема, надавати запитувану інформацію [295].

Посада Уповноваженого Федерального уряду з питань єврейського життя в Німеччині та боротьби з антисемітизмом була створена в 2018 році

та базується у Федеральному міністерстві внутрішніх справ. Ця посада є відповіддю на дебати щодо зростання антисемітизму в Німеччині та того, як федеральний рівень може найкраще протидіяти цьому явищу.

Згідно з резолюцією Бундестагу, Уповноважений має незалежне коло радників, які призначаються за погодженням з Федеральним урядом, що складається з єврейських та неєврейських експертів з академічних кіл та громадянського суспільства.

Завданням Уповноваженого є координація відповідних заходів, що вживаються всіма федеральними міністерствами. Він також виступає контактною особою для єврейських груп та організацій, а також зв'язковою особою щодо федеральних, земельних і громадянських заходів боротьби з антисемітизмом. Уповноважений координує діяльність постійної спільної федеральної та державної комісії, що складається з представників відповідальних органів, а також громадянську та культурну освіту для підвищення обізнаності громадськості про сучасні і минулі форми антисемітизму [296].

Для сприяння медіаграмотності та в рамках зусиль щодо викорінення мови ненависті в Інтернеті, Федеральний уряд також створив мережу компетенцій «Hass im Netz». Чотири організації об'єднали зусилля для створення нової мережі проти ненависті в Інтернеті: Das Netz, Jugendschutz.net, Neue Deutsche Medienmacher та HateAid. Спільна мета нової мережі – стати центральним контактним пунктом з усіх питань, пов'язаних з ненавистю в Інтернеті.

Мережа має на меті розвивати та кваліфікувати експертизу з теми ненависті в Інтернеті для загальнонаціональної професійної практики. Вона пропонує консультації людям, які постраждали від цифрового насильства, а також освітнім фахівцям та систематично відстежує ненависть в Інтернеті. Отримані знання стають доступними для громадськості. Мережа також прагне сприяти міжнародній співпраці у боротьбі з мовою ненависті в Інтернеті [297].

Також з 1 лютого 2022 року розпочав свою роботу Центральний пункт звітності щодо злочинного контенту в Інтернеті (нім. Zentrale Meldestelle für strafbare Inhalte im Internet). Федеральне управління кримінальної поліції Німеччини (ВКА) разом зі своїми партнерами по співпраці використовує Центр для проведення послідовних заходів проти ненависті та мови ворожнечі в Інтернеті. Ця співпраця має за мету протидіяти зростаючій жорстокості спілкування в соціальних мережах та забезпечити ефективне переслідування скоєних там кримінальних злочинів, таких як пропагандистські злочини, розпалювання ненависті та погрози [298].

Окремо слід акцентувати на тому, що Німеччина як і Сполучені Штати Америки приділяє суттєву увагу збору статистичних даних щодо кількості випадків, видів і форм злочинів, обумовлених упередженнями за захищеними ознаками. Зокрема, поліція збирає загальнонаціональні дані про політично вмотивовані злочини, в тому числі злочини на ґрунті ненависті. Для цілей звітності злочини на ґрунті ненависті визначаються таким чином: «Злочини на ґрунті ненависті охоплюють політично мотивовані злочини, коли – з огляду на обставини злочину та/або позицію злочинця – існують ознаки того, що злочин скоєно через упереджене ставлення до національності, етнічного походження, кольору шкіри, релігії, соціального статусу, фізичної та/або психічної інвалідності, гендерної/сексуальної ідентичності, сексуальної орієнтації». Ці злочини можуть бути спрямовані безпосередньо проти особи чи групи осіб, проти установи або об'єкта, які злочинець пов'язує з однією з вищезазначених груп суспільства (фактична чи передбачувана приналежність), або вони можуть бути спрямовані проти об'єкта, випадково обраного злочинцем на основі упереджень [299].

Діяння відноситься до однієї з 11 категорій: антисемітизм, «антициганізм», інвалідність, ксенофобія, соціальний статус, расизм, релігія, сексуальна орієнтація, злочин проти жінок, гендерна ідентичність, антихристиянський, антиісламський, ксенофобський, антинімецький та проти іншої етнічної приналежності.

Основна мета збору даних полягає в тому, щоб допомогти державі приймати стратегічні, засновані на фактах рішення щодо запобігання злочинам на ґрунті ненависті [299].

Та, відповідно до загальнонаціональних даних за 2024 рік кількість політично вмотивованих злочинів продовжила зростати, досягнувши нового максимуму. Загалом було зафіксовано 84 172 злочини – більше, ніж будь-коли раніше, що становить дедалі більший виклик для внутрішньої безпеки.

Кількість злочинів на ґрунті ненависті зросла на 28,0% до 21 773 випадків у 2024 році, що становить понад чверть усіх політично вмотивованих злочинів. Відбулося значне збільшення кількості випадків майже в усіх тематичних сферах, виходячи з мотивів, що лежать в основі злочинів.

Основною причиною високої кількості злочинів на ґрунті ненависті стало, серед іншого, зростання кількості злочинів на ґрунті ксенофобії на 29,1 відсотка до 19 481 правопорушень. Крім того, в 2024 році було зареєстровано 10 732 злочинів, пов'язаних із так званими «повідомленнями на ґрунті ненависті», що на 34 відсотки більше, ніж у попередньому році. Таке зростання чітко демонструє масштаби поширення ненависті та підбурювання в Інтернеті, що має реальні наслідки для суспільства [300].

Окрему увагу також необхідно зосередити на аналізі правової та інституційної основи Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії у сфері боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті. Законодавством, що охоплює Англію та Уельс визначено п'ять захищених ознак, зокрема: раса, релігія, інвалідність, сексуальна орієнтація та трансгендерна ідентичність. Будь-який злочин може бути переслідуваний як злочин на ґрунті ненависті, якщо правопорушник: продемонстрував ворожість на ґрунті раси, релігії, інвалідності, сексуальної орієнтації або трансгендерної ідентичності або був мотивований такою ворожістю.

Ці злочини охоплюються законодавством (Закон про кримінальні злочини та інші порушення громадського порядку 1998 року (Р. 28-32) та

Закон про винесення вироків 2020 року (розділ 66)), яке дозволяє прокурорам клопотати про збільшення терміну покарання для осіб, засуджених за злочин на ґрунті ненависті [301; 302].

Зокрема, Розділи 29–32 Закону про кримінальні злочини та інші порушення громадського порядку 1998 року передбачають відповідальність за конкретні правопорушення, обтяжені расовою або релігійною ознакою, за які передбачено вищі покарання, ніж за не обтяжені випадки цих правопорушень. Правопорушення вважається обтяженим расовою або релігійною ознакою для цілей статей 29–32 Закону, якщо правопорушник демонструє ворожість до жертви на основі своєї приналежності (або передбачуваної приналежності) до расової чи релігійної групи, або якщо правопорушення (повністю або частково) мотивоване расовою чи релігійною ворожістю [301].

Для всіх інших правопорушень розділ 66 Закон про винесення вироків передбачає, що суд повинен розглядати правопорушення, обтяжене расовою, релігійною, пов'язаною з інвалідністю, сексуальною орієнтацією або трансгендерною ідентичністю ворожістю як обтяжуючу обставину [302].

У зв'язку з цим має бути доведено, що жертва (або одна з них) належить до певної групи, або є докази того, що правопорушник це припускав (незалежно від того, чи було це насправді правдою); правопорушник словами, діями чи іншим шляхом продемонстрував (тобто фактично проявив або вказав) певну ворожість до жертви на основі фактичної або передбачуваної приналежності до відповідної групи; демонстрація ворожості відбулася під час або безпосередньо до чи після елемента поведінки основного правопорушення [303].

Частини 3 та 3А Закону про громадський порядок 1986 року охоплюють розпалювання ненависті за ознакою раси, релігії та сексуальної орієнтації. Розпалювання расової ненависті, що визначається посиленням на колір шкіри, расу, національність (включаючи громадянство) або етнічне чи національне походження, вважається таким, що хтось говорить або робить

щось, що є загрозливим чи образливим, і ця особа або має намір розпалювати расову ненависть, або створює ймовірність розпалювання расової ненависті. Це охоплює таку поведінку, як виголошення промови, розміщення матеріалів в Інтернеті, демонстрація плаката, постановка вистави або трансляція в ЗМІ.

Розпалювання релігійної ненависті або ненависті за ознакою сексуальної орієнтації вважається вчиненням, якщо особа використовує погрозливі слова чи поведінку, або демонструє будь-які погрозливі письмові матеріали та має намір розпалювати релігійну ненависть або ненависть за ознакою сексуальної орієнтації проти певної групи осіб. Це охоплює ту саму поведінку, що й розпалювання расової ненависті [304].

Варто також зазначити, що окрема увага приділяється правоохоронними органами питанню щодо злочинів проти людей похилого віку, незважаючи на відсутність визначення злочинів проти людей похилого віку, а також законодавства, яке дозволяє застосовувати посилення покарання.

Зокрема, в 2019 році було прийнято Політичні рекомендації щодо переслідування злочинів проти людей похилого віку, в яких зазначається, що люди похилого віку часто стають мішенню через свій вік та сприйняття їхньої вразливості. Це може мати руйнівні наслідки для жертви, оскільки вони стають мішенню через особисту характеристику.

Політичні рекомендації спрямовані на забезпечення людям похилого віку такого самого доступу до правосуддя, як і для молоді, та надання їм права голосу в системі кримінального правосуддя; виявлення злочинів, спрямованих проти людей похилого віку; визначення, де злочини проти людей похилого віку можуть перетинатися з іншими сферами, такими як домашнє насильство, насильство щодо жінок і дівчат, злочини на ґрунті ненависті та психічне здоров'я; підтримку жертв і свідків; співпрацю з поліцією, органами кримінального правосуддя, науковцями, зацікавленими сторонами громади та іншими органами задля оновлення розуміння злочинів

проти людей похилого віку і покращення реагування на них; а також підвищення обізнаності про такі злочини тощо.

У зв'язку з цим, Королівська прокурорська служба (далі – КПС) може застосовувати електронну «позначку» до злочинів проти людей похилого віку в системі управління справами, що допомагає контролювати їх протягом усього процесу судового переслідування. Це також дозволяє контролювати та публікувати дані про роботу в цих справах і виявляти існуючі тенденції та закономірності [305].

Разом з тим, з огляду на відсутність законодавчого визначення злочину проти літньої людини, також немає єдиної думки між урядовими відомствами щодо того, яка вікова межа дозволяє ідентифікувати людину як особу похилого віку. КПС визначає літню людину як «особу віком 65 років і старше», що забезпечує відповідність моніторингу та збору даних ВООЗ, а також даних програми Adult Safeguarding [305].

Також у 2012 році було опубліковано план уряду щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті – «Киньте виклик, повідомте про це, зупиніть це», який об'єднав діяльність урядових відомств (які співпрацюють з місцевими установами, волонтерськими організаціями та незалежною консультативною групою). План базується на трьох основних принципах задля досягнення довгострокової мети: запобігання злочинам на ґрунті ненависті – шляхом боротьби з установками, що лежать в їх основі, та ранньому втручанні для запобігання їх ескалації; збільшення кількості зареєстрованих випадків та доступу до підтримки – шляхом зміцнення довіри жертв і підтримки місцевих партнерств; та покращення оперативного реагування на злочини на ґрунті ненависті – шляхом кращого виявлення та ведення справ, а також ефективного реагування на правопорушників [306].

У 2014 році було оприлюднено звіт про хід виконання Плану та наведено як огляд досягнень, так і приклади тематичних досліджень, які демонструють, як робота виконується на місцевому рівні. У ньому також було висвітлено сфери, що змінилися з моменту запуску плану, та що

робиться для вирішення цих проблем. Зокрема було акцентовано на досягненні прогресу у створенні бази доказів щодо злочинів на ґрунті ненависті, покращенні реєстрації поліцією злочинів на ґрунті ненависті за п'ятьма напрямками моніторингу – інвалідність, раса, релігія/переконання, сексуальна орієнтація та трансгендерна ідентичність. Також указано на потребу у вирішенні проблеми недостатнього повідомлення про злочини через відмінність у даних поліції та результатах опитування щодо злочинності в Англії та Уельсі у 2011/12 і 2012/13 роках [307].

У липні 2016 року було представлено План уряду Великої Британії щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті: Дія проти ненависті. У цьому документі викладено програму дій уряду Великої Британії щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті до травня 2020 року. План дій було переглянуто у 2018 році з тим, щоб забезпечити виконання зобов'язань, передбачених у ньому, належним чином.

Таким чином, у жовтні 2018 року було запущено оновлену міжурядову стратегію – «Дії проти ненависті: План уряду Великої Британії щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті», яка окреслює оновлені дії, що вживаються урядом.

У Шотландії злочин на ґрунті ненависті визначається як поведінка, яка є одночасно злочинною та ґрунтується на упередженнях. Закон визнає злочин на ґрунті ненависті, заснований на упередженнях до груп за такими ознаками: інвалідність; раса; релігія; сексуальна орієнтація; вік та трансгендерна ідентичність.

Зокрема, Закон про злочини на ґрунті ненависті та громадський порядок (Шотландія) (далі – Закон 2021 р.) був прийнятий парламентом Шотландії у 2021 році та введений в дію 1 квітня 2024 року. Закон модернізує, консолідує і розширює чинне законодавство про злочини на ґрунті ненависті в Шотландії та спрямований на забезпечення кращого захисту для тих, хто є жертвою злочинів на ґрунті ненависті. Закон зберігає та закріплює чинні законодавчі заходи захисту від злочинів, обтяжених

упередженням щодо інвалідності, раси, релігії, сексуальної орієнтації та трансгендерної ідентичності – це однакові характеристики злочинів на ґрунті ненависті по всій Великій Британії – та додає вік як нову характеристику.

Крім того, Закон 2021 р. вводить нові правопорушення «розпалювання ненависті», які криміналізують загрозливу або образливу поведінку та поширення загрозливих чи образливих матеріалів, спрямованих на розпалювання ненависті проти групи людей через те, що вони володіють або мають вищезазначені конкретні характеристики; розділяє попереднє визначення трансгендерної ідентичності, яке включало термін «інтерсексуальність», на окремі групи – трансгендерність та варіації статевих характеристик тепер є окремими характеристиками [308].

Закон також вимагає щорічну публікацію інформації про зареєстровані поліцією злочини на ґрунті ненависті та дані про вироки, а також, де це можливо, з більшою деталізацією [309].

Для підтримки впровадження Закону 2021 р. уряд Шотландії 24 березня 2023 року опублікував нову Стратегію боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті. Стратегія визначає бачення Шотландії, де кожен живе вільним від ненависті та упереджень, а громади мають можливості, є інклюзивними та безпечними. Вона передбачає низку зобов'язань, включаючи забезпечення посиленої підтримки жертв, покращення даних і доказів, розробку ефективних підходів до запобігання [310].

У Стратегії сформульовано 3 основні мети: 1. До жертв злочинів на ґрунті ненависті ставляться справедливо, співчутливо та з урахуванням травми, при цьому їхня безпека і одужання є пріоритетом; 2. Природа, характеристики та масштаби злочинів на ґрунті ненависті в Шотландії краще зрозуміліші; 3. Громади наділені повноваженнями, інклюзивні та безпечні, а основні причини злочинів на ґрунті ненависті долаються.

Для підтримки цих цілей визначено 14 зобов'язань, які реалізуються у співпраці з низкою партнерів. Вони встановлюють стратегічні пріоритети боротьби з ненавистю та упередженнями в Шотландії протягом наступних

років, але, що надзвичайно важливо, дають гнучкість у реагуванні на нові проблеми в міру їх виникнення [311].

Також 31 грудня 2024 року в Ірландії набув чинності Закон про кримінальне правосуддя (злочини на ґрунті ненависті) [312]. Нове законодавство передбачає посилення термінів ув'язнення за певні злочини, якщо доведено, що вони були скоєні на ґрунті ненависті, або якщо ненависть продемонстрована. Наприклад, законодавство гарантує, що напад, обтяжений ненавистю, або пошкодження майна, обтяжене ненавистю, тягне за собою суворіші терміни ув'язнення [313]. При цьому розпалювання ненависті та мова ворожнечі кваліфікуються окремо як злочини згідно із Законом про заборону підбурювання до ненависті 1989 року, який залишається чинним.

На інституційному рівні важливий внесок у протидію злочинам на ґрунті ненависті здійснює Королівська прокурорська служба (CPS). Служба відіграє важливу роль у низці ініціатив Системи кримінального правосуддя (CJS), що контролюються Радою зі стратегії боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті (міжвідомчою радою, відповідальною за контроль прогресу). Служба співпрацює з поліцією, щоб зрозуміти причини зменшення кількості повідомлень про злочини на ґрунті ненависті, які поліція їй подає, а також покращує розслідування та звітність про вказані злочини.

CPS також робить внесок у підгрупу Ради зі стратегії боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, яка зосереджується на жертвах, включаючи визнання та звітність про злочини на ґрунті ненависті, підтримку жертв та виявлення будь-яких прогалин у положеннях; співпрацює з Міністерством юстиції, щоб забезпечити систематичне ведення судами реєстрації підвищення термінів покарання у всіх випадках, коли підсудний визнаний винним у злочині на ґрунті ненависті; продовжує співпрацювати з іншими партнерами для покращення збору даних тощо [314].

У 2007 році для консультування урядової програми боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті була створена Незалежна консультативна група з питань злочинів на ґрунті ненависті. Незалежна консультативна група

(далі – НКГ) надає незалежні та обґрунтовані консультації партнерам щодо стратегії, політики, рекомендацій і оперативних заходів, пов'язаних зі злочинами на ґрунті ненависті, напруженістю в громадах та пов'язаними з ними викликами, з метою: запобігання злочинам на ґрунті ненависті шляхом боротьби з установками, поведінкою і обставинами, що лежать в їх основі, та розробки стратегій раннього втручання для обмеження ескалації інцидентів; збільшення кількості повідомлень та доступу до підтримки шляхом зміцнення довіри і впевненості всередині громад та між ними, підтримки місцевих партнерств; сприяння найкращим практикам реагування на злочини на ґрунті ненависті з боку поліцейських органів; підвищення обізнаності щодо масштабів, характеру та впливу злочинів на ґрунті ненависті, навчання і захисту всіх громад, які постраждали від злочинів на ґрунті ненависті тощо.

Компетенція групи стосується всіх форм злочинів на ґрунті ненависті, хоча вона може зосередити свої зусилля на задоволенні потреб тих, хто цього найбільше потребує [315].

Висновки до Розділу 3

1. Сполученими Штатами Америки прийнято низку законодавчих актів (Закон про громадянські права 1968 р., Закон про запобігання підпалам церков 1996 р., Закон про запобігання злочинам на ґрунті ненависті Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого 2009 р., Закон про злочини на ґрунті ненависті у зв'язку з COVID-19, Закон Халіда Джабари та Гізер Гейєр про національну протидію ненависті, нападам і загрозам рівності 2021 р., Закон Еммета Тілля проти лінчування 2022 р. тощо), які передбачають відповідальність за скоєння злочинів, умотивованих ненавистю до окремих груп осіб за ознакою раси, статі, кольору шкіри, релігії або національного походження, інвалідності, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності жертви. Крім того, законодавством США не тільки криміналізовано певні дії, мотивовані упередженням, за допомогою законів про злочини на ґрунті ненависті, а й передбачено можливість посилення покарання в тих випадках,

коли суд під час винесення вироку визначає поза розумним сумнівом, що підсудний навмисно атакував будь-яку особу через фактичну або сприйняту расу, колір шкіри, релігію, національне походження, етнічну приналежність, стать, гендерну ідентичність, інвалідність або сексуальну орієнтацію.

2. Законодавство США не містить юридичного визначення «мови ненависті», так само як і визначення злих ідей, грубості, непатріотичних висловлювань чи будь-якого іншого виду висловлювань, які люди можуть засуджувати. Свобода слова та преси у США перебуває під захистом Першої поправки до Конституції, відповідно, мова ненависті може бути криміналізована лише у виключних випадках, зокрема коли вона безпосередньо підбурює до злочинної діяльності, містить конкретні погрози насильством тощо. Суди поширюють цей захист на підставі того, що Перша поправка вимагає суворого захисту активних дебатів з питань суспільного значення, навіть якщо такі дебати переростають у неприємні, образливі або ненависницькі висловлювання, які викликають в інших людей почуття горя, гніву чи страху. Відповідно до існуючої судової практики (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black* тощо), мова ненависті може бути криміналізована лише тоді, коли вона безпосередньо підбурює до неминучої злочинної діяльності, містить конкретні погрози насильства, спрямовані проти особи чи групи осіб.

3. У США було створено органи та інституції (Міністерство юстиції, Федеральне бюро розслідувань, Відділ громадянських прав тощо), діяльність яких спрямована, серед іншого, на запобігання та боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті шляхом проведення розслідування і переслідування, а також надання підтримки жертвам та їхнім родинам. У структурі Міністерства юстиції функціонує Відділ громадянських прав, який працює над захистом громадянських і конституційних прав усіх осіб у США та забезпечує дотримання федеральних законів, що забороняють дискримінацію. Роботу Відділу забезпечують 11 секцій, серед яких Кримінальна секція – єдиний компонент, який займається кримінальними злочинами. Злочини на ґрунті

ненависті є найвищим пріоритетом Федерального бюро розслідувань через їхній руйнівний вплив на сім'ї та громади. У межах своєї відповідальності за захист громадянських прав американського народу Бюро вживає низку заходів для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті як-от: слідча діяльність, підтримка правоохоронних органів, робота з громадськістю, навчання тощо. Також співпрацює з органами влади штатів, місцевими та плеємінними органами під час розслідувань.

4. Канадське законодавство передбачає відповідальність за пропагування геноциду або його заохочення (ст. 318 (1) КК Кодексу Канади), публічне розпалювання ненависті, умисне поширення ненависті, умисне пропагування антисемітизму (ст. 319 (1) КК Канади), умисне пошкодження майна, якщо воно мотивоване упередженням, забобоном або ненавистю за захищеними ознаками (ст. 430 (4.1) КК Канади), а також можливість збільшення покарання з урахуванням обтяжуючих обставин, до яких віднесено умотивованість упередженням, забобоном або ненавистю (ст. 718 КК Канади). У 2024 році було оприлюднено Законопроект про онлайн-шкоду (Online Harms Act), який покладає на онлайн-платформи відповідальність за боротьбу зі шкідливим контентом та створення безпечнішого онлайн-простору. Законопроект передбачає внесення змін до Кримінального кодексу в частині збільшення максимальних термінів ув'язнення та нового злочину на ґрунті ненависті тощо та Канадського закону про права людини. Законопроект викликав напружену громадську дискусію, яка, в основному, зосередилася на суперечливих змінах до Кримінального кодексу та Закону про права людини. Крім того, було прийнято низку стратегічних документів, які формують довгострокові плани держави щодо подолання дискримінаційних практик та протидії злочинам на ґрунті ненависті.

5. У Федеративній Республіці Німеччина вироблено одну з найсуворіших у світі систем протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті. Ця система являє собою багатогранний підхід, що поєднує жорстке законодавство, діяльність спеціалізованих правоохоронних установ

та освітні ініціативи. Важливим кроком у протидії мові ненависті стало прийняття в 2017 році Закону про правозастосування в мережі, який зобов'язує соціальні мережі видаляти контент, що є «явно незаконним», протягом 24 годин після отримання скарги користувача та високі штрафи за такі порушення. Закон піддавався критиці як неконституційний, зокрема щодо порушення свободи слова, та як «незручний» для користувачів, щодо механізму подання скарг. Попри це, країна продовжує стикатися зі зростанням політично вмотивованих злочинів, які включають і злочини на ґрунті ненависті, що вимагає постійної адаптації та вдосконалення методів боротьби.

6. Важливу увагу держави приділяють питанню збору статистики щодо злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі, що дозволяє правоохоронним органам зрозуміти масштаб проблеми в громаді та спрямувати ресурси на запобігання і реагування на напади, засновані на упередженості та ненависті. Зокрема, в США була заснована Програма єдиної системи звітності про злочини UCR, яка генерує достовірну статистику для використання правоохоронними органами. Сукупні дані про злочини на ґрунті ненависті, зібрані для кожного інциденту, включають: мотивацію упередження, жертв, правопорушників, тип місця розташування, юрисдикцію. У Німеччині поліція збирає загальнонаціональні дані про політично вмотивовані злочини, в тому числі злочини на ґрунті ненависті. Діяння відноситься до однієї з 11 категорій: антисемітизм, «антициганізм», інвалідність, ксенофобія, соціальний статус, расизм, релігія, сексуальна орієнтація, злочин проти жінок, гендерна ідентичність, антихристиянська, антиісламська, ксенофобська, антинімецька та проти іншої етнічної приналежності.

7. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії розроблено ряд законодавчих актів, якими передбачено відповідальність за вчинення злочинів обумовлених ненавистю (Закон про кримінальні злочини та інші порушення громадського порядку 1998 р., Закон про винесення

вироків 2020 р., Закон про громадський порядок 1986 р., Закон про кримінальне правосуддя (злочини на ґрунті ненависті) 2024 р.). Законодавством, що охоплює Англію та Уельс визначено п'ять захищених ознак: раса, релігія, інвалідність, сексуальна орієнтація та транс гендерна ідентичність. Закон про злочини на ґрунті ненависті та громадський порядок Шотландії зберігає чинні заходи захисту та додає вік як нову характеристику. Законодавчо передбачено створення низки правоохоронних структурних підрозділів з компетенцією щодо протидії відповідним злочинам (Незалежна консультативна група з питань злочинів на ґрунті ненависті, Королівська прокурорська служба та ін.).

ВИСНОВКИ

1. Насильство проти груп на основі ідентичності часто передує та супроводжується мовою ненависті та/або підбурюванням до дискримінації, ненависті чи насильства. Мова ненависті є показником і пусковим механізмом геноциду та пов'язаних з ним злочинів (воєнних злочинів, злочинів проти людяності), яким необхідно запобігати. Вони не лише призводять до смертей та широкомасштабних руйнувань, але й розбивають суспільства і провокують давні рани, які важко загоїти. Важливою є протидія будь-яким формам насильства на всіх рівнях (універсальному, регіональному, національному), в діяльності всіх відповідальних осіб (високопосадовців, представників правоохоронних структур, релігійних лідерів), міжнародних і національних інституцій тощо, що є запорукою попередження вчинення злочинам на ґрунті ненависті.

2. Правовою основою ООН у цій сфері слугують положення багатосторонніх угод у галузі прав людини, що містять норми про заборону будь-яких форм дискримінації, ненависті, які є загрозою існування суспільств, визнаються протиправними та неприйнятними, спеціалізовані акти, резолюції і рекомендації статутних органів Організації. Натомість слід констатувати, що на міжнародному універсальному рівні відсутній юридично обов'язковий уніфікований договір, який би містив визначення злочинів на ґрунті ненависті.

3. Важливо зазначити, що ООН розглядає цю проблему і в аспекті підтримання культури миру, проголошеної Декларацією та Програмою Організації Об'єднаних Націй дій щодо культури миру 1999 р., яка нерозривно пов'язана з центральними цілями Статуту ООН: мирне врегулювання спорів, ліквідація расової чи релігійної дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості тощо (ст. 3). Генеральною Асамблеєю запроваджено Всесвітній тиждень міжконфесійної гармонії (резолюція A/RES/65/5) як спосіб сприяння гармонії між усіма людьми незалежно від їхнього віросповідання, Міжнародний день людського

братерства (резолюція A/RES/75/200) з метою сприяння культурі миру, задля забезпечення миру та сталого розвитку.

4. На міжнародному універсальному рівні створено інституційний механізм захисту прав людини, гарантованих «Міжнародною хартією прав людини» та спеціалізованими міжнародними договорами, складовою якого є статутні органи ООН (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Рада з прав людини та низка допоміжних (спеціалізованих) органів), посадові особи та підпорядковані їх структури (Верховний комісар з прав людини, Управління Верховного комісара у справах біженців, Управління з попередження геноциду і відповідальності за захист, Спеціальний радник ООН із запобігання геноциду), «спеціальні процедури» (Спеціальний доповідач ООН з питань свободи вираження поглядів, Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму, Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків, Спеціальний доповідач з питань свободи релігії або переконань, Робоча група з питань дискримінації щодо жінок та дівчат), спеціалізовані установи ООН, фонди (ЮНЕСКО, ВООЗ, Фонд народонаселення), договірні органи (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок), дослідницькі заклади (Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя ООН), які сприяють реалізації Стратегії та Плану дій ООН щодо боротьби з мовою ненависті; вони є взаємодоповнюючими, кожна з означених структур робить суттєвий внесок в укріплення віри в права людини і протидію мові ненависті в усіх сферах і стосовно усіх категорій осіб.

5. Спеціальні процедури, серед яких: Спеціальний доповідач з питань свободи вираження поглядів, Спеціальний доповідач з питань сучасних форм расизму, Спеціальний доповідач з питань насильства щодо жінок і дівчат, його причин і наслідків, Спеціальний доповідач з питань свободи релігії або переконань, Робоча група з питань дискримінації щодо жінок та дівчат, невпинно працюють над сприянням взаєморозумінню,

співіснуванню, недискримінації та рівності для всіх, оскільки ніхто не повинен зазнавати дискримінації з боку будь-якої держави, установи, групи осіб або особи, незалежно від того, чи є вона дискримінованою за релігією чи переконаннями або будь-якою іншою ознакою ідентичності. Спеціальні процедури сприяють недискримінації та рівності через свої візити до країн, комунікації і доповіді. Значна частина роботи спеціальних процедур спрямована на вирішення проблеми дискримінації, наприклад, шляхом виявлення першопричин, випадків, які потребують усунення, та внесення змін до законів і політики, які можуть сприяти цьому. Спеціальні процедури закликають до активізації зусиль для сприяння свободі релігії і переконань, сприяння міжкультурному діалогу та взаєморозумінню, захисту релігійних меншин і боротьби з мовою ненависті, водночас дотримуючись свободи думки та вираження поглядів.

6. Суттєву роль у захисті осіб, постраждалих від злочинів, обумовлених ненавистю, відіграють договірні органи з прав людини – комітети незалежних експертів, які контролюють виконання основних міжнародних договорів з прав людини (Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок тощо). Держави-учасниці договорів зобов'язані вживати заходів для забезпечення того, щоб кожен у державі міг користуватися правами, викладеними у відповідному договорі та забезпечити можливість постраждалим звернутися за захистом до відповідної інституції у разі порушення їх прав.

7. Серед спеціалізованих установ слід зазначити щодо діяльності ЮНЕСКО, яка протидіє мові ненависті за допомогою освіти та медійно-інформаційної грамотності, просуває міжнародні стандарти свободи вираження поглядів для усунення корінних причин мови ненависті та надає підтримку країнам у розробці ефективних заходів реагування, в тому числі шляхом сприяння нарощуванню потенціалу регулюючих органів і судових органів, а також підвищення прозорості діяльності Інтернет-компаній.

ЮНЕСКО надає платформу та рамки для участі всіх зацікавлених сторін у міжнародних дискусіях з питань політики доступу до інформації в цифрову епоху, оскільки вона розширює права та можливості людей, забезпечує можливість прийняття обґрунтованих рішень, стимулює інновації і сприяє інклюзивності та соціальному прогресу. ВООЗ докладає суттєвих зусиль з протидії насильству, як складової мови ненависті, акцентуючи увагу на проблемних аспектах, та пропонуючи шляхи викорінення. Відділ із запобігання насильству (PVL) ВООЗ зосереджується на запобіганні міжособистісному насильству в усіх його формах, з акцентом на запобіганні насильству щодо дітей. Він розробляє докази, норми та стандарти, включаючи інструменти впровадження; розбудовує національний потенціал для вирішення цих проблем; та сприяє глобальній адвокації.

8. Міжрегіональний науково-дослідний інститут злочинності та правосуддя Організації Об'єднаних Націй (UNICRI) працює над зміцненням стійкості громад та інституцій для захисту окремих осіб і вразливих груп населення, зміцнення соціальної згуртованості та розробки ефективних стратегій щодо запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству, вирішення факторів вразливості та розширення прав і можливостей жінок. UNICRI приділяє особливу увагу запобіганню насильницькому екстремізму в контексті забезпечення прав жінок, миру і безпеки. Ключовими напрямками діяльності UNICRI є: рушійні сили радикалізації та насильницького екстремізму для молоді; дискримінація за гендерною ознакою та насильницький екстремізм; реабілітація і реінтеграція правопорушників, що скоюють насильницькі екстремістські злочини; роль спорту у запобіганні насильницькому екстремізму.

9. Протидія мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті вимагає насамперед моніторингу й аналізу для повного розуміння їх динаміки. Моніторинг та аналіз мови ворожнечі є пріоритетом для багатьох структур ООН, включаючи ЮНЕСКО. Моніторингові заходи повинні стати

невід'ємною складовою функціонування національних правоохоронних структур.

10. Пріоритетна роль у протидії мові ворожнечі і злочинам на ґрунті ненависті відводиться освіті, оскільки саме з її допомогою можливо донести до представників політичних еліт, органів влади усіх рівнів, правоохоронних органів, громад, населення, різних соціальних груп тощо про існуючі правові стандарти в галузі прав людини, необхідність дотримання елементарних прав, і про катастрофічні наслідки розпалювання ненависті на усіх рівнях, серед різних категорій осіб. Мова ворожнечі в Інтернеті може здаватися особливо важкою для контролю, але уряди, громадянське суспільство та окремі особи повинні вживати заходів, зокрема використовуючи можливості освіти, щоб протистояти їй. Вирішення цієї проблеми з освітньої точки зору передбачає посилення політики та ініціатив із конкретними заходами для боротьби з мовою ненависті, допомоги людям у розвитку критичного мислення і становлення активними громадянами, які підтримують мир та права людини.

11. На міжнародному регіональному рівні докладаються зусилля щодо розробки правової основи у протидії мові ненависті і злочинам на ґрунті ненависті, які ґрунтуються на загальновизнаних універсальних міжнародних стандартах у галузі прав людини та положеннях загальних регіональних угод. Зокрема, що стосується Ради Європи, до таких актів слід віднести: Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Європейську соціальну хартію (переглянута) (1996 р.), Європейську хартію регіональних мов або мов меншин (1992 р.), Рамкову конвенцію про захист національних меншин (1995 р.), Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи (2003 р.), Другий додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо посиленої співпраці та розкриття електронних доказів (2022 р.), Конвенцію про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та

боротьбу з ними 2011 р.; серед стратегічних актів слід зазначити Стратегію гендерної рівності на 2024–2029 роки. Організація також розробляє спеціалізовані стандарти протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті, різним формам нетерпимості, серед яких: Рекомендація CM/Rec(2019)1 щодо запобігання сексизму та боротьби з ним, Рекомендація CM/Rec (2022) 16 щодо боротьби з мовою ненависті, Рекомендація CM/Rec (2024)4) щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті, Рекомендація CM/Rec(2024)1 щодо рівності жінок і дівчат з-поміж ромів і кочівників тощо. Слід також вказати, що Рада Європи докладає зусиль для популяризації стандартів шляхом розробки онлайн курсів та запровадження тематичних кампаній.

12. У межах Ради Європи також функціонує розгалужена інституційна система забезпечення прав і свобод людини загалом та протидії дискримінації і ненависті зокрема, невід’ємною складовою якої є статутні органи Організації, посадові особи, договірні органи. Так, запобігання мові ненависті та боротьби з нею є важливим напрямком роботи Комісара Ради Європи з прав людини, діяльність якого зосереджена на таких основних напрямках: робота з країнами, тематична діяльність та підвищення обізнаності про права людини. Конгрес місцевих та регіональних влад зосередився на питанні мови ненависті шляхом підтримання дослідницьких проєктів (наприклад, «Контрфейк»), запровадження програм (наприклад, програма «Міжкультурні міста»), проведення тематичних дебатів, розробки навчальних матеріалів для міст і місцевих політиків щодо альтернативних наративів та інклюзивної комунікації тощо. Міжурядові комітети є основним інструментом для розробки спільних політичних інструментів і правових стандартів, таких як договори та рекомендації, таким чином підтримуючи держави-члени у побудові спільного панєвропейського правового простору, передбаченні та вирішенні проблем у сферах прав людини, демократії та верховенства права. Вони посилюють співпрацю між державами-членами шляхом обміну знаннями та передовим досвідом, а також аналізу спільних і

нових проблем. Серед таких структур слід вказати: Керівний комітет з прав людини, Комісію з гендерної рівності, Керівний комітет з питань боротьби з дискримінацією, різноманітності та інклюзії, Комітет експертів з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та самовираження, а також статевих характеристик, Комітет експертів з питань штучного інтелекту, рівності та дискримінації, Комітет експертів з питань злочинів на ґрунті ненависті). Договірні органи: Європейська комісія проти расизму та нетерпимості, Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин тощо, уповноважені забезпечувати виконання державами-учасницями приписів відповідних угод, складають єдину інституційну систему, що має за мету забезпечення прав і свобод людини.

13. Невід’ємною складовою інституційного механізму захисту прав людини Ради Європи є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – міжнародний судовий орган, створений на підставі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Суд відіграє важливу роль у протидії мові ненависті, встановлюючи баланс між свободою вираження поглядів та необхідністю захисту прав інших осіб та суспільної згуртованості. Судова практика ЄСПЛ виходить з презумпції свободи вираження поглядів, хоча право на свободу вираження поглядів не належить до абсолютних прав, гарантованих ЄСПЛ. Не всі форми висловлювання захищені правом на свободу вираження поглядів – заяви, що підбурюють до насильства, дискримінації чи ненависті за ознакою раси, етнічної чи національної приналежності, мають бути заборонені. ЄСПЛ визнає, що в демократичному та плюралістичному суспільстві необхідно запобігати або санкціонувати форми висловлювання, які підбурюють, заохочують, підтримують або виправдовують ненависть чи насильство на основі нетерпимості.

14. У межах ЄС також здійснюється активна діяльність у розробці правового підґрунтя з протидії злочинам на ґрунті ненависті і мові ненависті. ЄС ухвалив законодавство для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті та

забезпечення доступу жертв до правосуддя і відшкодування збитків відповідно до установчих актів ЄС. Зокрема, стаття 82(2) (с) Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) уповноважує Європейський парламент і Раду встановити мінімальні правила, що стосуються прав жертв злочинів з метою сприяння взаємному визнанню вироків і судових рішень, а також поліцейській і судовій співпраці у кримінальних справах із транскордонним аспектом. Хартія основних прав ЄС надає кожному, чиї права та свободи, гарантовані Союзом, порушено, право на ефективний засіб правового захисту в суді (стаття 47, Розділ VI) та забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою (стаття 21, Розділ III: Рівність). Ключовими законодавчими спеціалізованими актами ЄС у цій сфері є Рамкове рішення 2008/913/JHA 2008 року про боротьбу з деякими формами і проявами расизму та ксенофобії засобами кримінального права, Директива 2012/29/ЄС про права жертв та низка законодавчо пов'язаних з Директивою 2012/29/ЄС актів (наприклад, Директива 2011/93/ЄС про боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, що замінює Рамкове рішення Ради 2004/68/JHA; Директива 2024/1385/ ЄС про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством тощо). На особливу увагу заслуговують стратегічні акти ЄС, які містять конкретні приписи яких має дотримуватися Союз і держави-члени. Наочним прикладом слугує підписання ЄС Стамбульської конвенції 2011 р. на виконання Стратегії гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.). У 2025 році прийнято переглянутий Кодекс поведінки щодо протидії незаконній мові ненависті онлайн +, який прагне запобігти та вирішити розповсюдження нелегальної мови ненависті на онлайн-платформах через зобов'язання у сферах умов, часу перегляду повідомлень, прозорості помірних дій, співпраці багатоцільових зацікавлених сторін та підвищення обізнаності.

15. Задля ефективної діяльності Союзу та співпраці держав-членів у боротьбі з мовою ненависті в межах ЄС функціонує низка агентств, органів

та інститутів. Зокрема: 1. Група високого рівня з протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті уповноважена налагоджувати співпрацю та здійснювати координацію між Комісією і державами-членами або зацікавленими сторонами з питань, що стосуються імплементації законодавства, програм і політики Союзу у сфері протидії мові ненависті та злочинам на ґрунті ненависті; сприяти обміну досвідом та передовою практикою у цьому напрямку. 2. Робоча група з питань звітності, реєстрації та збору даних про злочини на ґрунті ненависті діє в синергії з іншими напрямками роботи в рамках Групи високого рівня, розробляє ключові керівні принципи звітності про злочини на ґрунті ненависті, покращення реєстрації злочинів на ґрунті ненависті; збірки позитивних практик боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті тощо. 3. Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав (FRA) як посередник Робочої групи, надає технічну допомогу національним органам влади для покращення реєстрації злочинів на ґрунті ненависті та збору даних, а також підтримує держави-члени у заохоченні звітності про злочини на ґрунті ненависті та покращенні міжвідомчої співпраці і співпраці з організаціями громадянського суспільства. Зважаючи на ту обставину, що важливим напрямком діяльності FRA є моніторинг ситуації, пов'язаної з правами жертв, що сприяє просуванню і захисту їх прав, у тому числі і жертв злочинів на ґрунті ненависті, в звітах FRA щодо злочинів на ґрунті ненависті представлені перспективні події в ЄС та визначені інституційні передумови, необхідні для розробки ефективної політики боротьби з означеною категорією правопорушень; пропонуються важливі польові висновки, які можуть допомогти посилити зусилля щодо розширення прав і можливостей жертв злочинів. 4. Підгрупа з даних про рівність здійснює підтримку держав-членів у їхніх зусиллях щодо покращення збору та використання даних про рівність; розробляє керівні принципи, збірки передових практик тощо для підтримки держав-членів у їх діяльності в означеному напрямку. 5. Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) проводить незалежні дослідження та

поширює передовий досвід для сприяння гендерній рівності та ліквідації дискримінації за гендерною ознакою.

16. Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у правоохоронній сфері (Європол), як правоохоронна структура Союзу, має позитивну практику попередження і протидії мові ненависті. Європол запровадив загальноєвропейський день спільних дій, спрямований на боротьбу з расистською та ксенофобською мовою ненависті в Інтернеті – День реферальної дії (RAD) в межах якого проводяться операції у тісній співпраці з національними структурами держав-членів ЄС, що мають за мету: запобігти поширенню злочинів на ґрунті ненависті, расизму та ксенофобії в Інтернеті; підвищити обізнаність окремих осіб та груп про те, що Всесвітня мережа не є правовим вакуумом; надати чіткий сигнал особам, які поширюють насильницьку ненависть в Інтернеті, що їхні протиправні дії, направлені на розпалювання ворожнечі, ненависті, дискримінації тощо дії будуть виявлені; сприяти збору даних (інформації) задля забезпечення доказової бази розслідування протиправних злочинних дій тощо.

17. У реалізації політики ОБСЄ з протидії злочинам на ґрунті ненависті значну роль відіграє Бюро з демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ), яке: допомагає державам-учасникам розробляти та впроваджувати законодавство, що ефективно бореться зі злочинами на ґрунті ненависті; підтримує державних службовців у проєктуванні та розробці механізмів моніторингу і збору даних про злочини на ґрунті ненависті; проводить навчання, яке збільшує потенціал систем кримінального правосуддя держав-учасниць (навчання співробітників правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті; навчання для покращення навичок прокурорів у розумінні, розслідуванні та судовому переслідуванні злочинів на ґрунті ненависті); сприяє державам-учасникам та громадянському суспільству у створенні структур, механізмів співробітництва й інструментів, необхідних для забезпечення захисту жертв злочинів на ґрунті ненависті, повного доступу до правосуддя та отримання

необхідної їм спеціалізованої підтримки; працює над підтримкою держав-учасниць, які взяли на себе зобов'язання просувати освітні програми, що протидіють нетерпимості і сприяють взаємній повазі та розумінню.

18. Розробка правової основи в галузі захисту прав і свобод людини є невід'ємною складовою функціонування й інших регіональних міжнародних організацій, зокрема ОАД, у межах якої прийнято низку міжнародних документів, що стали основою регіональної системи просування та захисту прав людини, відомої як Міжамериканська система захисту прав людини. Складовою системи є: Американська декларація прав та обов'язків людини, Американська конвенція з прав людини та додаткові протоколи до неї, Міжамериканська конвенція про запобігання катуванням та покарання за них, Міжамериканська конвенція про насильницьке зникнення осіб та Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок; а також Правила процедури та статuti її органів. Крім того, за допомогою цієї Системи було створено два органи з метою захисту прав людини: Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини.

19. Африканський Союз забезпечив впровадження різних договорів та політик для забезпечення належного управління, а також захисту громадянських свобод і збереження прав африканських громадян. Договори АС про права людини включають Африканську хартію прав та добробуту дитини, Африканську хартію прав людини і народів, Протокол до Африканської хартії прав людини і народів щодо прав жінок в Африці, Африканську хартію молоді та Конвенцію Африканського Союзу про захист та допомогу внутрішньо переміщеним особам в Африці. Стратегічний документ АС – Порядок денний 2063 передбачає континент, на якому існує універсальна культура належного управління, демократичних цінностей, гендерної рівності та поваги до прав людини, справедливості і верховенства права. АС створено судові, правозахисні та правові органи задля підтримки впровадження належного управління і поваги до прав людини на континенті,

серед них: 1. Африканська комісія з прав людини і народів (ACHPR), яка уповноважена виконувати такі основні функції: просування прав людини і народів; захист прав людини і народів; тлумачення Африканської хартії прав людини і народів. 2. Африканський суд з прав людини і народів, який наділений юрисдикцією щодо всіх справ та спорів, переданих йому, щодо тлумачення та застосування: Африканської хартії прав людини і народів, Протоколу про створення Суду, Установчого акта АС, договорів АС та всіх допоміжних правових документів Африканської хартії прав та добробуту дитини, Протоколу до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці, інших договорів або документів з прав людини, ратифікованих відповідною державою-учасницею, та з будь-якого питання міжнародного права. Суд доповнює та посилює функції Африканської комісії з прав людини і народів. На відміну від АCHPR, яка може приймати лише рекомендаційні рішення, рішення Суду є обов'язковими для виконання та можуть включати накази про компенсацію або відшкодування збитків.

20. Сполученими Штатами Америки прийнято низку законодавчих актів (Закон про громадянські права 1968 р., Закон про запобігання підпалам церков 1996 р., Закон про запобігання злочинам на ґрунті ненависті Метью Шепарда і Джеймса Берда-молодшого 2009 р., Закон про злочини на ґрунті ненависті у зв'язку з COVID-19, Закон Халіда Джабари та Гізер Гейер про національну протидію ненависті, нападам і загрозам рівності 2021 р., Закон Еммета Тілля проти лінчування 2022 р. тощо), які передбачають відповідальність за скоєння злочинів, умотивованих ненавистю до окремих груп осіб за ознакою раси, статі, кольору шкіри, релігії або національного походження, інвалідності, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності жертви. Крім того, законодавством США не тільки криміналізовано певні дії, мотивовані упередженням, за допомогою законів про злочини на ґрунті ненависті, а й передбачено можливість посилення покарання в тих випадках, коли суд під час винесення вироку визначає поза розумним сумнівом, що підсудний навмисно атакував будь-яку особу через фактичну або сприйняту

расу, колір шкіри, релігію, національне походження, етнічну приналежність, стать, гендерну ідентичність, інвалідність або сексуальну орієнтацію.

21. Законодавство США не містить юридичного визначення «мови ненависті», так само як і визначення злих ідей, грубості, непатріотичних висловлювань чи будь-якого іншого виду висловлювань, які люди можуть засуджувати. Свобода слова та преси у США перебуває під захистом Першої поправки до Конституції, відповідно, мова ненависті може бути криміналізована лише у виключних випадках, зокрема коли вона безпосередньо підбурює до злочинної діяльності, містить конкретні погрози насильством тощо. Суди поширюють цей захист на підставі того, що Перша поправка вимагає суворого захисту активних дебатів з питань суспільного значення, навіть якщо такі дебати переростають у неприємні, образливі або ненависницькі висловлювання, які викликають в інших людей почуття горя, гніву чи страху. Відповідно до існуючої судової практики (*Chaplinsky v. New Hampshire*, *Snyder v. Phelps*, *Virginia v. Black* тощо), мова ненависті може бути криміналізована лише тоді, коли вона безпосередньо підбурює до неминучої злочинної діяльності, містить конкретні погрози насильства, спрямовані проти особи чи групи осіб.

22. У США було створено органи та інституції (Міністерство юстиції, Федеральне бюро розслідувань, Відділ громадянських прав тощо), діяльність яких спрямована, серед іншого, на запобігання та боротьбу зі злочинам на ґрунті ненависті шляхом проведення розслідування і переслідування, а також надання підтримки жертвам та їхнім родинам. У структурі Міністерства юстиції функціонує Відділ громадянських прав, який працює над захистом громадянських і конституційних прав усіх осіб у США та забезпечує дотримання федеральних законів, що забороняють дискримінацію. Роботу Відділу забезпечують 11 секцій, серед яких Кримінальна секція – єдиний компонент, який займається кримінальними злочинами. Злочини на ґрунті ненависті є найвищим пріоритетом Федерального бюро розслідувань через їхній руйнівний вплив на сім'ї та

громади. У межах своєї відповідальності за захист громадянських прав американського народу Бюро вживає низку заходів для боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті як-от: слідча діяльність, підтримка правоохоронних органів, робота з громадськістю, навчання тощо. Також співпрацює з органами влади штатів, місцевими та плеємінними органами під час розслідувань.

23. Канадське законодавство передбачає відповідальність за пропагування геноциду або його заохочення (ст. 318 (1) КК Кодексу Канади), публічне розпалювання ненависті, умисне поширення ненависті, умисне пропагування антисемітизму (ст. 319 (1) КК Канади), умисне пошкодження майна, якщо воно мотивоване упередженням, забобою або ненавистю за захищеними ознаками (ст. 430 (4.1) КК Канади), а також можливість збільшення покарання з урахуванням обтяжуючих обставин, до яких віднесено умотивованість упередженням, забобою або ненавистю (ст. 718 КК Канади). У 2024 році було оприлюднено Законопроект про онлайн-шкоду (Online Harms Act), який покладає на онлайн-платформи відповідальність за боротьбу зі шкідливим контентом та створення безпечнішого онлайн-простору. Законопроект передбачає внесення змін до Кримінального кодексу в частині збільшення максимальних термінів ув'язнення та нового злочину на ґрунті ненависті тощо та Канадського закону про права людини. Законопроект викликав напружену громадську дискусію, яка, в основному, зосередилася на суперечливих змінах до Кримінального кодексу та Закону про права людини. Крім того, було прийнято низку стратегічних документів, які формують довгострокові плани держави щодо подолання дискримінаційних практик та протидії злочинам на ґрунті ненависті.

24. У Федеративній Республіці Німеччина вироблено одну з найсуворіших у світі систем протидії мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті. Ця система являє собою багатогранний підхід, що поєднує жорстке законодавство, діяльність спеціалізованих правоохоронних установ та освітні ініціативи. Важливим кроком у протидії мові ненависті стало

прийняття в 2017 році Закону про правозастосування в мережі, який зобов'язує соціальні мережі видаляти контент, що є «явно незаконним», протягом 24 годин після отримання скарги користувача та високі штрафи за такі порушення. Закон піддавався критиці як неконституційний, зокрема щодо порушення свободи слова, та як «незручний» для користувачів, щодо механізму подання скарг. Попри це, країна продовжує стикатися зі зростанням політично вмотивованих злочинів, які включають і злочини на ґрунті ненависті, що вимагає постійної адаптації та вдосконалення методів боротьби.

25. Важливу увагу держави приділяють питанню збору статистики щодо злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі, що дозволяє правоохоронним органам зрозуміти масштаб проблеми в громаді та спрямувати ресурси на запобігання і реагування на напади, засновані на упередженості та ненависті. Зокрема, в США була заснована Програма єдиної системи звітності про злочини UCR, яка генерує достовірну статистику для використання правоохоронними органами. Сукупні дані про злочини на ґрунті ненависті, зібрані для кожного інциденту, включають: мотивацію упередження, жертв, правопорушників, тип місця розташування, юрисдикцію. У Німеччині поліція збирає загальнонаціональні дані про політично вмотивовані злочини, в тому числі злочини на ґрунті ненависті. Діяння відноситься до однієї з 11 категорій: антисемітизм, «антициганізм», інвалідність, ксенофобія, соціальний статус, расизм, релігія, сексуальна орієнтація, злочин проти жінок, гендерна ідентичність, антихристиянський, антиісламська, ксенофобська, антинімецька та проти іншої етнічної приналежності.

26. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії розроблено ряд законодавчих актів, якими передбачено відповідальність за вчинення злочинів обумовлених ненавистю (Закон про кримінальні злочини та інші порушення громадського порядку 1998 р., Закон про винесення вироків 2020 р., Закон про громадський порядок 1986 р., Закон

про кримінальне правосуддя (злочини на ґрунті ненависті) 2024 р.). Законодавством, що охоплює Англію та Уельс визначено п'ять захищених ознак: раса, релігія, інвалідність, сексуальна орієнтація та трансгендерна ідентичність. Закон про злочини на ґрунті ненависті та громадський порядок Шотландії зберігає чинні заходи захисту та додає вік як нову характеристику. Законодавчо передбачено створення низки правоохоронних структурних підрозділів з компетенцією щодо протидії відповідним злочинам (Незалежна консультативна група з питань злочинів на ґрунті ненависті, Королівська прокурорська служба та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UN action against hate speech. URL: <https://www.un.org/en/hate-speech/united-nations-and-hate-speech/role-of-the-un> (дата звернення: 24.11.2024).
2. Charter of the United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1> (дата звернення: 20.12.2024).
3. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. (21 December 1965 UN General Assembly resolution 2106 (XX)). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial> (дата звернення: 02.03.2025).
4. International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (дата звернення: 17.05.2025).
5. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (дата звернення: 27.12.2024).
6. United Nations: Introduction to the Committee. URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/introduction-committee> (дата звернення: 20.05.2025).
7. Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-all-forms-intolerance-and-discrimination> (дата звернення: 30.03.2025).
8. Declaration and Programme of Action. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Durban_text_en.pdf (дата звернення: 06.03.2025).

9. Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_draft_outcome.pdf (дата звернення: 14.04.2025).

10. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 12.12.2024).

11. Plan of Action for Religious Leaders and Actors to Prevent Incitement to Violence that Could Lead to Atrocity Crimes. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/publications-and-resources/Plan_of_Action_Religious-rev5.pdf (дата звернення: 11.03.2025).

12. United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf
https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf (дата звернення: 20.11.2024).

13. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression A/74/486. URL: <https://docs.un.org/en/A/74/486> (дата звернення: 07.03.2025).

14. Мартюхіна Н.О. Гендерна ідентичність у практиці міжнародних правозахисних органів. *Актуальні проблеми міжнародного права*: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 березня 2023 року): збірник матеріалів. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 155-157.

15. Femicides in 2023 Global estimates of intimate partner/family member femicides. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2024-11/femicides-in-2023-global-estimates-of-intimate-partner-family-member-femicides-en.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).

16. Resolution adopted by the General Assembly 68/191. Taking action against gender-related killing of women and girls. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/450/91/PDF/N1345091.pdf?OpenElement> (дата звернення: 13.11.2024).

17. Мартюхіна Н. О. Діяльність Організації Об'єднаних Націй щодо протидії гендерно зумовленим злочинам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 80, Ч. 2. 2023. С. 342-347.

18. 75/309. Promoting interreligious and intercultural dialogue and tolerance in countering hate speech. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/75/309> (дата звернення: 10.04.2025).

19. 53/243. Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/53/243> (дата звернення: 28.05.2025).

20. Constitution of UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution> (дата звернення: 05.05.2025).

21. 65/5. World Interfaith Harmony Week. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/65/5> (дата звернення: 03.05.2025).

22. 67/104. Promotion of interreligious and intercultural dialogue, understanding and cooperation for peace. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/67/104> (дата звернення: 30.05.2025).

23. 75/200. International Day of Human Fraternity. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/75/200> (дата звернення: 02.01.2025).

24. 76/69. Promotion of interreligious and intercultural dialogue, understanding and cooperation for peace. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/76/69> (дата звернення: 01.06.2025).

25. General Assembly Seventy-eighth session 48th plenary meeting. Official Records. A/78/PV.48. P. 7-8. URL: <https://docs.un.org/en/a/78/PV.48> (дата звернення: 30.05.2025).

26. Pact for the Future, Global Digital Compact and Declaration on Future Generations. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sotf-pact_for_the_future_adopted.pdf (дата звернення: 01.06.2025).

27. 49/31. Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/49/31> (дата звернення: 03.03.2025).

28. 47/21. Promotion and protection of the human rights and fundamental freedoms of Africans and of people of African descent against excessive use of force and other human rights violations by law enforcement officers through transformative change for racial justice and equality. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/47/21> (дата звернення: 20.03.2025).

29. 47/15. Accelerating efforts to eliminate all forms of violence against women and girls: preventing and responding to all forms of violence against women and girls with disabilities. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/47/15> (дата звернення: 03.03.2025).

30. Сироїд Т.Л. Міжнародне кримінальне право: підручник. Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Право, 2023. 512 с.

31. Resolution 2155 (2014) / adopted by the Security Council at its 7182nd meeting, on 27 May 2014. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/771722?ln=en&v=pdf> (дата звернення: 23.05.2025).

32. Human Fraternity in Promoting and Sustaining Peace. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2023-06/human-fraternity-in-promoting-and-sustaining-peace.php> (дата звернення: 20.04.2025).

33. United Nations Human Rights Council. URL: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/home> (дата звернення: 21.06.2025).

34. Fifty-third Session of the Human Rights Council Urgent Debate to discuss the alarming rise in premeditated and public acts of religious hatred as manifested by recurrent desecration of the Holy Quran in some European and other countries. Geneva 11 July 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/religion/2023-07-11-HRC53-UD-religious-hatred-SR-FoRB-statement.pdf> (дата звернення: 28.04.2025).

35. A/HRC/52/79: Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief - Report of the United Nations High

Commissioner for Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5279-combating-intolerance-negative-stereotyping-and-stigmatization> (дата звернення: 12.11.2024).

36. A/HRC/57/67: Promotion and protection of the human rights and fundamental freedoms of Africans and of people of African descent against excessive use of force and other human rights violations by law enforcement officers through transformative change for racial justice and equality / Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5767-promotion-and-protection-human-rights-and-fundamental-freedoms> (дата звернення: 10.04.2025).

37. Мартюхіна Н. О. Деякі аспекти протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ворожнечі расистського спрямування на міжнародному рівні. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 349-352.

38. UNHCR Strategic Directions 2022-2026. URL: <https://reporting.unhcr.org/unhcr-strategic-directions-2022-2026> (дата звернення: 20.02.2025).

39. UNHCR policy on the prevention of, risk mitigation and response to gender-based violence, 2020. URL: <https://www.unhcr.org/media/unhcr-policy-prevention-risk-mitigation-and-response-gender-based-violence-2020> (дата звернення: 20.02.2025).

40. Focus Area Strategic Plan for Protection and Solutions for Internally Displaced People 2024-2030. URL: <https://reliefweb.int/report/world/focus-area-strategic-plan-protection-and-solutions-internally-displaced-people-2024-2030> (дата звернення: 12.12.2024).

41. How UNHCR supports localisation and engagement with women-led organisations. URL: <https://reporting.unhcr.org/spotlight/gender-equality-and->

gender-based-

violence?_gl=1%2Agzu7fc%2A_gcl_au%2AMTY0Nzg1NTg4NS4xNzM3Mzkw
MjQz%2A_rup_ga%2ANzE3NDg0NDU5LjE2ODk3Nzc2MDc.%2A_rup_ga_EV
DQTJ4LMY%2AMTc0NDM3NjI0OC45LjEuMTc0NDM3ODIxNi41OS4wLjA.
%2A_ga%2AMTY1MDUwMjI1NS4xNjQ3NzA2Njg3%2A_ga_X2YZPJ1XWR%
2AMTc0NDM3NjI0OC44LjEuMTc0NDM3ODIxNi42MC4wLjA (дата
звернення: 10.04.2025).

42. Gender-based violence. URL: <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/protection/gender-based-violence> (дата звернення: 12.02.2025).

43. Age, Gender and Diversity (AGD). URL: https://www.unhcr.org/age-gender-diversity/?_gl=1%2A8kcz8j%2A_ga%2AMTY1MDUwMjI1NS4xNjQ3NzA2Njg3%2A_ga_N9CH61RTNK%2AMTc0NDM3OTQ4My4yLjEuMTc0NDM4MDEwNC42MC4wLjA.%2A_rup_ga%2ANzE3NDg0NDU5LjE2ODk3Nzc2MDc.%2A_rup_ga_EVDQTJ4LMY%2AMTc0NDM3NjI0OC45LjEuMTc0NDM4MDEwNC42MC4wLjA (дата звернення: 06.05.2025).

44. Engagement with Religious Leaders and Actors. URL: <https://www.un.org/en/genocide-prevention/programmes> (дата звернення: 14.04.2025).

45. Engagement with Traditional Leaders and Actors. URL: <https://www.un.org/en/genocide-prevention/programmes> (дата звернення: 18.04.2025).

46. Women in Communities to Counter Hate Speech and Prevent Incitement to Violence that Could Lead to Genocide and Related Crimes (War Crimes and Crimes Against Humanity) (Adopted 14 July 2022, Napoli, Italy). URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/publications-and-resources/Plan_Action_Napoli_UN_DOC_Apr25.pdf (дата звернення: 10.04.2025).

47. Engagement with Tech and Social Media Companies. URL: <https://www.un.org/en/genocide-prevention/programmes> (дата звернення: 14.04.2025).

48. Engagement with Sports. URL: <https://www.un.org/en/genocide-prevention/programmes> (дата звернення: 18.04.2025).

49. The Game Plan Implementing the Plan of Action to Counter Hate Speech through Engagement with Sport. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/publications-and-resources/The_Game_Plan_Implementing_PoA_Aug2023.pdf (дата звернення: 18.04.2025).

50. Letter dated 12 July 2004 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cote%20d'Ivoire%20S2004567.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).

51. Special Adviser on the Prevention of Genocide. Strategy and Priorities 2023 – 2026. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/osapg_strategy_and_priorities_2023-2026_.pdf (дата звернення: 12.04.2025).

52. Case Decisions and Policy Advisory Opinions. URL: <https://www.oversightboard.com/decision/> (дата звернення: 22.04.2025).

53. About the mandate Special Rapporteur on contemporary forms of racism. URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-racism/about-mandate> (дата звернення: 02.02.2025).

54. About the mandate Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences. URL: <https://www.ohchr.org/en/about-mandate> (дата звернення: 13.11.2023).

55. Elimination of all forms of intolerance and of discrimination based on religion or belief. URL:

https://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_6_37.pdf (дата звернення: 01.05.2025).

56. Working Group on discrimination against women and girls. URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-women-and-girls> (дата звернення: 28.04.2025).

57. About the mandate Working Group on discrimination against women and girls. URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-women-and-girls/about-mandate> (дата звернення: 28.04.2025).

58. Treaty Bodies - Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). URL: <https://www.ohchr.org/en/video/2021/treaty-bodies-committee-elimination-racial-discrimination-cerd> (дата звернення: 12.02.2025).

59. Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-international-covenant-civil-and-political> (дата звернення: 10.01.2025).

60. Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2172/2012. URL: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhstcNDCvDan1pXU7dsZDBaDVpL5O%2BHWUZ33u%2FEImizI1eZaYYV26efLXHNx597tGtaXCncejNVi4rI3e0boOF7m464oKnA6F6w0vrtFlSkMz0UaTM7ESIVFOFvacIPQ6Z5DDjDNBji2LpQsmAek9ekHE%3D> (дата звернення: 03.03.2023).

61. Introduction to the Human Rights Committee. URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/ccpr/introduction-committee> (дата звернення: 12.06.2025).

62. Committee on the Elimination of Racial Discrimination. URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cerd/introduction> (дата звернення: 03.05.2025).

63. General recommendation No. 35: Combating racist hate speech. URL: <https://www.refworld.org/legal/general/cerd/2013/en/101142> (дата звернення: 28.04.25).

64. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw> (дата звернення: 12.01.2025).

65. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-elimination-all-forms> (дата звернення: 29.12.2024).

66. Introduction to the Committee on the Elimination of Discrimination against Women. URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/introduction-committee> (дата звернення: 20.05.2025).

67. Countering hate speech. URL: <https://www.unesco.org/en/countering-hate-speech> (дата звернення: 15.11.2024).

68. Мартюхіна Н. Внесок Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури у протидію мові ворожнечі. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 255-261.

69. Elections & social media: the battle against disinformation and trust issues. URL: <https://www.ipsos.com/en/elections-social-media-battle-against-disinformation-and-trust-issues> (дата звернення: 15.12.2024).

70. Сироїд Т.Л. Концепція гендерної рівності та прояви гендерної нерівності: міжнародно-правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Вип. № 6. 2024. С. 925-934.

71. Letting the sunshine in: transparency and accountability in the digital age. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377231> (дата звернення: 17.11.2024).

72. Addressing hate speech through education: a guide for policy-makers. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384872> (дата звернення: 14.12.2024).

73. Medium-Term Strategy for 2022-2029 (41 C/4). UNESCO 2022 Printed in France. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378083> (дата звернення: 14.12.2024).

74. Social Media 4 Peace. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/social-media-4-peace> (дата звернення: 16.12.2024).

75. Innovate for Peace: no to Hate Speech. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/innovate-peace-no-hate-speech> (дата звернення: 15.12.2024).

76. Digital frontlines: Analysis of Harmful Content during Elections. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/digital-frontlines-analysis-harmful-content-during-elections> (дата звернення: 14.12.2024).

77. Bridging the Gap: Local voices in content moderation. URL: <https://www.article19.org/bridging-the-gap-local-voices-in-content-moderation/> (дата звернення: 16.12.2024).

78. UNESCO partners with Aljazeera Balkans to address online hate speech. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-partners-aljazeera-balkans-address-online-hate-speech> (дата звернення: 16.12.2024).

79. What works to prevent online violence against children? <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/364707/9789240062085-eng.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.05.2025).

80. Violence prevention. URL: <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention> (дата звернення: 17.05.2025).

81. WHO Violence Prevention Unit: approach, objectives and activities, 2022-2026. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/documents/social-determinants-of-health/who_2022_plv_strategy_2022-2026_finalfile.pdf?sfvrsn=c819ff54_3&download=true (дата звернення: 17.05.2025).

82. Guidance on the Safe and Ethical Use of Technology to Address Gender-based Violence and Harmful Practices: Implementation Summary. URL: <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub->

pdf/UNFPA_SafeEthicalGBVTechGuide_Summary_2023.pdf (дата звернення: 18.04.2025).

83. International Day for Countering Hate Speech. URL: <https://www.unfpa.org/events/international-day-countering-hate-speech> (дата звернення: 20.02.2025).

84. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI). URL: <https://unicri.org/about-unicri> (дата звернення: 17.04.2025).

85. Gender-based discrimination and prevention of violent extremism (PVE) in the Sahel. URL: <https://unicri.org/gender-based-discrimination-and-prevention-violent-extremism-pve-sahel> (дата звернення: 17.04.2025).

86. Strengthening the Women, Peace, and Security Agenda in Italy and Mauritania: Sharing Good Practices and Building Strategic Partnerships. URL: <https://unicri.org/Topic/Women-Peace-Security-Italy-Mauritania> (дата звернення: 17.04.2025).

87. Global Programme on Security of Major Sporting Events, and Promotion of Sport and Its Values as a Tool to Prevent Violent Extremism. URL: <https://unicri.org/global-programme-security-major-sporting-events-and-promotion-sport-and-its-values-tool-prevent-violent-extremism> (дата звернення: 17.04.2025).

88. Statute of the Council of Europe. URL: https://assembly.coe.int/nw/xml/rop/statut_ce_2015-en.pdf (дата звернення: 04.12.2024).

89. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 005). URL: <https://rm.coe.int/1680a2353d> (дата звернення: 11.03.2024).

90. Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 177). URL: <https://rm.coe.int/1680080622> (дата звернення: 04.03.2024).

91. European Social Charter (revised) (ETS No. 163). URL: <https://rm.coe.int/168007cf93> (дата звернення: 20.12.2024).

92. The European Social Charter. URL: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter> (дата звернення: 02.05.2025).
93. European Charter for Regional or Minority Languages. URL: <https://rm.coe.int/1680695175> (дата звернення: 01.05.2025).
94. Framework Convention for the Protection of National Minorities (ETS No. 157). URL: <https://rm.coe.int/168007cdac> (дата звернення: 02.15.2024).
95. Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems. URL: <https://rm.coe.int/168008160f> (дата звернення: 04.05.2025).
96. Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced co-operation and disclosure of electronic evidence (CETS No. 224). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=224> (дата звернення: 04.05.2025).
97. Council of Europe Strategic Framework 2022-2025 in the digital environment. URL: <https://rm.coe.int/coe-digital-agenda-2022-2025-pro-eng-web/1680aa3e1b> (дата звернення: 05.05.2025).
98. Combating Sexist Hate Speech. URL: [https://www.coe.int/en/web/genderequality/sexist-hate-speech#{%2263583504%22:\[0\]}](https://www.coe.int/en/web/genderequality/sexist-hate-speech#{%2263583504%22:[0]}) (дата звернення: 30.04.2025).
99. CM(2024)17-final - [1491/4.3a] Gender Equality Commission (GEC) - a. Gender Equality Strategy (2024-2029). URL: [https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680ae569b%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680ae569b%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) (дата звернення: 06.05.2025).
100. Welcome to the online course on Gender Equality and Gender Mainstreaming. URL: <https://help.elearning.ext.coe.int/course/section.php?id=87831> (дата звернення: 05.06.2025).

101. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право : підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Вид. 2-ге, допов. Харків : Право, 2025. 536 с.

102. GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021. URL: <https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147> (дата звернення: 02.05.2025).

103. Focus Section: the Role and Importance of Risk Assessment and Risk Management in Preventing and Combating Violence Against Women. 5th General Report on GREVIO's Activities January-December 2023. URL: <https://rm.coe.int/ukr-2025-covaw-ii-5th-grevio-report-section-eng-web/1680b3c413> (дата звернення: 03.05.2025).

104. 5th General Report on Grevio's Activities. Council of Europe, October 2024. URL: <https://rm.coe.int/5th-general-report-on-grevio-s-activities/1680b1f78f> (дата звернення: 30.05.2025).

105. CM/Rec(2022)17 - Recommendation of the Committee of Ministers to member States on protecting the rights of migrant, refugee and asylum-seeking women and girls (Adopted by the Committee of Ministers on 20 May 2022 at the 132nd Session of the Committee of Ministers). URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680a69407%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680a69407%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) (дата звернення: 06.05.2025).

106. 16/18 Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief. URL: https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/a.hrc.res.16.18_en.pdf (дата звернення: 19.04.2025).

107. Combating Hate Speech. Council of Europe, 2022. URL: <https://rm.coe.int/prems-083822-gbr-2018-recommendation-on-combating-hate-speech-memorand/1680a710c9> (дата звернення: 14.04.2025).

108. Recommendation CM/Rec(2024)4 of the Committee of Ministers to member States on combating hate crime. URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680af9736%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680af9736%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) (дата звернення: 14.04.2025).

109. Recommendation CM/Rec(2024)1 of the Committee of Ministers to member States on equality of Roma and Traveller women and girls. URL: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680af27e4%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680af27e4%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) (дата звернення: 02.02.2025).

110. ECRI General Policy Recommendation № 11 on combating racism and racial discrimination in policing. URL: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-11-on-combating-racism-and-racia/16808b5adf> (дата звернення: 24.04.2025).

111. ECRI General Policy Recommendation № 15 on Combating Hate Speech. URL: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01> (дата звернення: 30.04.2025).

112. ECRI revised General Policy Recommendation No. 5 on preventing and combating anti-Muslim racism and discrimination. URL: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-5-revised-on-preventing-and-comb/1680a5db32> (дата звернення: 01.05.2025).

113. General Policy Recommendation No. 17 on preventing and combating intolerance and discrimination against LGBTI persons. URL: <https://rm.coe.int/general-policy-recommendation-no-17-on-preventing-and-combating-intole/1680acb66f> (дата звернення: 07.05.2025).

114. Мартюхіна Н.О. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо протидії мові ворожнечі. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2023. № 5. С. 416-419.

115. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A more inclusive and protective Europe: extending the list of EU

crimes to hate speech and hate crime COM(2021) 777 final. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2021-12/1_1_178542_comm_eu_crimes_en.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

116. Consolidated version of the Treaty on European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012M%2FTXT> (дата звернення: 22.04.2025).

117. EU Charter of Fundamental Rights. URL: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter> (дата звернення: 23.04.2025).

118. Framework Decision on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33178> (дата звернення: 12.12.2024).

119. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “A Union of equality: EU anti-racism action plan 2020-2025”. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2020-09/a_union_of_equality_eu_action_plan_against_racism_2020_-2025_en.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

120. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng> (дата звернення: 20.11.2024).

121. Сиройд Т. Політика Європейського Союзу у сфері захисту прав жертв злочинів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024/3. С. 605-614.

122. Directive (EU) 2024/1385 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng> (дата звернення: 06.05.2025).

123. European Parliament resolution of 14 December 2021 with recommendations to the Commission on combating gender-based violence: cyberviolence (2020/2035(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0489_EN.html (дата звернення: 03.05.2025).

124. Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/en> (дата звернення: 06.05.2025).

125. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/541/oj/eng> (дата звернення: 06.05.2025).

126. Extending EU crimes to hate speech and hate crime. The Commission initiative to include hate speech and hate crime in the list of ‘EU crimes’ in the Treaty. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/extending-eu-crimes-hate-speech-and-hate-crime_en (дата звернення: 29.04.2023).

127. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 29.04.2023).

128. The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en (дата звернення: 29.04.2023).

129. Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online +.URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online> (дата звернення: 01.06.2025).

130. Combating hate speech and hate crime in the EU. European Union, 2022. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733520/EPRS_ATA\(2022\)733520_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733520/EPRS_ATA(2022)733520_EN.pdf) (дата звернення: 29.04.2023).

131. Joint Communication to the European Parliament and the Council No place for hate: a Europe united against hatred JOIN/2023/51 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023JC0051> (дата звернення: 30.03.2025).

132. Handbook on European non-discrimination law. European Union Agency for Fundamental Rights; European Court of Human Rights; Council of Europe, 2011. 151 p. URL: <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/mars/source/resources/references/04%20-%20CM%20CoE%20FRA%20-%20Handbook%20on%20European%20Non-discrimination%20Law.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

133. Handbook on European non-discrimination law 2018 edition. European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, 2018. 295 p. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-handbook-non-discrimination-law-2018_en.pdf (дата звернення: 27.04.2025).

134. Hate Crime Laws A Practical Guide. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/e/36426.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).

135. Vancouver Declaration and Resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Thirtieth Annual Session Vancouver, 30 June – 4 July 2023. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4744-vancouver-declaration-eng/file> (дата звернення: 05.05.2025).

136. Charter of the Organization of American States. URL: <https://www.cidh.org/Basicos/English/Basic22a.Charter%20OAS.htm> (дата звернення: 02.05.2025).

137. American Convention on Human Rights “Pact of San José, Costa Rica”. URL: https://www.oas.org/dil/treaties_b-32_american_convention_on_human_rights.pdf (дата звернення: 02.05.2025).

138. African Charter on the Rights and Welfare of the Child. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36804-treaty-african_charter_on_rights_welfare_of_the_child.pdf (дата звернення: 11.06.2025).

139. African Charter on Human and Peoples’ Rights. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

140. Protocol to the African Charter on Human and Peoples’ Rights on the Rights of Women in Africa. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

141. African Youth Charter. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/7789-treaty-0033_-_african_youth_charter_e.pdf (дата звернення: 10.06.2025).

142. African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa (Kampala Convention). URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36846-treaty-kampala_convention.pdf (дата звернення: 10.06.2025).

143. Agenda 2063: The Africa We Want. URL: <https://au.int/en/agenda2063/overview> (дата звернення: 12.06.2025).

144. Press Statement of the 1272nd Meeting of the Peace and Security Council, held on 2 April 2025, during an Open Session on the theme: “Hate Crimes and Fighting Genocidal Ideology in Africa” and the 31st Anniversary Commemoration of the Genocide against the Tutsi in Rwanda. URL: <https://www.peaceau.org/en/article/press-statement-of-the-1272nd-meeting-of-the-peace-and-security-council-held-on-2-april-2025-during-an-open-session-on-the-theme-hate-crimes-and-fighting-genocidal-ideology-in-africa-and-the-31st->

anniversary-commemoration-of-the-genocide-against-the-tut (дата звернення: 01.05.2025).

145. Commissioner for Human Rights. Country work. URL: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/country-work> (дата звернення: 05.06.2025).

146. Commissioner for Human Rights. Thematic work. URL: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work> (дата звернення: 05.06.2025).

147. Counterfake. URL: <https://ocgitervice.com/demo/counterfake2022/index.html> (дата звернення: 05.05.2025).

148. Hate speech and fake news: the impact on working conditions of local and regional elected representatives. URL: [https://search.coe.int/congress#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680a8340b%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/congress#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680a8340b%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) (дата звернення: 05.05.2025).

149. About Intercultural Cities. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/about> (дата звернення: 05.05.2025).

150. Alternative narratives and inclusive communication. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/alternative-narratives-and-inclusive-communication> (дата звернення: 04.05.2025).

151. Alternative narratives and inclusive communication: Online trainings. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/training-inclusive-communication> (дата звернення: 04.05.2025).

152. Steering Committee for Human Rights (CDDH). URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/home> (дата звернення: 12.06.2025).

153. Gender Equality Commission (GEC). URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-commission2> (дата звернення: 04.03.2025).

154. Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). URL: <https://www.coe.int/en/web/committee-antidiscrimination-diversity-inclusion> (дата звернення: 03.05.2025).

155. Committee of Experts on Roma and Traveller Issues (ADI-ROM). URL: <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/composition> (дата звернення: 02.02.2025).

156. Committee of Experts on Intercultural Inclusion (ADI-INT). URL: <https://www.coe.int/en/web/committee-of-experts-on-intercultural-integration-of-migrants> (дата звернення: 10.04.2025).

157. Committee of Experts on Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristics (ADI-SOGIESC). URL: <https://www.coe.int/en/web/sogi/committee-adi-sogiesc> (дата звернення: 05.05.2025).

158. Committee of Experts on Artificial Intelligence, Equality and Discrimination (GEC/ADI-AI). URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/committee-of-experts-on-artificial-intelligence-equality-and-discrimination-gec/adi-ai> (дата звернення: 06.05.2025).

159. PC/ADI-CH Committee of Experts on Hate Crime. URL: <https://www.coe.int/en/web/committee-of-experts-on-hate-crime/home> (дата звернення: 02.05.2025).

160. Council of Europe: New thematic factsheet on Hate Crime and Hate Speech. URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/-/new-thematic-factsheet-on-hate-crime-and-hate-speech> (дата звернення: 06.05.2025).

161. Hate Crime and Hate Speech. Thematic factsheet. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights, 2022. URL: <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-hate-crime-eng-docx/1680a96865> (дата звернення: 04.05.2025).

162. ECRI European Commission against Racism and Intolerance. URL: <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2022/1680a969e9> (дата звернення: 02.05.2025).

163. Country-specific monitoring of the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities. URL: <https://www.coe.int/en/web/minorities/country-specific-monitoring> (дата звернення: 05.06.2025).

164. Council Regulation (EU) 2022/555 of 5 April 2022 amending Regulation (EC) No 168/2007 establishing a European Union Agency for Fundamental Rights. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/CELEX_02007R0168-20220427_EN_TXT.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

165. Hate crime recording and data collection practice across the EU. European Union Agency for Fundamental Rights, 2018. 104 p. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

166. Database 2012-2022 on Anti-Muslim Hatred. URL: <https://fra.europa.eu/en/databases/anti-muslim-hatred/> (дата звернення: 22.04.2025).

167. Stepping up the response to victims of crime: FRA's findings on challenges and solutions. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime#read-online> (дата звернення 06.05.2025).

168. Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-justice-hate_crime-victims_en.pdf (дата звернення: 06.05.2025).

169. Experiences and perceptions of antisemitism Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-experiences-and-perceptions-of-antisemitism-survey_en.pdf (дата звернення: 05.05.2025).

170. Robust data on victims – to inform policy and legislative implementation. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime#read-online> (дата звернення: 06.05.2025).

171. Informal Commission Expert Group “High Level Group On Combating Hate Speech and Hate Crime” Terms of Reference. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&groupID=3425> (дата звернення: 29.04.2023).

172. EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance. URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/51025/en> (дата звернення: 29.04.2023).

173. Technical assistance to national law enforcement and criminal justice authorities. URL: <https://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/workshops-recording> (дата звернення: 22.04.2025).

174. Working group on hate crime reporting, recording and data collection. URL: <https://fra.europa.eu/en/project/2017/working-group-hate-crime-reporting-recording-and-data-collection> (дата звернення: 22.04.2025).

175. Compendium of practices on hate crime. URL: <https://fra.europa.eu/en/theme/hate-crime/compendium-practices> (дата звернення: 22.04.2025).

176. Compendium of Practices on Equality Data. URL: <https://fra.europa.eu/en/themes/equality-non-discrimination-and-racism/about-compendium> (дата звернення: 10.04.2025).

177. European Institute for Gender Equality (EIGE). URL: <https://eige.europa.eu/> (дата звернення: 10.04.2025).

178. Consolidated text: Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) and replacing and repealing Council Decisions 2009/371/JHA, 2009/934/JHA, 2009/935/JHA, 2009/936/JHA and 2009/968/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/794/2022-06-28/eng> (дата звернення: 05.05.2025).

179. About Europol: Mandate. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> (дата звернення: 01.05.2025).

180. Stopping hate speech online: Europol coordinates first Europe-wide action day. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/stopping-hate-speech-online-europol-coordinates-first-europe-wide-action-day> (дата звернення: 01.05.2025).

181. Tackling hate crime across Europe: second joint action day targets over 170 individuals. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/tackling-hate-crime-across-europe-second-joint-action-day-targets-over-170-individuals> (дата звернення: 01.05.2025).

182. Europol spearheads largest referral action against online hate speech. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-spearheads-largest-referral-action-against-online-hate-speech> (дата звернення: 01.05.2025).

183. Suspect arrested in Slovakia for spreading hate speech and 3D printed weapons manuals. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/suspect-arrested-in-slovakia-for-spreading-hate-speech-and-3d-printed-weapons-manuals> (дата звернення: 01.05.2025).

184. Мартюхіна Н. О. Діяльність Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ у протидії злочинам на ґрунті ненависті. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях*: мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 22 листопада 2024 р.). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 143-146.

185. Decision No. 9/09 on combating hate crimes. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).

186. Decision No. 13/06 on combating intolerance and discrimination and promoting mutual respect and understanding URL: <https://www.osce.org/mc/23114> (дата звернення: 04.11.2024).

187. OSCE ODIHR Hate Crime Report: ODIHR's Tools. URL: <https://hatecrime.osce.org/odihr-tools> (дата звернення: 06.11.2024).

188. Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity A/HRC/47/27. URL: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/123/16/PDF/G2112316.pdf?OpenElement> (дата звернення: 03.03.2023).

189. Case of Vicky Hernández et al. v. Honduras: Judgment of the Inter-American Court of Human Rights, March 26, 2021. URL: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_422_ing.pdf (дата звернення: 03.03.2023).

190. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36393-treaty-0019_-_protocol_to_the_african_charter_on_human_and_peoplesrights_on_the_establishment_of_an_african_court_on_human_and_peoples_rights_e.pdf (дата звернення: 12.06.2025).

191. African Union: Department of Political Affairs, Peace and Security. URL: <https://au.int/en/paps> (дата звернення: 14.06.2025).

192. Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information. URL: <https://achpr.au.int/en/mechanisms/special-rapporteur-freedom-expression-and-access-information> (дата звернення: 06.05.2025).

193. Kaplan Mitchell A., Marian M. Inganzo. The Historical Facts about Hate Crime in America. The Social Worker's Role in Victim Recovery and Community Restoration. *Journal of Hate Studies*. 2020. Vol. 16, No. 1. Pp. 55–68. URL: <https://www.jstor.org/stable/48799460> (дата звернення: 30.04.2025).

194. FBI: A Byte Out of History – 50 Years Since 'Mississippi Burning'. URL: <https://www.fbi.gov/news/stories/50-years-since-mississippi-burning> (дата звернення: 30.04.2025).

195. Kamban Naidoo. The Historical Prosecution of Hate Crimes in the United States of America. *Fundamina*. 2017. Vol. 23, Number 2. Pp 21-38. URL: <https://scielo.org.za/pdf/funda/v23n2/02.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

196. Amy Farrell, Sarah Lockwood. Addressing Hate Crime in the 21st Century: Trends, Threats, and Opportunities for Intervention. *Annual Review of Criminology*. 2023. Vol. 6. Pp. 107-130. URL: <https://www.annualreviews.org/docserver/fulltext/criminol/6/1/annurev-criminol-030920-091908.pdf?expires=1750671808&id=id&accname=guest&checksum=27BC0F8222D3A2D644B02F5B35286515> (дата звернення: 30.04.2025).

197. 18 U.S. Code § 245 – Federally protected activities. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/245> (дата звернення: 06.05.2025).

198. Civil Rights Division U.S. Department of Justice: Statutes Enforced by the Criminal Section. URL: <https://www.justice.gov/crt/statutes-enforced-criminal-section> (дата звернення: 06.05.2025).

199. Summary of the 1968 Civil Rights Act. URL: https://www.crmvet.org/docs/cra68_ccr_summary.pdf (дата звернення: 06.05.2025).

200. Britannica: Fair Housing Act United States (1968). URL: <https://www.britannica.com/topic/Fair-Housing-Act> (дата звернення: 06.05.2025).

201. The Fair Housing Act. URL: <https://www.justice.gov/crt/fair-housing-act-1> (дата звернення: 06.05.2025).

202. Civil Rights Division U.S. Department of Justice: Fair Housing Testing Program. URL: <https://www.justice.gov/crt/fair-housing-testing-program-1> (дата звернення: 06.05.2025).

203. Case United States v. Williams. 3:25-cv-00007, U.S. District Court for the Southern District of Iowa. URL: <https://clearinghouse.net/case/46041/> (дата звернення: 06.05.2025).

204. United States v. Kurt Williams and Gearhead Properties, LC. (S.D. Iowa). URL: <https://www.justice.gov/crt/case/united-states-v-kurt-williams-and-gearhead-properties-lc-sd-iowa> (дата звернення: 06.05.2025).

205. United States v. Juliet Payseur (D. N.J.). URL: <https://www.justice.gov/crt/case/united-states-v-juliet-payseur-d-nj> (дата звернення: 06.05.2025).

206. United States v. Greenbriar Partners (N.D. Fla.). URL: <https://www.justice.gov/crt/case/united-states-v-greenbriar-partners-nd-fla> (дата звернення: 06.05.2025).

207. FBI: UCR – About Hate Crime Statistics. URL: <https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2010/resources/hate-crime-2010-about-hate-crime> (дата звернення: 06.05.2025).

208. H.R.3525 – Church Arson Prevention Act of 1996. URL: <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/3525> (дата звернення: 30.04.2025).

209. 18 U.S. Code § 247 – Damage to religious property; obstruction of persons in the free exercise of religious beliefs. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/247> (дата звернення: 30.04.2025).

210. Report of the Mr. HYDE, from the Committee on the Judiciary (To accompany H.R. 3525) Church Arson Prevention Act of 1996, (June 17, 1996). URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CRPT-104hrpt621/pdf/CRPT-104hrpt621.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

211. 18 U.S. Code § 249 – Hate crime acts. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/249> (дата звернення: 02.05.2025).

212. United States of America v. Paul Beebe, et al. Case No. 10–cr–03104 BB. URL: <https://case-law.vlex.com/vid/united-states-v-beebe-892389154> (дата звернення: 02.05.2025).

213. Gary Glenn, Levon Yuille, Rene Ouellette, James Combs v. Eric H. Holder, JR. Case Number 10-10429-BC. URL:

https://www.justice.gov/sites/default/files/crt/legacy/2010/12/14/holder_dismissal.pdf (дата звернення: 04.05.2025).

214. S.937 – COVID-19 Hate Crimes Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/937/text> (дата звернення: 02.05.2025).

215. H.R.2383 – Jabara-Heyer NO HATE Act of 2021. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/2383> (дата звернення: 02.05.2025).

216. H.R.55 – Emmett Till Antilynching Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/55> (дата звернення: 02.05.2025).

217. Overview of Federal Hate Crime Laws. Congressional Research Service, 2022. 54 p. URL: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R47060.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

218. 2024 Guidelines Manual Annotated: Chapter Three – Adjustments. URL: <https://www.ussc.gov/guidelines/2024-guidelines-manual/annotated-2024-chapter-3#3a11> (дата звернення: 06.05.2025).

219. U.S. Department of Justice: Laws and Policies. URL: <https://www.justice.gov/hatecrimes/laws-and-policies> (дата звернення: 06.05.2025).

220. Constitution of the United States. First Amendment. URL: <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-1/> (дата звернення: 06.05.2025).

221. American Library Association: Hate Speech and Hate Crime. URL: <https://www.ala.org/advocacy/intfreedom/hate#FN%201> (дата звернення: 06.05.2025).

222. Chaplinsky v. New Hampshire, 315 U.S. 568 (1942). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/315/568/> (дата звернення: 10.05.2025).

223. Hate Speech Law in Massachusetts: Hate crime and hate speech are related, but not identical topics. URL: <https://www.mass.gov/news/hate-speech-law-in-massachusetts> (дата звернення: 08.05.2025).

224. Snyder v. Phelps, 562 U.S. 443 (2011). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/562/443/> (дата звернення: 10.05.2025).

225. Barrett Michael L. Hate speech. EBSCO. 2025. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/communication-and-mass-media/hate-speech> (дата звернення: 08.05.2025).

226. Lewis Thomas Tandy. Virginia v. Black. EBSCO. 2022. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/law/virginia-v-black> (дата звернення: 08.05.2025).

227. Lauren E. Beausoleil. Free, Hateful, and Posted: Rethinking First Amendment Protection of Hate Speech in a Social Media World. *Boston College Law Review*. 2019. 60. Pp. 2101-2144. URL: <https://bclawreview.bc.edu/articles/316/files/63a566fed579d.pdf> (дата звернення: 10.05.2025).

228. U.S. Department of Justice: About the Hate Crimes Website. URL: <https://www.justice.gov/hatecrimes/about> (дата звернення: 08.05.2025).

229. U.S. Department of Justice: Civil Rights Division. URL: <https://www.justice.gov/crt> (дата звернення: 06.05.2025).

230. U.S. Department of Justice: Criminal Section. URL: <https://www.justice.gov/crt/criminal-section> (дата звернення: 06.05.2025).

231. U.S. Department of Justice: Housing and Civil Enforcement Section. URL: <https://www.justice.gov/crt/housing-and-civil-enforcement-section> (дата звернення: 06.05.2025).

232. Federal Bureau of Investigation: What We Investigate – Hate Crimes. URL: <https://www.fbi.gov/investigate/civil-rights/hate-crimes> (дата звернення: 06.05.2025).

233. Federal Bureau of Investigation: Crime/Law Enforcement Stats (Uniform Crime Reporting Program). URL: <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/more-fbi-services-and-information/ucr> (дата звернення: 06.05.2025).

234. Hate Crime Data Collection Guidelines and Training Manual. Global Law Enforcement Support Section (GLESS), Crime and Law Enforcement Statistics Unit (CLESU), 2022. 86 p. URL: <https://le.fbi.gov/file-repository/hate-crime-data-collection-guidelines-and-training-manual.pdf/view> (дата звернення: 06.05.2025).

235. Federal Bureau of Investigation: Hate Crime Statistics. URL: <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/more-fbi-services-and-information/ucr/hate-crime> (дата звернення: 06.05.2025).

236. National Incident-Based Reporting System (NIBRS). URL: <https://bjs.ojp.gov/national-incident-based-reporting-system-nibrs> (дата звернення: 08.05.2025).

237. Federal Bureau of Investigation: National Incident-Based Reporting System (NIBRS). URL: <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/more-fbi-services-and-information/ucr/nibrs> (дата звернення: 06.05.2025).

238. U.S. Department of Justice: Cold Case Initiative: URL: <https://www.justice.gov/hatecrimes/cold-case-initiative> (дата звернення: 10.05.2025).

239. Cold Case Initiative. URL: <https://www.justice.gov/crt/cold-case-initiative> (дата звернення: 10.05.2025).

240. The Attorney General's Twelfth Annual Report to Congress Pursuant to the Emmett Till Unsolved Civil Rights Crime Act of 2007 and Sixth Annual Report to Congress Pursuant to the Emmett Till Unsolved Civil Rights Reauthorization Act of 2016 (February 2025), 38 p. URL: <https://www.justice.gov/crt/media/1342926/dl?inline> (дата звернення: 10.05.2025).

241. Embar-Seddon Ayn, Pass Allan D. National Church Arson Task Force (NCATF). EBSCO, 2024. URL: <https://www.ebsco.com/research->

starters/science/national-church-arson-task-force-ncatf (дата звернення: 06.05.2025).

242. Criminal Code (R.S.C., 1985, с. C-46): Part VIII Offences Against the Person and Reputation (continued). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/page-45.html#h-121176> (дата звернення: 06.05.2025).

243. Criminal Code (R.S.C., 1985, с. C-46): Part XI Wilful and Forbidden Acts in Respect of Certain Property. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/page-59.html#h-122977> (дата звернення: 06.05.2025).

244. Criminal Code (R.S.C., 1985, с. C-46): Part XXIII Sentencing (continued). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/page-121.html#h-130884> (дата звернення: 06.05.2025).

245. EBSCO: Canadian Hate Laws (2022). URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/law/canadian-hate-laws> (дата звернення: 03.05.2025).

246. R. v. Keegstra, [1990] 3 S.C.R. 697. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/695/index.do> (дата звернення: 06.05.2025).

247. Centre for Constitutional Studies: Oakes Test. URL: <https://www.constitutionalstudies.ca/2019/07/oakes-test/> (дата звернення: 06.05.2025).

248. Global Freedom of Expression: R. v. Keegstra <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/r-v-keegstra/> (дата звернення: 06.05.2025).

249. Bill C-16 An Act to amend the Canadian Human Rights Act and the Criminal Code. URL: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/c-16/first-reading> (дата звернення: 08.05.2025).

250. Bill C-63 An Act to enact the Online Harms Act, to amend the Criminal Code, the Canadian Human Rights Act and An Act respecting the mandatory reporting of Internet child pornography by persons who provide an Internet service and to make consequential and related amendments to other Acts. URL:

<https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/44-1/bill/C-63/first-reading> (дата звернення: 08.05.2025).

251. Government of Canada: Backgrounder – Government of Canada introduces legislation to combat harmful content online, including the sexual exploitation of children. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/news/2024/02/backgrounder--government-of-canada-introduces-legislation-to-combat-harmful-content-online-including-the-sexual-exploitation-of-children.html> (дата звернення: 08.05.2025).

252. Bill C-63: An Act to enact the Online Harms Act, to amend the Criminal Code, the Canadian Human Rights Act and An Act respecting the mandatory reporting of Internet child pornography by persons who provide an Internet service and to make consequential and related amendments to other Acts: Explanatory Note. URL: <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/pl/charte-charte/c63.html> (дата звернення: 08.05.2025).

253. Submission to the Standing Committee on Justice and Human Rights Regarding Bill C-63, an Act to Enact the Online Harms Act, to Amend the Criminal Code, the Canadian Human Rights Act and an Act Respecting the Mandatory Reporting of Internet Child Pornography by Persons Who Provide an Internet Service and to Make Consequential And Related Amendments to Other Acts. URL: <https://ccla.org/wp-content/uploads/2024/12/2024-12-05-CCLAs-Submission-on-Bill-C-63.pdf> (дата звернення: 08.05.2025).

254. Civil Society Joint Statement: Request for Bill C-63. URL: https://openmedia.org/assets/C-63_OpenLetter.pdf (дата звернення: 08.05.2025).

255. The Federal Gender-based Violence Strategy. URL: <https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/gender-based-violence/gender-based-violence-strategy.html> (дата звернення: 10.05.2025).

256. The National Action Plan to End Gender-Based Violence. URL: <https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/gender-based-violence/intergovernmental-collaboration/national-action-plan-end-gender-based-violence.html> (дата звернення: 10.05.2025).

257. Building a Foundation for Change: Canada's Anti-Racism Strategy 2019–2022. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/combating-racism-discrimination/anti-racism-strategy-2019-2022.html> (дата звернення: 10.05.2025).

258. Changing Systems, Transforming Lives: Canada's Anti-Racism Strategy 2024-2028. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/combating-racism-discrimination/canada-anti-racism-strategy.html> (дата звернення: 10.05.2025).

259. Canada's Black Justice Strategy. URL: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/cbjs-scn/index.html> (дата звернення: 10.05.2025).

260. Federal 2SLGBTQI+ Action Plan... Building our future, with pride. URL: <https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/free-to-be-me/federal-2slgbtqi-plus-action-plan.html> (дата звернення: 12.05.2025).

261. Federal 2SLGBTQI+ Action Plan 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/free-to-be-me/federal-2slgbtqi-plus-action-plan/federal-2slgbtqi-plus-action-plan-2022.html> (дата звернення: 12.05.2025).

262. Canada's Action Plan on Combatting Hate. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/combating-hate/action-plan.html> (дата звернення: 12.05.2025).

263. Federation of Black Canadians: Addressing Hate in Canada: Canada's Action Plan on Combating Hate. URL: <https://fbcfcn.ca/2024/12/06/addressing-hate-in-canada-canadas-action-plan-on-combating-hate/> (дата звернення: 10.05.2025).

264. Canada's Special Envoy on Preserving Holocaust Remembrance and Combatting Antisemitism. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/campaigns/holocaust-antisemitism-canada/special-envoy.html> (дата звернення: 10.05.2025).

265. Canada's Special Representative on Combatting Islamophobia. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/campaigns/combating-islamophobia-canada/special-representative.html> (дата звернення: 10.05.2025).

266. The Government of Canada Concludes National Summit on Islamophobia. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/news/2021/07/the-government-of-canada-concludes-national-summit-on-islamophobia.html> (дата звернення: 12.05.2025).

267. Royal Canadian Mounted Police: Hate Crimes Task Force. URL: <https://rcmp.ca/en/hate-motivated-crimes-and-incidents/hate-crimes-task-force> (дата звернення: 10.05.2025).

268. Royal Canadian Mounted Police: Hate-motivated crimes and incidents. URL: <https://rcmp.ca/en/hate-motivated-crimes-and-incidents> (дата звернення: 10.05.2025).

269. Government of Canada: About the Federal Anti-Racism Secretariat. URL: <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/federal-anti-racism-secretariat/about.html> (дата звернення: 12.05.2025).

270. Government of Canada: National Forum on Combatting Antisemitism. URL: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/cntrng-crm/nt-ht/ntnl-frm-cmbttnng-ntsmtsm/index-en.aspx> (дата звернення: 12.05.2025).

271. Criminalisation of hate speech and hate crime in selected EU countries. Summary. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/766226/EPRS_BRI\(2024\)766226_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/766226/EPRS_BRI(2024)766226_EN.pdf) (дата звернення: 04.05.2025).

272. Strafgesetzbuch (StGB) § 211 Mord. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/__211.html (дата звернення: 04.05.2025).

273. BGH, Urt. v. 14.06.23 – 1 StR 399/22. URL: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&nr=135106&pos=2&anz=1093> (дата звернення: 06.05.2025).

274. Gesetz zur Änderung des Netzwerkdurchsetzungsgesetzes Vom 3. Juni 2021. URL: <https://perma.cc/9W8E-GSWM> (дата звернення: 04.05.2025).

275. Germany: Network Enforcement Act Amended to Better Fight Online Hate Speech. URL: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2021-07-06/germany-network-enforcement-act-amended-to-better-fight-online-hate-speech/> (дата звернення: 04.05.2025).

276. Human Rights Watch. Germany: Flawed Social Media Law NetzDG is Wrong Response to Online Abuse. URL: <https://www.hrw.org/news/2018/02/14/germany-flawed-social-media-law> (дата звернення: 04.05.2025).

277. Heidi Tworek, Paddy Leerssen. An Analysis of Germany's NetzDG Law. 2019. Pp.1-11. URL: https://www.ivir.nl/publicaties/download/NetzDG_Tworek_Leerssen_April_2019.pdf (дата звернення: 04.05.2025).

278. Legal Review of the Draft Law on Better Law Enforcement in Social Networks / by Prof. Dr. Bernd Holznagel, LL.M. Commissioned by the Office of the OSCE Representative on Freedom of the Media. Organization for Security and Co-operation in Europe; Office of the Representative on Freedom of the Media, 2017. 33 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/0/333541.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

279. Human Rights Committee Concluding observations on the seventh periodic report of Germany CCPR/C/DEU/CO/7. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=AQtroJpLogr9dqAju5C88G%2FWtqjpfe%2B8w8dX8cO3Uh7LsB5Z4y02fldctVloQH%2BarcbZKTfzWI8HKSAtnm%2FOnA%3D%3D> (дата звернення: 04.05.2025).

280. Germany: Network Enforcement Act Amended to Better Fight Online Hate Speech. URL: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2021-07-06/germany-network-enforcement-act-amended-to-better-fight-online-hate-speech/> (дата звернення: 04.05.2025).

281. OSCE ODIHR Hate Crime Report: Germany. URL: <https://hatecrime.osce.org/germany> (дата звернення: 04.05.2025).

282. Judgment- 09/11/2023 – Google Ireland and Others, Case C-376/22. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-376/22> (дата звернення: 04.05.2025).

283. Lawsuit against Twitter: HateAid and the European Union of Jewish Students submit landmark case. URL: https://hateaid.org/wp-content/uploads/2023/01/Press_Release_HateAid_and_EUJS_submit_landmark_case_against_twitter.pdf (дата звернення: 04.05.2025).

284. HateAid: Twitter landmark case against antisemitism. URL: <https://hateaid.org/en/twitter-landmark-case-antisemitism/> (дата звернення: 04.05.2025).

285. Germany: Published Draft Law Against Digital Violence. URL: <https://digitalpolicyalert.org/event/25116-issued-draft-law-against-digital-violence> (дата звернення: 04.05.2025).

286. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. URL: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratiefoerderung-data.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

287. National Action Plan Against Racism – Positions and Measures to Address Ideologies of Inequality and Related Discrimination. URL: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2018/nap-en.pdf?__blob=publicationFile&v=4 (дата звернення: 06.05.2025).

288. Bundesministerium des Innern: Nationaler Aktionsplan gegen Rassismus. URL: <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/heimat-integration/nap.html> (дата звернення: 06.05.2025).

289. LGBTI Inclusion Strategy – Federal Government LGBTI Inclusion Strategy for Foreign Policy and Development Cooperation. URL:

<https://www.auswaertiges-amt.de/resource/blob/2445310/7a532b519e092ed6117535b78209162e/210226-inklusionskonzept-pdf-data.pdf> (дата звернення: 08.05.2025).

290. Federal Foreign Office: Equal rights for all – Federal Government adopts LGBTI Inclusion Strategy. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/menschenrechte/lgbti-inklusionskonzept-2445306> (дата звернення: 08.05.2025).

291. National Strategy against Antisemitism and for Jewish Life. URL: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2023/BMI23001.pdf?__blob=publicationFile&v=7 (дата звернення: 08.05.2025).

292. Bundesministerium des Innern: Bundesregierung beschließt Strategie “Gemeinsam für Demokratie und gegen Extremismus”. URL: <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/DE/2024/05/strategie-gegen-extremismus-pm.html> (дата звернення: 08.05.2025).

293. Bundesregierung: Demokratie von innen heraus stärken. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/strategie-gemeinsam-fuer-demokratie-und-gegen-extremismus-2284760> (дата звернення: 08.05.2025).

294. The Federal Anti-Discrimination Agency: Our tasks. URL: <https://www.antidiskriminierungsstelle.de/EN/about-us/our-tasks/our-tasks-node.html> (дата звернення: 15.05.2025).

295. The Federal Anti-Discrimination Agency: Independent Federal Anti-Discrimination Commissioner. URL: https://www.antidiskriminierungsstelle.de/EN/about-us/independent_federal_commissioners/federal_commissioners_node.html (дата звернення: 15.05.2025).

296. Federal Ministry of the Interior: Federal Government Commissioner for Jewish Life in Germany and the Fight against Antisemitism. URL: <https://www.bmi.bund.de/EN/ministry/commissioners/antisemitism/antisemitism-node.html> (дата звернення: 15.05.2025).

297. Competence network against hate on the net launched. URL: <https://www.klicksafe.eu/en/news/kompetenznetzwerk-gegen-hass-im-netz> (дата звернення: 15.05.2025).

298. Zentrale Meldestelle für strafbare Inhalte im Internet (ZMI). URL: https://www.bka.de/DE/KontaktAufnehmen/KontaktBesondereThemen/MeldestelleHetzeImInternet/meldestelle_node.html (дата звернення: 15.05.2025).

299. OSCE ODIHR Hate Crime Report: National frameworks to address hate crime in Germany. URL: <https://hatecrime.osce.org/national-frameworks-germany#dataCollection> (дата звернення: 06.05.2025).

300. Bundeskriminalamt: Politisch motivierte Kriminalität: Höchster Anstieg seit Beginn der Erfassung. Bundesweite Fallzahlen für 2024 veröffentlicht. URL: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Deliktsbereiche/PMK/PMKZahlen2024/PMKZahlen2024_node.html (дата звернення: 06.05.2025).

301. Crime and Disorder Act 1998. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/37/part/II/crossheading/raciallyaggravated-offences-england-and-wales> (дата звернення: 06.05.2025).

302. Sentencing Act 2020. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/section/66> (дата звернення: 06.05.2025).

303. Racist and Religious Hate Crime – Prosecution Guidance. URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/racist-and-religious-hate-crime-prosecution-guidance> (дата звернення: 06.05.2025).

304. Public Order Act 1986. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64?view=plain> (дата звернення: 06.05.2025).

305. Policy guidance on the prosecution of crimes against older people. URL: <https://www.cps.gov.uk/publication/policy-guidance-prosecution-crimes-against-older-people-0> (дата звернення: 06.05.2025).

306. Challenge it, Report it, Stop it: The Government's Plan to Tackle Hate Crime (March, 2012). URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7901f6e5274a2acd18b7bc/action-plan.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

307. Challenge It, Report It, Stop It – Delivering the Government's hate crime action plan. URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7ec42240f0b6230268b67b/HateCrimeActionPlanProgressReport.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

308. Hate Crime and Public Order (Scotland) Act: factsheet. URL: <https://www.gov.scot/publications/hate-crime-and-public-order-scotland-act-factsheet/> (дата звернення: 06.05.2025).

309. Hate Crime and Public Order (Scotland) Act 2021. URL: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2021/14/contents> (дата звернення: 06.05.2025).

310. Hate Crime and Public Order (Scotland) Act 2021: information note. URL: <https://www.gov.scot/publications/hate-crime-public-order-scotland-act-2021-information-note/> (дата звернення: 06.05.2025).

311. Hate Crime Strategy for Scotland (March 2023). URL: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/strategy-plan/2023/03/hate-crime-strategy-scotland2/documents/hate-crime-strategy-scotland-march-2023/hate-crime-strategy-scotland-march-2023/govscot%3Adocument/hate-crime-strategy-scotland-march-2023.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

312. Criminal Justice (Hate Offences) Act 2024. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2024/act/41/enacted/en/html> (дата звернення: 06.05.2025).

313. New hate crime legislation comes into force. URL: <https://www.gov.ie/en/department-of-justice-home-affairs-and-migration/press-releases/new-hate-crime-legislation-comes-into-force/> (дата звернення: 06.05.2025).

314. Crown Prosecution Service Delivering justice. Hate Crime Report 2018–19. URL:

<https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/CPS-Hate-Crime-Annual-Report-2018-2019.PDF> (дата звернення: 06.05.2025).

315. National Hate Crime Independent Advisory Group on Hate Crime for Policing and Criminal Justice Terms of Reference (March 2022). URL: [https://www.report-](https://www.report-it.org.uk/files/hate_crime__iag_terms_of_reference_v1_0_march_2022.pdf)

[it.org.uk/files/hate_crime__iag_terms_of_reference_v1_0_march_2022.pdf](https://www.report-it.org.uk/files/hate_crime__iag_terms_of_reference_v1_0_march_2022.pdf) (дата звернення: 06.05.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

дисертації:

публікації у фахових виданнях України:

1. Мартюхіна Н. О. Діяльність Організації Об'єднаних Націй щодо протидії гендерно зумовленим злочинам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 80, Ч. 2. 2023. С. 342-347. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297077/290014>.
2. Мартюхіна Н.О. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо протидії мові ворожнечі. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2023. № 5. С. 416-419. URL: http://lsej.org.ua/5_2023/103.pdf.
3. Мартюхіна Н. Внесок Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури у протидію мові ворожнечі. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 255-261. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v6_2024/31.pdf.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Мартюхіна Н.О. Гендерна ідентичність у практиці міжнародних правозахисних органів. *Актуальні проблеми міжнародного права: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 березня 2023 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 155-157.
5. Мартюхіна Н. О. Деякі аспекти протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ворожнечі расистського спрямування на міжнародному рівні. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях:*

матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 349-352.

6. Мартюхіна Н.О. Діяльність Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ у протидії злочинам на ґрунті ненависті. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 22 листопада 2024 р.). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 143-146.

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 12:37:50 27.08.2025

Назва файлу з підписом: 25.08.25_Мартюхіна Н.О.Фінал Дисертація_30.06..doc.asice
Розмір файлу з підписом: 287.9 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: 25.08.25_Мартюхіна Н.О.Фінал Дисертація_30.06..doc
Розмір файлу без підпису: 1.3 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Мартюхіна Наталя Олександрівна

П.І.Б.: Мартюхіна Наталя Олександрівна

Країна: Україна

РНОКПП: 2772900425

Організація (установа): СХІДНИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД

Код ЄДРПОУ: 42259888

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 12:37:48 27.08.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП ДПС

Серійний номер: 3FAA9288358EC00304000000CDD228001D48D900

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ е.ключ ІІТ Алмаз-1К

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00